

Arbejdsgruppen om hold af malkekvæg

Arbejdsgrupperapport

om

hold af malkekvæg

Februar 2009

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	6
1.1. Baggrund for arbejdsgruppens nedsættelse.....	6
1.2. Arbejdsgruppens kommissorium	6
1.3. Arbejdsgruppens sammensætning.....	8
1.4. Arbejdets forløb i arbejdsgruppen.....	9
1.5. Rapportens opbygning og indhold	10
1.6. Sammenfatning af arbejdsgruppens synspunkter og forslag.....	11
2. Lovgivning	16
2.1. Dyreværnsloven	16
2.2. Bekendtgørelse om mindstekrav til beskyttelse af landbrugsdyr.....	16
2.3. Bekendtgørelse om beskyttelse af kalve	16
2.4. Anden relevant lovgivning	17
3. Hold af malkekvæg i Danmark	21
3.1. Udviklingen i produktionen af malkekvæg.....	21
3.2. Den produktionsmæssige cyklus.....	25
4. Fysiske rammer	28
4.1. Indledning	28
4.2. Nuværende staldes indretning.....	28
4.2.1. Løsdriftstalde	28
4.2.2. Bindestalde.....	30
4.3. Gældende ret	31
4.4. Arbejdsgruppens overvejelser og anbefalinger (løsdriftstalde).....	32
4.4.1. Arealer.....	32
4.4.2. Gulve.....	33
4.4.3. Sengebåse.....	35
4.4.4. Sygebokse	36
4.4.5. Klima.....	38
4.4.6. Komfortadfærd.....	39
4.5. Arbejdsgruppens overvejelser og anbefalinger (bindestalde).....	40
5. Avl	41
5.1. Indledning	41
5.2. Praktisk avls- og reproduktionsarbejde i Danmark.....	41
5.2.1. Valg af tyr	41
5.2.2. Inseminering.....	42
5.2.3. Brunstobservation	42
5.2.4. Styringslister	42
5.2.5. Avlsarbejdet	43
5.2.6. Brug af bioteknologi	44
5.3. Gældende ret	45
5.4. Arbejdsgruppens overvejelser og anbefalinger.....	46
6. Fodring	48
6.1. Indledning	48
6.2. Koens fordøjelse	48
6.2.1. Fodersammensætning og foderkvalitet	48
6.2.2. Fodringsprincipper	49
6.2.3. Rammerne for fodring.....	50

6.2.3.1. Foderbord	50
6.2.3.2. Tilskudsfoderautomaten	51
6.3. Drikkevand	51
6.4. Goldningsprocedure	51
6.5. Gældende ret	51
6.6. Arbejdsgruppens overvejelser og anbefalinger	52
6.6.1. Fodersammensætning	52
6.6.2. Rammerne for fodring	53
6.6.3. Tilskudsfoderautomater	54
7. Malkning	55
7.1. Indledning	55
7.2. Malkestalde	55
7.3. Automatisk malkesystem (AMS)	56
7.4. Rørmalkningsanlæg i bindestalde	57
7.5. Gældende ret	57
7.6. Arbejdsgruppens overvejelser og anbefalinger	57
7.6.1. Generelle overvejelser vedrørende malkning	57
7.6.2. Arbejdsgruppens anbefalinger	58
8. Afgræsning og motion	60
8.1. Indledning	60
8.2. Forskningsresultater	60
8.3. Praktiske erfaringer	63
8.4. Fordele og ulemper ved afgræsning baseret på forskningsresultater og praktiske erfaringer	64
8.5. Relevante gældende regler	65
8.5.1. Relevante regler gældende for malkekvæg generelt	65
8.5.2. Supplerende regler for malkekvæg, der indgår i økologisk jordbrugsproduktion	66
8.6. Arbejdsgruppens overvejelser og anbefalinger	66
8.6.1. Flertallets overvejelser og anbefalinger (Alle medlemmer undtagen medlemmet udpeget efter indstilling af Dyrenes Beskyttelse)	66
8.6.2. Mindretallets overvejelser (Medlemmet udpeget efter indstilling fra Dyrenes Beskyttelse)	69
8.6.2.1. Undersøgelser af afgræsningens betydning for dyrevelfærd	70
8.6.2.2. Fordele og ulemper for dyrevelfærden ved afgræsning	71
8.6.2.3. Mindretallets anbefalinger	72
8.6.3. Fælles anbefalinger til situationer, hvor afgræsning benyttes	73
9. Klovettersyn	74
9.1. Indledning	74
9.2. Gældende ret	74
9.3. Arbejdsgruppens overvejelser og anbefalinger	74
10. Ko/kalv-relationen og mælkefodrede kalve	76
10.1. Indledning	76
10.2. Ko/kalv-relationen	76
10.2.1. Kælvningsbokse	76
10.2.2. Adskillestidspunkt mellem ko og kalv	76
10.2.3. Råmælkstildeling	78
10.3. Mælkefodrede kalve	78
10.3.1. Opstaldning (adfærd)	78
10.3.2. Gruppestørrelse	79

10.3.3. Mælkefodringsmetode	79
10.3.4. Sundhed.....	80
10.3.5. Management og opstaldning	81
10.4. Gældende ret	82
10.5. Arbejdsgruppens overvejelser og anbefalinger.....	83
10.5.1. Enkeltkælvningsbokse og fællesforberedelsesbokse til højdrægtige dyr	83
10.5.2. Adskillestidspunkt mellem ko og kalv	84
10.5.3. Råmælkstildeling	85
10.5.4. Mælkefodringsmetode og pattebehov	86
10.5.5. Gruppeopstaldning og gruppestørrelse	87
11. Kalve og ungdyr	88
11.1. Indledning	88
11.2. Opdræt af kviekalve og kvier.....	89
11.2.1. Kviens livsforløb	89
11.2.2. Opstaldning	89
11.2.3. Flytning og omgruppering	90
11.2.4. Fodring	90
11.2.5. Afgræsning.....	91
11.2.5.1. Forskningsresultater	91
11.2.5.2. Praktiske erfaringer	91
11.3. Opdræt af slagtekalve og ungtyre	92
11.3.1. Opstaldning	92
11.3.2. Fodring.....	93
11.3.3. Leverbylder.....	93
11.3.4. Andre sygdomme	93
11.3.5. Studeproduktion	93
11.3.6. Andre forhold.....	94
11.4. Gældende ret	94
11.5. Arbejdsgruppens overvejelser og anbefalinger.....	96
11.5.1. Opstaldning	96
11.5.2. Fodring	100
11.5.3. Afgræsning for kvier	101
11.5.4. Klima.....	104
11.5.5. Sygeplads og modtagerafsnit	104
11.5.6. Komfortadfærd.....	105
12. Velfærdsindikatorer	106
12.1. Indledning	106
12.2. Forskningsresultater	106
12.3. Praktiske erfaringer	108
12.4. Gældende ret	109
12.5. Veterinærforliget og ”gul-kort”-ordning.....	109
12.6. Arbejdsgruppens overvejelser og anbefalinger.....	110
12.6.1. Arbejdsgruppens overvejelser.....	110
12.6.1.1. Dødelighed	111
12.6.1.2. Tidlig udsætning	113
12.6.1.3. Medicinforbrug – generelt	114
12.6.1.4. Behandlingsdata - smertefulde lidelser	114
12.6.1.5. Slagtefund	115

12.6.1.6. Yversundhed – mastitis nyinfektioner	116
12.6.1.7. Fedtprocent.....	117
12.6.1.8. Klovlidelser.....	118
12.6.1.9. Bevægelsesbesvær og halthed.....	118
12.6.1.10. ”Rejse-sig og lægge-sig adfærd”.....	118
12.6.1.11. Frygtsomhed over for mennesker	119
12.6.2. Arbejdsgruppens anbefalinger	120
13. Overgangsregler	122
13.1. Økonomiske konsekvenser	122
13.2. Arbejdsgruppens overvejelser og anbefalinger.....	122
14. Udkast til regler.....	125
14.1. Udkast til lov om hold af malkekvæg	125
14.2. Bemærkninger til udkast til lov om hold af malkekvæg.....	132
14.3. Udkast til bekendtgørelse om hold af malkekvæg	148
14.4. Udkast til bekendtgørelse om ændring af bekendtgørelse om beskyttelse af kalve.....	158

Bilag 1

Fødevarerøkonomisk Instituts rapport om ”Økonomiske konsekvenser af nye velfærdsforanstaltninger i kvægbruget – til brug for overvejelser i Justitsministeriets arbejdsgruppe vedrørende hold af malkekvæg”

Bilag 2

Oversigt over områder, hvor der efter arbejdsgruppens opfattelse er utilstrækkelig viden

1. Indledning

1.1. Baggrund for arbejdsgruppens nedsættelse

Det Dyreetiske Råd afgav i februar 2006 en udtalelse om malkekvæg. I udtalelsen anbefaler rådet bl.a., at der nedsættes en lovforberedende arbejdsgruppe med henblik på at få et markant løft af mindstekravene for hold af malkekvæg. Herudover anbefaler Det Dyreetiske Råd, at uddannelsen af kvægproducenter, dyrlæger og andre af kvægbrugets rådgivere forbedres, ligesom der efter Rådets opfattelse bør stilles krav om uddannelse og autorisation af klovbeskærer.

På denne baggrund blev arbejdsgruppen om hold af malkekvæg nedsat i januar 2007. I kommissoriet for arbejdsgruppen, jf. pkt. 1.2 nedenfor, bliver arbejdsgruppen anmodet om at undersøge og vurdere behovet for at fastsætte regler for hold af malkekvæg. Undersøgelsen og vurderingen skulle tage udgangspunkt i den tilgængelige videnskabelige forskning på området, herunder Danmarks JordbrugsForsknings rapport fra november 2006 om velfærd hos malkekøer og kalve.

Arbejdsgruppen har med afgivelsen af denne rapport nu afsluttet sin opgave med at foretage en gennemgang af forholdene for malkekvæg og på grundlag heraf fremsat en række anbefalinger om mindstekrav for hold af malkekvæg.

1.2. Arbejdsgruppens kommissorium

Arbejdsgruppens kommissorium har følgende ordlyd:

”1. Den danske mælkeproduktion har gennem de sidste 30 år undergået store ændringer i retning af større besætninger og øget mekanisering. Samtidig har man gennem avl og forbedret fodring øget den enkelte kos mælkeydelse. Udviklingen har på nogle punkter givet muligheder for forbedringer af vilkårene for malkekøer, kalve og ungdyr, men samtidig lever dyrene under et stort og voksende produktionspres.

Det Dyreetiske Råd har på denne baggrund gennemgået forholdene for malkekvæg og den deraf afledte kalveproduktion og afgivet en udtalelse herom den 28. februar 2006.

Det fremgår af udtalelsen, at Det Dyreetiske Råd finder, at der bør nedsættes en lovforberedende arbejdsgruppe, der kan komme med forslag til nærmere regler for hold af malkekvæg. Herudover anbefaler Det Dyreetiske Råd bl.a., at uddannelsen af kvægproducenter, dyrlæger og andre af kvægbrugets rådgivere forbedres, ligesom der efter Rådets opfattelse bør stilles krav om uddannelse og autorisation af klovskærere.

Det Dyreetiske Råds udtalelse har været sendt i høring hos relevante myndigheder og organisationer. De fleste høringsparter kan tilslutte sig anbefalingen om at nedsætte en lovforberedende arbejdsgruppe.

2. Danmarks JordbrugsForskning har i november 2006 udgivet en rapport om velfærd hos malkekøer og kalve (DJF rapport nr. 74). I rapporten foretages en gennemgang af den tilgængelige viden om malkekøers og kalves adfærd, fysiologi og sundhed, der samlet måtte være af relevans for en vurdering af husdyrvelfærden i dansk mælkeproduktion. Rapporten tager udgangspunkt i de danske produktionsforhold og bygger på den videnskabelige litteratur inden for området. Hertil kommer resultater fra undersøgelser lavet specielt med henblik på at beskrive forholdene i den danske mælkeproduktion.

3. Der findes ikke i dansk lovgivning regler, der specifikt regulerer hold af kvæg. Sådanne regler findes dog for så vidt angår kalve i form af kalvebekendtgørelsen¹, der implementerer kalvedirektivet.²

Hold af kvæg er i stedet omfattet af de generelle bestemmelser i dyreværnsloven³ på lige fod med andet husdyrhold. I dyreværnsloven findes en række bemyndigelsesbestemmelser, og Justitsministeriet har i medfør af disse bestemmelser udstedt en række bekendtgørelser af relevans for kvæghold. Således er der udstedt en bekendtgørelse om mindstekrav til beskyttelse af landbrugsdyr⁴, der også omfatter hold af kvæg. Derudover er der udstedt regler om afhorning af dyr⁵ samt om halekupering og kastration af dyr⁶.

Endelig har Justitsministeriet vedtaget regler til beskyttelse af dyr under transport, nemlig bekendtgørelse nr. 208 af 17. juni 1964 (med senere ændringer) om transport af dyr og bekendtgørelse nr. 201 af 16. april 1993 (med senere ændringer) om beskyttelse af dyr under transport.⁷ Disse regler afløses med virkning fra den 5. januar 2007 af forordning om transport af dyr samt en ny bekendtgørelse om transport af dyr.

4. I overensstemmelse med anbefalingen fra Det Dyreetiske Råd har Justitsministeriet besluttet at nedsætte en arbejdsgruppe, som skal foretage en vurdering af forholdene for malkekvæg samt udarbejde forslag til regler for hold af malkekvæg.

Arbejdsgruppen skal således undersøge og vurdere behovet for at fastsætte nærmere regler for hold af malkekvæg, herunder hold af ungvæg. Denne undersøgelse og vurdering skal tage udgangspunkt i den tilgængelige videnskabelige forskning på området, herunder den omtalte rapport fra Danmarks JordbrugsForskning. Arbejdsgruppen skal i øvrigt behandle de forskellige problemstillinger, som er beskrevet af Det Dyreetiske Råd i udtalelsen om malkekvæg.

Dette omfatter bl.a. følgende områder:

¹ Bekendtgørelse nr. 999 af 14. december 1993 (med senere ændringer) om beskyttelse af kalve.

² Rådets direktiv 91/629/EØF af 19. november 1991 om fastsættelse af mindstekrav med hensyn til beskyttelse af kalve.

³ Lovbekendtgørelse nr. 1343 af 4. december 2007.

⁴ Bekendtgørelse nr. 707 af 18. juli 2000, der implementerer Rådets direktiv 98/58/EF om beskyttelse af dyr, der holdes til landbrugsformål.

⁵ Bekendtgørelse nr. 828 af 7. november 1997.

⁶ Bekendtgørelse nr. 324 af 6. maj 2003 med senere ændringer.

⁷ Sidstnævnte bekendtgørelse implementerer reglerne i Rådets direktiv 91/628/EØF af 19. november 1991 om beskyttelse af dyr under transport.

- Arealer, herunder belægningsgrad/pladskrav og gruppestørrelser
- Gulv, herunder udformning og valg af belægning
- Kælvnings- og sygebokse
- Tidspunkt for adskillelse mellem ko og kalv
- Sengebåse, herunder antal, dimensioner og underlag
- Ædepladser
- Anvendelse af bindestalde
- Miljøberigelse, f.eks. mulighed for hudpleje
- Mulighed for afgræsning
- Mælkefodringsmetoder til at dække kalves pattebehov
- Klovsbeskæring, herunder indførelse af krav om uddannelse
- Management, herunder spørgsmålet om tilsyn med dyrene, teknologien i staldene m.v.

5. Arbejdsgruppens formand udpeges af Justitsministeriet.

Herudover udpeges følgende:

- 1 medlem efter indstilling af Den Danske Dyrlægeforening
- 1 medlem efter indstilling fra Dyrenes Beskyttelse
- 1 medlem efter indstilling af Dansk Kvæg
- 1 medlem efter indstilling fra Landbrugsraadet
- 1 medlem efter indstilling fra Det Dyreetiske Råd
- 1 medlem efter indstilling fra Dyreværnsrådet
- 1 medlem efter indstilling fra Fødevareministeriet (Danmarks JordbrugsForskning)
- 1 medlem efter indstilling fra Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender
- 1 medlem efter indstilling fra Justitsministeriet

Arbejdsgruppens sekretariatsfunktion varetages af Justitsministeriet.”

1.3. Arbejdsgruppens sammensætning

Arbejdsgruppen havde ved afgivelsen af denne rapport om hold af malkekvæg følgende sammensætning:

Professor Hans Houe, Institut for Produktionsdyr og Heste, Københavns Universitet (formand)

Dyrlæge Jørgen Kragssig Olesen (Den Danske Dyrlægeforening)

Akademisk medarbejder Bent Hindrup Andersen (Dyrenes Beskyttelse)

Rådgivningschef Henrik Nygaard (Dansk Kvæg)

Konsulent Christina Nygaard (Landbrugsraadet)

Professor Peter Sandøe (Det Dyreetiske Råd)

Forskningsleder Birte Lindstrøm Nielsen (Dyreværnsrådet)

Seniorforsker Margit Bak Jensen (Det Jordbrugsvidenskabelige Fakultet, Aarhus Universitet)

Agronom Pernille Fraas Johnsen (Fødevarestyrelsen)

Konsulent Jens Teilberg Søndergaard (Justitsministeriet)

Fuldmægtig Michelle Argir, Justitsministeriet (sekretær)

Kontorchef Torben Jensen, Justitsministeriet, har indtil august 2007 været medlem af arbejdsgruppen. Fra august 2007 til august 2008 har konsulent Joachim Kromann, Justitsministeriet, været medlem af arbejdsgruppen. Dyrlæge Birte Broberg, Fødevarestyrelsen, var medlem af arbejdsgruppen fra januar 2007 til marts 2007. Fra marts 2007 til maj 2007 var dyrlæge Lisbeth Licht-Larsen, Fødevarestyrelsen, medlem af arbejdsgruppen. Fra maj 2007 til oktober 2007 var dyrlæge Helle Feldtsted, Fødevarestyrelsen, medlem af arbejdsgruppen.

Fuldmægtig Anders Lotterup, Justitsministeriet, har været sekretær for arbejdsgruppen fra januar 2007 til marts 2008.

1.4. Arbejdets forløb i arbejdsgruppen

Der har i perioden fra marts 2007 til november 2008 været afholdt i alt 17 møder.

Der har på flere møder været inviteret eksterne foredragsholdere på udvalgte faglige områder, hvor arbejdsgruppen har fundet det hensigtsmæssigt med yderligere ekspertise til at supplere diskussionen. I alt har der været 8 eksterne foredragsholdere til møderne.

Arbejdsgruppen har aflagt besøg hos 4 forskellige besætninger: En økologisk besætning, en besætning med robotmalkning, en besætning med udbredt anvendelse af gummibelægning, og hvor køerne var på stald hele året, samt en besætning udelukkende bestående af kvier fra andre besætninger (et såkaldt kviehotel). Arbejdsgruppen fik på ekskursionerne lejlighed til at se nærmere på forskellige former for hold af malkekvæg og drøfte en række emner af betydning for arbejdsgruppens overvejelser med de ansvarlige for de besøgte dyrehold.

Som supplement til rapporten om velfærd hos malkekøer og kalve fra Danmarks JordbrugsForskning (nu Det Jordbrugsvidenskabelige Fakultet ved Aarhus Universitet) (DJF-rapport nr. 74), som er nævnt i arbejdsgruppens kommissorium, har arbejdsgruppen foranlediget, at Det Jordbrugsvidenskabelige Fakultet i december 2008 har udgivet en rapport om velfærd hos ungvæg (DJF Husdyrbrug nr. 85).

Endvidere har arbejdsgruppen foranlediget, at Fødevareøkonomisk Institut, Københavns Universitet, har udarbejdet en rapport, hvori instituttet har foretaget en række beregninger på baggrund af et foreløbigt udkast til lov om hold af malkekvæg med tilhørende bekendtgørelse. Rapporten er nærmere omtalt i kapitel 13, pkt. 13.1, og er optrykt som bilag 1 til rapporten.

1.5. Rapportens opbygning og indhold

Rapporten indeholder et kapitel om den gældende lovgivning for hold af malkekvæg, jf. kapitel 2, og et kapitel om de eksisterende forhold for malkekvæg i Danmark, jf. kapitel 3. Dernæst følger 10 kapitler, som behandler følgende emner vedrørende hold af malkekvæg: Fysiske rammer (kapitel 4), avl (kapitel 5), fodring (kapitel 6), malkning (kapitel 7), afgræsning og motion (kapitel 8), klovettersyn (kapitel 9), ko/kalv-relationen og mælkefodrede kalve (kapitel 10), kalve og ungdyr (kapitel 11), velfærdsindikatorer (kapitel 12) og overgangsregler (kapitel 13). Hvert af de 10 kapitler er opbygget med en indledning, en uddybende beskrivelse af de eksisterende forhold vedrørende det enkelte emne, herunder eventuelt relevante betragtninger om nyeste forskningsresultater og praktiske erfaringer, en beskrivelse af de gældende regler samt arbejdsgruppens overvejelser og anbefalinger. Kapitel 14 indeholder arbejdsgruppens udkast til regler.

Rapporten er skrevet på baggrund af bidrag fra specialister inden for forskning, produktionsforhold, uddannelse og rådgivning og er således baseret på omfattende viden og erfaring inden for indretning og bygning af stalde til malkekvæg både nationalt og internationalt.

Rapporten tager bl.a. udgangspunkt i anbefalingerne til indretning af stalde til kvæg fra Danske anbefalinger. Danske anbefalinger er en tværfaglig rapport, som er blevet til i et samarbejde mellem en række forsknings- og forsøgsinstitutioner og Dansk Landbrugsrådgivning. Danske anbefalinger har som formål at anviser en udformning af inventar, bygninger mv. til kvæg, der tager hensyn til dyrenes sundhed, adfærd og fysiologi samt landmændenes arbejdsmiljø. Danske anbefalinger foreligger senest i en 4. udgave fra 2005, som i rapporten bliver benævnt Danske anbefalinger 2005. Der vil også blive henvist til 3. udgaven fra 2001, der vil blive benævnt Danske anbefalinger 2001.

Når arbejdsgruppens anbefalinger ikke følger anbefalingerne i Danske anbefalinger 2005, er det særskilt anført.

Rapporten tager endvidere udgangspunkt i DJF-rapporten om velfærd hos malkekøer og kalve fra 2006, som er nævnt i arbejdsgruppens kommissorium og DJF-rapporten om velfærd hos ungvæg, som er udgivet i december 2008. Der henvises således som udgangspunkt kun til yderligere undersøgelser mv., når disse ikke er nævnt i disse rapporter. Ligeledes refereres der specifikt til Danske anbefalinger og Kvægdatabasen, når oplysningerne hidrører fra disse referencer. Kvægdatabasen er en database, hvor en række registreringer vedrørende kvæg opsamles og lagres. Databasen er landsdækkende og ejes og drives af Dansk Kvæg.

Af arbejdsgruppens kommissorium fremgår det, at Det Dyreetiske Råd i sin udtalelse om malkekvæg anbefaler, at uddannelsen af kvægproducenter, dyrlæger og andre af kvægbrugets rådgivere

forbedres. Arbejdsgruppen har imidlertid ikke fundet anledning til at gøre sig nærmere overvejelser herom, men har noteret sig, at Københavns Universitet i 2008 har indført en ny studieordning på dyrlægestudiet, og at der i 2008 er startet nye jordbrugsvidenskabelige uddannelser på Aarhus Universitet.

1.6. Sammenfatning af arbejdsgruppens synspunkter og forslag

Arbejdsgruppen finder, at det er vigtigt, at køer, ungdyr og kalve kan røre sig og har tilstrækkelig plads. Arbejdsgruppen foreslår derfor, at det ikke skal være tilladt at *binde kreaturer*, medmindre det sker i perioder på højst én time og på et tidspunkt, hvor kreaturerne fodres eller hvis det er nødvendigt i forbindelse med undersøgelser, behandling mv. Arbejdsgruppens anbefaling indebærer et forbud mod anvendelse af bindestalde. Arbejdsgruppen foreslår endvidere, at anvendelse af *elektriske aggregater* til at styre kreaturers adfærd ikke skal være tilladt.

Arbejdsgruppen foreslår, at der i løsdriftstalder indføres et krav om, at hver malkeko skal have mindst 6,6 m² for små racer og mindst 8,0 m² for store racer i det område, hvor køerne opholder sig mellem malkningerne. Kravet til *totalareal pr. ko* skal sikre, at køerne har tilstrækkelig plads, og at belægningsgraden i stalden ikke blive u hensigtsmæssig høj. Når kalve på indtil 8 uger opstaldes flokvis, må flokken højst bestå af 12 kalve.

Herudover skal køer, ungdyr og kalve sikres fri og uhindret passage i staldområdet. *Gangene i stalden* skal derfor være så brede, at kreaturerne frit kan passere hinanden. Arbejdsgruppen anbefaler endvidere, at der i sengebåsestalde stilles krav til gangenes bredde. Den foreslåede bredde på gange bag foderbordet afhænger af antallet af sengebåserækker i stalden. Arbejdsgruppen foreslår endvidere, at der stilles krav om antallet og bredden af *tværgange*. Antallet af tværgange er ligeledes afhængig af antallet af sengebåserækkerne i stalden. Bredden af tværgangene afhænger af, om der er opsat drikkekar, kobørster eller begge dele i gangene, og af om tværgangen er den første efter foderbordet eller en efterfølgende tværgang.

Gulvenes beskaffenhed er ifølge arbejdsgruppen en væsentlig faktor i forhold til klov- og lemmelidelser. Gulvene i gangarealerne skal derfor være skridsikre og være konstrueret, udformet og vedligeholdt således, at kreaturerne kan gå naturligt og ikke kommer til skade. Arbejdsgruppen anbefaler, at *gødning* fjernes for at sikre, at gulvene er skridsikre, og for at sikre en god klovsundhed.

Det er efter arbejdsgruppens opfattelse af afgørende betydning, at alle køer, ungdyr og kalve har mulighed for at ligge ned samtidigt. For at sikre kreaturet den nødvendige hvile skal der være mindst én *sengebås pr. kreatur i sengebåsestalde*, og sengebåsen skal have en passende længde og bredde. Underlaget skal være blødt og tørt.

Arbejdsgruppen foreslår endvidere, at der altid er mindst én *sygeplads* på bedriften, således at syge eller tilskadekomne køer kan adskilles fra de øvrige dyr i besætningen. Arbejdsgruppen foreslår, at der fastsættes krav til dimensionerne af sygepladsen. For ungdyr og kalve skal der altid være mindst én ledig plads i en sygeboks. Arbejdsgruppen foreslår i øvrigt, at der på hver bedrift findes en *behandlingsfacilitet*, som gør det muligt at løfte et kreaturs bagben ved hjælp af mekaniske hjælpemidler, når det skal undersøges.

For så vidt angår *kælvning* anbefaler arbejdsgruppen, at dette sker i en enkeltkælvningsboks. Arbejdsgruppen foreslår, at der fastsættes krav om antal og dimensioner af koplads samt til underlagets beskaffenhed i kælvningsfaciliteten. Arbejdsgruppen finder herudover, at der bør stilles krav om, at koen og kalven som udgangspunkt skal opholde sig sammen i enkeltkælvningsboksen i mindst 12 timer efter fødslen.

Efter arbejdsgruppens opfattelse har *staldens klima* indflydelse på kreaturerne velfærd, hvorfor luftcirkulation, støvindhold, temperatur, luftfugtighed og koncentrationer af luftarter skal holdes på et niveau, som ikke er skadeligt. Arbejdsgruppen foreslår endvidere nærmere krav til indåndingsluften og rumfanget i stalde, samt nærmere krav til lysforhold i stalden.

Arbejdsgruppen har ligeledes overvejet spørgsmålet om *komfortadfærd* og finder, at kreaturers mulighed for at udføre komfortadfærd har betydning for dyrevelfærden. Arbejdsgruppen foreslår derfor nærmere regler om adgang til at udføre hudpleje, herunder om adgang til kobørster.

For så vidt angår *fodring* finder arbejdsgruppen, at optimal fodring er afgørende for en god dyrevelfærd hos køer, ungdyr og kalve, herunder især for en god sundhed og fysiologi. Arbejdsgruppen anbefaler, at der stilles krav til foderets tilgængelighed, til antallet og bredden af ædepladser ved foderbordet samt til adgangen til vand. Arbejdsgruppen anbefaler bl.a., at der ved fodring efter ædelyst som udgangspunkt højst må være to køer pr. ædeplads.

Arbejdsgruppen anbefaler, at *sondefodring af kalve* alene må ske, hvis det er påkrævet for at behandle kalve mod sygdom. Arbejdsgruppen anbefaler, at kalves *suttebehov* skal dækkes i forbindelse med mælkeoptagelse, f.eks. ved brug af narresutter.

Det forslås endvidere, at køer med en dagsydelse af mælk på over 25 kg skal malkes mindst to gange i døgnet, bortset fra ved goldning. Det anbefales, at der i malkestalde skal være en *opsamlingsplads*, hvor køerne kan opholde sig umiddelbart inden malkning, og at der fastsættes mindstekrav til arealet pr. ko og til underlaget på denne plads. Arbejdsgruppen anbefaler, at der skal kunne *maskinmalkes i sygebokse og kælvningsbokse*, og at der ved anvendelse af maskinmalkningsanlæg skal foreligge en *beredskabsplan* i tilfælde af strømsvigt. Automatiske malkningssystemer skal endvidere være forsynet med et *alarmsystem*, der sikrer, at det opdages, hvis systemet ikke fungerer.

For så vidt angår kalve og ungdyr anbefaler arbejdsgruppen, at det ikke længere bør være tilladt at opstalde disse dyr i stalde med *fuldspaltegulv*, og at der i produktion af slagtekalve skal være et modtagerafsnit for nyankomne kalve, således at det sikres, at de er sunde og raske, før de indsættes i besætningen.

Arbejdsgruppen har drøftet, om der bør gælde et generelt krav om afgræsning for malkekvæg og kvier. Arbejdsgruppen har ikke kunnet opnå enighed om dette. For så vidt angår *afgræsning for malkekvæg* har arbejdsgruppen delt sig i et flertal og et mindretal. Flertallet består af alle medlemmerne af arbejdsgruppen med undtagelse af medlemmet udpeget efter indstilling fra Dyrenes Beskyttelse.

Flertallet finder, at de forslag til regler, som arbejdsgruppen i øvrigt anbefaler, vil sikre et løft af dyrevelfærden for det danske malkekvæg, hvad enten dyrene går inde eller ude. Flertallet er samtidig af den opfattelse, at det er velfærdsmæssigt forsvarligt at opstalde malkekøer hele året i stalde, som lever op til de nye regler, hvorfor flertallet på den baggrund ikke finder, at der bør indføres et generelt krav om afgræsning for malkekøer. De økonomiske omkostninger ved afgræsning vil i øvrigt efter flertallets opfattelse ikke stå mål med den gennemsnitlige positive effekt af et sådant krav. Det er dog flertallets opfattelse, at der i mange besætninger kan opnås en adfærdsmæssig gevinst, som strækker sig ud over det, der opnås ved de foreslåede minimumskrav, hvis malkekvæg har adgang til græsarealer i sommerperioden. Fremtidige ændringer i staldsystemer og besætningsstørrelse, herunder som følge af en eventuel lov om hold af malkekvæg, vil efter flertallets opfattelse tillige betyde ændringer i de målbare forskelle af relevans for vurdering af dyrenes velfærd. En konsekvens af dette kan være, at forskellen mellem besætninger, som ikke benytter afgræsning, og besætninger, som benytter afgræsning, mindskes.

Mindretallet (medlemmet udpeget efter indstilling fra Dyrenes Beskyttelse) er af den opfattelse, at der bør indføres et generelt krav om afgræsning i mindst 6 timer dagligt og i mindst 150 dage i perioden fra den 15. april til den 1. november for at modvirke den negative effekt på dyrevelfærden, som intensive produktionssystemer medfører. Der skal dog være mulighed for at holde køerne på stald ved sygdom, insemination og kælvning.

Arbejdsgruppens medlemmer er enige om, at når afgræsning anvendes, må køerne først komme på græs, når vejrforhold, mark, græs og drivveje er egnede hertil. Herudover skal køerne holdes på stald i ekstreme vejrforhold, og de skal have adgang til skygge i varme perioder. Køerne skal endvidere have adgang til vand i umiddelbar forbindelse med afgræsningsarealet.

Spørgsmålet om *afgræsning for kvier* har givet anledning til særlige overvejelser. Da kvier ikke skal malkes – og dermed ikke dagligt skal tilbage til stalden – giver kvier på græs ikke anledning til

samme praktiske problemer som malkekøer på græs. Desuden vurderes afgræsning at være særligt gavnlig i vækstalderen.

Medlemmet udpeget efter indstilling af Dyrenes Beskyttelse anbefaler, at der indføres et krav om afgræsning, som svarer til medlemmets anbefaling for køer, jf. ovenfor.

Et flertal i arbejdsgruppen (formanden, medlemmerne udpeget efter indstilling fra Dyreværnsrådet, Det Dyreetiske Råd, Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri (Det Jordbrugsvidenskabelige Fakultet), Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri (Fødevarestyrelsen) og Justitsministeriet) støtter, at der indføres krav om afgræsning for kvier ud fra en model, hvorefter besætningens kvier samlet set skal være på græs i mindst 120 dage pr. kvie. Modellen sikrer, at den ansvarlige for bedriften har en større grad af fleksibilitet ved planlægningen af afgræsning, insemination mv.

Medlemmerne udpeget efter indstilling af Landbrugsrådet, Dansk Kvæg og Den Danske Dyrlægeforening kan ikke støtte et krav om afgræsning for kvier, da medlemmerne finder, at arbejdsgruppens øvrige anbefalinger vil sikre et løft af dyrevelfærden for kvierne, uanset om de er på stald eller på græs.

Arbejdsgruppen finder, at klovlidelser spiller en meget stor rolle for kreaturernes velfærd, hvorfor arbejdsgruppen foreslår, at der skal foretages *kloveftersyn* på kreaturer over 12 måneder efter behov, dog mindst 2 gange årligt. Ungdyr, der har adgang til ustrøede arealer, skal dog kun efterses efter behov. Klovbeskæring skal ske efter behov. Klovbehandling og -beskæring bør efter arbejdsgruppens opfattelse kunne foretages af en klovbeskærer, en dyrlæge eller af den ansvarlige for bedriften selv eller én af dennes medarbejdere. Dog skal mindst ét årligt kloveftersyn foretages af en dyrlæge eller klovbeskærer, som ikke selv er ansvarlig for bedriften eller arbejder på denne. Arbejdsgruppen foreslår, at der til personer, der ikke er dyrlæger, stilles krav om *uddannelse i klovbeskæring*.

Herudover anbefaler arbejdsgruppen, at der indføres et system med *velfærdsindikatorer*, således at det løbende skal registreres, at velfærdsindikatorer ikke overskrider nærmere fastsatte grænseværdier.

De foreslåede overgangsordninger er i vidt omfang fastsat i lyset af de økonomiske beregninger foretaget af Fødevarøkonomisk Institut på baggrund af et foreløbigt udkast til lov om hold af malkekøer med tilhørende bekendtgørelse. Beregningerne viser, at arbejdsgruppens anbefalinger – under forudsætning af, at der ikke indføres krav om afgræsning – vil medføre en indtægtsreduktion på 42 pct., hvis de gennemføres uden en overgangsperiode, og på 17 pct. regnet fra det første år, hvis samtlige anbefalinger indføres med en overgangsordning på 15 år. Investeringerne og de årlige meromkostningerne for samtlige besætninger vil ifølge instituttets rapport blive henholdsvis 13.963 mio. kr. og 931 mio. kr., hvis de gennemføres uden en overgangsperiode, og henholdsvis 10.024

mio. kr. og 372 mio. kr., hvis samtlige anbefalinger indføres med en overgangsordning på 15 år. Indtægtsreduktionen er beregnet på baggrund af driftsresultaterne for 2007. Landbrugsraadet og Dansk Kvæg har oplyst, at driftsresultaterne for 2007 var de bedste siden 1989.

Årsagen til behovet for investeringer og deraf afledte meromkostninger er ifølge instituttets rapport navnlig, at det i mange stalde vil være nødvendigt at reducere antallet af sengebåse for at opfylde de nye krav til de fysiske rammer, herunder særligt kravene vedrørende længden af sengebåse. Institutet anslår, at ca. 75 pct. af investeringerne og meromkostningerne skyldes behovet for at udbygge staldene med henblik på at kunne bevare den eksisterende bestand af kreaturer.

Med henblik på at sikre allerede etablerede bedrifter rimelig tid til at indrette sig på de foreslåede krav bør der efter arbejdsgruppens opfattelse fastsættes rimelige *overgangsregler*. Arbejdsgruppen finder, at overgangsreglerne bør differentieres, således at nogle krav kan træde i kraft også for allerede etablerede bedrifter samtidig med eller kort tid efter lovens ikrafttræden for nyetableret bedrifter, mens andre krav først skal finde anvendelse for allerede etablerede bedrifter efter en overgangsperiode. Arbejdsgruppen foreslår overgangsperioder på henholdsvis 2, 10, 15 og 20 år afhængig af karakteren af det enkelte krav. Der foreslås endvidere særlige overgangsordninger for visse bestemmelser.

De økonomiske beregninger har i øvrigt givet anledning til, at arbejdsgruppen har ændret visse anbefalinger i forhold til udkastet, som ligger til grund for beregningerne, f.eks. kravet til sengebåselængde, når sengebåserækken står mod en anden række.

2. Lovgivning

2.1. Dyreværnsloven

Dyreværnsloven, jf. lovbekendtgørelse nr. 1343 af 4. december 2007, indeholder generelle regler om behandling af dyr, men ikke særlige regler om beskyttelse af malkekvæg. Det fremgår bl.a. af dyreværnsloven, *at* dyr skal behandles forsvarligt og beskyttes bedst muligt mod smerte, lidelse, angst, varigt men og væsentlig ulempe, *at* enhver, der holder dyr, skal sørge for, at de behandles omsorgsfuldt, herunder huses, fodres, vandes og passes under hensyntagen til deres fysiologiske, adfærdsmæssige og sundhedsmæssige behov, og *at* dyrenes opholdsrum skal indrettes i overensstemmelse hermed, jf. lovens §§ 1-3.

Derudover giver dyreværnsloven på en række områder Justitsministeriet hjemmel til at fastsætte nærmere regler om bl.a. hold af forskellige dyrearter.

Justitsministeriet kan således fastsætte regler om dyrs opholdsarealer og opholdsrum samt om inventaret heri, jf. § 4, stk. 1. Hvis reglerne vedrører dyr i landbruget og ikke beror på en forpligtelse af international karakter, kan ministeren dog kun fastsætte regler efter § 4, stk. 1, når reglerne er af mindre indgribende betydning, jf. § 4, stk. 2. Hvis reglerne er af mere indgribende betydning, skal der i stedet fremsættes lovforslag herom.

I medfør af dyreværnslovens § 4 a kan justitsministeren desuden fastsætte regler med henblik på opfyldelse af Det Europæiske Fællesskabs direktiver og forordninger om forsvarlig behandling af dyr og om beskyttelse af dyr.

2.2. Bekendtgørelse om mindstekrav til beskyttelse af landbrugsdyr

Med hjemmel i bl.a. dyreværnslovens §§ 4 og 4 a, stk. 1, har justitsministeren udstedt *bekendtgørelse nr. 707 af 18. juli 2000 om mindstekrav til beskyttelse af landbrugsdyr*. Reglerne i bekendtgørelsen finder anvendelse på hold af landbrugsdyr, herunder malkekvæg, og er minimumskrav, der altid skal være opfyldt ved hold af landbrugsdyr, medmindre strengere krav er fastsat i anden lovgivning, jf. bekendtgørelsens § 1. Bekendtgørelsen gennemfører Rådets direktiv 98/58/EF af 20. juli 1998 om beskyttelse af dyr, der holdes til landbrugsformål.

2.3. Bekendtgørelse om beskyttelse af kalve

Justitsministeren har desuden med hjemmel i dyreværnslovens §§ 4 og 4 a udstedt *bekendtgørelse nr. 999 af 14. december 1993 om beskyttelse af kalve, som ændret ved bekendtgørelsen nr. 1075 af 22. december 1997 (kalvebekendtgørelsen)*. Bekendtgørelsen gennemfører Rådets direktiv

91/629/EØF af 19. november 1991 om fastsættelse af mindstekrav til beskyttelse af kalve, Rådets direktiv 97/2/EF af 20. januar 1997 om ændring af direktiv 91/629/EØF og Kommissionens beslutning 97/182/EF af 24. februar 1997 om ændring af bilaget til direktiv 91/629/EØF.

Udover fastsættelse af minimumsarealkrav ved opstaldning af kalve indeholder bekendtgørelsen bl.a. regler om krav til boksenes areal, et forbud mod, at kalve bindes, samt krav til staldenes indretning, til gulvene, foderet og adgangen til vand.

2.4. Anden relevant lovgivning

Danmark, Det Europæiske Fællesskab og de fleste af de øvrige EU-lande er kontraherende parter til *Den Europæiske Konvention af 10. marts 1976 om beskyttelse af dyr, der holdes til landbrugsformål*. Konventionen er udarbejdet i Europarådets regi. Konventionen finder anvendelse på dyrehold samt på pasning og husning af dyr især i moderne intensivt husdyrbrug. Konventionen gælder for alle dyr, som opdrættes eller holdes med henblik på produktion af fødevarer, uld, skind eller pels eller med henblik på andre landbrugsformål. Selve konventionen indeholder de overordnede principper for behandlingen af dyrene, bl.a. for så vidt angår husning, fodring, vanding, pasning, bevægelsesfrihed, belysning, temperatur og tilsyn.

I medfør af konventionen er der nedsat en stående komité med repræsentanter fra de kontraherende parter, som er ansvarlig for udarbejdelse og vedtagelse af anbefalinger (rekommendationer) til de kontraherende parter om gennemførelsen af principperne i konventionen. Rekommandationerne udløser - uanset disses betegnelse som rekommandationer (dvs. anbefalinger) - en folkeretlig forpligtelse for de kontraherende stater til at gennemføre vedtagelserne i overensstemmelse med deres indhold, medmindre den enkelte part meddeler, at den ikke - eller ikke længere - kan gennemføre rekommandationen, jf. konventionens artikel 9.

Den stående komité vedtog den 21. oktober 1988 en *rekommendation om kvæg*, som bl.a. indeholder regler om pasning og tilsyn, jf. artikel 2 og 3, regler om indretning af bygninger og udformning af udstyr, jf. artikel 6, og regler om behandling af kvæg i øvrigt, jf. artikel 8-16. Rekommandationen om kvæg må anses for opfyldt ved dyreværnslovens generelle bestemmelser. En revision af rekommandationen drøftes i øjeblikket i Europarådets regi.

Lov nr. 256 af 27. maj 1956 om værn af dyr fastsætter bl.a. et forbud mod anvendelse af kraftmaskiner og hestetræk til udtrækning af et foster. Loven blev ophævet ved lov nr. 386 af 6. juni 1991, dog er enkelte bestemmelser, herunder det nævnte forbud, forblevet i kraft, indtil de afløses af regler fastsat i medfør af dyreværnsloven.

Bekendtgørelse nr. 583 af 6. juni 2007 om slagtning og aflivning af dyr fastsætter regler for flytning, opstaldning, fastholdelse, bedøvelse, slagtning og aflivning af dyr, der opdrættes og holdes med henblik på fremstilling af kød, skind, pelsværk eller andre produkter.

Rådets forordning nr. 1/2005/EF af 22. december 2004 om beskyttelse af dyr under transport og dermed forbundne aktiviteter m.v. (transportforordningen) indeholder regler for transport af levende hvirveldyr. *Bekendtgørelse nr. 1729 af 21. december 2006 om beskyttelse af dyr under transport (transportbekendtgørelsen)* supplerer transportforordningen. Bekendtgørelsen indeholder bl.a. krav til areal, ventilation og indvendig højde af køretøjet.

Lov nr. 432 af 9. juni 2004 om hold af dyr med senere ændringer har bl.a. til formål at sikre, at hold af dyr sker på ansvarlig vis og på en sådan måde, at hensynet til fødevarerikkerheden og menneskers og dyrs sundhed samt til produktionen tilgodeses. *Bekendtgørelse nr. 954 af 13. oktober 2005 om lister over smitsomme sygdomme til lov om hold af dyr* er udstedt med hjemmel i lov om hold af dyr og indeholder krav om indberetning til veterinærmyndighederne ved nærmere opregnede sygdomme.

Lov nr. 269 af 21. april 2004 om forbud mod slagtning og aflivning af drægtige produktionsdyr og heste i den sidste tiendedel af drægtighedsperioden forbyder slagtning og aflivning af drægtige produktionsdyr i den sidste tiendedel af drægtighedsperioden. Loven indeholder dog nogle nærmere opregnede undtagelser til slagte- og aflivningsforbudet.

Bekendtgørelse nr. 1197 af 19. december 2003 om stikprøvekontrol af velfærd for landbrugsdyr og heste, som ikke holdes med henblik på landbrugsmæssige formål, indeholder krav om, at fødevareregionerne hvert år skal foretage en stikprøvebaseret fysisk kontrol af mindst 5 pct. af alle besætninger med mindst 10 landbrugsdyr eller heste, som ikke holdes med henblik på landbrugsmæssige formål. Kontrollen skal foretages af en dyrlæge med særlig indsigt i dyrevelfærd, der påser, at reglerne i dyreværnsloven og forskrifter, der udfærdiges med hjemmel heri, bekendtgørelse om mindstekrav til beskyttelse af landbrugsdyr samt andre love og forskrifter, som særskilt beskytter de enkelte dyrearters velfærd, er overholdt.

Bekendtgørelse nr. 828 af 7. november 1997 om afhorning af dyr indeholder krav om, at afhorning kun må foretages af en dyrlæge under anvendelse af bedøvelse. Afhorning af kalve, som er under 3 måneder gamle, kan foretages af producenten, hvis bedøvelse af den enkelte kalv er foretaget af en dyrlæge umiddelbart forud for afhorningen. Bekendtgørelsen fastsætter endvidere nærmere betingelser for afhorning af kalve under 3 måneder.

Bekendtgørelse nr. 1066 af 10. november 2005 om mærkning, registrering og flytning af kvæg, svin, får og geder indeholder bl.a. krav om, at kvæg skal være forsynet med to godkendte øremærker, ét i

hvert øre. Kvæg under 7 dage, der dør eller aflives og derefter føres direkte til destruktionsvirksomhed, skal dog ikke mærkes. Mærkning skal senest ske 20 dage efter fødslen, og inden dyret føres fra oprindelsesbesætningen.

Ejeren eller brugeren af en kvægbesætning eller anden samling af dyr med kvæg skal endvidere indberette tilstedeværende kvæg samt fødsler, dødsfald, slagtninger og flytninger til registrering i det Centrale Husdyrbrugsregister (CHR).

Bekendtgørelse nr. 300 af 1. juli 1951 om øremærkning af dyr indeholder nærmere regler om påsætning og udformning af øremærket.

Bekendtgørelse nr. 674 af 14. juli 2003 om beskyttelse af dyr på samlesteder og andre samlinger af dyr med senere ændringer (samlestedsbekendtgørelsen) indeholder regler om arealkrav om specifikke forhold vedrørende lakterende dyr.

Bekendtgørelse nr. 815 af 14. juli 2006 om registrering af husdyrbrug i CHR indeholder regler om etablering og registrering af husdyrbrug i CHR.

Rådets forordning nr. 834/2007/EF af 28. juni 2007 om økologisk produktion og mærkning af økologiske produkter mv. og Kommissionens forordning nr. 889/2008/EF af 5. september 2008 om gennemførelsesbestemmelser til Rådets forordning nr. 834/2007/EF mv. stiller bl.a. krav om, at malkekøer skal på græs.

Bekendtgørelse nr. 1043 af 16. december 1999 om forbud mod brug af visse aggregater, halsbånd m.v. til dyr indeholder et forbud mod brugen af ethvert fjernbetjent eller automatisk virkende aggregat, der hæftes på dyr, og som påfører dyret elektriske stød eller anden væsentlig ulempe, når det aktiveres.

Bekendtgørelse nr. 324 af 6. maj 2003 om halekupering og kastration af dyr, som ændret ved bekendtgørelse nr. 823 af 24. august 2005, indeholder bl.a. regler om kastration af kalve.

Bekendtgørelse nr. 1045 af 20. oktober 2006 om ny sundhedsrådgivning i kvægbesætninger indeholder regler om indgåelse af sundhedsrådgivningsaftaler mellem besætningsejeren og besætningsdyrlægen.

Lov nr. 550 af 24. juni 2005 om kloning og genmodificering af dyr m.v., som ændret ved lovbeholdtgørelse nr. 1306 af 23. november 2007, indeholder regler om kloning og genmodificering af hvirveldyr, herunder kvæg.

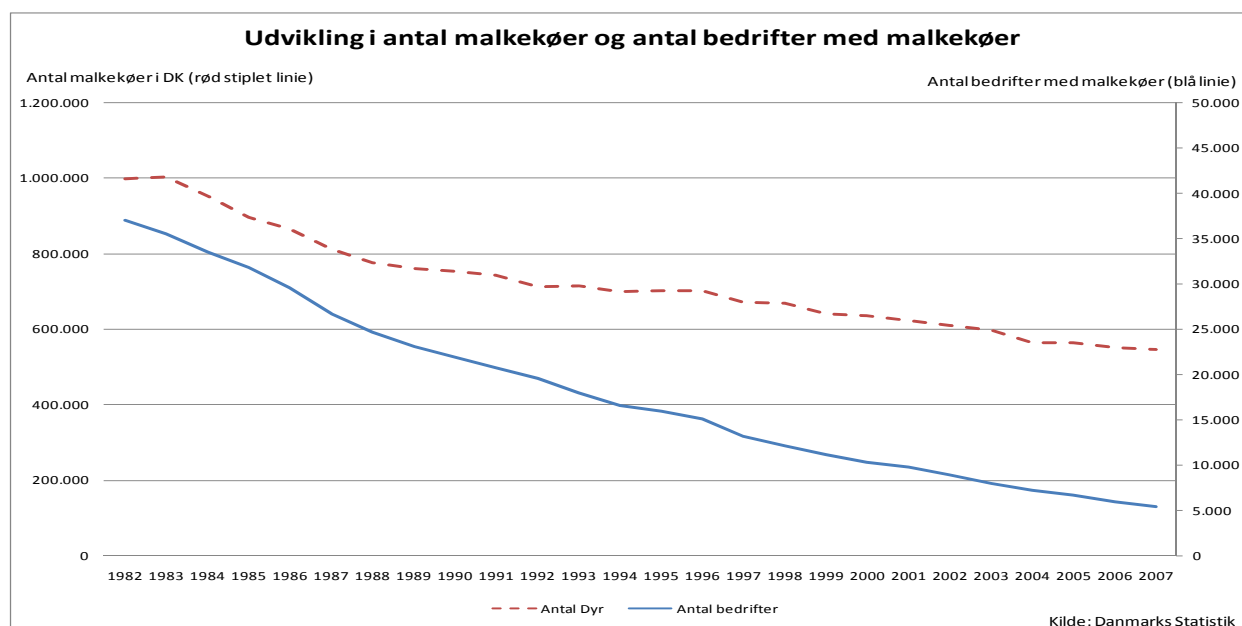
Bekendtgørelse nr. 1270 af 13. december 2004 om tyresæd og inseminering af kvæg, som ændret ved bekendtgørelse nr. 1147 af 3. oktober 2007, indeholder bl.a. regler om insemination af kvæg.

3. Hold af malkekvæg i Danmark

Kommercielt hold af kvæg består i Danmark hovedsagelig af hold af malkekvæg og deraf afledte produktionsretninger for slagtekalve, kvier og ungtyre. Malkekøer holdes med det primære formål at producere mælk, og for at kunne producere mælk skal koen have kalve. De fleste kviekalve opdrættes med henblik på fremtidig mælkeproduktion, mens tyrekalve, overskydende kviekalve og malkekøer, som ikke længere kan bruges i mælkeproduktionen, indgår i produktionen af kalve- og oksekød. Hold af kvæg (ammekvæg) alene med henblik på kalve- og oksekødsproduktionen foregår typisk på deltidslandbrug.

3.1. Udviklingen i produktionen af malkekvæg

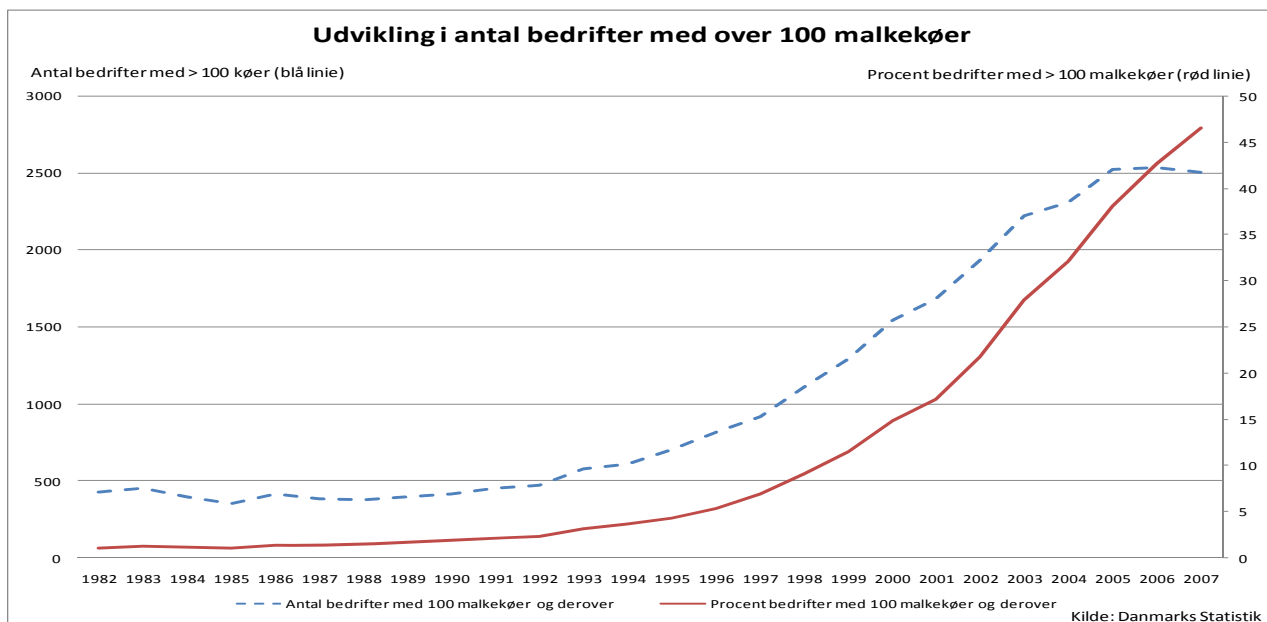
Den danske kvægproduktion har undergået en markant strukturændring gennem de sidste 25 år. I denne periode er kvægbestanden – og dermed antallet af malkekøer – næsten halveret, jf. figur 1.1 nedenfor. Antallet af malkekvægsbesætninger er ligeledes faldet kraftigt og udgjorde i 2006 knap 4.860 bedrifter med i alt 517.000 køer. Ifølge den nyeste prognose forventes antallet af malkebesætninger at falde til 2500 i 2015 med en gennemsnitlig besætningsstørrelse på 193 køer.

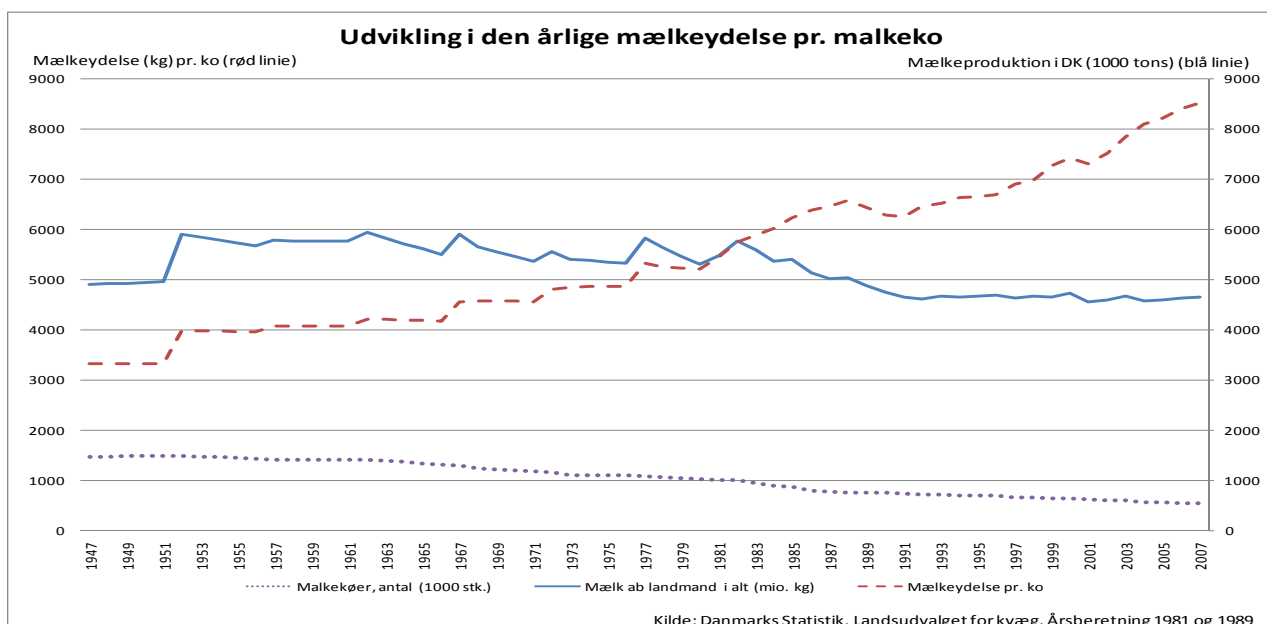
Figur 1.1. Udviklingen i antallet af malkekøer (stiplede linje) samt antallet af bedrifter med malkekøer (fuldt optrukket linje) i Danmark

Nedgangen i antallet af landbrugsbedrifter med malkekvæg har været betydeligt større end reduktionen i antallet af malkekøer, og besætningsstørrelsen er således øget. Navnlig andelen af besætninger med over 100 køer er steget kraftigt, især i det seneste årti, jf. figur 1.2 nedenfor. En af årsagerne til nedgangen i malkekvægbestanden er kombinationen af mælkekvotesystemet og den samtidige ydel-

sesfremgang pr. ko, jf. figur 1.3 nedenfor. Kvotesystemet har medført, at den samlede mælkeproduktion i Danmark er forblevet forholdsvis konstant. I samme periode er mælkeydelsen steget pr. ko, hvilket har medført et behov for færre køer til den samlede mælkeproduktion. Det skønnes, at ca. 60 pct. (dvs. ca. 2700) af besætningerne i 2008 har mere end 100 køer.

Figur 1.2. Udviklingen i antallet af bedrifter med over 100 malkekøer (stiplet linje) og den procentvise andel af sådanne bedrifter (fuldt optrukket linje) i Danmark.

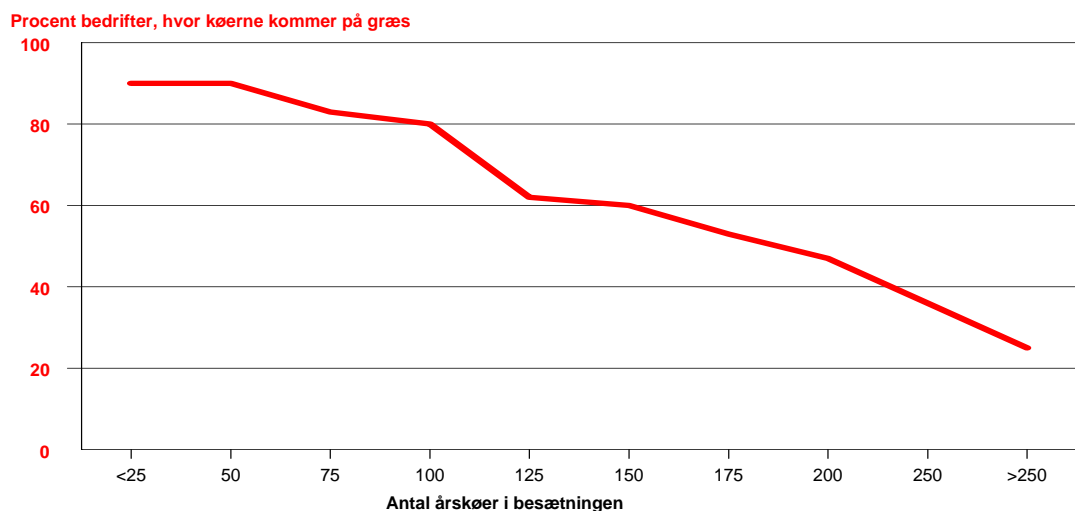
Figur 1.3. Udviklingen i antal malkekøer (punktet linje), den årlige mælkeydelse pr. malkeko (stiplet linje) og den samlede produktion af mælk (fuldt optrukket linje) i Danmark. "Mælk ab landmand" er den mængde mælk, som leveres til mejeriet.

Forøgelsen af den enkelte malkekos ydelse er opnået gennem en kombination af forbedret fodring og avlsarbejde. I starten af 1980'erne producerede en malkeko i gennemsnit knap 5.500 kg mælk årligt. Mælkeydelsen pr. ko er siden steget med op til 1,5 pct. om året, og i dag yder en ko i gennemsnit ca. 9.000 kg mælk årligt, dvs. en stigning i mælkeydelsen pr. ko på 3.500 kg mælk på godt 20 år.

I 1988 stod langt de fleste køer i bindestalde. Dengang havde kun 8 pct. af danske malkekvægsbesætninger løsdriftsstalde, svarende til ca. 15 pct. af malkekøerne, medens andelen i 2002 var steget til 57 pct. (74 pct. af malkekvægbestanden). I dag skønnes det, at ca. 85 pct. af malkekøerne er opstaldet i løsdriftsstalde mod kun ca. 15 pct. i bindestalde, og antallet af bindestalde er nedadgående i takt med, at bindestalde nedlægges og erstattes af løsdriftsstalde. Løsdriftsbesætninger består af både dybstrøelses- og sengebåsestalde, jf. kapitel 4, pkt. 4.2, og sidstnævnte staldform anvendtes i 2003 i 49 pct. af alle danske besætninger (65 pct. af malkekvægsbestanden).

Andelen af besætninger, der anvender afgræsning til malkekøer, har indtil 2003 ligget forholdsvis konstant omkring 75 pct. Det er især de mindre besætninger, der anvender afgræsning, jf. figur 1.4 nedenfor. Da andelen af disse besætninger er faldende, jf. figur 1.2 ovenfor, er der sket et markant fald i antallet af køer, som kommer på græs. Det skønnes, at omkring 30-40 pct. af de danske malkekøer kommer på græs. I dag udgør den økologiske produktion 11 pct., og produktionen af græsmælk skønnes at udgøre 7 pct. Vækst i den økologiske produktion, hvor det er et krav, at køerne skal på græs, og i produktionen af konventionel mælk, der markedsføres som græsmælk, forventes at stige.

De økologiske kvægbesætninger udgjorde i 2005 ca. 8 pct. af den danske malkekvægsproduktion, idet der var 490 økologiske kvægbesætninger i Danmark svarende til ca. 52.000 køer. Tal fra 2004 viser, at Danmark er den største producent af økologisk mælk i EU, idet der herhjemme på det tidspunkt blev produceret 24 pct. (svarende til 430.000 tons) af den samlede mængde økologisk mælk i EU.

Figur 1.4. Andelen af bedrifter, der anvender afgræsning, som funktion af besætningsstørrelsen

Strukturudviklingen og den øgede mælkeydelse har haft en stor indflydelse på levevilkårene for danske malkekøer, kalve og ungdyr. Udviklingen har på nogle punkter givet mulighed for forbedringer af dyrenes vilkår, f.eks. i form af velfungerende løsdriftstalde til erstatning for tidligere tiders bindetalde, mens dyrenes høje mælkeydelse kan give udslag i produktionsbetingede sygdomme.

Den internationale konkurrence spiller en stigende rolle for hjemmemarkedet, ikke mindst når det drejer sig om oksekød. Således vokser importen af oksekød til Danmark fra år til år, og importen havde i 2004 en værdi på 2,2 mia. kr. Samtidig går en meget stor del af den danske mælkeproduktion til produktion af mejeriprodukter til eksport. Det internationale marked påvirker således i høj grad de økonomiske rammer for hold af malkekvæg i Danmark.

I begyndelsen af 1980'erne skete der en overproduktion af mælk og mejeriprodukter i Europa. Det Europæiske Fællesskab besluttede derfor, at produktionen skulle begrænses og reguleres. Det skete med indførelsen af et loft over produktionen – mælkekvotesystemet – som blev sat i kraft den 1. april 1984.

En mælkekvote er den mængde mælk af egen produktion, som den ansvarlige for bedriften afgiftsfrit kan levere til et mejeri. Overskrides kvoten, kan den ansvarlige for bedriften blive afgiftspligtig.

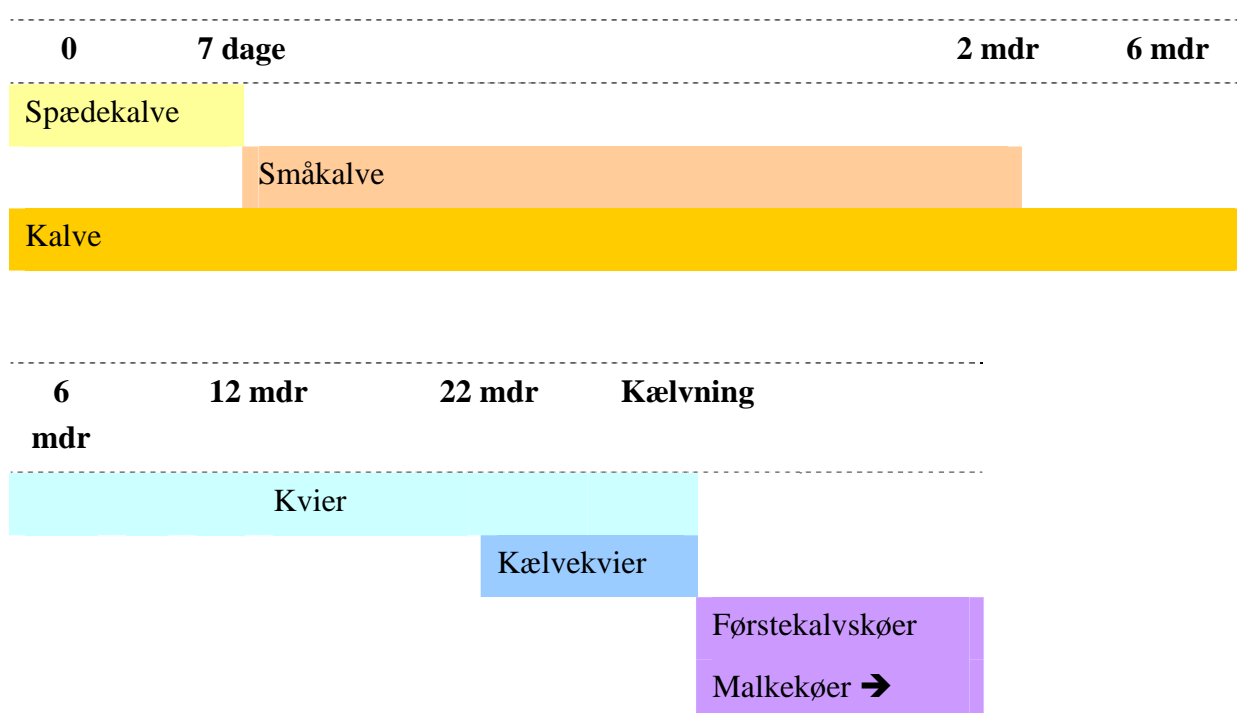
Indførelsen af kvotebørsen i 1997 gav mulighed for, at den ansvarlige for bedriften kan planlægge bedriftens udvikling gennem køb af mælkekvotes og dermed fortsætte struktur- og teknologiudviklingen.

En mælkekvote kan herefter erhverves på forskellige måder. En nyetableret bedrift kan ansøge om at få tildelt en gratis kvote fra den nationale reserve. En mælkekvote kan købes på kvotebørsen, eller den kan overdrages fra en anden producent eller bedrift.

Kvotesystemet afvikles i 2015.

3.2. Den produktionsmæssige cyklus

Figur 1.5 nedenfor giver en skematisk oversigt over de vigtigste kvægkategorier for så vidt angår hold af malkekvæg.

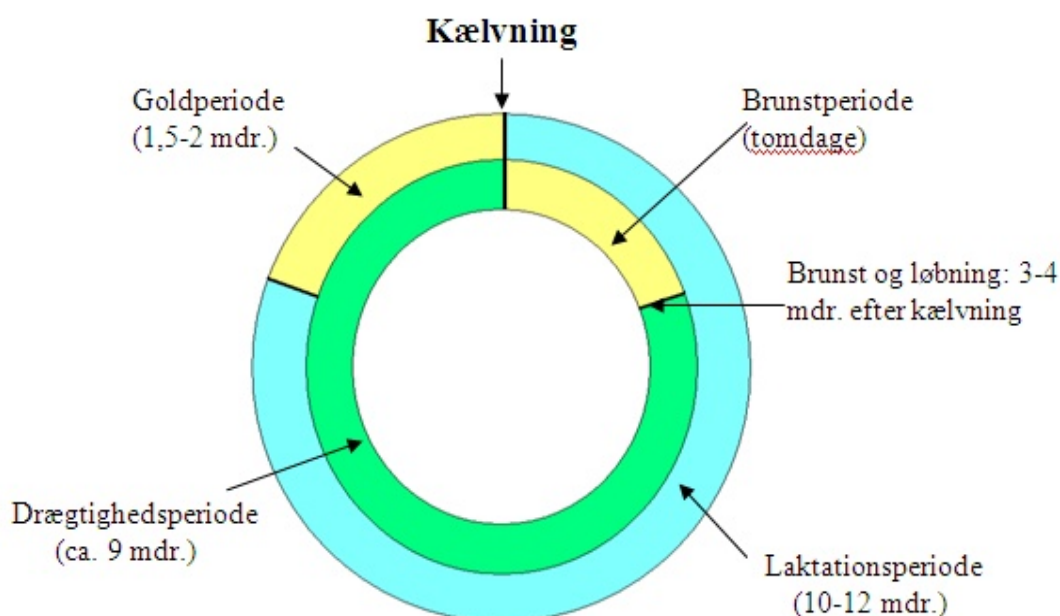
Figur 1.5. Dyrekategorier og deres aldersgruppe i det samlede produktionssystem. Det øverste diagram omfatter både han- og hundyrr (tyre- og kviekalve), mens det nederste diagram kun omfatter hundyrr.

Malkekoens reproduktionscyklus kan opdeles i kælvning, en laktationsperiode, en brunstperiode, en drægtighedsperiode og en goldperiode, hvor koen ikke giver mælk, jf. figur 1.6 nedenfor. Flere af perioderne griber ind over hinanden, f.eks. producerer koen mælk i brunstperioden og i det meste af drægtighedsperioden. En vellykket reproduktionscyklus er en væsentlig forudsætning for, at der kan opretholdes en stabil mælkeproduktion, idet mælkeydelsen aftager med tiden fra sidste kælvning.

Koen føder sin kalv (kælver) efter en drægtighedsperiode på ca. 280 dage, og selve kælvingen varer normalt kun få timer. I mælkeproduktionen tilstræbes normalt en første kælvningsalder hos kvierne på 24-26 måneder og et kælvningsinterval hos malkekøerne på 12 måneder. I Danmark lever køer i gennemsnit 4 år og 10 mdr., svarende til 2½ laktationsperiode. Det skyldes primært, at der står nye kælvekvier klar til at indgå i besætningen, og at disse har et højere genetisk potentiale end tidligere generationer.

I laktationsperioden producerer koen mælk, og typisk varer denne periode 10-12 måneder. Maksimal daglig mælkeydelse opnås 1-2 måneder efter kælvingen, hvorefter mælkeydelsen er jævnt faldende, indtil mælkeproduktionen stoppes (goldning). For en ko med en årlig mælkeproduktion på 9.000 kg mælk vil den maksimale daglige mælkeydelse typisk være omkring 40 kg, hvilket kræver en stor daglig vand- og foderoptagelse.

Malkekøer kommer typisk i brunst i løbet af de første måneder efter kælvingen. Tidspunktet påvirkes af produktionsniveauet, men når brunstcyklen er påbegyndt, vil der indtræde en brunst hver 3. uge. I gennemsnit påbegyndes løbning (bedækning med en tyr) eller inseminering (kunstig sædoverførsel) 6-12 uger efter kælving.

Figur 1.6. Malkekoens reproduktionscyklus (12-14 mdr.).

Omkring 1,5-2 måneder før ny kælving gøldes koen, dvs. at de daglige malkninger ophører. På dette tidspunkt har mange malkekøer stadig en daglig mælkeydelse på 15-25 kg mælk. Goldningen

kan enten foretages gradvist ved, at foderrationen nedtrappes et par uger, før de daglige malkninger ophører, eller mere pludseligt ved, at foderrationen reduceres samtidigt med, at malkningerne standses.

4. Fysiske rammer

4.1. Indledning

Staldes indretning og funktion har meget stor betydning for kvægs velfærd. Der findes i dag kun meget få lovgivningsmæssige krav til de fysiske rammer, som kreaturer holdes i, jf. pkt. 4.3 nedenfor. Danske anbefalinger 2005 indeholder imidlertid en række anbefalinger til staldes indretning.

Dette kapitel om fysiske rammer tager alene sigte på fysiske rammer for *malkekøer*. Fysiske rammer for *ungdyr* og *kalve* behandles i kapitel 11.

Kapitlet indledes med en generel beskrivelse af de knap 5000 danske stalde, hvori der holdes malkekvæg, jf. pkt. 4.2 nedenfor.

Ca. 2.500-3.000 af de 5000 stalde er løsdriftstalde med sengebåse, der er bygget inden for de seneste 10 år. De øvrige 2.000-2.500 stalde er ældre løsdriftstalde og bindestalde. Løsdriftstaldene fordeler sig med knap 10 pct. dybstrøelsesstalde og godt 90 pct. sengebåsestalde. Samlet set skønnes det, at ca. 85 pct. af malkekøerne i dag er opstaldet i løsdriftstalde mod kun ca. 15 pct. i bindestalde, og antallet af køer i bindestalde er nedadgående i takt med, at bindestalde nedlægges og erstattes af løsdriftstalde.

4.2. Nuværende staldes indretning

4.2.1. Løsdriftstalde

Stalde til malkekøer bygget inden for de seneste 10 år er kendetegnet ved almindeligvis at have plads til mindst 100 køer. De er typisk beklædt med plader eller træ og er uisolerede. De har helt eller delvist åbne sider og en åbning i kippen, således at ventilationen i staldene sker ved naturlig luftgennemstrømning.

Ydervæggene er 3-4 meter høje. Åbningen i siderne dækkes helt eller delvist af et vindbrydende materiale (gardiner), som kan hæves eller sænkes efter vejrforholdene.

Malkeområdet (med tilhørende rum til køling og lagring af mælk, rengøring mv.) er et afgørende element i de systemer, som malkekvæg opstaldes i. Forhold vedrørende malkning, herunder indretningen af malkeområdet, er nærmere behandlet i kapitel 7.

Mange kostalde er i dag indrettet med særlige kælvningsfaciliteter, hvor der er enkeltkælvningsbokse og fællesforberedelsesbokse til højdrægtige dyr. Indretning af kælvningsområdet er under fortsat udvikling. Kælvningsafdelingen placeres centralt i forhold til flytning af dyr og overvågning af kælvningsforløbet. Forhold vedrørende kælvning er behandlet i kapitel 10.

Der er i praksis kommet øget fokus på udvikling af særlige faciliteter til syge dyr og dyr, som skal behandles, klovbeskæres, insemineres mv. med henblik på sygdomsforebyggende og sundhedsfremmende tiltag (separation, aflastning og restitution). Disse tiltag har bl.a. til formål at sikre ordentlige arbejdsforhold for personale, herunder dyrlæger og inseminører. I øvrigt forekommer der bl.a. separation ved sygdom med flere timers opbinding i fanggitter eller sengebås, hvilket medfører manglende adgang til vand og leje (ved fanggitter) eller vand og foder (ved sengebås).

Sengebåse er løbende blevet større i takt med, at den gennemsnitlige størrelse på en dansk malkeko er vokset. Det er primært længden af sengene, der er øget med henblik på, at køer har bedre mulighed for at rejse og lægge sig naturligt.

Sengebåse er afgrænset af sengebøjler, der typisk er lavet af stål. Bøjlerne skal give køerne så meget plads som muligt til at ligge, uden at køerne optager plads i nabosengebåsen.

Der anvendes almindeligvis tre forskellige typer underlag i sengebåsene:

- 1) I mere end 80 pct. af sengebåsene er der placeret kunststofmadrasser med strøelse på. Sengebåsens blødhed afhænger af typen og tykkelsen af madrassen.
- 2) I knap 10 pct. af sengebåsene er der halm i form af 20-25 cm dybstrøelse. Dybstrøelsen kan give problemer med yversundheden i besætningen.
- 3) I ca. 5 pct. af sengebåsene er der sand (ca. 25 cm). Dette underlag er oftest anvendt ved nybyggeri i dag. Sandet former sig let efter koen, når den lægger sig, og sand har vist sig at være godt til at hindre spredning af smitte. Sand i sengebåsene giver imidlertid en ekstra udfordring, da det let bundfældes i gyllekanaler og –beholdere, ligesom sand slider meget på pumper og omrørings- og spredeudstyr.

I takt med, at kostaldene er blevet bredere, er gangene til køerne typisk også blevet bredere. Det gælder både gangene mellem sengebåserækkerne og gangarealet ved foderbordet.

Gangarealerne består af enten spaltegulve eller faste gulve af beton. Faste gulve kan eventuelt være med fald til dræn. Begge typer kan være belagt med gummi. Hvis der monteres gummi på gulvene i stalden, sker det typisk på opsamlingspladser og ædepladser, hvor køerne står mest.

Der anvendes almindeligvis tre typer af gulve i danske malkekvægsbesætninger. Spaltegulv består af skiftevis betonbjælker og åbninger over en gyllekanal, hvor gødningen kan forsvinde ned. Fast gulv uden dræn er et plant betongulv, som eventuelt er profileret. Fast gulv med dræn er et betongulv med et fald på ca. 2 pct. ned mod en drænrende i midten af gangen. Gulvet kan eventuelt være profileret.

Faste gulve holdes almindeligvis rene af automatiske skrabere. Gangene skrubes typisk 4-10 gange i løbet af døgnet. For at forbedre klovsundheden monteres der i dag også skrabere på spaltegulve (både på spalterne og under dem i gyllekanalerne).

Gangarealer med faste gulve og beton kan være meget glatte. Fremstilles disse gulve med en ”børstet” eller profileret overflade, vil det medføre større skridsikkerhed. Eksisterende gulve kan skridsikres ved at forsyne overfladen med riller. Rillerne har en dræningseffekt, der sikrer tørre gulve og dermed tørre klove.

Foderbordet – dvs. den krybbe eller plads, hvor foderet tildeles – er traditionelt placeret centralt i stalden, men det kan også placeres udvendigt i én eller begge sider af stalden. Forhold vedrørende fodring er nærmere beskrevet i rapportens kapitel 6.

Dybstrøelsesstalde er indrettet med ét stort åbent areal, der er strøet med halm, og som udgør køernes hvileareal. Fra dybstrøelsen er der adgang til en ustrøet ædeplads – typisk i hele staldens længde – der sammen med det strøede areal udgør køernes motionsareal. Der er som regel trapper fra dybstrøelsen til ædepladsen. Ædepladsen har som hovedregel fast gulv med skraber eller spalter.

4.2.2. Bindestalde

Bindestalde er i almindelighed forholdsvis ældre staldbygninger. Staldene er ofte relativt små, men kan i nogle tilfælde have plads til op til 100 køer. De er isolerede og mekanisk ventilerede. Køerne står bundet fast i en bås året rundt, medmindre de kommer på græs om sommeren.

Staldene har typisk to rækker bås med en gang i midten af stalden, og én smal fodergang mellem hver båsække og ydervæggen. Ydervæggene er typisk af sten med vinduer og eventuelt små ventiler. Loftet over stalden bæres af stolper eller består af hvælvinger. På loftet opbevares ofte hø og halm.

Bag køerne er grebningen, hvor alt gødning og ajle samles. Grebningen kan være dyb med en rist over, eller den kan være lav og åben. Gødningen fjernes som regel af et fastmonteret skrabe anlæg.

Det er begrænset, hvor meget dagslys der kommer ind i stalden gennem vinduerne. Derfor er det ofte nødvendigt med elektrisk lys i stalden, herunder også i dagtimerne.

For enden af stalden er mælkerummet med malke anlæg og køletank placeret. Der malkes med spande- eller rørmalknings anlæg.

Der findes sjældent kælvningsbokse i bindestalde. Køerne kælver i båsen, og inden kælvning anbringes der en plade hen over grebningen.

Der findes sjældent sygebokse i bindestalde.

Køerne står bundet med en bøjle eller kæde omkring halsen. Foran hver ko er der placeret en krybbe i hele båsens bredde, og mellem båsene er der typisk monteret en drikkekop, der deles med nabokoen. Båsene er adskilt enten af en kort plade eller en bøjle, som sikrer hver ko sin plads. Der er almindeligvis betongulv med fald mod grebningen, og lejet er typisk strøet med halm.

Gangene i stalden bruges primært af personale og mindre maskiner til udfodring. Der er normalt faste betongulve.

4.3. Gældende ret

Efter *dyreværnslovens* § 3, stk. 1 og 2, skal rum eller arealer, hvor dyr holdes, indrettes på en sådan måde, at dyrets fysiologiske, adfærdsmæssige og sundhedsmæssige behov tilgodeses. Det skal herunder sikres, at dyret har den fornødne bevægelsesfrihed også under optagelse af foder og drikke og ved hvile. Bindsel, tøjlr og lignende indretninger skal også være indrettet således, at dyret har den fornødne bevægelsesfrihed under optagelse af foder og drikke og ved hvile. Dyr skal endvidere sikres mod vind og vejr i overensstemmelse med deres behov.

Bekendtgørelse om mindstekrav til beskyttelse af landbrugsdyr, der også omfatter hold af malkekvæg, indeholder i kapitel 5 regler for rum og bygninger til husning af dyr.

Det fremgår af bekendtgørelsens § 7, at de materialer, der anvendes til opførelse af rum, hvor dyr holdes, navnlig til konstruktion af bokse og udstyr, som dyrene kan komme i kontakt med, ikke må være skadelige for dyrene og skal kunne rengøres og desinficeres effektivt.

Endvidere skal rum og udstyr til fastgørelse af dyrene konstrueres og vedligeholdes på en sådan måde, at der ikke er skarpe kanter eller fremspring, der kan påføre dyrene skade, jf. § 8.

Luftcirkulation, støvindhold, temperatur, relativ luftfugtighed og koncentration af gasarter skal holdes på et niveau, som ikke er skadeligt for dyrene, jf. § 9.

Endelig må dyr, der holdes indendørs, hverken holdes i permanent mørke eller være udsat for kunstigt lys uden passende afbrydelser. Hvis der ikke er tilstrækkeligt naturligt lys til at opfylde dyrenes adfærdsmæssige og fysiologiske behov, skal der være en passende kunstig belysning, jf. § 10.

Bekendtgørelsen om mindstekrav til beskyttelse af landbrugsdyr indeholder i øvrigt bestemmelser om bl.a. personale, tilsyn, dyr, der holdes udendørs, automatiseret og mekanisk udstyr, vand, foder og avlsmetoder.

Samlestedsbekendtgørelsen indeholder i § 19 arealkrav for kreaturer, der opstaldes flokvis på samlesteder for avls-, brugs- eller slagtedy, herunder på markeder, dyrskuer, kåringer, avlsarrangementer, udstillinger og auktioner. Det fremgår bl.a. af bestemmelsen, at når kreaturer opstaldes flokvis, skal der være tilstrækkelig plads til, at de kan vende, lægge og rejse sig uhindret. Der skal være et frit tilgængeligt gulvareal på mindst 3-5 m² pr. ungdyr eller udvokset dyr over en levende vægt på 200 kg afhængigt af dyrenes vægt og adgangsforhold til foder og vand.

4.4. Arbejdsgruppens overvejelser og anbefalinger (løsdriftstalde)

Arbejdsgruppens overvejelser og anbefalinger er opdelt i følgende afsnit: Arealer (pkt. 4.4.1), gulve (pkt. 4.4.2), sengebåse (pkt. 4.4.3), sygebokse (pkt. 4.4.4), klima (pkt. 4.4.5) og komfortadfærd (pkt. 4.4.6).

4.4.1. Arealer

Staldens arealer har betydning for køernes velfærd. Arealerne, som dyrene bevæger sig på, dvs. hvile-, gang-, opsamlings- og ædearealerne, skal derfor tilgodese og understøtte dyrenes naturlige bevægelser i en lang række forskellige situationer, herunder æde-, flugt-, hvile-, hudpleje-, bevægelses- og socialadfærd samt ”rejse-sig og lægge-sig adfærd”.

Det samlede gangareal har endvidere betydning for, hvor meget køerne bevæger sig, og dermed køernes mulighed for at få motion.

For at sikre, at køerne har tilstrækkelig plads, og at belægningsgraden i stalden ikke bliver uhenigtsmæssig høj, finder arbejdsgruppen, at der i alle løsdriftstalde, dvs. både sengebåsestalde og dybstrøelsesstalde, bør stilles krav til totalarealet pr. ko i den del af stalden, hvor køerne opholder sig mellem malkninger.

Arbejdsgruppen anbefaler således, at totalarealet for det område, hvor køerne opholder sig mellem malkningerne, pr. malkeko skal være mindst 6,6 m² for små racer og 8,0 m² for store racer. Ved kvæg af stor race forstås racer og krydsninger, der som fuldt udvokset har en gennemsnitsvægt på mindst 550 kg.

Arbejdsgruppen anbefaler endvidere, at gangarealerne skal være indrettet således, at køerne uhindret kan vende sig og frit passere hinanden. Det gælder dog ikke i malkeområdet.

I dybstrøelsesstalde anbefaler arbejdsgruppen, at der stilles krav om et strøet hvileareal på mindst 6,5 m² for store racer og 5,0 m² for små racer.

Endvidere anbefaler arbejdsgruppen, at der for sengebåsestalde stilles krav om, at gangen lige bag foderbordet skal være mindst 3,4 m bred for små racer og 4 m bred for store racer ved 3 eller flere rækker sengebåse bag foderbordet og mindst 2,9 m for små racer og 3,4 m for store racer ved en eller to rækker sengebåse bag foderbordet.

Gange mellem sengebåserækker skal være mindst 2,2 m brede for små racer og 2,6 m brede for store racer. Der skal være mindst én tværgang efter femten sengebåse i stalde med mere end 3 rækker sengebåse. I stalde med 2-3 rækker sengebåse skal der være mindst en tværgang efter tyve sengebåse. For rækker, der støder op mod en væg, skal der mindst være en tværgang efter 7 sengebåse for at minimere muligheden for, at køerne ender i ”blindgyder”.

Tværgange i stalde med op til 3 rækker sengebåse skal være mindst 2,1 m brede for små racer og 2,5 m brede for store racer. Hvis der er opsat enten drikkekar eller børster i tværgangen, skal tværgangen være mindst 3,4 m bred for små racer og 4 m bred for store racer. Hvis der både er opsat drikkekar og børster i tværgangen, skal tværgangen være mindst 4,3 m bred for små racer og 5 m bred for store racer.

I stalde med mere end 3 rækker sengebåse, hvor køerne skal passere flere rækker senge imellem bagerste sengerække og foderbordet, skal første tværgang fra foderbordet være mindst 4,3 m bred for små racer og 5 m bred for store racer. Hvis der er opsat enten drikkekar eller børster i tværgangen, skal tværgangen være mindst 4,7 m bred for små racer og 5,5 m bred for store racer. Hvis der er opsat både drikkekar og børster i tværgangen, skal tværgangen være mindst 5,1 m bred for små racer og 6 m bred for store racer. Anden tværgang fra foderbordet skal være mindst 3,4 m bred for små racer og 4 m bred for store racer, dog 4,3 m for små racer og 5 m for store racer, hvis der både er opsat drikkekar og børster i tværgangen. Hvis der kun er opsat drikkekar eller børste, skal anden tværgang mindst være 3,8 m bred for små racer og 4,5 m bred for store racer.

Der henvises til § 16, § 19, stk. 2, § 20 og § 21, i udkastet til lov om hold af malkekvæg og §§ 9-12 i udkastet til bekendtgørelse om hold af malkekvæg, jf. rapportens kapitel 14.

4.4.2. Gulve

Der er for arbejdsgruppen ikke tvivl om, at gulvets beskaffenhed er en væsentlig risikofaktor i forhold til klov- og lemmelidelser. Således kan halthed og begrænset bevægelse i høj grad være et resultat af, at gulvene i gangarealerne er hårde og gødningsforurenede.

Gulvene i gangarealerne skal være skridsikre og må ikke give et u hensigtsmæssigt slid på klovene. Gødning gør gulvene våde og glatte, hvilket øger risikoen for udskridninger og klovlidelser. Gulvene i sengebåsestalde bør efter arbejdsgruppens opfattelse derfor holdes tørre ved hjælp af dræn eller skrabere.

Det er arbejdsgruppens opfattelse, at hvis spalter eller faste betongulve forsynes med riller (profilering) kan disse gulve blive mindre glatte. Riller tjener også til at dræne gulvet.

Det er samtidig arbejdsgruppens opfattelse, at klovene belastes mere af at stå på spalter end af at stå på et fast gulv. Når køer drejer på spalteelementer, medfører det flere klovska der end ved drejninger på fast gulv. Spaltegulv medfører også usikker gang, nedsat bevægeaktivitet og reduceret skridtlængde sammenlignet med et fast gulv. Fast gulv bør være drænet, og specielt fast gulv bør skrubes regelmæssigt for at undgå ophobning af gødning, idet gødningsforurenede overflader og gangflader kan disponere for en større belastning af huden omkring klovene.

Arbejdsgruppen anbefaler således, at der stilles krav om, at gulvene skal være skridsikre, og være konstrueret, udformet og vedligeholdt således, at køerne kan gå naturligt og ikke kommer til skade. Kravet indebærer, at fast betongulv og gulv med spalter – der ikke allerede er profileret – skal rilles. Dette gælder dog ikke for gulve under dybstrøelse. Der bør endvidere stilles krav om, at gødning skal fjernes efter behov for at sikre, at gulvene er skridsikre, og for at sikre god klovsundhed.

I de senere år er der kommet forskellige gummibelægninger på markedet. Køerne foretrækker at bevæge sig på gulve med gummibelægning frem for på betongulve, og gummibelægning af et areal øger den tid, som dyrene opholder sig på dette areal. Gummibelagte gulve er mere eftergivelige end beton. Eftergivigheden af et gummibelagt gulv gør det mere skridsikkert. På gummibelagte gulve har køerne en mere naturlig gang, der er lavere risiko for fald og udskridninger, og køerne går længere og får derved mere motion under indendørs opstaldning. Desuden belastes klovene mindre på gummibelagte gulve. Arbejdsgruppen har dog ikke kendskab til, om gummibelægninger bliver mere glatte end betongulve, når de er slidte. Det er således arbejdsgruppens opfattelse, at gummibelagte gulve har visse positive virkninger med hensyn til køernes bevægelsesmuligheder, men gulvenes holdbarhed og kvalitet efter slid er ukendt. På den baggrund finder arbejdsgruppen ikke, at der på nuværende tidspunkt bør stilles særlige krav om gummibelægning.

Arbejdsgruppen finder imidlertid, at der som et minimum bør stilles krav om eftergiveligt gulv (som f.eks. gummi) på opsamlingspladser i malkeområdet, hvor køerne opholder sig længe i oprejst tilstand og derfor har et særligt behov for aflastning.

Desuden er arbejdsgruppen af den opfattelse, at der kan være fordele ved et eftergiveligt og plant gulv på gangen lige bag foderbordet. Det er i den forbindelse imidlertid vigtigt, at området har

samme gulvbelægning i hele gangens bredde, idet køers præference for at gå på eftergiveligt underlag ellers kan medføre, at nogle køer ved foderbordet bortjages af køer, der ønsker at gå på det eftergivelige underlag. Forskning og udvikling på området kan danne baggrund for en revurdering af, om der skal stilles krav om eftergiveligt underlag på gangen lige bag foderbordet. Arbejdsgruppen skal i øvrigt anbefale, at der stilles krav om, at gulvet lige bag foderbordet er plant, således at køerne sikres den mest naturlige indendørs ædestilling.

Arbejdsgruppen vurderer, at der mangler generel viden om, hvordan dybstrøelsesstalde fungerer optimalt, herunder om den hensigtsmæssige mængde af halm. Arbejdsgruppen kan derfor ikke anbefale, at der fastsættes nærmere krav til halmmængden. Der bør imidlertid efter arbejdsgruppens opfattelse altid være tilstrækkelig halmstrøelse til at sikre et tørt og blødt leje.

Der henvises til § 18, § 19, stk. 1, § 25, stk. 2, 3. pkt., og § 26 i udkastet til lov om hold af malkekvæg og § 19, stk. 1, i udkastet til bekendtgørelse om hold af malkekvæg, jf. rapportens kapitel 14.

4.4.3. Sengebåse

Det er efter arbejdsgruppens opfattelse af afgørende betydning, at køerne har mulighed for at ligge ned, idet malkekøer har behov for mindst 10 timers hvile i døgnnet. Mindre hvile vil have negative konsekvenser for dyrenes sundhed.

For at sikre koen den nødvendige hvile skal sengebåsen have en passende størrelse. For arbejdsgruppen består udfordringen ved fastsættelsen af krav til sengebåsens størrelse dog i, at ikke alle køer er lige store.

Målinger har således vist, at der inden for en besætning er en variation på 10 cm i køernes krydshøjde, dvs. koens højde fra gulv til rygsøjle. Målinger har endvidere vist, at køernes krydshøjde i gennemsnit er steget med 7 cm de seneste 10 år.

De nævnte forhold medfører, at det er vanskeligt at angive generelle mål for sengebåsens længde og bredde, om end stigningen i køernes krydshøjde ikke forventes at fortsætte, da størrelse er taget ud af avlsmålet og derfor ikke indgår i selektionsgrundlaget fremover.

Det er også indgået i arbejdsgruppens overvejelser, at køer foretrækker at ligge på et blødt underlag frem for et hårdt, og at de foretrækker at ligge i meget strøelse frem for lidt strøelse. På et blødt og skridsikkert underlag rejser og lægger køer sig flere gange i døgnnet, og de ligger ned en større del af døgnnet på et blødt underlag end på et hårdt underlag. Reduceret liggetid kan medføre klovproblemer, og et hårdt liggeunderlag kan medføre hævede og beskadigede haser og forknæ.

Det er arbejdsgruppens opfattelse, at liggeunderlaget i sengebåsen skal være tørt og blødt. Med blødt underlag menes et underlag, der giver efter for trykbelastning. Det er vigtigt, at underlaget tillader køernes forknæ at synke tilstrækkeligt ned i lejet, når de lægger sig, således at belastningen på forknæene mindskes. Eksempler på blødt liggeunderlag er madrasser, halmstrøelse, bløde gummi-måtter, sand og savsmuld.

Der skal endvidere være sengebåse nok til, at alle dyr har mulighed for at lægge sig til enhver tid.

Arbejdsgruppen finder på baggrund af det anførte, at sengebåsens størrelse, antal mv. bør sikres gennem lovgivning. Generelt skal sengebåsene dimensioneres således, at også de største køer i besætningen kan være der. Samtidig skal der tages hensyn til, at sengebåsene kan blive for store, idet dette øger gødningsforurening i båsen og dermed risiko for infektion.

På den baggrund anbefaler arbejdsgruppen, at sengebåse for store racer mindst skal være 1,25 m brede og 3,0 m lange, hvis de afgrænses af en væg, og 2,85 m lange, hvis de afgrænses af en anden række. For små racer anbefaler arbejdsgruppen, at sengebåse mindst skal være 1,10 m brede og 2,8 m lange, hvis de afgrænses af en væg og 2,65 m lange, hvis de afgrænses af en anden række. Arbejdsgruppens anbefaling til længden af sengebåsen er i begge tilfælde længere end anbefalet i Danske anbefalinger. Længdekravet kan opfyldes ved at forlænge eksisterende sengebåse. Mindstekravene bør tages op til fornyet overvejelse, hvis den gennemsnitlige størrelse på danske malkekøer ændres markant.

Der henvises til § 19, stk. 2, og § 22 i udkastet til lov om hold af malkekvæg og § 8 i udkastet til bekendtgørelse om hold af malkekvæg, jf. rapportens kapitel 14.

4.4.4. Sygebokse

Brug af sygebokse har længe været anbefalet, herunder i Danske anbefalinger. Det ses dog ofte, at der i stalde ikke forefindes bokse, som er egnede som sygebokse.

En sygeboks tjener flere formål, herunder adskillelse og behandling. Adskillelse af et sygt dyr fra andre dyr vil reducere en eventuel smittepåvirkning. Endvidere vil en adskillelse medføre, at dyret forstyrres mindre, og at det ikke skal konkurrere med andre dyr om foder mv. Sygeboksen skal desuden tjene til at opfylde de særlige fysiske behov, som syge dyr har, såsom trækfrit miljø og – ved ”rejse-sig og lægge-sig” besvær – behovet for særlig blødt og skridsikkert underlag i boksen.

Der savnes umiddelbart undersøgelser, der identificerer, hvilke specielle behov kreaturer i forskellige aldersgrupper har i forbindelse med sygdomme. Arbejdsgruppen finder på trods heraf, at der er behov for nærmere regler om sygebokse.

En *sygeboks* bør ikke forveksles med et *aflastningsområde* eller et område, hvor dyrlægen har mulighed for at tage et dyr til side med henblik på behandling (*behandlingssted*). Ved *sygeboks* forstår arbejdsgruppen en boks eller et staldafsnit, som ikke tjener andet formål end at opstalde syge dyr, der har behov for særlig opstaldning og pleje, eller som af smittehensyn bør isoleres fra flokken.

Arbejdsgruppen anbefaler, at der stilles krav om, at der er et tilstrækkeligt antal sygebokse til dyr, som har behov for adskillelse fra den øvrige besætning. Et tilstrækkeligt antal sygebokse vil i sagens natur afhænge af besætningens størrelse og sundhedstilstand. Det er derfor arbejdsgruppens anbefaling, at der skal være mindst én sygeplads på bedriften. Hvis besætningen er på mere end 100 køer, skal der være én sygeplads pr. 100 køer. En sygeplads kan enten være en enkeltboks eller en plads i en fællesboks til flere syge dyr. Den skal dog kunne inddeles i enkeltbokse, hvis det er nødvendigt af hensyn til koens sygdom, f.eks. i tilfælde, hvor koen ikke kan rejse sig. Der skal i enkelt-sygeboksen være adgang til foder og vand.

Sygeboksene skal dimensioneres, således at dyrene kan håndteres og fikseres i forbindelse med behandling og pleje. Det er på den baggrund arbejdsgruppens opfattelse, at sygebokse ved enkeltvis opstaldning af det syge dyr skal være mindst 10 m² pr. ko for små racer og 12 m² pr. ko for store racer, mens der i fællesbokse med syge dyr skal være mindst 6,8 m² pr. ko for små racer og 8 m² pr. ko for store racer.

Endvidere er det arbejdsgruppens anbefaling, at sygebokse skal være indrettet med skridsikkert, tørt og blødt underlag, der tilgodeser dyrenes liggekomfort, og giver dem mulighed for uhindret at rejse og lægge sig.

Kælvningsbokse skal være adskilt fra sygebokse, således at syge og kælvende dyr ikke benytter de samme bokse.

Ved et *aflastningsområde* forstås generelt et område i stalden, hvor en gruppe af dyr er fysisk adskilt fra andre, herunder et område adskilt fra de øvrige staldafsnit. Området bør være indrettet således, at det beskytter imod konkurrence. Køer med klov- eller lemmelidelser kan med fordel anbringes i et aflastningsområde med sengebåse og tørt, blødt og skridsikkert underlag. Arbejdsgruppen finder dog, at man i stedet for at stille krav om aflastningsområde bør stille krav om dokumentation for klovsundheden, jf. kapitel 12. Dermed vil der være skabt et incitament for indretning af aflastningsområder, hvor der er behov for dem.

Arbejdsgruppen finder endvidere, at der bør stilles krav om en *behandlingsfacilitet*, som kan anvendes i forbindelse med undersøgelse for klov- og lemmelidelser. Behandlingsfaciliteten skal gøre det muligt at løfte bagben på køer ved hjælp af mekaniske hjælpemidler. Behandlingsfaciliteten kan

med fordel placeres centralt i stalden, f.eks. i tilknytning til staldens separationsafsnit eller til eksisterende sygebokse.

Der henvises til § 11, § 23 og § 24 i udkastet til lov om hold af malkekvæg og § 13 i udkastet til bekendtgørelse om hold af malkekvæg, jf. rapportens kapitel 14.

4.4.5. Klima

Staldens klima, der kan have indvirkning på køernes velfærd, kan beskrives ud fra en række variable: Temperatur, fugtighed, træk, støj, lys, støv og (forurenende) gasser. Hvis klimaet udgør en belastning for køerne, er det ofte resultatet af en kombination af disse såkaldte termiske forhold. Det kan derfor være vanskeligt at fastsætte grænseværdier for de enkelte klimavariabler isoleret set.

For så vidt angår *kulde* kan det nævnes, at kvæg har en stor evne til at tilpasse sig lave temperaturer. Under danske klimaforhold kommer man under normale omstændigheder meget sjældent under den kritiske minimumstemperatur for kvæg.

For så vidt angår *varme* kan det nævnes, at kvæg også er tolerant over for høje temperaturer. Der kan dog – også under danske forhold – blive tale om en uacceptabel varmebelastning, hvis høj temperatur forekommer sammen med høj luftfugtighed, høj belægningsgrad, lav lufthastighed og eventuel varmestråling fra en solopvarmet tagflade.

I varme perioder bør man i første omgang sikre, at der sker et tilstrækkeligt luftskifte i stalden, således at staldtemperaturen kun er få grader højere end temperaturen ude, og sikre, at køerne altid har nem adgang til frisk drikkevand.

Luftcirkulation, støvindhold, temperatur, relativ luftfugtighed, koncentrationer af luftarter og støjforhold i stalden skal holdes på et niveau, som ikke er skadeligt for kreaturerne. Dette kan bl.a. sikres gennem et tilstrækkeligt luftskifte, f.eks. ved tilstrækkelige dimensioner af staldbygningens benhøjde og kipåbning samt åbninger i siden af bygningen.

For meget ovenlys (lysplader i tag) kan give problemer i forhold til varme i stalden. Dette kan hindres ved at lade dagslyset komme ind i form af kiplys eller sidelys.

Arbejdsgruppen finder ikke, at det vil være hensigtsmæssigt at fastsætte grænseværdier for de enkelte variable (luftcirkulation, støvindhold, temperatur mv.). I stedet bør der opstilles et generelt krav om, at variableerne skal holdes på et niveau, som ikke er skadeligt for kreaturerne.

Der bør desuden stilles krav til rumfang i stalde. Arbejdsgruppen anbefaler, at der stilles krav om et rumfang på 25 m³ luft pr. ko for store racer og 20 m³ luft pr. ko for små racer over det fladeareal, hvor køerne kan bevæge sig frit (gangarealer, sengebåse mv.).

Arbejdsgruppen finder endvidere, at der bør fastsættes grænseværdier for forurenende gasser. Der bør således efter arbejdsgruppens opfattelse stilles krav om, at indåndingsluften i stalden højst må indeholde følgende koncentrationer af gasser:

- Kuldioxid (CO₂): 3.000 ppm.
- Ammoniak (NH₃): 20 ppm.
- Svovlbrinte (H₂S): 0,5 ppm.

For så vidt angår *lysforhold* finder arbejdsgruppen, at lysintensitet og - varighed bl.a. har indflydelse på køers reproduktion, mælkeydelse og adfærd. Lyset har endvidere betydning for arbejdsforholdene i stalden. Der kan skelnes mellem arbejdslys (100 lux), orienteringslys (25 lux) og natbelysning (5 lux). Af hensyn til koens fysiologiske processer bør den i tidsrummet mellem kl. 18 og 6 have ca. 8 timers natbelysning pr. døgn i vinterhalvåret (fra 1. november til 1. marts) og dermed en kunstig dagslængde på højst 16 timer pr. døgn. Kvæg bevæger sig kun nødtigt på gange, som er uoplyste. Om natten bør gangarealerne derfor være forsynet med orienteringslys, i det omfang køerne har brug for at færdes på gangarealerne. Således bør køer i stalde med reduceret ædeplads (dvs. mindre end én ædeplads pr. ko) og i stalde med AMS-anlæg have tilstrækkelig lys til at kunne orientere sig på gangarealerne (dvs. orienteringslys).

Der henvises til §§ 9 og 12 i udkastet til lov om hold af malkekvæg og §§ 3, 4 og 7 i udkastet til bekendtgørelse om hold af malkekvæg, jf. rapportens kapitel 14.

4.4.6. Komfortadfærd

Arbejdsgruppen har ligeledes overvejet spørgsmålet om koens komfortadfærd. Komfortadfærd er al adfærd, der øger det kropslige velbefindende, f.eks. hudpleje og udstrækning af muskler. Koens muligheder for at udføre komfortadfærd er derfor af betydning for velfærden, men arbejdsgruppen mener dog, at der er sparsom dokumentation på dette område.

Arbejdsgruppen finder under alle omstændigheder, at malkekøer skal have gode muligheder for at udføre komfortadfærd. Det er i øvrigt arbejdsgruppens opfattelse, at et skridsikkert underlag er en forudsætning for, at køerne kan udføre komfortadfærd.

Adgang til kobørster gør det lettere for køer at pleje deres pels. Ved adgang til kobørster udfører køerne mere hudpleje, end hvis de ikke har adgang til kobørster, og hudplejen udføres på steder af kroppen, som køerne ikke selv kan pleje. Hovedparten af køerne anvender kobørster, når de har adgang til dem.

Arbejdsgruppen anbefaler på den baggrund, at der – med henblik på at sikre dyrene gode muligheder for udøvelse af komfortadfærd – stilles krav om, at der opsættes mindst én roterende kobørste, og – hvis der er mere end 50 køer på bedriften – én børste pr. 50 køer.

Det er endvidere arbejdsgruppens opfattelse, at styring af køers adfærd i stalden ved brug af elektricitet ikke bør finde sted. Dette gælder både brug af ”kotræner” i båsen, dvs. elektrisk stimulering af koens tilbagegang i båsen ved afsætning af gødning, og elektriske drivbomme.

Der henvises til §§ 6 og 17 i udkastet til lov om hold af malkekvæg, jf. rapportens kapitel 14.

4.5. Arbejdsgruppens overvejelser og anbefalinger (bindestalde)

Arbejdsgruppen har drøftet anvendelsen af bindestalde. Arbejdsgruppen har noteret sig, at ca. 15 pct. af danske køer stadig står i bindestalde.

Arbejdsgruppen har endvidere noteret sig, at bindestalde er under afvikling i Danmark, da der ikke bygges nye stalde af denne type. Arbejdsgruppen finder det ikke hensigtsmæssigt, at køer opstaldes i bindestalde, og noterer sig, at selvom denne staldtype er under udfasning, vil det tage tid, før den er fuldt udfaset.

Arbejdsgruppen finder derfor, at der gennem lovgivning bør indføres et forbud mod at binde kreaturer i forbindelse med opstaldning og noterer sig, at det allerede er forbudt at binde kalve, jf. kalvebekendtgørelsens § 5.

Arbejdsgruppen anbefaler, at det – med en passende overgangsordning – skal forbydes at holde køer i bindestalde.

Arbejdsgruppen anbefaler, at der i overgangsperioden stilles krav om, at køer, der bindes, skal have adgang til græsarealer i sommerperioden.

I bindestalde bør der i udfasningsperioden være adgang til at bruge elektriske aggregater (kotræner) til styring af gødningsafsætning. Spændingen bør imidlertid ikke overstige 3.000 volt.

Der henvises til §§ 15 og 40 i udkastet til lov om hold af malkekvæg og § 48 i udkastet til bekendtgørelse om hold af malkekvæg, jf. rapportens kapitel 14.

5. Avl

5.1. Indledning

En af de vigtigste faktorer i udviklingen af dansk malkekvægsproduktion er avlsarbejdet. Siden 1920'erne har man i Danmark systematisk forædlet kvæg, således at man løbende har opnået fremgang i de ønskede egenskaber.

En af disse ønskede egenskaber er mælkeydelsen, der for en gennemsnitlig dansk malkeko er mere end tredoblet siden 1920, således at den i dag er på over 9.000 kg mælk om året. En del af denne udvikling kan tilskrives forbedret fodring og pasning, men en væsentlig og stigende del af den øgede mælkeydelse skyldes avlsarbejdet, hvor man generation efter generation har udvalgt de dyr, som genetisk set bidrager mest til at øge dyrenes mælkeydelse, til videre avl.

Avlsarbejdet har ikke alene betydning for produktionen. Det er også en vigtig faktor, når det drejer sig om dyrenes velfærd. Således har måden, hvorpå avlsarbejde drives, stor betydning for forekomsten af produktionsbetingede sygdomme.

De tre antalsmæssigt største malkeracer i Danmark er SDM-DH (sortbroget dansk malkerace, Dansk Holstein), RDM (rød dansk malkerace) og Jersey, som udgør henholdsvis 72 pct., 8 pct. og 12 pct. af malkekøerne undergivet branchens ydelseskontrol. De resterende 8 pct. udgøres af andre racer og krydsninger.

Fælles for alle racer, som anvendes i kommerciel mælkeproduktion, er, at man via målrettet avl gennem næsten 100 år systematisk har fremmet egenskaber af interesse for produktionen.

5.2. Praktisk avls- og reproduktionsarbejde i Danmark

5.2.1. Valg af tyr

Når den ansvarlige for bedriften skal have gjort sine kvier eller køer drægtige, kan det enten ske ved at lukke hundyret sammen med en tyr – en såkaldt foldtyr – eller ved inseminering. For så vidt angår kvierne og køerne var henholdsvis 10-20 pct. og 4-8 pct. af kalvene i 2007 fra en foldtyr, mens henholdsvis 80-90 pct. og 92-96 pct. blev undfanget ved inseminering.

Tyre, som bruges til inseminering, er enten velafprøvede tyre (brugstyre), som er udvalgt efter produktionsmæssige og såkaldte funktionelle egenskaber, eller unge og endnu uafprøvede tyre (ungtyre). Alle ungtyre, som indgår i avlsarbejdet, bliver afprøvet ved måling af egenskaberne hos deres afkom. På baggrund af disse målinger udvælges de fremtidige brugstyre. Det er denne udvælgelse, som driver avlsarbejdet.

Insemineringstyrene er i dag typisk enten ejet af kvægavlsforeningen Viking Genetics eller af et udenlandsk konkurrerende avlsselskab. De udenlandske avlsselskaber markedsfører næsten udelukkende brugstyre, som er afprøvet i andre lande. I 2007 blev 70-80 pct. af kvier og 85-95 pct. af køer insemineret med sæd fra avlsværdivurderede tyre.

Kvægbrugerne bruger foldtyre for at lette reproduktionsarbejdet i besætningen. Anvendelse af foldtyre er især udbredt for så vidt angår kvierne. Hos køerne bruges foldtyren fortrinsvis til at bedække de køer, som har været insemineret, men som ikke er blevet drægtige.

For at sikre, at de avlsmæssigt bedste tyre bliver brugt intensivt, og at indavl samtidig undgås, får 80-90 pct. af besætningerne udarbejdet insemineringsplaner. En insemineringsplan angiver, hvilke tyre som kan bruges til inseminering af den enkelte ko.

5.2.2. Inseminering

Kvierne bliver typisk insemineret første gang, når de er 15-16 måneder, mens insemineringen af køerne almindeligvis påbegyndes 6-12 uger efter kælvning afhængig af den valgte strategi vedrørende laktationslængde. Inseminering kan enten foretages af uddannede inseminører eller af den ansvarlige for bedriften selv. I Danmark insemineres 85-90 pct. af køerne og kvierne af en udefra kommende inseminør, mens 10-15 pct. insemineres af besætningsejeren selv.

5.2.3. Brunstobservation

For at opnå en vellykket insemination skal koen være i brunst. Brunstobservation sker som oftest ved, at kvægbrugeren observerer køernes adfærd, men også forskellige teknologiske hjælpemidler tages i brug. Der findes f.eks. bevægelsesmålere, som registrerer, om kvien eller koen bevæger sig mere end normalt, hvilket ofte vil være tegn på brunst. Et andet meget lovende hjælpemiddel er målinger af hormonniveau (progesteron) i mælken.

Fem til seks uger efter insemineringen foretages ofte en drægtighedsundersøgelse.

5.2.4. Styringslister

Både ved inseminering og drægtighedsundersøgelse foretages der registreringer, som samles i Den Centrale Kvægdatabase. Anvendelse af foldtyr kan også registreres i databasen.

De nævnte oplysninger kan bruges til styring og overblik i forhold til avls- og reproduktionsarbejdet i besætningen. Den ansvarlige for bedriften kan bl.a. få overblik over, hvilke køer og kvier i besætningen der skal påbegynde inseminering. Det fremgår endvidere af databasen, hvilke dyr som er drægtige.

Desuden registreres kælvningsforløb, aborter, dødfødte kalve og kalve med eventuelle arvelige sygdomme.

Registreringen sker for at sikre, at der ikke gennem en intensiv brug af få tyre spredes uhensigtsmæssige arvelige egenskaber. Danmark har ved hjælp af registreringssystemet diagnosticeret flere arvelige sygdomme, som efterfølgende er blevet bekæmpet på verdensplan via frivillige aftaler om ophør af brug af sæd fra de pågældende tyre.

5.2.5. Avlsarbejdet

De egenskaber, der indgår i avlen, omfatter som nævnt både produktionsegenskaber – særligt ydelse og kødproduktion – og funktionelle egenskaber. De funktionelle egenskaber omfatter bl.a. sundhed, eksteriør, kælvningsegenskaber, livskraft hos kalve, kælvningsforløb og holdbarhed (dvs. levetid).

Avlsmålet fastlægges ud fra en samlet økonomisk og avlspolitisk vurdering. Et samlet indeks har været anvendt ved udvælgelse af avlsdyr i de nordiske lande. Det nordiske avlsmål findes i NTM-indekset (Nordic Total Merit indeks), som er det styringsredskab, der anvendes i praksis. NTM-indekset er en videreudvikling af det tidligere anvendte S-indeks (Samlet indeks over både ydelses- og sundhedsegenskaber). Det er Nordisk Avlsværdi Vurdering (NAV), der beregner og vedligeholder indekset. Indekset er løbende blevet revideret, siden det blev introduceret i 1982. Over tid er avlsmålet blevet mere komplet, idet stadig flere funktionelle egenskaber inkluderes, herunder modtagelighed over for en række sygdomme og fødselsegenskaber.

Sammenhængen mellem forskellige arvelige egenskaber kan være modsatrettede. Det er f.eks. tilfældet for egenskaberne høj mælkeydelse og god sundhed (lav forekomst af sygdom). Avl for højere mælkeydelse kan således resultere i dårlig sundhed (høj forekomst af sygdom). Derimod er der en positiv sammenhæng mellem sundheds- og frugtbarhedsegenskaberne, men effekten på ydelsen vil være negativ, hvis der alene avles efter disse egenskaber.

Fordelen ved et samlet indeks er, at man kan opnå fremgang for mange egenskaber, herunder også for egenskaber, som har en umiddelbar produktionsmæssig ugunstig virkning. Indekset indeholder således en afvejning mellem produktions- og funktionelle egenskaber, herunder sundhedsegenskaber.

Kvægavlsforeningerne driver avlsarbejdet gennem udvælgelse af ung- og brugstyre. Det er dermed kvægavlsforeningerne, som bestemmer avlsarbejdets kurs. Den ansvarlige for bedriften overfører denne fremgang til sin egen besætning via brug af sæd fra de velafprøvede tyre.

I perioden forud for år 2000 har den fremgang, som kunne forventes ud fra sammensætningen i avlsmålet, ikke været opnået. Det skyldes formentlig, at kvægavlsforeningerne i praksis ikke har anvendt indekset konsekvent ved udvælgelse af specielt tyrefædre. Ydelsesegenskaberne har derfor haft større indflydelse på udvælgelsen af tyrefædre, end indekset betinger. Dette kan til dels forkla-

res ved manglende information om det avlsmæssige niveau af de funktionelle egenskaber i de lande uden for Norden, som tyrefædre blev hentet fra.

På det seneste er der sket en styrkelse af samarbejdet om avl af malkekvæg inden for rammerne af indekset, idet en række forskellige racebestemte kvægavlsforeninger er blevet sammensluttet til ét avlsselskab (VikingGenetics). Den danske afdeling hedder VikingDenmark.

Ud fra den seneste tids anvendelse af tyrefædre og -mødre må det avlsmæssige niveau for de fleste egenskaber, som kan relateres til velfærd, fremover forventes at stige. Årsagen er, at de bedste danske tyre i stigende grad bruges som tyrefædre. Disse tyre er velbeskrevet med hensyn til både produktionsegenskaber og funktionelle egenskaber og er udvalgt efter indekset. Samtidig er redskaberne til at udvælge udenlandske tyre blevet bedre, idet flere og flere lande vurderer avlsværdien for de funktionelle egenskaber samtidig med, at den internationale organisation Interbull sikrer koordination af oplysningerne ved at beregne internationale avlsværdital for flere vigtige egenskaber.

I fremtiden vil der således være forbedrede muligheder for avlsmæssig fremgang for egenskaber, der kan have positiv betydning for velfærden dels gennem bedre metoder til avlsværdivurdering, dels gennem registrering af nye og vigtige egenskaber. Kvægdatabasen udbygges løbende, således at der kan inddrages registrering af nye egenskaber i avlsarbejdet. Den ansvarlige for bedriftens indsats vedrørende registreringsarbejdet er derfor central for avlsarbejdet.

5.2.6. Brug af bioteknologi

Bioteknologi bruges i forskellige former til at assistere avlsarbejdet.

Den ældste og mest enkle form for bioteknologi er i denne sammenhæng kunstig sædovertføring (insemination), som har været benyttet i dansk kvægavl siden 1940'erne. I 1950'erne blev det muligt at nedfryse tyresæd, hvilket muliggjorde insemination med sæd fra tyre fra alle kontinenter. Dette har haft en meget stor effekt på kvægavlen, ikke mindst via import af sæd fra Nordamerika.

Mens kunstig sædovertføring og frysning af sæd tidligt har muliggjort hurtig spredning af gener fra handyr, var det først i 1980'erne, at man fik redskaber til at sikre en hurtigere spredning af gener fra hundyr. Det skete ved hjælp af en teknik, der kaldes "embryo transfer" (ET). Teknikken går ud på, at man først stimulerer den relevante donor med hormoner, så hun kan lægge op til 15 gange flere æg ned i livmoderen end normalt. Efter befrugtning bliver de befrugtede æg skyllet ud af donor-koens livmoder og sat op i køer, der fungerer som rugemødre for donorkoens biologiske afkom. Denne teknik har i en årrække været brugt rutinemæssigt i forbindelse med avl af kvæg i Danmark.

Der sker en rivende udvikling med hensyn til kortlægning af kvægets gener. Dette giver mulighed for i et vist omfang at selekttere avlsdyr på grundlag af genetisk information i stedet for udelukkende

at basere sig på måling af produktionsegenskaber. Hermed kan man mindske generationsintervallet i avlen, idet man ikke skal afvente, at tyrene afprøves, før man kan bruge dem i avlen. Generationsintervallet kan gøres endnu kortere ved brug af teknikker til udtagning af umodne æg, som modnes og befrugtes i et laboratorium (reagensglasbefrugtning). De sidstnævnte teknikker benyttes allerede i Nordamerika og i nogle EU-lande, men ikke i Danmark.

En nyere form for bioteknologi, som er på vej frem i kvægavlen, er sædsortering. Denne teknik gør det muligt at sortere sæden således, at afkommet får et bestemt køn. Oftest bruges teknikken til at sikre flere kviekalve og dermed undgå tyrekalve af malkerace.

Da den ansvarlige for bedriften ikke har brug for mere end et vist antal kviekalve til at supplere de køer i besætningen, som tages ud, bliver der en overskydende kapacitet i produktionen. Her kan den ansvarlige for bedriften vælge at inseminere med sæd fra kødracer, hvor afkommet vil være velegnet til produktion af kalve- eller oksekød, og dermed undgå at aflive tyrekalve af malkerace, som det hidtil ofte ikke har kunnet betale sig at fede op.

Endelig kan nævnes genetisk modifikation, der eksisterer som en teknisk mulighed, men som i øjeblikket ikke anvendes nogen steder i forbindelse med avl af malkekvæg.

5.3. Gældende ret

Bekendtgørelse om mindstekrav til beskyttelse af landbrugsdyr indeholder i kapitel 9 regler om avlsmetoder.

Det fremgår således af bekendtgørelsens § 17, stk. 1, at der ikke må anvendes naturlig eller kunstig avl eller avlsmetoder, der påfører eller kan påføre de berørte dyr smerte, skade, lidelse, angst, varigt men eller væsentlig ulempe.

Dette gælder dog ikke ved anvendelse af metoder, der kan medføre minimale eller kortvarige lidelser eller sår, eller som kan nødvendiggøre indgreb, som ikke medfører vedvarende skade, hvis disse metoder er tilladt i henhold til anden lovgivning, jf. § 17, stk. 2.

Det følger af bekendtgørelsens § 18, at der ikke må holdes dyr til landbrugsformål, hvis det ikke ud fra dyrets genotype eller fænotype med rimelighed kan forventes, at det kan ske uden at skade dyrets sundhed eller velfærd.

Det fremgår af artikel 19 i *Europarådets rekommandation om kvæg*, at "[b]reeding or breeding programmes which cause or are likely to cause suffering or damage to either parents or offspring should not be practised." Af rekommandationens bilag B, pkt. 14, fremgår det, at "[w]hen breeding,

especially from maiden heifers, sires and dams should be carefully selected, taking into account breed, size, age and previous record, so as to reduce calving difficulties.”

Arbejdsgruppen er ikke bekendt med, at den nævnte lovgivning har givet anledning til konkrete sager – hverken i Danmark eller i de øvrige EU-lande.

Ifølge § 1, stk. 1, i *lov om kloning og genmodificering af dyr mv.* må kloning og genmodificering af hvirveldyr i Danmark kun ske med tilladelse fra Dyreforsøgstilsynet. Tilladelse må alene gives til de formål, som er nævnt i lovens § 1, stk. 2. Genmodificering af dyr er også reguleret ved omfattende EU-regler, og i praksis vil det være vanskeligt i EU at gøre brug af genmodificering af dyr i avlsarbejdet. Det gælder derimod ikke for kloning, hvor Danmark står relativt alene. Det danske forbud mod kloning gælder ikke for importerede dyr.

Inseminering af kvæg må kun foretages af autoriserede dyrlæger eller uddannede kvæginseminører, jf. § 14, stk. 1, i *bekendtgørelse om tyresæd og inseminering af kvæg*. Inseminering af eget kvæg må dog udføres af ejeren eller en medarbejder, hvis den pågældende har gennemgået et godkendt kursus i ejerinseminering af kvæg, jf. § 14, stk. 4.

5.4. Arbejdsgruppens overvejelser og anbefalinger

Det tidligere fokus på ydelse i avlsarbejdet var positivt i forhold til en målsætning om at frembringe billige fødevarer og styrke landbrugets konkurrenceevne.

Samtidig er det dog blevet klart, at ensidig fokus på mælkeydelse i avlsarbejdet kan have negative konsekvenser i form af et unødvendigt højt niveau af velfærds- og sundhedsproblemer hos køerne i form af f.eks. yverbetændelse, lemme- og klovlidelser og stofskiftesygdomme.

For at sikre køernes velfærd er det derfor arbejdsgruppens opfattelse, at det er nødvendigt i avlen af malkekvæg ikke kun at fokusere på produktion, men også på at sikre sunde og robuste dyr. I den toneangivende avl af malkekøer i nordisk sammenhæng har der også i de seneste to årtier været en øget fokus på sundhed.

Arbejdsgruppen finder, at man indirekte vil kunne fremme sundheden og velfærden på grundlag af registreringer af sygdomsproblemer. Ved sådanne mere præcise registreringer af sundhedstilstanden vil der blive skabt et grundlag, som gør det muligt at sikre en avlsmæssig fremgang i forhold til at forebygge sygdomme hos malkekvæget.

Arbejdsgruppen finder, at avlen har meget stor betydning for velfærden hos danske malkekøer, og at de ansvarlige for kvægavlen i stor udstrækning forvalter dette positivt.

Som nævnt under punkt 5.3 har lovgivningen i Danmark og andre europæiske lande i en årrække stillet krav om, at man ikke gennem avl må frembringe dyr, som klarer sig dårligt i et produktionsmiljø. Men samtidig må det konstateres, at området meget vanskeligt lader sig regulere via lovgivning. Det kan således i praksis være meget vanskeligt at føre bevis for, at en given adfærds- eller sundhedsmæssig tilstand skyldes avlsplanlægning og ikke dårlig pasning.

Arbejdsgruppen finder således ikke, at der er basis for at indføre yderligere lovgivningsmæssige krav vedrørende avlsarbejde på malkekvæg.

Arbejdsgruppen er af den opfattelse, at grundlaget for et etisk forsvarligt avlsarbejde i den nuværende situation bedst sikres gennem opbakning til systematisk registrering af relevante data vedrørende kvægets sundhed og velfærd. Disse data vil kunne indgå i grundlaget for avlsværdiurderingen.

Desuden bør arbejdet med at finde nye parametre med relevans for en velfærdsfremmende kvægavl fremmes. Dette kan f.eks. være laboratoriebestemte arvelige egenskaber, der afdækkes i sammenhæng med genkortlægning, og som i øjeblikket foregår på europæisk plan.

Samtidig noterer arbejdsgruppen sig, at der i de senere år er sket en udvikling i avlsarbejdet vedrørende kvæg, som må forventes at få en positiv effekt. Dels er der i det internationale avlsarbejde kommet meget mere fokus på at registrere og avle på egenskaber af betydning for malkekøers sundhed, dels er der sket en kraftig styrkelse af det nordiske samarbejde om kvægavl, idet de danske og svenske selskaber for kvægavl er blevet slået sammen, ligesom der på internationalt plan gennem Interbull skabes større og større forståelse og anerkendelse for den nordiske avlsprofil.

Arbejdsgruppen opfordrer til, at man i den danske og nordiske kvægavl løbende vurderer NTM-indeksets sammensætning og inddrager nye egenskaber med relation til dyrenes velfærd og sundhed i selektionsgrundlaget i takt med, at disse egenskaber verificeres. Herunder kan det være relevant at inddrage genmarkører som en del af det fremtidige selektionsgrundlag.

Samtidig er arbejdsgruppen opmærksom på, at der kan ske udvikling inden for brugen af bioteknologi i kvægavlen, som kan nødvendiggøre lovgivning eller anden form for regulering. Denne udvikling bør derfor følges nøje.

Arbejdsgruppen opfordrer endvidere til, at den enkelte besætningsejer benytter de værktøjer, der er til rådighed for avlsplanlægning og insemineringsplaner på besætningsniveau for at sikre den optimale avlsfremgang ved valg af inseminationstyr.

6. Fodring

6.1. Indledning

Fordøjelseskanalen hos kvæg består af tre formaver (vom, netmave og bladmave) og den egentlige mave, som kaldes løben. Mavene efterfølges af et langt tarmsystem bestående af bl.a. tyndtarmen og tyktarmen.

Fordøjelseskanalens – især formavernes – anatomiske opbygning er grundlaget for den særlige fysiologi, som er en følge af koens tilpasning til at udnytte groft plantemateriale.

Vom og netmave fungerer som et stort reservoir, der muliggør, at koen kan optage store mængder foder i løbet af kort tid. Formavernes største betydning er at fungere som gæringskammer. Forgæringen i vommen betyder en total omstilling af de ernæringsfysiologiske forhold set i relation til de én-mavede husdyr.

I forbindelse med en omtale af de værdifulde processer, som finder sted i formaverne, er det vigtigt at pointere, at et gunstig forløb af disse processer er helt afhængig af miljøet i vommen. De vigtigste miljøfaktorer er tilstedeværelsen af næring til den mikrobielle biomasse, en passende lav koncentration af forgæringsprodukter og et fysisk miljø, der giver de bedste betingelser for en høj og gunstig forgæringsaktivitet. Optimale forhold i vommen opnås kun, når

- foderet indeholder en tilstrækkelig mængde groft plantemateriale, der kan stimulere koens naturlige drøvtygning og dermed sikre en stor spytsekretion og en kraftig vom- og netmavemotorik,
- foderet er afbalanceret i forhold til næringsstofferne, og
- foderet optages jævnt hen over døgnet.

6.2. Koens fordøjelse

Følgende tre forhold er vigtige for at sikre koens optimale fordøjelse af foderet:

- 1) Forhold vedrørende foderets sammensætning og kvalitet
- 2) Forhold vedrørende fodringsprincipper
- 3) Forhold vedrørende foderbordet

6.2.1. Fodersammensætning og foderkvalitet

Fodersammensætning og foderkvalitet kan beskrives ud fra en lang række faktorer, f.eks. vombelastningstal, energikoncentration, protein, aminosyrer, pH-værdi, ammoniakstal og mineralindhold. Disse faktorer indgår som optimeringsparametre i foderplanlægningen. Mere end 80 pct. af grovfoderpartierne analyseres for disse faktorer.

Foder opdeles typisk i *tilskudsfoder* (tidligere kaldt kraftfoder) og *grovfoder*. Før udfodring kan disse to fodertyper blandes. Hvis blandingen udgør al koens foder, benævnes det *fuldfoder*, mens blandingen, hvis kørerne får tildelt ekstra tilskudsfoder, benævnes *grundfoder*.

Ved tilskudsfoder forstås foder med højt indhold af energi, protein og essentielle næringsstoffer, og de væsentligste tilskudsfodermidler er korn, frø, olieskrå og –kager. Ved grovfoder forstås foder med strukturværdi og et vekslende indhold af næringsstoffer, der stimulerer koens naturlige fordøjelsesmønster. De væsentligste grovfodermidler er græs, græs- og majsensilage, halm samt hø.

6.2.2. Fodringsprincipper

Ved fodringsprincipper forstås de principper, hvorefter foderet tildeles. Der anvendes i dag 3 parametre ved fastlæggelse af et fodringsprogram:

- 1) Restriktiv fodring (dvs. tildeling af begrænset mængde) over for fodring efter ædelyst (dvs. tildeling af ubegrænset mængde).
- 2) Individuel fodring over for gruppefodring.
- 3) Separat tildelt tilskudsfoder over for fuldfoder.

Disse forskellige grundlæggende principper kombineres ofte i praksis. Følgende *fodringsmønstre* benyttes i praksis:

- 1) *Normfodring*, hvor både tilskudsfoder og grovfoder tildeles restriktivt, individuelt og separat efter koens mælkeydelse.
- 2) *Strategifodring med tilskudsfoder*, hvor tilskudsfoder tildeles restriktivt, individuelt og separat, mens grovfoder tildeles efter ædelyst i grupper eller separat.
- 3) *Fodring med fuldfoder*, hvor tilskudsfoder og grovfoder blandes, og der fodres efter ædelyst.
- 4) *Grundfoder efter ædelyst og tilskudsfoder i automat eller malkestald*. Grundfoderet består af tilskudsfoder og grovfoder i et forhold, der svarer til de middeldyende køers behov. Fodringsprincippet bliver ofte fejlagtigt benævnt fuldfoder, fordi grundfoderet er blandet.

Kun normfodring benævnes som restriktiv fodring. De tre øvrige fodringsmønstre er eksempler på fodring efter ædelyst.

Ifølge data fra danske kvægbrug fik ca. 70 pct. af kørerne i 2003 og 2004 fuldfoder eller grundfoder kombineret med tilskudsfoder tildelt i automat eller i malkestald. Andelen er formentlig stigende. Fuldfoder eller grundfoder fodres generelt efter ædelyst, undtagen til goldkøer, hvor blandingen fodres restriktivt. Fremskridt inden for udfodringsteknologien har medført en udvikling fra fodring med individuelle fodermidler til udfodring af fodermidler som fuldfoder. Fodring med fuldfoder understøtter koens behov for en jævn og konstant tilførsel af næringsstoffer.

Ved brug af fuldfoder tildeles typisk foder 1-2 gange i døgnet, således at der er foder på foderbordet i 20-22 timer i døgnet.

De resterende køer – ca. 30 pct., jf. ovennævnte data – fik grovfoder efter ædelyst, mens tilskudsfo-der tildelt separat på foderbordet eller i automat. Tilskudsfodertildelingen kan være efter det forenk-lete fodringsprincip (strategifodring) eller efter koens mælkeydelse. Denne kombination er afta-gende, men kan blive aktuelt ved yderligere behov for detailstyring af næringsstofniveauet.

De fleste malkekvæg får som nævnt hele eller dele af foderrationen efter ædelyst.

6.2.3. Rammerne for fodring

Udformningen af ædepladser, brug af fiksering og belægningsgrad ved foderpladsen påvirker køer-nes velfærd på en kompleks måde.

De fleste løsdriftsstalde med sengebåse indrettes med et langt foderbord, hvorpå køernes grovfoder eller fuldfoder tildeles, og eventuelt en automat til individuel tildeling af tilskudsfo-der.

6.2.3.1. Foderbord

Foderbordet kan defineres som krybben eller pladsen, hvor foderet bliver tildelt. Da der ofte anven-des hævet bund, bruges betegnelsen foderbord. Hæves krybbebunden 10-20 cm over lejeniveau, kan koen lettere nå foderet, og risikoen for, at koen falder og får tryk-skader på bov og forknæ, nedsæt-tes. Foderbordet er indrettet med et forværk, der forhindrer koen i at gå op på foderbordet, men til-lader den at æde. Et forværk besværliggør koens naturlige ædestilling, som er med forskudte forben.

En ædeplads kan defineres som pladsen til én ko ved foderbordet.

Foderbordets bredde er vokset med tiden for at passe til de maskiner, som anvendes til at blande og bringe foderet ind på foderbordet. Antallet af pladser ved foderbordet (ædepladser) afhænger af antallet af sengebåserækker. En beregning viser, at der er mellem 1 og 2,8 køer (store racer) pr. ædeplads i de fleste stalde beregnet som antal køer divideret med længden af foderbordet i meter multipliceret med 0,7 meter pr. ædeplads:

$$\text{Antal køer} * 0,7 \text{ meter pr. ædeplads}$$

$$\text{Længden af foderbordet}$$

En forøgelse af belægningsgraden ved foderbordet til mere end 2 køer pr. ædeplads medfører korte-re ædetid og øget aggression i forbindelse med foderoptagelsen.

I de fleste sengestalde vil forværket bestå af et fanggitter eller en nakkebom. Fanggitteret reducerer aggressionsniveauet ved foderbordet og beskytter de lavtrangerende dyr bedre sammenlignet med nakkebom, når mange køer æder samtidigt. Derudover reducerer anvendelse af skillebøjler forekomsten af aggression yderligere.

Ved restriktiv fodertildeling kan fiksering i en kort periode i fanggitteret efter fodertildelingen hindre bortjagninger og sikre, at svage køer kan æde deres ration i fred.

6.2.3.2. Tilskudsfoederautomaten

I dag tildeles tilskudsfoeder almindeligvis som en del af en fuldfoderration i hovedparten af besætningerne. I de fleste af de resterende besætninger tildeles grundfoeder og noget af tilskudsfoederrationen via en computerstyret automat eller i malkestalden. Computerstyrede tilskudsfoederautomater i stalden anvendes i 18 pct. af besætningerne, mens ca. 50 pct. af besætningerne tildeles ekstra tilskudsfoeder i malkestalden.

6.3. Drikkevand

Køer optager store mængder vand i døgnet, og det er afgørende for køers foderoptagelse og velfærd, at de har uhindret adgang til drikkevand. Koens naturlige vandoptagelse er via et vandspejl, dvs. via en åben vandoverflade.

6.4. Goldningsprocedure

Når mælkeproduktionen skal ophøre på grund af kælvning, flyttes køerne til goldningsafsnittet, hvor der gennemføres restriktiv fodring med en reduceret mængde af den hidtidige foderration. I goldningsafsnittet er der almindeligvis én ædeplads pr. ko.

Sidst i goldningsperioden indledes forberedelsen til kælvning. Denne påbegyndes senest 3 uger før forventet kælvning. I forberedelsesperioden fodres køerne med en reduceret mængde af den hidtidige foderration suppleret med halm samt en gradvis tilvænnning til en mere koncentreret foderration, herunder et stigende tilskudsfoederniveau, for at vænne koen til situationen som højtydende ko umiddelbart efter kælvning.

6.5. Gældende ret

Ifølge *dyreværnsloven* skal enhver, der holder dyr, sørge for, at de behandles omsorgsfuldt, herunder at de huses, fodres, vandes og passes under hensyntagen til deres fysiologiske, adfærdsmæssige og sundhedsmæssige behov i overensstemmelse med anerkendte praktiske og videnskabelige erfaringer, jf. § 2.

Det følger af lovens § 3, stk. 1, at rum eller arealer, hvor dyr holdes, skal indrettes på en sådan måde, at dyrets behov tilgodeses, jf. § 2. Det skal herunder sikres, at dyret har den fornødne bevægelsesfrihed også under optagelse af foder og drikke og ved hvile. Dyr skal endvidere sikres mod vejr og vind i overensstemmelse med deres behov.

Dyr må ikke tvangsfodres, medmindre det er påkrævet for at behandle dyret mod sygdom, jf. dyreværnslovens § 5.

Bekendtgørelse om mindstekrav til beskyttelse af landbrugsdyr indeholder i kapitel 8 regler om vand, foder og andre stoffer.

Det fremgår således af bekendtgørelsens § 14, at intet dyr må gives foder eller drikke på en måde, der kan påføre det lidelse eller skade. Foder og drikke må heller ikke indeholde stoffer, der kan forårsage lidelse eller skade.

Udstyr til fodring og vanding skal være udformet, fremstillet og installeret på en sådan måde, at der er mindst mulig risiko for forurening af foder og vand og for skadelige virkninger af en eventuel indbyrdes rivalisering mellem dyrene, jf. bekendtgørelsens § 15.

Endelig må et dyr ikke indgives andre stoffer end de stoffer, der gives med tilladte terapeutiske eller forebyggende formål eller i tilladt zooteknisk behandlingsøjemed, jf. § 16.

6.6. Arbejdsgruppens overvejelser og anbefalinger

Arbejdsgruppen finder, at en optimal fodring er afgørende for god velfærd hos malkekøer, herunder især for god sundhed og fysiologi, og dermed også for bedriftens økonomi. Det er således på flere måder i den ansvarlige for bedriftens egen interesse at optimere fodringen. Alligevel forekommer der tilfælde, hvor dette ikke sker – primært som følge af forkert fodringsmanagement, hvilket bl.a. kan skyldes den fysiske indretning og placeringen af foderbordet i stalden.

Arbejdsgruppen finder på den baggrund, at det kan være hensigtsmæssigt gennem lovgivning at sikre et vist minimumsniveau vedrørende centrale elementer i fodringen.

6.6.1. Fodersammensætning

De vigtigste sundhedsproblemer, der relaterer sig til fodring, er stofskiftelidelser (bl.a. leverbylder, løbedrejning og laminitis). Stofskiftelidelserne forekommer ved overforsyning af letfordøjelige kulhydrater, et højt niveau af protein eller sukker og ved strukturfattigt foder. Dette kan medføre sur vom med deraf relaterede produktionssygdomme.

Arbejdsgruppen er af den opfattelse, at hoveddilemmaet ved fodringen består i at få koen til at optage tilstrækkelig energi, uden at der udvikles sur vom. En måde at undgå sur vom på er ved at sikre, at koen optager store mængder letfordøjeligt strukturfoder som f.eks. majs og græsensilage, der sikrer den nødvendige drøvtygning. Med henblik på at sikre dette skal arbejdsgruppen anbefale, at der opstilles krav om, at køer skal have adgang til grovfoder i mindst 20 timer af døgnet. Grovfoderet vil kunne tildeles som en bestanddel af fuldfoder eller grundfoder.

Arbejdsgruppen finder, at minimumskravene vedrørende strukturværdier og de øvrige krav til næringsstofsammensætning, der er indlagt i moderne fodervurderingssystemer, er baseret på grænseværdier fra nyeste forskning, hvorfor en henvisning hertil vil udgøre en acceptabel dokumentation for fodersammensætningen. Arbejdsgruppen finder således ikke anledning til at anbefale nærmere regler om sammensætningen af grovfoder.

Det er i øvrigt arbejdsgruppens opfattelse, at de mange andre elementer, herunder energikoncentration, protein, aminosyrer, pH-værdi, ammoniaktilhold og mineralindhold, der indgår ved vurderingen af, om fodersammensætningen er hensigtsmæssig, *ikke* er egnede som genstande for lovgivning, f.eks. i form af fastsættelse af bestemte grænseværdier eller lignende. Således kan alle disse elementer i en konkret situation være i orden uden, at fodringen som sådan fungerer optimalt, f.eks. på grund af forkert fodringsmanagement.

Det er dog arbejdsgruppens opfattelse, at fodring udelukkende med halm og vand ved goldning ikke bør ske, og at der fastsættes en regel herom.

6.6.2. Rammerne for fodring

Adgang til frisk vand er af afgørende betydning for, at omsætning af foder og produktion af mælk fungerer efter hensigten, samt for koens velbefindende. Efter arbejdsgruppens opfattelse bør der således stilles krav om, at køerne skal have fri adgang til at drikke vand fra et vandspejl, dvs. en åben vandoverflade. Endvidere er det arbejdsgruppens opfattelse, at der ved brug af drikkekopper skal stilles krav om, at der højst må være 6 køer pr. kop. Det anbefales endvidere, at der ved brug af drikkekar højst må være 10 køer pr. meter drikkekar.

Arbejdsgruppen mener, at alle køer skal have dækket deres foderbehov uden unødvendig aggressiv adfærd. Det er derfor vigtigt, at der altid er foder til rådighed i afbalanceret form, således at også de sidst ankomne køer har mulighed for at optage tilstrækkelig foder. Uhindret adgang til foder giver en mere jævn foderoptagelse igennem hele døgnet og medfører dermed en bedre fysiologisk balance. Når der er konkurrence om foderbordspladsen, er det altid de lavest rangerende køer, der bortjages og derfor kommer sidst til foderbordet. Det kan i den henseende især være vigtigt at tage vare om 1. kalvskøer – dvs. køer, som kun har kælvet én gang – køer, som har kælvet for nyligt, samt højtydende køer.

Med henblik på at sikre adgangen til foder, bør der efter arbejdsgruppens opfattelse fastsættes et krav om, at der skal udfodres mindst to gange i døgnet ved restriktiv fodring og mindst én gang i døgnet ved fodring efter ædelyst.

Endvidere bør der fastsættes krav til foderbordets indretning. Det bør fastsættes, at bredden af en ædeplads, dvs. pladsen til én ko ved foderbordet, skal være mindst 70 cm for store racer og mindst 65 cm for små racer – beregnet således, at længden af foderbordet divideres med antallet af køer, der samtidig har adgang til foderbordet, hvorefter der skal være mindst 70 cm for store racer og mindst 65 cm for små racer. Det er irrelevant for beregningen, om adgangen konkret er yderligere begrænset af et fanggitter eller en nakkebom.

Ved fodring efter ædelyst ved foderbordet må der herefter efter arbejdsgruppens opfattelse højst være 2 køer pr. ædeplads. Nykælvere – dvs. indtil 12 dage efter kælvning, eller indtil koens fysiologiske balance er reetableret – skal dog have én ædeplads ved foderbordet pr. ko. I perioder med mange nykælvere kan det således blive nødvendigt med lidt flere køer pr. ædeplads for den øvrige gruppe. Der bør dog efter arbejdsgruppens opfattelse højst være 2,5 køer pr. ædeplads. Ved restriktiv fodring skal der være mindst én ædeplads pr. ko.

6.6.3. Tilskudsfoederautomater

For så vidt angår tilskudsfoederautomater findes der forskellige typer, men der savnes undersøgelser af, hvor mange køer én tilskudsfoederautomat kan betjene, og arbejdsgruppen kan derfor ikke anbefale, at der fastsættes regler herom. Arbejdsgruppen kan dog anbefale, at tilskudsautomater – hvis de anvendes – skal være placeret i umiddelbar tilknytning til ædearealet, således at kødannelse og konkurrence minimeres, og at tilskudsfoederautomater ikke må hindre adgang til hvilearealet.

Der henvises til § 26 i udkastet til lov om hold af malkekvæg og § 18, § 19, stk. 2, og §§ 20-23 i udkastet til bekendtgørelse om hold af malkekvæg, jf. rapportens kapitel 14.

7. Malkning

7.1. Indledning

Et *malkeområde* er en samlebetegnelse for det område, hvor koen opholder sig i forbindelse med malkning. Malkning foretages typisk mindst to gange om dagen. Der findes tre hovedtyper af malkningssystemer:

- 1) Malkestalde
- 2) Automatisk malkesystem (AMS)/malkerobot
- 3) Rørmalkningsanlæg i bindestalde

I dag har ca. 3200 besætninger malkestald, mens ca. 700 besætninger har automatiske malkesystemer. Der er ca. 800 bindestalde tilbage. I øvrigt er mobile malkesystemer under udvikling.

7.2. Malkestalde

Den traditionelle løsning er en malkestald, der er placeret i den ene ende af staldbygningen med plads til 14-48 køer ad gangen.

Malkeområdet i malkestalde inddeles i opsamlingsplads, indgangsparti, malkeplads, udgangsparti, returgange og separationsområde.

Opsamlingspladsen er det område, hvor køerne opholder sig og venter umiddelbart inden malkningen. Pladsen skal sikre, at der er en jævn og glidende tilgang af nye køer til selve pladsen, hvor malkningen foretages, i takt med, at malkede køer forlader malkepladsen.

Mellem opsamlingspladsen og malkepladsen er der et *indgangsparti*, der typisk er udformet således, at køerne med lethed kommer til malkning.

Mindre besætninger har ofte ingen egentlig opsamlingsplads. Her benyttes i stedet gangarealet mellem to rækker sengebåse som venteplads.

Malkepladsen er stedet, hvor selve malkningen af koen foretages. Selve malkningen sker ved brug af et malkesæt, som i hovedtræk er ens i alle malkestalde.

Udgangspartiet er det område, hvortil koen går lige efter malkning. Herefter går koen via returgange tilbage til det egentlige staldområde eller et separationsområde, som er det område, hvor køer, der kræver en kortvarig behandling, opholder sig.

I de fleste besætninger malkes der to gange dagligt. Morgenmalkningen begynder typisk kl. 5.00 og aftenmalkningen kl. 15.00. Kun ca. 2-3 pct. af besætningerne malkes tre gange dagligt. Når der malkes tre gange dagligt, er starttidspunkterne typisk kl. 8.00, kl. 15.00 og kl. 22.00.

Det er vigtigt, at køer malkes regelmæssigt. Således er der fundet tydelige tegn på ubehag, hvis en malkning udelades eller forsinkes. Desuden henvises til beskrivelsen af goldningsprocedurer i kapitel 6, afsnit 6.4.

Den typiske malke rutine for den enkelte ko består af følgende elementer: Aftørring af yveret, formalkning, påsætning og aftagning af malkesættet. Aftørringen og formalkningen tager ca. 20-30 sek. Til malke rutinen hører også, at yveret kontrolleres for, om det er tømt for mælk.

I de såkaldte malkekarruseller kan én person malke 70–130 køer pr. time. I øvrige malkestalde (f.eks. sildeben) kan én person malke 60–105 køer pr. time.

7.3. Automatisk malkesystem (AMS)

I *automatiske malkesystemer* (kaldet AMS-anlæg) malkes køerne løbende i en *malkerobot*. De 2-3 daglige malkninger er spredt over det meste af et døgn. I AMS foregår alle processer automatisk, dvs. afvaskning af yveret, formalkning samt påsætning og aftagning af malkesættet foretages af malkerobotten. Robotterne placeres typisk i en klynge midt i stalden.

Ved brug af automatiske malkesystemer er udfordringen at få dirigeret køerne til malkning. Koenes motivation for at opsøge malkerobotten er primært styret af tildeling af tilskudsfoder i robotten frem for behov for tømning af yveret. Det ses ofte, at ikke alle køer frivilligt opsøger malkeenheden tilstrækkeligt hyppigt til at sikre den ønskede malkefrekvens, og det kan være nødvendigt at hente nogle køer til malkning manuelt. Det er ofte de samme køer, der hver gang skal hentes til malkning.

For at opnå en effektiv udnyttelse af malkerobotten, hvor der stort set døgnet rundt er en ko i robotten, og for at reducere antallet af køer, der skal hentes til malkning, anvendes, udover tildeling af tilskudsfoder i selve malkerobotten, en række forskellige systemer til styring af kotrafikken. Der anvendes tre forskellige principper til brug for dirigering af køerne til malkning. Ved *fri ko-trafik* bevæger køerne sig frit mellem staldens afsnit. Ved *styret ko-trafik* styres køernes færdsel i stalden ved hjælp af énvejslåger, således at koen skal passere malkeenheden for at komme fra hvilearealet til foderarealet eller omvendt. Ved *kontrolleret ko-trafik* passerer koen en selektionsenhed fra hvilearealet, der enten sender koen til malkning, hvis det er påkrævet, eller til foderarealet, mens der er énvejslåger mellem foder- og hvileareal.

7.4. Rørmalkningsanlæg i bindestalde

I bindestalde foregår malkning i koens bås, og mælken føres bort fra båsen via et røranlæg ("rørmalkning").

I rørmalkningsanlæg kan én person typisk malke 40–60 køer pr. time.

7.5. Gældende ret

Der findes ikke generelle regler, der regulerer malkningen ved hold af malkekvæg.

Der findes dog enkelte regler, der i specifikke sammenhænge regulerer forhold vedrørende lakterende dyr, dvs. dyr, der producerer mælk. Det gælder bl.a. *samlestedsbekendtgørelsen*, *bekendtgørelsen om slagtning og aflivning af dyr*, *transportbekendtgørelsen* og *transportforordningen*. Eksempelvis skal køer malkes på slagterier, hvis de opholder sig der i mere end 8 timer, jf. § 31 i bekendtgørelse om slagtning og aflivning af dyr.

De nævnte regler er dog ikke relevante for spørgsmål vedrørende indførelse af generelle regler om malkning på bedrifter, der har hold af malkekvæg, og en beskrivelse af de nævnte regler er derfor udeladt her.

7.6. Arbejdsgruppens overvejelser og anbefalinger

7.6.1. Generelle overvejelser vedrørende malkning

Arbejdsgruppen har i sine overvejelser fortrinsvis fokuseret på forholdene i løsdriftsstalde, da rørmalkningsanlæggene må forventes udfaset i takt med udfasningen af bindestaldene.

Malkningen tager – uanset valg af malkesystem – ikke lang tid for den enkelte ko, men køerne kan stå længe på opsamlingsarealet *før* malkning, hvilket reducerer den højtydende kos i forvejen sparsomme tid til at æde og hvile.

Arbejdsgruppen finder, at der er stor forskel i risikoen for reduceret hviletid afhængig af, hvilken af de tre hovedtyper af malkningssystemer der benyttes.

Ved anvendelse af et *rørmalkningsanlæg* malkes koen, hvor den står. Selve malketiden er begrænset til ca. 10 minutter pr. gang ca. 2-3 gange i døgnet. Liggetiden vil ikke være begrænset af malketiden, ligesom der ikke vil være ventetid eller særlige forhold vedrørende foderoptagelse.

Ved anvendelse af *malkestalde* hentes køerne til malkning i hold, og ved malkning i malkestalde vil der typisk være ventetid på opsamlingspladsen lige før malkningen. Dette kan begrænse liggetiden

samt foderoptagelsen, hvis der malkes i store hold, idet de sidste køer i holdet vil opholde sig i længere tid på opsamlingspladsen end de køer, der bliver malket først.

Ved anvendelse af *AMS-anlæg* går køerne selv til malkning efter ét af de tre forskellige principper for ko-trafik, der er nævnt ovenfor under pkt. 7.3 (fri-, styret- eller kontrolleret ko-trafik).

Fri ko-trafik kan medføre længere malkningsintervaller med risiko for, at køer skal hentes til malkning.

Styret ko-trafik kan medføre flere malkninger end fri ko-trafik, men også flere afvisninger, idet koen afvises, hvis intervallet siden sidste malkning er for kort. Styret ko-trafik medfører desuden færre besøg ved foderbordet, reduceret ædetid og dermed reduceret foderoptagelse. Endelig kan styret ko-trafik medføre kødannelse foran robotten på opsamlingsarealet. Er der kødannelse, vil det typisk være de lavest rangerende køer, der venter på opsamlingsarealet, mens højtrangerende køer ofte passerer andre køer på vej til robotten.

Kontrolleret ko-trafik giver mindre kødannelse og mindre ventetid for lavt rangerende køer, men samme malkefrekvens som styret ko-trafik.

Anvendelse af *AMS-anlæg* forudsætter, at der malkes køer i de fleste af døgnets timer, hvilket kan forstyrre køernes døgnrytme og synkronisering af adfærd. Køernes rang er generelt bestemmende for koens fortrinsret til begrænsede ressourcer, og dette gælder også for adgang til *AMS-anlægget*. I en undersøgelse med kontrolleret ko-trafik var besøgsfrekvensen i *AMS-anlægget* den samme for højt rangerende som for lavt rangerende køer. De højtrangerende køer besøgte dog anlægget midt på dagen, mens de lavt rangerende køer havde flest besøg om natten.

7.6.2. Arbejdsgruppens anbefalinger

Arbejdsgruppen finder, at malkning og den deraf afledte ko-trafik kan have væsentlig betydning for dyrevelfærden.

Arbejdsgruppen finder også, at det vil være muligt at stille krav til en række forhold vedrørende de fysiske rammer ved malkning.

Kødannelse og lang ventetid på opsamlingsarealet er efter arbejdsgruppens opfattelse uheldig, da dette reducerer køernes tid til at æde og hvile. For besætninger, der anvender malkestalde, finder arbejdsgruppen, at der bør stilles krav om, at der forefindes en opsamlingsplads, hvor køerne kan opholde sig lige før, de ankommer til selve malkepladsen. Herved undgås bl.a. ophobning af køer på de gange, der fører hen til malkeområdet. Der er efter arbejdsgruppens opfattelse endvidere behov for minimumskrav til størrelsen af opsamlingspladsen. Det anbefales således, at der stilles krav

om, at opsamlingspladsen har en størrelse på mindst 1,50 m² pr. ko for store racer og 1,35 m² for små racer. Ligeledes anbefales det, at der stilles krav om, at der på opsamlingspladsen er et eftergiveligt og skridsikkert gulv, f.eks. et gummibelagt gulv. Der henvises herom til kapitel 4, pkt. 4.4.2.

For så vidt angår malkning med AMS-anlæg, besøger alle køer AMS-anlægget med omtrent samme frekvens uafhængigt af deres plads i hierarkiet, men de lavest rangerende køer har flere besøg om natten og har typisk længere ventetid før malkningen end højtrangerende køer. Når køer besøger AMS-anlægget om natten, er det ofte et tegn på et højt niveau af konkurrence om adgangen til anlægget, hvilket er en konsekvens af ønsket om en høj udnyttelse af AMS-anlægget. Arbejdsgruppen finder ikke, at malkning om natten udgør et velfærdsproblem, men lang ventetid på opsamlingsarealet kan udgøre et velfærdsproblem.

En opsamlingsplads i stalde, hvor der anvendes AMS-anlæg, kan enten være et permanent område, som er adskilt fra andre områder i stalden, eller et område, som midlertidigt fungerer som en opsamlingsplads foran AMS-anlægget. Ved styret og kontrolleret ko-trafik kan anvendelse af en permanent opsamlingsplads foran AMS-anlægget medføre flaskehalsproblemer. En midlertidig opsamlingsplads, hvor køer med lange malkningsintervaller samles i kortere tidsrum, synes derfor at foretrække, men der savnes viden på området. Arbejdsgruppen finder derfor – til trods for, at Danske anbefalinger indeholder anbefalinger vedrørende areal af opsamlingspladser ved styret og kontrolleret ko-trafik – ikke, at der på nuværende tidspunkt bør fastsættes krav om opsamlingsplads i besætninger med AMS-anlæg.

Arbejdsgruppen skal endvidere anbefale, at der stilles krav om, at højtydende køer, dvs. køer med en dagsydelse af mælk på over 25 kg, malkes mindst 2 gange i døgnet, bortset fra ved goldning. For så vidt angår malkning med automatiske malkningssystemer indebærer kravet, at den ansvarlige for bedriften skal træffe de nødvendige foranstaltninger, hvis de løbende registreringer viser, at en højtydende ko ikke malkes mindst 2 gange i døgnet.

Herudover finder arbejdsgruppen, at der skal kunne maskinmalkes både i syge- og kælvningsbokse.

Arbejdsgruppen anbefaler desuden, at der for ethvert maskinmalkningsanlæg bør forefindes en beredskabsplan, således at malkning vil kunne ske på trods af strømafbrydelse.

Endelig bør der stilles krav om, at der ved brug af automatiske malkningssystemer etableres et alarmsystem, således at nedbrud af malkebotten hurtigt opdages.

Der henvises til § 25 i udkastet til lov om hold af malkekvæg og §§ 14-17 i udkastet til bekendtgørelse om hold af malkekvæg, jf. rapportens kapitel 14.

8. Afgræsning og motion

8.1. Indledning

Ved afgræsning opholder dyrene sig udendørs på et græsareal, hvor de har mulighed for at optage en del af deres foder i form af græs. På forskellige bedrifter kan græsningsarealet være beliggende i forskellig afstand fra staldområdet. Adgang fra staldområdet til græsningsarealet foregår via en såkaldt drivgang eller drivvej.

En undersøgelse gennemført i 2.816 danske malkebesætninger i 2003 og 2004 fandt, at 74 pct. af disse besætninger anvendte afgræsning. I knap halvdelen af disse besætninger kom køerne på græs både dag og nat, mens lidt over halvdelen brugte afgræsning i dagtimerne (daggræsning). Undersøgelsen viste også, at anvendelse af afgræsning var faldende med stigende besætningsstørrelse.

Der findes ikke nyere opgørelser over afgræsningsfrekvensen i Danmark, men en telefonisk rundspørge blandt 10 kvægbrugskontorer i 2007 viste, at kvægbrugsgiverne vurderede, at ca. 50 pct. af malkekvægbesætningerne havde deres kreaturer på græs. Dette skøn inkluderer økologiske malkebesætninger, hvor der er krav om afgræsning. Da der typisk er mange store besætninger, som ikke anvender afgræsning, skønnes den relative andel af køerne, som kommer på græs at være væsentlig mindre end 50 pct.

For så vidt angår spørgsmålet om afgræsning og motion har der været en grundlæggende uenighed mellem medlemmet udpeget efter indstilling fra Dyrenes Beskyttelse og de øvrige medlemmer af arbejdsgruppen.

Medlemmet udpeget efter indstilling fra Dyrenes Beskyttelse deler således ikke synspunkterne omfattet af pkt. 8.2-8.4 og 8.6.1 nedenfor. Medlemmet har derimod formuleret en mindretalsudtalelse, som fremgår af pkt. 8.6.2. I mindretalsudtalelsen redegør medlemmet for sin egen opfattelse af de tilgængelige forskningsresultater og giver sine egne anbefalinger vedrørende krav om afgræsning og motion.

I afsnit 8.6.3 nedenfor er gengivet arbejdsgruppens anbefalinger til de krav, der i alle tilfælde bør gælde, når malkekøer er på græs. Disse anbefalinger er der enighed om i arbejdsgruppen.

8.2. Forskningsresultater

Der findes undersøgelser af køers adfærd på græs samt frekvensen af sygdomme hos køer, som er på græs henholdsvis ikke er på græs. Græssets foderværdi og dyrenes græsoptag er også forsk-

ningsmæssigt belyst, men det bemærkes, at hovedparten af denne viden stammer fra forsøg med køer i stabile perioder, altså ikke i perioden omkring kælvning.

Der er således en del tilgængelig viden om afgræsnings betydning for adfærd, sundhed og fysiologi. Tolkningen af resultaterne kompliceres dog af, at effekten af afgræsning spiller sammen med en række andre faktorer, herunder ikke mindst hvilke muligheder køerne tilbydes i stalden.

Undersøgelser vedrørende afgræsningens *indvirkning på køers adfærd* viser en række fordele ved afgræsning. Ved græsning har køerne mulighed for at bevæge sig uhindret i naturlig gang eller løb. Dyr på græs vil ofte bevæge sig mere end dyr på stald, og de vil dermed få mere motion. Hvor meget køerne bevæger sig under afgræsning vil afhænge af bl.a. græstilbuddet, og af hvor længe køerne er på græs. Malkekvæg går mellem 2,5 og 6 km pr. dag under afgræsning. Til sammenligning bevæger malkekøer i en løsdriftsstald sig typisk 600-800 meter pr. dag.

Undersøgelser viser endvidere, at hvileadfærd på græs kan udføres mere uhindret, end den typisk kan i stalden, og at køerne har lettere ved at rejse og lægge sig, end de typisk har i stalden. Undersøgelser har også vist, at køer på græs har længere liggetid og udfører en større del af drøvtygningen liggende. Samtidig viser undersøgelserne dog også, at der vil være store variationer afhængig af forholdene i stalden og på græsningsarealet.

Under afgræsning er der typisk mindre konkurrence om plads og foder. Undersøgelser har vist, at aggressionsniveauet er lavere på græs end i løsdrift med sengebåse, fordi lavt rangerende dyr på udendørsarealer har bedre muligheder for at undvige dominerende køer.

I den seneste forskning refereres der til de såkaldte taberkøer. Det er navnlig forholdene ved kælvningsforberedelse og kælvning, fodring i starten af laktation og problem med gulvene, der er de væsentligste årsager til taberkøer. En taberko er defineret ud fra en samlet score på en række kliniske parametre (halthed, huld, haselæsioner, andre hudlæsioner, skedeudflåd, hårlagets beskaffenhed og almenbefindendet). Udtrykket taberko vil dog ikke blive anvendt yderligere i denne rapport – med undtagelse af mindretalsudtalelsen vedrørende afgræsning, jf. pkt. 8.6.2 nedenfor – idet det skønnes, at de væsentligste faktorer, som resulterer i og definerer en taberko, allerede bliver gennemgået og medtaget på anden vis.

Undersøgelser vedrørende afgræsningens *indvirkning på sundhed* viser, at der i forhold til forskellige sygdomme både findes fordele og ulemper ved afgræsning.

Der er fundet lavere dødelighed hos køer, der er på græs om sommeren, end hos køer, der er opstaldede hele året. En undersøgelse⁸ baseret på 6.839 danske besætninger har vist en 28 pct. højere hyppighed for kodødelighed i besætninger uden afgræsning end i besætninger, der anvender afgræsning. Dog kan sådanne undersøgelser ikke tage højde for, at andre forskelle mellem mælkeproducenter, som henholdsvis vælger at sætte dyr på græs eller ikke at sætte dyr på græs, kan have indflydelse på undersøgelsens resultater.

Flere undersøgelser viser, at motion i forbindelse med afgræsning i goldperioden kan have en positiv indflydelse på reproduktion og produktion, hvorimod tvungen motion ikke havde nogen effekt. Der er ingen tvivl om, at det har en positiv effekt på kreaturers velfærd, at de kan bevæge sig og motionere, og at fravær af motion vil føre til en øget forekomst af visse sygdomme. Derfor er det uforeneligt med kreaturers fysiologiske og sundhedsmæssige behov at være konstant opbundet. Derimod er der ikke nogen sikker viden om, hvor meget motion der skal til for at opfylde koens behov for bevægelse og for at sikre dyrenes velfærd.

Der er fundet en gunstig effekt af afgræsning på forekomsten af visse stofskiftelidelser, tilbageholdt efterbyrd, børbetændelse og visse klovlidelser (f.eks. klovspaltebetændelse og såleknusning). Årsagen til den lavere forekomst af klovlidelser er formodentligt, at klovene ved afgræsning kan holdes rene og tørre. Motion i forbindelse med afgræsning er formentlig en af hovedårsagerne til, at afgræsning i flere undersøgelser har medført færre benlidelser og færre reproduktionslidelser.

Derimod kan visse smitsomme klovlidelser (f.eks. klovbrandbylder) til tider findes i højere niveauer hos køer, der er på græs, end hos køer, som er på stald hele året. Årsagen er hovedsagelig våde og stenfyldte drivgange og lignende forhold ved drikkekar.

Stofskiftelidelser som mælkefeber og diarrélignende afføring er ligeledes fundet i højere forekomster ved græsning. Dette sker typisk i situationer med meget høj græsoptagelse, hvilket kan medføre fysiologisk ubalance som følge af en overfodring med protein, sukker eller for lavt fiberindhold. Ydermere kan et højt indtag af protein eller kalium, der ligeledes kan være højt i græs, hæmme optagelsen af f.eks. magnesium og dermed udløse mælkefeber. Køer med en stor græsoptagelse kan have kritisk lav vom-pH (såkaldt subklinisk vom acidose). Afgræsning er karakteriseret ved et varierende næringsstof- og strukturoptag over døgnet og især over sæsonen, dog afhængig af græsmarksmanagement. Variation i græssets kvalitet er især vigtig for køers sundhed i perioden omkring kælvning.

Afgræsning forudsætter derfor en hensigtsmæssig styring af græsudbuddet, og at særligt højtydende køer tilbydes en afpasset mængde af velsammensat suppleringsfoder.

⁸ Thomsen P.T., Kjeldsen, A.M, Sørensen, J.T., Houe, H., Ersboll, A.K (2006). Herd-level risk factors for the mortality of cows in Danish dairy herds. *Veterinary record*, 158: 622-626.

Et yderligere problem, som kan optræde i forbindelse med afgræsning, er, at dyrene belastes af parasitter såsom lungeorm, løbe-tarmorm, leverikter og stikkende insekter. Dette er især et problem ved våde eller nedbidte græsmarker.

For nogle sygdomme er forskningsresultaterne modstridende. En forklaring herpå kan være, at besætningernes til- eller fravalg af afgræsning afhænger af besætnings-specifikke forhold, hvorfor det kan være svært at afklare årsag og virkning.

Det er ikke nogen simpel opgave at sammenveje de forskellige fordele, som der er for køerne ved afgræsning, i forhold til de ulemper, der også er. Et forsøg herpå gøres i DJF-rapporten om velfærd hos malkekøer og kalve. På side 150 fremgår det af rapporten, at:

”Fordele og ulemper ved afgræsning må antages at variere fra besætning til besætning, idet velfærden vil være afhængig af de specifikke forhold såvel i marken som i stalden i den enkelte besætning. Sammenlagt tyder den eksisterende viden dog på, at velfærden generelt vil være bedre ved afgræsning, givet at der tages højde for vejrforhold og hensigtsmæssig udformning af drivveje.”

Væsentlige fremtidige ændringer i staldsystemer og besætningsstørrelse, som man må forvente vil ske i dansk malkeproduktion, kan imidlertid betyde ændringer i de målbare forskelle af relevans for vurdering af dyrenes velfærd. En konsekvens af dette kan være, at forskellen mellem besætninger, som ikke benytter afgræsning, og besætninger, som benytter afgræsning, mindskes.

8.3. Praktiske erfaringer

Afgræsning er mere end motion under åben himmel, idet der også skal være mulighed for, at kreaturerne, mens de er på græsningsarealet, kan have en tilstrækkelig græsoptagelse. Dette kræver en hensigtsmæssig styring af græsudbuddet, optimal græsmarksmanagement og en afpasset mængde af velsammensat suppleringsfoder.

Arealer til afgræsning (i nærheden af driftsbygningerne) vil normalt indgå i bedriftens sædskifte. Udbyttet i græsmarken falder med årene, og græsmarkens varighed er derfor sjældent længere end 2-3 år. Omlægning af græsmarken sker normalt ved, at der i mindst 2 år ikke sås græs, dels fordi græsmarken akkumulerer kvælstof, der ønskes udnyttet som næringsstof for den efterfølgende kornafgrøde, dels fordi der kan opstå såkaldt ”kløvertræthed” forårsaget af kløvercystenematoden, der nedsætter udbyttet betydeligt i græsmarken. Arealet til afgræsning vil derfor normalt kun udgøre ca. 67 pct. af sædskiftearealerne omkring driftsbygningerne.

Der veksles normalt mellem slæt (høst af frisk græs) og afgræsning hen over en sæson, hvor 60-70 pct. af græsvæksten udnyttes til afgræsning. Denne veksling mellem slæt og afgræsning er vigtig, fordi det giver køerne et bedre græstilbud og forebygger, at køerne angribes af lungeorm.

En vigtig faktor i forhold til succesfuld afgræsning på den enkelte bedrift er landbrugsarealets fordeling rundt om bedriften (såkaldt arrondering). Der findes ikke en samlet oversigt over, hvordan arronderingen ser ud på de danske malkekvægsbedrifter, men uhensigtsmæssig arrondering må antages at forøges i takt med besætningsstørrelsen. Selv ved en bedrift med en god arrondering vil den tilbagelagte vej for den enkelte ko i en stor besætning i gennemsnit være større end i en mindre besætning. Det kan reducere muligheden for en optimal afgræsning og dermed forstærke en ustabil næringsstofforsyning.

Uafhængig af arrondering og arealforhold i øvrigt kan det være forbundet med vanskeligheder at flytte en flok køer ind og ud af stalden dagligt. Specielt området omkring udgangen vil være udsat for maksimal belastning i forhold til f.eks. drivgangene.

8.4. Fordele og ulemper ved afgræsning baseret på forskningsresultater og praktiske erfaringer

I det følgende gives et overblik over fordele og ulemper – baseret på forskningsresultater og indhentede praktiske erfaringer – ved afgræsning i relation til de *dyrevelfærdsmæssige* aspekter. Der findes andre aspekter, hvor fordele og ulemper kan beskrives i forbindelse med afgræsning, f.eks. produktions-, miljømæssige og økonomiske aspekter.

Fordele ved afgræsning i relation til dyrevelfærd:

- Øget bevægelse og motion
- Generel bedre klovsundhed
- God mulighed for at undvige en aggressiv artsfælle og derfor mindre aggression end på stald
- Lavere forekomst af visse sygdomme
- Uhindret udførelse af hvileadfærd
- Underlag (græsdække) til både gang og hvile, der er skridsikkert, eftergiveligt og med et lavt smittepres

Ulemper ved afgræsning i relation til dyrevelfærd:

- Parasitbelastning (f.eks. lungeorm, løbe-tarmorm, leverikter og stikkende insekter), som især er et problem ved våde eller nedbidte græsmarker.

- Øget forekomst af visse klovlidelser ved våde drivgange og optrådte marker i forbindelse med regnvejr. Våde og fugtige klove øger risikoen for klovetændelser, men ulempens størrelse afhænger af forholdene i stalden.
- Risiko for overfodring med protein eller sukker, som giver diarré-lignende afføring (mest udpræget i starten og slutningen af græssæsonen).
- Risiko for svingende og utilstrækkelig næringsstofforsyning specielt i begyndelsen af laktationen.

Overordnet set tyder forskningsresultaterne og de praktiske erfaringer på, at afgræsning har en gunstig indvirkning på udførelsen af køernes naturlige adfærd, mens køernes sundhed og fysiologi kan påvirkes i både negativ og positiv retning ved anvendelse af afgræsning.

Det er ikke muligt at adskille afgræsningseffekten i forhold til motionseffekten. Generelt mangler der undersøgelser af motionsfolde sammenlignet med opstaldning af kreaturer i løsdrift. I litteraturen indgår motionsfolde oftest i sammenligninger af opbundne køer med eller uden adgang til motion. Det er således yderst vanskeligt entydigt at besvare spørgsmålet om effekten af henholdsvis motionsfold og afgræsning.

Det er vigtigt at sikre malkekøernes næringsstofforsyning. For de højt ydende køer kan græs ikke udgøre hele foderrationen, og der er således brug for supplerende foder.

8.5. Relevante gældende regler

8.5.1. Relevante regler gældende for malkekvæg generelt

Der findes ikke i den gældende lovgivning et almindeligt krav om, at køer skal have adgang til afgræsning. Der findes dog i *dyreværnsloven* og *bekendtgørelse om mindstekrav til beskyttelse af landbrugsdyr* visse regler, som er relevante for dyr, der holdes udendørs.

Ifølge *dyreværnsloven* skal enhver, der holder dyr, sørge for, at de behandles omsorgsfuldt, herunder at de huses, fodres, vandes og passes under hensyntagen til deres fysiologiske, adfærdsmæssige og sundhedsmæssige behov i overensstemmelse med anerkendte praktiske og videnskabelige erfaringer, jf. lovens § 2.

Det følger endvidere af lovens § 3, stk. 1, at rum eller arealer, hvor dyr holdes, skal indrettes på en sådan måde, at dyrets behov tilgodeses. Det skal herunder sikres, at dyret har den fornødne bevægelsesfrihed også under optagelse af foder og drikke og ved hvile. Dyr skal endvidere sikres mod vejr og vind i overensstemmelse med deres behov.

Ifølge lovens § 3, stk. 3, skal enhver, der holder dyr, sørge for, at dyret tilses mindst en gang om dagen. Dette gælder dog ikke fritgående dyr på græs eller lignende. Sådanne dyr skal tilses jævnlige.

Ifølge § 11 i *bekendtgørelse om mindstekrav til beskyttelse af landbrugsdyr*, skal dyr, der holdes udendørs, bedst muligt være beskyttet mod rovdyr og smitterisici.

8.5.2. Supplerende regler for malkekvæg, der indgår i økologisk jordbrugsproduktion

Der stilles inden for den økologiske jordbrugsproduktion krav om, at malkekøer skal på græs. Dette forhold er nærmere reguleret ved *Rådets forordning nr. 834/2007/EF om økologisk produktion og mærkning af økologiske produkter mv.* og *Kommissionens forordning nr. 889/2008/EF om gennemførelsesbestemmelser til Rådets forordning nr. 834/2007/EF mv.* Disse regler trådte i kraft den 1. januar 2009 og erstattede de tidligere afgræsningsregler i §§ 44-45 i bekendtgørelse nr. 244 af 2. april 2004 om økologisk jordbrugsproduktion m.v. med senere ændringer.

Ifølge artikel 14, stk. 1, litra b, nr. iii, i forordning nr. 834/2007/EF skal dyrene i økologisk produktion have permanent adgang til udendørs arealer, fortrinsvis græsningsarealer, når vejrforholdene og jordbundens tilstand tillader det, medmindre der pålægges restriktioner og forpligtelser til beskyttelse af menneskers og dyrs sundhed i henhold til fællesskabslovgivningen.

Desuden fremgår det af artikel 14, stk. 1 og 3, i forordning nr. 889/2008/EF, at udearealer kan være delvist overdækkede, og at kravet om adgang til udearealer i vintermånederne kan fraviges for bl.a. kvæg, når dyrene har adgang til græsarealer i græsningsperioden, og når vinteropstaldningsordningerne giver dyrene mulighed for at bevæge sig frit.

En nærmere beskrivelse af kravene vedrørende afgræsning ved økologisk husdyrhold fremgår af pkt. 16.3 i Plantedirektoratets vejledning om økologisk jordbrugsproduktion fra november 2008.

8.6. Arbejdsgruppens overvejelser og anbefalinger

8.6.1. Flertallets overvejelser og anbefalinger (Alle medlemmer undtagen medlemmet udpeget efter indstilling af Dyrenes Beskyttelse)

Et *flertal* i arbejdsgruppen – alle arbejdsgruppens medlemmer, bortset fra medlemmet udpeget efter indstilling fra Dyrenes Beskyttelse – finder, at der er en række forhold, der typisk motiverer den ansvarlige for bedriften til at benytte sig af afgræsning, hvoraf de vigtigste er:

- Markedsmæssige forhold og ordninger, f.eks. er økologiske landmænd undergivet lovkrav om afgræsning. Indvejningen af mælk fra økologiske besætninger var ifølge Dansk Mejeristatistik i 2007 på over 418 mio. kg. Hertil kommer yderligere et antal besætninger, der har køer på græs. Samlet set skønner Mejeriforeningen, at disse produktionsformer inden udgangen af 2008 udgør ca. 25 pct. af Danmarks mælkekvote eller ca. 800 mio. kg mælk.

- Afgræsningens positive effekt i forhold til den aktuelle sundhedssituation i besætningen.
- Staldens placering i forhold til afgræsningsmarkerne, og at der er tilstrækkelig med græsareal i forhold til besætningens størrelse.
- Køernes muligheder for at udøve en naturlig adfærd, når de er på græs.
- Større arealer, hvor det er muligt at vande i tørre perioder.

Heroverfor er der en række forhold, der kan medføre, at den ansvarlige for bedriften ikke vælger at sætte sine køer på græs. De vigtigste eksempler herpå er:

- Besætningens størrelse i forhold til græsarealet i og omkring bedriften vil medføre en uhenigtsmæssig afgræsning.
- Jordens egnethed i forhold til afgræsning. Den kan være for fugtig, for tør eller have et for stort indhold af ler.
- Afgræsningens negative effekt i forhold til den aktuelle sundhedssituation i besætningen.
- Afgræsning kan gøre det sværere at styre køernes næringsstofoptagelse i forhold til en optimal mælkeproduktion, da forsyningen med næringsstoffer er mere ustabil.
- Problemer med at etablere tilstrækkeligt gode drivveje på grund af lange afstande og naturlige forhindringer (f.eks. veje, beplantninger, lavtliggende arealer, søer og åer).
- Brug af AMS-malkning vanskeliggør en effektiv udnyttelse af både græsmarken og AMS-malkningen.
- Flytning af store besætninger til og fra afgræsning kan ved store afstande mellem stald og græsningsareal øge risikoen for, at køernes æde- og hviletid reduceres. Flytningen kan samtidig være tidskrævende for den ansvarlige for bedriften.

Arbejdsgruppens flertal finder, at der er en del tilgængelig viden om afgræsningens betydning for adfærd, sundhed og fysiologi. Dog mangler der undersøgelser, som sammenstiller denne viden, således at der kan skabes et samlet billede af køernes velfærd, når afgræsning benyttes, sammenlignet med køer, som holdes inden døre i tidssvarende løsdriftstalde.

Ligeledes mangler der undersøgelser, som på besætningsniveau kan klarlægge fordele og ulemper ved afgræsning, herunder vekselvirkningen med andre forhold på bedriften. For nogle sygdomme – f.eks. digital dermatitis (dvs. smitsom betændelse i huden omkring klovene) – kan det være en fordel med afgræsning, mens det for andre sygdomme – f.eks. klovbrandbylder – kan være en fordel med opstaldning hele året. Arbejdsgruppens flertal noterer sig således, at den faglige konklusion vedrørende afgræsning er kompleks, idet velfærden kan være bedre ved afgræsning, men at fordelingen af fordele og ulemper varierer mellem de enkelte besætninger.

Efter arbejdsgruppens flertals opfattelse skal der fokuseres på at forebygge sygdomme og fremme dyrevelfærden i alle årets 365 dage for alle dyrekategorier, uanset om dyrene kommer på græs eller ej.

Arbejdsgruppens flertal anerkender, at afgræsning *kan* være medvirkende til at forbedre dyrenes velfærd, navnlig fordi det giver dyrene et godt underlag at gå, stå og ligge på, og fordi det giver dyrene mulighed for motion og reducerer aggression. Arbejdsgruppens flertal er imidlertid samtidig af den opfattelse, at græsning kan have negative effekter på velfærden, herunder navnlig i relation til smitsomme klovlidelser og fysiologisk ubalance.

Det er flertallets opfattelse, at der – hvor det kan lade sig gøre – bør opfordres til at sætte malkekvæg på græs, men flertallet finder ikke, at der bør gælde et lovgivningsmæssigt krav herom.

De forslag til regler, som er fremsat i denne rapport, vil efter flertallets opfattelse - dvs. alle arbejdsgruppens medlemmer, bortset fra medlemmet udpeget efter indstilling fra Dyrenes Beskyttelse - sikre et løft af dyrevelfærden for det danske malkekvæg, hvad enten dyrene går ude eller inde. Flertallet er samtidig af den opfattelse, at det er velfærdsmæssigt forsvarligt at opstalde malkekøer hele året i stalde, som lever op til de nye regler.

Flertallet finder på den baggrund ikke grundlag for at anbefale et generelt krav om, at malkekøer skal på græs.

Et krav om afgræsning vil dog være på sin plads i forhold til at mindske de negative velfærdsmæssige konsekvenser af utidssvarende produktionsforhold, som vil eksistere i en periode. Det gælder f.eks. køer, som holdes i bindestalde, og kalve eller ungdyr, der holdes på fuldspaltegulv, jf. kapitel 4, pkt. 4.5, og kapitel 11, pkt. 11.5.1.

Samtidig kan afgræsning være et af de redskaber, der gribes til i forbindelse med gennemførelse af rådgivning og handlingsplaner, hvis det indikatorsystem, som foreslået i denne rapport, viser, at køerne i besætningen ikke trives. Der henvises herom til kapitel 12.

Det er dog som nævnt fortsat flertallets opfattelse, at der i mange besætninger kan opnås en adfærdsmæssig gevinst, hvis malkekvæg har adgang til græsning i sommerhalvåret – en gevinst, der således strækker sig udover det, der opnås ved de foreslåede minimumskrav.

Den faldende brug af afgræsning i mælkeproduktionen har vakt bekymring blandt forbrugere, politikere og dyreværnsorganisationer. Markedet giver dog mulighed for en produktion, hvor afgræsning belønnes i form af en merpris for mælk fra køer på græs. Det er tilfældet for økologisk produktion, og der har fra mejeriernes side været initiativer til at sælge såkaldt græsmælk, som ikke er

økologisk. Det anslås, at økologisk mælk og græsmælk i øjeblikket udgør 25 pct. af den mælk, som sælges i Danmark. Det må antages, at forbrugerne gennem deres valg eller fravalg af mælk fra køer på græs vil medvirke til at påvirke udviklingen i besætninger, der anvender afgræsning.

De økonomiske fordele og ulemper ved et krav om afgræsning er blevet afvejet i en analyse foretaget af Fødevarerøkonomisk Institut, jf. bilag 1. Heraf fremgår det, at et lovgivningsmæssigt krav om afgræsning - beregnet på grundlag af, at der skal være adgang til 0,3 hektar sædskifteareal pr. ko – vil påføre kvægerhvervet årlige meromkostninger af en samlet størrelsesorden på op til det, som svarer til, hvad det koster at gennemføre samtlige øvrige anbefalinger, der er fremsat i denne rapport.

Da flertallet ikke mener, at det i alle tilfælde vil have en positiv effekt på køernes velfærd at indføre et krav om tvungen afgræsning, og da den gennemsnitlige positive effekt formodentlig er begrænset, finder flertallet ikke, at omkostningerne ved et krav om tvungen afgræsning står i et rimeligt forhold til udgifterne. Hertil kommer, at et krav om tvungen afgræsning på grund af de øgede omkostninger formodentlig vil flytte en del af mælkeproduktionen ud af landet, hvilket ikke altid kan siges at være til fordel for køernes velfærd.

Som tidligere nævnt kan en konsekvens af fremtidens ændringer i staldsystemer og besætningsstørrelse være, at forskellen mellem besætninger, som ikke benytter afgræsning, og besætninger, som benytter afgræsning, mindskes.

I mindretalsudtalelsen, jf. pkt. 8.6.2 umiddelbart nedenfor, redegør medlemmet udpeget efter indstilling fra Dyrenes Beskyttelse for sin egen opfattelse af de tilgængelige forskningsresultater og giver sine egne anbefalinger vedrørende krav om afgræsning og motion.

8.6.2. Mindretallets overvejelser (Medlemmet udpeget efter indstilling fra Dyrenes Beskyttelse)

Ifølge oplysninger fra Det Centrale Husdyrsbrugsregister døde 32.000 køer før tiden i 2006. Dødeligheden blandt malkekøer er de seneste 15 år steget til over det dobbelte. Køerne bliver enten aflivet eller dør af sig selv af lidelsesvoldende sygdomme. Den stigende dødelighed er derfor et af de alvorligste problemer for dyrevelfærden i mælkeproduktionen. De sygdomme, køerne dør af eller bliver aflivet for, er direkte afledt af den produktion, de indgår i.

Stigningen i dødeligheden hænger tidsmæssigt tæt sammen med indførelsen af nye intensive produktions- og staldsystemer. I den samme periode, hvor dødeligheden er steget, har mælkeproduktionen i Danmark skiftet fra bindestalde til løsdriftstalder, og færre køer kommer på græs om sommeren.

8.6.2.1. Undersøgelser af afgræsningens betydning for dyrevelfærd

Mindretallet tager udgangspunkt i DJF-rapporten om velfærd hos malkekøer og kalve. Rapporten anvender begrebet taberkøer, som udpeges ved hjælp af en række velfærdsindikatorer som f.eks. halthed, skader, hævede haser og uren pels. Mindretallet finder dermed, at taberko-kriteriet kan betragtes som et velfærdsindeks, hvilket gør det særlig egnet til at anlægge en overordnet vurdering af status for dyrevelfærden såvel nationalt som på besætningsplan. Rapporten dokumenterer, at der i besætninger uden afgræsning er en større risiko for, at køerne ender som taberkøer.

Taberkøer har ifølge rapporten en betragtelig oversygelighed, idet de har næsten dobbelt så stor risiko for at blive syge og næsten seks gange så stor risiko for at dø sammenlignet med ikke-taberkøer. Rapporten dokumenterer, at køernes risiko for at ende som taberko er 2,2 gange større i besætninger uden afgræsning end i besætninger med afgræsning. Bedømmer man afgræsningens indvirkning på sundheden med de positive og negative effekter afvejet mod hinanden ud fra en betragtning om, at den samlede effekt kan aflæses i dødelighed og forekomsten af taberkøer, finder mindretallet, at det har en positiv indvirkning på malkekøers sundhed at komme på græs i sommerhalvåret.

Haltheder hos køer har været i voldsom vækst siden indførelsen af løsdriftssystemer med sengebåse.⁹ Det skyldes hovedsagligt, at klovene er væsentligt mere gødningsforurenede, end når køerne står bundne eller går på græs.¹⁰ Flere undersøgelser viser, at forekomsten af klovlidelser hos køer er væsentligt større i perioder, hvor de er permanent opstaldede, end i perioder, hvor de kommer på græs.¹¹ I en hollandsk undersøgelse havde køer, der var opstaldet, dobbelt så stor risiko for at pådrage sig en klovlidelse sammenlignet med køer på græs.¹² Praktisk erfaring viser, at den dominerende klovlidelse på græs, klovbrandbyld, er væsentlig nemmere at kontrollere og behandle end infektiøse klovlidelser på stald. En undersøgelse viser, at klov- og lemmelidelser er langt den dominerende årsag til aflivning af køer i Danmark.¹³ I den sammenhæng viser praktisk erfaring, at det langt overvejende er klovlidelser opstået på stald, der er årsagen til aflivning. Klovlidelser på stald

⁹Maton, A. (1987). The influence of the housing system on claw disorders with dairy cows. *Cattle Housing Systems, Lameness and Behaviour*, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, Holland: 151-158. Thysen, I. (1987). Foot and leg disorders in dairy cattle in different housing systems. *Cattle Housing Systems, Lameness and Behaviour*, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, Holland: 166-178. Faye, B., Lescouret, F. (1989). Environmental factors associated with lameness in dairy cattle. *Prev.Vet.Med.* 7: 267-287. Clarkson, M.J., og al. (1993). An epidemiological study to determine the risk factors of lameness in dairy cows. *CSA 1379*, Univ. Liverpool, UK. , Hultgren, J. (2002). Foot/leg and udder health in relation to housing changes in Swedish dairy herds, *Prev.Vet.Med.*, 53: 167-189.

¹⁰ Krogh, K. (2004). Klovsundhed i malkekvægsbesætninger, *Dansk Landbrugsrådgivning*.

¹¹ Leaver, J.D. (1988). *Management and Welfare of Farm Animals*, 3rd ed., Balliere Tindall, London, UK., Faye, B., Lescouret, F. (1989). Environmental factors associated with lameness in dairy cattle, *Pred.Vet.Med.* 7: 267-287, Webster, J. (1995). *Animal Welfare: A Cool Eye towards Eden: A Constructive Approach to the Problem of Man's Domination over Animals*. Blackwell Science, Oxford, UK.

¹² Somers, J.G.C.J., Frankena, K., Noordhuizen-Stassen, E.N., Metz, J.M. Prevalence of Claw Disorders in Dutch Dairy Cows Exposed to Several Floor Systems, *J. Dairy Sci.* 86: 2082-2093.

¹³ Thomsen, P.T. (2005) Loser cows in Danish dairy herds with loose-housing systems: Definition, prevalence, consequences and risk factors, DIAS report, *Livestock*, 69.

må efter mindretallets vurdering tage en stor del af skylden for, at kodødeligheden er steget til over det dobbelte i samme periode, som de nye løsdriftssystemer er blevet taget i anvendelse. Klovlidelser på stald har efter mindretallets vurdering en væsentlig større negativ indvirkning på dyrevelfærden end klovlidelser på græs. Mindretallet vurderer, at klovlidelser på stald overordnet set er et af de største dyrevelfærdsmæssige problemer hos malkekøer i dag. Det skal i den sammenhæng bemærkes, at halthed indgår som en parameter i bedømmelsen af, om en ko er en taberko eller ej.

Der er en lavere dødelighed hos køer, der er på græs om sommeren, end hos køer, der er opstaldede hele året.¹³ Mindretallet lægger vægt på, at køer i besætninger uden afgræsning ifølge DJF-rapporten har 28,2 pct. større risiko for at dø end køer i besætninger med afgræsning.

8.6.2.2. Fordele og ulemper for dyrevelfærden ved afgræsning

Fordele ved afgræsning:

- Øget bevægelse og motion, som bidrager til opbyggelse og vedligeholdelse af en god kondition og benstyrke (funktion af knogler, led og muskler).
- God mulighed for at undvige en aggressiv artsfælle og derfor mindre aggression end på stald.
- Lavere forekomst af visse sygdomme (særligt haltheder) som følge af infektiøse klovlidelser. Det skyldes, at klovene ikke i så høj grad er gødningsforurenede som på stald. Problemet med infektiøse klovlidelser på stald har et væsentligt omfang og en betydelig indvirkning på dyrevelfærden. En væsentlig del af den stærkt forøgede dødelighed hos malkekøer må tilskrives de infektiøse klovlidelser på stald.
- Uhindret udførelse af hvileadfærden (fordelens størrelse afhænger meget af, hvilket staldsystem der sammenlignes med).
- Underlag (græsdække) til både gang og hvile, der er skridsikkert, eftergiveligt og med et lavt smittepres.
- Lavere dødelighed (I besætninger uden afgræsning har køerne en 28 pct. øget risiko for at dø i forhold til besætninger, der benytter afgræsning).
- Lavere forekomst af taberkøer (I besætninger uden afgræsning har køerne over dobbelt så stor risiko for at ende som taberkøer i forhold til besætninger, hvor der benyttes afgræsning. Taberkøer har seks gange så stor risiko for at blive syge og dobbelt så stor risiko for at dø).

Flertallet peger på nogle sundhedsmæssige ulemper ved at sætte køerne på græs. Mindretallet vurderer disse ulemper på en helt anden måde end flertallet:

- Parasitbelastning (lungeorm, løbe-tarmorm, leverikter, stikkende insekter), som især er et problem ved våde eller nedbidte græsmarker. Problemet er dog sporadisk forekommende og kan i langt de fleste tilfælde behandles og holdes under kontrol.
- Øget forekomst af visse klovlidelser ved våde drivgange og optrådte marker i forbindelse med regnvejr. (Våde og fugtige klove øger risikoen for klovetændelser, men ulempens størrelse af-

hænger af hvilke forhold der er til stede i stalden). Problemet er dog sporadisk forekommende og kan i langt de fleste tilfælde holdes under kontrol med enkle midler.

- Risiko for overfodring med protein og sukker, som giver diarré-lignende afføring (mest udpræget i starten og slutningen af græssæsonen). Problemet kan dog holdes under kontrol med den rette management af afgræsning og supplerende fodring.
- Eksponering for vejrliget i solrige henholdsvis regnfulde perioder. Betydningen for dyrevelfærd vurderes at være begrænset.

Den kolossale omstilling i kvægbruget har allerede ført til et efter mindretallets opfattelse uacceptabelt lavt niveau for dyrenes velfærd. Mindretallet finder, at det er en så markant forværring af dyrevelfærden, at det er helt nødvendigt med et lovgivningsmæssigt krav om, at køerne skal på græs i 150 dage om året.

8.6.2.3. Mindretallets anbefalinger

Mindretallets forslag er, at alle malkekøer skal have adgang til afgræsning i mindst 6 timer dagligt i mindst 150 dage i perioden fra 15. april til 1. november.

Fastlæggelsen af periode og tidsrum kan eventuelt henlægges til den medfølgende bekendtgørelse.

Kvæget kan holdes inde hele døgn eller dele af døgn

- 1) hvis det er nødvendigt for at beskytte dyrene mod unormale vejrforhold,
- 2) hvis det er nødvendigt for at beskytte marken mod skader ved unormale vejrforhold,
- 3) hvis det er nødvendigt for at beskytte dyrene mod alvorlige insektangreb eller parasitangreb,
- 4) hvis køer skal insemineres (køerne kan holdes inde i højst 30 døgn, dog skal den samlede græsningsperiode stadig være 120 dage), og
- 5) hvis dyrene skal undersøges eller behandles af veterinære årsager på en måde, der fordrer, at dyrene ikke opholder sig udendørs.

Hvis dyr holdes inde i hele døgn i overensstemmelse med ovenstående 5 punkter, skal dette journalføres.

Der skal udarbejdes et detaljeret og umisforståeligt regelsæt for undtagelser og dispensationsmuligheder af hensyn til kontrol af reglerne.

Der henvises til § 13 i udkastet til lov om hold af malkekvæg og § 25 i udkastet til bekendtgørelse om hold af malkekvæg, jf. rapportens kapitel 14.

8.6.3. Fælles anbefalinger til situationer, hvor afgræsning benyttes

Arbejdsgruppen har herefter overvejet, hvilke krav der skal stilles, *når* den ansvarlige for bedriften vælger at sætte sine køer på græs.

Der er i arbejdsgruppen enighed om, at den periode, hvor køerne er på græs, først må begynde, når vejrforhold, marken, græsset og drivveje er egnede hertil. Det er ligeledes arbejdsgruppens vurdering, at køerne skal holdes på stald, når der forekommer ekstreme vejrsituationer.

Det er endvidere arbejdsgruppens opfattelse, at der skal fastsættes krav om, at dyrene i forbindelse med særligt varme perioder skal have mulighed for at gå i skygge samtidigt, og der skal være adgang til drikkevand i umiddelbar forbindelse med afgræsningsarealet.

Drivgange skal efter arbejdsgruppens opfattelse have et farbart underlag. Underlaget kan f.eks. bestå af en god bund af sten, grus, sand eller træflis, eventuelt med en belægning øverst af beton eller en eller anden form for netoverlag, gummibånd eller lignende, som kan flyttes alt efter, hvor drivvejene skal være for at undgå unødige risici for klov- og lemmelidelser.

Arbejdsgruppen mener herudover, at også kvæg, der er på græs, skal tilses mindst én gang i døgnet.

Der henvises til §§ 7, stk. 1, og 13 i udkastet til lov om hold af malkekvæg og § 24 i udkastet til bekendtgørelse om hold af malkekvæg, jf. rapportens kapitel 14.

9. Kloveftersyn

9.1. Indledning

Klovlidelser må formodes at spille en meget stor rolle for malkekøers velfærd. Hvis køerne har lidelser i klovene, vil dette give anledning til smerter, hver gang koen skal gå. Dette er i sig selv ubehageligt for koen og kan samtidig føre til, at koen går mindre, end den ellers ville, til skade for dens sundhed. Samtidig tyder flere undersøgelser på et højt niveau af klovlidelser i danske malkekvægsbesætninger. For en nærmere gennemgang af klovlidelser henvises til pkt. 12.6.1.8 nedenfor.

9.2. Gældende ret

Der findes ikke i den gældende lovgivning et krav om, at køer skal have foretaget kloveftersyn. Der findes dog i *dyreværnslovens § 14* en bemyndigelse for justitsministeren til at fastsætte nærmere regler om operative og lignende indgreb, herunder regler om beskæring af klove. Justitsministeren har ikke udstedt regler om beskæring af klove.

9.3. Arbejdsgruppens overvejelser og anbefalinger

Malkekvægs klovsundhed er en afgørende faktor for velfærden i besætningen. Det er derfor efter arbejdsgruppens opfattelse vigtigt, at der foretages regelmæssigt kloveftersyn for at sikre en god klovsundhed i kvægbesætninger.

Arbejdsgruppen finder, at det er afgørende for klovsundheden i danske kvægbesætninger, at der udvikles og vedligeholdes ekspertise i at udføre korrekt kloveftersyn. I naturlig sammenhæng hermed, er det afgørende, at der stilles korrekte diagnoser på tilstanden i klovregionen. Der bør således skabes et objektivt og professionelt grundlag for at vurdere klovsundheden blandt køerne, og det skal være muligt at følge udviklingen i den enkelte besætning over tid.

Obligatoriske sundhedsrådgivningsaftaler og egenkontrol af dyrevelfærden kan medvirke til at mindske ukvalificeret håndtering af klovsundheden, og det er væsentligt, at klovbeskærere og dyrlæger inddrages, hvis der er behov for det.

Med fremtidens større besætninger og specialuddannede kvægbrugere er der dog efter arbejdsgruppens opfattelse ingen grund til at forbeholde dyrlæger og klovbeskærere rutineaktiviteter, der kan indlægges i dagligdagen og udføres af bedriftens eget personale. Det anerkendes derfor, at den ansvarlige for bedriften eller dennes medarbejdere bør have mulighed for at foretage klovpleje på egne køer.

Da eftersyn ved dyrlæger eller uddannede klovbeskærere efter arbejdsgruppens opfattelse skaber et kvalificeret og uafhængigt grundlag for at stille korrekte diagnoser til brug for vurderingen af klov-sundheden i besætningen, er det dog vigtigt, at hver enkelt besætning jævnligt får foretaget klovettersyn af en klovbeskærer eller dyrlæge.

Arbejdsgruppen anbefaler, at der fastsættes krav om, at der skal foretages regelmæssigt klovettersyn.

Arbejdsgruppen har drøftet, om køernes klove kan antages at blive slidt mindre – og dermed bør klovbeskæres oftere – ved anvendelse af gummibelagte gulve sammenlignet med betongulve, der giver et vist klovslid. I nye undersøgelser angives det, at klovene slides mindre på gummibelagte gulve end på betongulv, men at klovbeskæring to gange årligt vil være tilstrækkelig til at korrigere for det mindre slid. Arbejdsgruppen skal på den baggrund anbefale, at der stilles krav om, at køernes klove skal efterses mindst to gange årligt. Ved et klovettersyn skal der foretages en vurdering af kreaturets bevægelighed og dets klovsundhed ved at tage alle klovene i øjesyn og om nødvendigt skrabe disse rene. Der skal foretages klovbeskæring og -behandling, hvis det er nødvendigt - såvel ved de regelmæssige eftersyn som ved observering af unormal bevægelse i klovregionen.

For så vidt angår ungdyr er det arbejdsgruppens opfattelse, at der alene er behov for at stille krav om mindst to årlige klovettersyn for ungdyr, der ikke har adgang til ustrøede arealer.

Arbejdsgruppen skal endvidere anbefale, at der stilles krav om, at det ene af de to årlige klovettersyn skal foretages af en klovbeskærer eller dyrlæge, der ikke selv er ansvarlig for eller ansat på bedriften. Besætningsdyrlægen er ikke undtaget fra at kunne foretage alle klovettersyn. Den ansvarlige for bedriften eller én af dennes medarbejdere kan selv foretage øvrige klovettersyn.

Efter arbejdsgruppens opfattelse bør der derfor stilles krav til uddannelse (certificeringskursus) såvel for klovbeskæreren som for den ansvarlige for bedriften og dennes medarbejdere, der ønsker at beskære klove på egne dyr. Arbejdsgruppen skal anbefale, at der indføres en uddannelse i klovbeskæring for den ansvarlige for bedriften eller dennes medarbejdere.

Der henvises til § 10 i udkastet til lov om hold af malkekvæg og § 5 i udkastet til bekendtgørelse om hold af malkekvæg, jf. rapportens kapitel 14.

10. Ko/kalv-relationen og mælkefodrede kalve

10.1. Indledning

Årligt kælvner ca. 530.000 køer i danske besætninger, hvoraf ca. 196.000 er 1. kalvs køer og ca. 334.000 er 2. eller senere kalvs køer.

Kælvning indebærer store fysiologiske forandringer for koen, og den er i perioden efter kælvning specielt udsat for produktionssygdomme. I forbindelse med kælvning søger koen isolation, og hun har i perioden efter kælvning specielle behov. Ligeledes er kalven meget sårbar i forbindelse med fødslen.

Kalvens velfærd i mælkefodringsperioden afhænger af en række faktorer, herunder social kontakt med koen og andre kalve, de fysiske rammer, opstaldningsforhold, management samt fodring og pasning af kalven i øvrigt.

Dette kapitel omfatter for koens vedkommende perioden omkring kælvning og for kalvens vedkommende perioden fra fødsel, indtil mælkefodringen ophører. Mælkefodringen ophører ca. ved 8-ugersalderen for konventionelle kalve og ca. ved 3-månedersalderen for økologiske kalve.

10.2. Ko/kalv-relationen

10.2.1. Kælvningsbokse

Køer kælvner typisk i kælvningsbokse. En undersøgelse fra 2004 viser, at 43 pct. af køer i løsdrift kælvende i fælleskælvningsboks, 38 pct. i enkeltkælvningsboks, mens 18 pct. ikke skiltes fra flokken og således kælvende i løsdriftsstalden. Ved anvendelse af fælleskælvningsbokse samt ved kælvning i løsdriftsstalden er der risiko for, at den første råmælk drikkes af andre kalve end koens egen kalv. Køer er rastløse i 1-2 dage før kælvningen og isolerer sig typisk fra andre køer, hvis de kan. Ved kælvning i fælleskælvningsboks er der risiko for, at køerne forstyrrer hinanden og eventuelle kalve. Endelig indebærer kælvning i fælles kælvningsboks eller i løsdriftsstalden risiko for smitte med sygdomsfremkaldende patogener, som f.eks. giver paratuberkulose og salmonellose.

Hygiejne og komfort under kælvning kan sikres ved anvendelse af rengjorte enkeltbokse med et tørt, blødt og skridsikkert underlag (f.eks. halm, sand eller gummi).

10.2.2. Adskillestidspunkt mellem ko og kalv

Adskillelsen af ko og kalv er en konsekvens af den efterfølgende mælkeproduktion, som bør ske på en – både for ko og kalv – skånsom måde.

Kalvens kontakt med koen de første 6-24 timer efter fødsel indebærer umiddelbare positive virkninger på kalvenes aktivitet. Koen slikker kalven ren, hvilket stimulerer kalven og gør, at den – i sammenligning med kalve, der flyttes til enkeltboks umiddelbart efter fødslen – er hurtigere til at rejse sig, til at afsætte gødning og til at udføre bevægeleje.

Der er fundet fordele ved at lade ko og kalv gå sammen i en periode ud over 4 døgn i form af øget tilvækst og lavere forekomst af diarré hos kalven. Kalve, der går hos koen, optager typisk betydelig mere mælk end kalve, som – efter at de er taget fra koen – får tildelt mælk fra spand. Der er endvidere fundet en positiv virkning på tilvæksten af den højere mælkeoptagelse blandt kalve, der går hos koen i op til 14 dage efter kælvning, både mens de går hos koen og senere. Der er desuden fundet en positiv virkning af at die for så vidt angår absorption af antistoffer, hvilket tilskrives både koens tilstedeværelse og indholdsstoffer i den helt friske råmælk. Endelig er det fundet, at kalve, der har gået med koen de første 14 dage, er mere socialt aktiv ved 6-ugersalderen end kalve, der flyttes til enkeltboks 1 døgn efter fødslen.

Imidlertid kan selve adskillelsen af ko og kalv udgøre en belastning, når ko og kalv har knyttet sig til hinanden. Etableringen af en binding mellem ko og kalv begynder umiddelbart efter kælvning. Tegn på belastning ved adskillelse er adfærd, der indikerer, at ko og kalv forsøger at blive genforenet, f.eks. ved vokalisering (ko og kalv kalder på hinanden), at ko eller kalv står med hovedet ud af boksen samt øget aktivitet og andre tegn på uro.

De undersøgelser, der foreligger, har set på adskillelse enten ved kælvning, 6 timer efter kælvning, eller 1, 4 eller 14 døgn efter kælvning. Resultaterne tyder på, at selve adskillelsen er mere belastende, jo længere tid ko og kalv har gået sammen ud over det første døgn, mens der ikke er forskel i reaktionen efter henholdsvis 6 timers og 1 døgn kontakt. Der savnes imidlertid undersøgelser, som belyser, hvornår den øgede respons på adskillelse indtræder i løbet af perioden 1-4 døgn efter kælvning. Ligeledes savnes der undersøgelser, som belyser, om belastningen ved at adskille ko og kalv senere end 1 døgn efter kælvning opvejes af de adfærdsmæssige og sundhedsmæssige fordele, der er ved længerevarende kontakt.

Kontakt mellem ko og kalv medfører en risiko for smitte med sygdomsfremkaldende patogener fra ko til kalv. Hvis besætningen f.eks. er inficeret med paratuberkulose, er det i forbindelse med en sanering nødvendigt, at kalve fra smittede køer fjernes fra kælvningsboksen umiddelbart efter kælvningen.

Kortest muligt ophold i kælvningsboksen vil reducere kalvens eksponering over for de smitstoffer, der giver diarré (f.eks. E.coli, cryptosporidier, rotavirus og coronavirus) hos kalve i 0-14 dage efter fødslen, idet koen ofte vil være rask smittebærer af de nævnte smittestoffer, som alle udskilles gennem gødning.

10.2.3. Råmælkstildeling

Rettidig tildeling af råmælk er afgørende for kalvesundheden. Kalve fødes uden antistoffer (immunglobuliner), dvs. uden specifik immunitet imod de sygdomsfremkaldende organismer og toksiner, der findes i besætningen. Den første mælk, der udmalkes efter kælvningen (råmælken eller kolostrum), har et højt indhold af antistoffer, mens antistofindholdet i mælken falder ved efterfølgende malkninger. Kalvens optagelse af antistoffer fra råmælken foregår mest effektivt umiddelbart efter fødslen, idet kalvens tyndtarm i de første timer er umoden og tillader passage af råmælkens antistoffer og øvrige proteiner til blodbanen. Optagelsen af antistoffer er størst de første 6 timer efter kælvning. Efter 12 timer falder den markant, og efter 24-36 timer er optagelsen lig nul. Dette er allerede imødekommet ved kalvebekendtgørelsens § 15, stk. 2, hvorefter kalve skal have råmælk snarest muligt efter fødslen og senest inden for de første seks levetimer.

For nogle kalve kan det være et problem at finde koens patter, når yveret er stort og lavthængende, hvilket specielt er et problem hos ældre køer. Det er derfor nødvendigt at overvåge de første diegivninger og eventuelt yde assistance.

Kalve, der ikke er i stand til at die, kan tildeles råmælk via sutteflaske for at sikre, at de får råmælk inden for 6 timer. Er der tale om meget svage kalve, kan det være nødvendigt at ty til sondefodring for at sikre den nødvendige tildeling af råmælk. Sondefodring forudsætter forudgående instruktion, idet der ved ikke korrekt udført sondefodring er en risiko for, at mælk ved en fejl hældes i luftrøret, hvilket kan medføre kalvens død.

10.3. Mælkefodrede kalve

Ifølge en opgørelse fra 2004 opstaldes kalve i alderen 0-4 uger i enkeltbokse i 53 pct. af malkekvægbesætningerne. En mindre undersøgelse¹⁴ blandt store malkekvægbesætninger i 2005 viste, at 27 pct. af kalvene i mælkeperioden var opstaldet i enkeltbokse, mens 17 pct. stod i enkelthytter, 45 pct. i fællesbokse og 11 pct. i fælleshytter.

10.3.1. Opstaldning (adfærd)

Opstaldning i enkeltboks (indendørs) og enkelthytte (udendørs) indebærer begrænset mulighed for social kontakt. Undersøgelser har vist, at kalve har en høj motivation for social kontakt med andre jævnaldrende kalve. Ligeledes har undersøgelser vist, at kalve, der er opstaldet i lukkede enkeltbokse, hvor kalvene ikke kan se og røre hinanden, reagerer mere frygtsomt i nye omgivelser end kalve opstaldet i åbne enkeltbokse, og at opstaldning i lukkede enkeltbokse medfører en øget fysiologisk stressrespons hos kalve. Det er imidlertid ikke kendt, om opstaldning med visuel kontakt, men uden fysisk kontakt, udgør en mindre belastning end opstaldning uden hverken fysisk eller visuel kon-

¹⁴ KvægInfo nr. 1849 (www.lr.dk/kvaeg/informationsserier/kvaegforsk/1849.htm).

takt. De foreliggende undersøgelser af opstaldningens virkning på kalves velfærd har omfattet hele mælkeperioden indtil 8-ugersalderen. Sammenhængen mellem kalvens alder og den positive virkning af social kontakt på adfærden er imidlertid ikke undersøgt.

I enkeltbokse med åbne sider har kalvene mulighed for social kontakt, men den begrænsede sociale kontakt, der er mulighed for over og mellem tremmerne, er ikke tilstrækkelig til, at kalvene udvikler normal social adfærd. Sammenlignet med kalve fra fællesbokse reagerer kalve fra åbne enkeltbokse mere frygtsomt over for fremmede kalve, og de er udsat for mere aggression ved gruppering. Fuld social kontakt er en forudsætning for udvikling af de sociale kompetencer. Kalvene kan dog også lære sociale færdigheder, hvis de grupperes efter mælkeperioden.

Social stimulering kan også have en positiv virkning på kalvenes foderoptagelse og dermed deres tilvækst. Undersøgelser har vist, at gruppeopstaldede kalve æder mere fast foder end enkeltopstaldede kalve, og at gruppeopstaldede kalve har en højere tilvækst i forbindelse med fravæning.

I flokke af køer med kalve holdt under semi-naturlige forhold, f.eks. på overdrev, har kalve fra 1-2 ugers alderen et betydeligt niveau af social kontakt med jævnaldrende kalve. Desuden retter kalve mere social adfærd imod jævnaldrende kalve, hvis de adskilles fra koen. Det er dog ikke undersøgt, hvor stort kalvenes behov for social kontakt til jævnaldrende kalve er gennem de første 1-2 leveuger. Ligeledes er det uvist, om tidlig social kontakt med jævnaldrende kalve kan kompensere for manglende maternel kontakt ved tidlig adskillelse af ko og kalv.

10.3.2. Gruppestørrelse

I de ovennævnte undersøgelser, jf. pkt. 10.3.1 umiddelbart ovenfor, sammenlignes enkeltopstaldning med opstaldning i grupper á 3-6 kalve. Under de eksisterende produktionsforhold er gruppestørrelsen imidlertid ofte større, specielt når der anvendes transponderstyrende mælkeautomater, dvs. hvor mælkeautomaten registrerer kalvens mælkeoptagelse ved hjælp af en chip, som kalven bærer om halsen, jf. pkt. 10.3.3 nedenfor. Blandt kalve i store grupper, hvor der fodres ved hjælp af mælkeautomater, kan der være en betydelig konkurrence om adgang til automaten. Det følger således af en undersøgelse, at kalve i grupper á 24 med én mælkeautomat blev forstyrret i 50 pct. af den tid, hvor de opholdt sig i mælkeautomaten, mens kalve i grupper á 12 med én mælkeautomat blev forstyrret i 10 pct. af tiden i mælkeautomaten. Mælkeoptagelsen var imidlertid ikke reduceret i store grupper med én mælkeautomat.

10.3.3. Mælkefodringsmetode

Mælketildeling i skål, spand og trug er de mest anvendte mælkefodringsmetoder. Kalve har et adfærdsmæssigt behov for at sutte i forbindelse med mælketildeling, og hvis kalvene ikke har mulighed for at sutte i forbindelse med mælkeoptagelse, sutter de på hinanden eller på inventaret, efter de har drukket mælken. Suttebehovet kan tilfredsstilles i forbindelse med mælkeoptagelsen, enten ved

at kalven optager mælken via en sut (f.eks. ved anvendelse af pattespand, pattebar eller mælkefodringsautomat), eller ved at kalven sutter på en narresut (en sut uden mælk) umiddelbart efter mælkeoptagelse. Motivationen for at sutte i forbindelse med indtagelse af mælk varer op til 20 minutter.

Ved en pattespand forstås en mælkespand med én sut. Ved en pattebar forstås et kar med flere sutter, idet karret kan være udformet med én mælkebeholder pr. sut og med adskillelser mellem sutterne. Ved en flydende sut forstås en sut, der er udformet således, at den flyder ovenpå mælkeoverfladen, og at kalven kan optage mælken via sutten, eller drikke mælken af overfladen. Ved en transponderstyret mælkeautomat forstås en boks, hvor kalvene identificeres og automatisk tildeles mælk i flere daglige portioner via en sut. Ved en manuel mælkeautomat forstås en beholder forsynet med flere sutter, hvor beholderen fyldes med mælk manuelt f.eks. 2 gange dagligt.

Tildeling af mælk via en sut er den metode, der bedst sikrer opfyldelse af suttebehovet, idet sutteadfærden vil blive rettet imod sutten og ikke imod andre kalve i form af unormal adfærd. Der er ved anvendelse af en flydende sut mulighed for, at kalven drikker mælken fra mælkeoverfladen frem for via sutten. Adgang til narresutter kombineret med mælketildeling i spand eller skål reducerer den unormale sutteadfærd hos kalve i enkeltbokse, men denne virkning er ikke dokumenteret hos gruppeopstaldede kalve. Narresutterne virker bedst, hvis de er dyppet i mælk, og hvis kalvene trænes i at bruge dem. Ved brug af narresutter er der imidlertid en risiko for, at nabokalven med mælk om munden kan virke lige så attraktiv som narresutterne.

Ifølge kalvebekendtgørelsens § 5, stk. 1, må kalve som udgangspunkt ikke bindes, dog med undtagelse af flokvis opstalde kalve, der må opbindes i højst én time på det tidspunkt, hvor de fodres med mælk. Dette vil forhindre, at kalvene sutter på hinanden, men det tilgodeser ikke deres suttebehov.

Der kan ved såvel manuel mælkefodring som ved fodring via mælkeautomater være en betydelig konkurrence om mælken blandt gruppeopstaldede kalve specielt ved store grupper med en stor aldersspredning.

10.3.4. Sundhed

Diarré og lungebetændelse er de to væsentligste sygdomme hos kalve. Diarré er hyppigst forekommende i den første levemåned, mens lungebetændelse ses hyppigst hos ældre kalve. Forekomsten af de to sygdomme kendes ikke, men det skønnes, at 10-15 pct. af alle kalve behandles herfor. Diarré er skyld i 75 pct. af alle dødsfald blandt kalve i de første 3 uger, mens lungebetændelse er skyld i 15 pct. af dødsfaldene blandt kalve i løbet af de første 6 måneder.

De smittestoffer, der er de hyppigste årsager til diarré, er E.coli bakterien, rotavirus, coronavirus, cryptosporidier og coccidier. E.coli bakterien har størst betydning den første leveuge, og den smitter dels ved direkte kontakt, dels via staldbunden. Cryptosporidier har betydning den første leve-

måned og smitter primært via staldbunden. Coccidier smitter også indirekte og rammer primært ældre kalve. Rotavirus, der smitter via direkte kontakt med andre kalve og staldbund, rammer især kalve under 4 uger, mens coronavirus, der smitter via luften, gennem direkte kontakt og via staldbund, giver diarré hos kalve af alle aldersgrupper og hos voksne køer (vinterdysenteri).

De smittestoffer, der spiller en rolle for luftvejslidelser, er vira, bakterier, mykoplasmer og parasitter. Disse smittestoffer smitter primært ved direkte kontakt og via luften over korte afstande, mens de sjældent ophobes i staldbunden.

10.3.5. Management og opstaldning

Diarré og lungebetændelse er komplekse lidelser, og det, at en kalv er inficeret, betyder ikke, at den udvikler lidelsen. Ud over smittestof og mængden af smittestof har forsyning med antistoffer fra råmælken, stress og kalvenes generelle immunitet og modstandskraft betydning.

For de smittestoffer, der smitter via staldbunden og via inventar og redskaber, vil hyppig og grundig rengøring samt ikke mindst udtørring mindske smittefaren betydeligt. For luftvejslidelser har luftskifte, belægningsgrad, fugtighed og omgivelsernes temperatur størst betydning for reduktion af smitte.

Generelt vil opstaldningsforhold, hvor kalven kommer i kontakt med mange andre kalve, øge risikoen for sygdom. Til illustration har parvist opstaldede kalve to smitemuligheder, mens kalve opstaldet i grupper á fire har tolv smitemuligheder. Således er der ved enkeltopstaldning mindre risiko for smitte end ved fællesopstaldning, og der er ved parvis opstaldning mindre risiko for smitte end ved opstaldning i større grupper. Ligeledes vil stabile grupper indebære en mindre risiko for smitte end grupper, hvor der løbende indsættes dyr.

Gruppestørrelsens betydning for sygdomsforekomster er veldokumenteret. Det er således dokumenteret, at der er en højere risiko for luftvejslidelser og svære tilfælde af diarré i de store grupper af mælkefodrede kalve (>10) sammenlignet med små grupper (3-8). Der er ligeledes rapporteret om reduceret tilvækst i store grupper af mælkefodrede kalve sammenlignet med små grupper. For de ældre kalve vurderes belægningsgraden at være lige så afgørende som gruppestørrelsen.

Alderen for parvis eller flokvis opstaldning er væsentlig, idet de forskellige sygdomskomplekser optræder med forskellig hyppighed i forskellige aldersgrupper. Generelt er diarré det største sundhedsproblem hos kalve under 4 uger, mens respirationslidelser oftest optræder hos kalve over 4 uger. Dette skyldes formodentligt, at der i den første måned opbygges immunitet mod de patogener, der giver diarré, og en generel modning af tarmens modstandsdygtighed. Det betyder, at direkte og indirekte smitte via f.eks. inventar har størst betydning de første 4 leveuger, mens faktorer, der øger

risikoen for luftbåren smitte, (belægningsgrad, luftfugtighed mv.) har størst betydning hos ældre kalve.

Placering af syge kalve i enkeltsygebokse isoleret fra besætningens øvrige kalve er væsentlig for at fjerne smitekilder.

Anvendelse af sektionering er ligeledes et vigtigt redskab til at begrænse smitten mellem dyr.

En sammenfatning af hensynene til adfærd og sundhed vil derfor være, at der adfærdsmæssigt er en positiv virkning af parvis opstaldning fra ca. 2-ugersalderen, men af hensyn til kalvenes sundhed er det hensigtsmæssigt, at kalve opstaldes i enkeltbokse, indtil de er ca. 4 uger gamle.

10.4. Gældende ret

Kalve er omfattet af *dyreværnslovens* bestemmelser. Her kan særligt nævnes dyreværnslovens § 5, hvorefter dyr ikke må tvangsfodres, medmindre det er påkrævet for at behandle dyret mod sygdom. Kalves forhold er ligeledes omfattet af *bekendtgørelse om mindstekrav til beskyttelse af landbrugsdyr*, som bl.a. indeholder regler om tilsyn, optegnelser, fysiske rammer, udendørshold, vand, foder og andre stoffer samt avlsmetoder.

Kalves velfærd er derudover i mere detaljeret grad reguleret i *kalvebekendtgørelsen*. Bekendtgørelsen implementerer Rådets direktiv 91/629/EØF om fastsættelse af mindstekrav med hensyn til beskyttelse af kalve, der fastsætter minimumskrav med hensyn til beskyttelse af kalve. Ved kalve forstås i denne sammenhæng et kreatur på indtil 6 måneder, jf. bekendtgørelsens § 2.

Kalvebekendtgørelsens kapitel 2 (§§ 2 a–4) indeholder arealkrav mv. Således fremgår det f.eks. af § 2 a, at kalve over otte uger ikke må holdes i enkeltbokse, medmindre en dyrlæge har attesteret, at deres helbred eller adfærd kræver, at de holdes isoleret for at blive behandlet. Kalvebekendtgørelsens § 3 indeholder arealkravene ved flokvis opstaldning af kalve, mens § 4 indeholder regler for anbringelse af kalve i enkeltbokse. Det fremgår således f.eks. af § 4, stk. 2, at enkeltbokse til kalve som udgangspunkt skal være udformet således, at kalvene har mulighed for at se og røre andre kalve.

Kalvebekendtgørelsens kapitel 3 (§§ 5-19) indeholder bl.a. regler om forbud mod at binde kalve – og dermed forbud mod brug af bindestalde til kalve - jf. § 5, de materialer, der anvendes til stalde (inventar mv.), jf. § 6, staldens klima, jf. § 7, staldens automatiserede eller mekaniske udstyr, herunder mekanisk ventilationssystem, jf. § 8, belysning, jf. § 9, tilsyn med kalve (mindst to gange dagligt), jf. § 10, indretning af stalde (kalvene skal kunne rejse sig mv. uden besvær), jf. § 11, rengøring af stalde, jf. § 13, gulve, jf. § 14, foder, herunder tildeling af råmælk, og fodring (mindst to

gange dagligt), jf. §§ 15-16, adgang til frisk vand, jf. § 17, udstyr til fodring og vanding, herunder brug af pattespad og patteautomat, jf. § 18, og transport af kalve på under to uger, jf. § 19.

10.5. Arbejdsgruppens overvejelser og anbefalinger

Arbejdsgruppen anbefaler, at der fastsættes krav til sikring af kalves velfærd, der på visse punkter går videre end de nugældende regler i kalvebekendtgørelsen.

10.5.1. Enkeltkælvningsbokse og fællesforberedelsesbokse til højdrægtige dyr

Med hensyn til kælving er det vigtig for køernes og kalvenes sundhed, at kælvingen sker i enkeltkælvningsbokse, jf. pkt. 10.2.1 ovenfor. Arbejdsgruppen anbefaler således, at der stilles krav om, at kælving skal ske i enkeltkælvningsboks, medmindre der foreligger ganske særlige omstændigheder (f.eks. hvis en kælving uventet går i gang, mens koen eller kvien er på græs). Der kan dog anvendes fællesforberedelsesbokse til højdrægtige dyr forudsat, at de højdrægtige kreaturer vil kunne flyttes til enkeltkælvningsbokse før kælving.

Det bør endvidere efter arbejdsgruppens opfattelse sikres, at der er et tilstrækkeligt antal kælvningsbokse. Arbejdsgruppen anbefaler således, at der i kælvningsfaciliteten findes mindst 4 koplader pr. 100 kreaturer, hvoraf mindst halvdelen skal være enkeltkælvningsbokse, mens de resterende pladser kan være i form af fællesforberedelsesbokse til højdrægtige dyr. Der skal ved beregning af, hvor mange koplader i kælvningsfaciliteten der skal være i en stald, afrundes til nærmeste hele antal.

Koen eller kvien bør indsættes i fællesforberedelsesboksen til kælvningsforberedelse senest én uge før forventet kælving. Da kreaturet bør forstyrres og flyttes mindst muligt før kælving, bør den flyttes fra fællesforberedelsesboksen til enkeltkælvningsboksen senest 3 dage før forventet kælving, hvis enkeltkælvningsboksen ikke er i umiddelbar nærhed af fællesboksen til kælvningsforberedelse. Hvis enkeltkælvningsboksen er meget tæt på fællesboksen til kælvningsforberedelse – dvs. inden for få meter – kan den flyttes senere. Der savnes imidlertid viden om betydningen af tidspunktet for flytning til kælvningsboks før kælving, herunder om tidspunktets betydning for kælvningsforløbet og for kalvedødelighed. Da det endvidere er vanskeligt at forudsige præcist, hvornår kreaturet kælver, før det er meget tæt på, er det imidlertid også vanskeligt at opstille præcise regler herom, hvilket arbejdsgruppen således heller ikke vil anbefale.

Arbejdsgruppen er i øvrigt af den opfattelse, at fællesforberedelsesbokse til højdrægtige dyr og enkeltkælvningsbokse ikke bør kunne bruges som sygeboks, medmindre koen eller kvien bliver syg i forbindelse med kælving, da der i så fald kan overføres smittestoffer fra de syge dyr til det kælvende dyr og kalven.

For så vidt angår pladsen i kælvningsfaciliteten finder arbejdsgruppen det hensigtsmæssigt at sikre tilstrækkelig plads ved at anbefale minimumsarealkrav til enkeltkælvningsbokse og til fællesforberedelsesbokse til højdrægtige dyr.

Fællesboksene til kælvningsforberedelse kan enten være fællesbokse med strøelse i hele arealet, fællesbokse med et særskilt strøet hvileareal eller fællesbokse med sengebåse.

Arbejdsgruppen anbefaler, at enkeltkælvningsbokse skal være mindst 10 m² for små racer og 12 m² for store racer og være indrettet således, at kreaturet kan vende sig rundt. Boksene skal være forsynet med et tørt, blødt og skridsikkert underlag som f.eks. halmstrøelse, sand, gummi eller lignende.

Arbejdsgruppen anbefaler endvidere, at der fastsættes arealkrav til fællesforberedelsesbokse til højdrægtige dyr på mindst 6,8 m² pr. ko for små racer og 8 m² pr. ko for store racer. Hvilearealet skal have et tørt, blødt og skridsikkert underlag. I fællesforberedelsesbokse med et særskilt strøet hvileareal skal dette være på mindst 3,4 m² pr. kreatur for små racer og 4 m² pr. kreatur for store racer. I fællesforberedelsesbokse med sengebåse skal disse være mindst 1,15 m brede for små racer og 1,30 m brede for store racer. Kravene til sengebåsebredde supplerer de almindelige krav til sengebåse, jf. kapitel 4, pkt. 4.4.3. Bunden i sengebåsene skal være forsynet med madrasser, sand eller lignende blødt underlag. I alle fællesforberedelsesbokse til højdrægtige dyr skal der være mindst én ædeplads ved foderbordet pr. kreatur.

Arbejdsgruppen anbefaler endelig, at der kan maskinmalkes i kælvningsboksen.

Der henvises til § 27 i udkastet til lov om hold af malkekvæg og §§ 14, 26 og 27 i udkastet til bekendtgørelse om hold af malkekvæg, jf. rapportens kapitel 14.

10.5.2. Adskillestidspunkt mellem ko og kalv

Det er arbejdsgruppens opfattelse, at kalven bør sikres en vis minimumsperiode sammen med koen lige efter kælvning. Kontakt i 6–24 timer efter kælvning medfører, at kalven er mere aktiv, mens positive virkninger på tilvækst, sundhed og adfærd først er fundet ved kontakt ud over det 4. døgn.

Reaktion på adskillelsen øges, hvis ko og kalv går sammen ud over det 1. døgn, og der er efter arbejdsgruppens opfattelse ikke med den nuværende viden basis for at afveje fordele ved længerevarende kontakt mod ulemper ved adskillelse efter det 1. døgn. Endelig medfører ophold i kælvningsboksen eksponering over for smittestoffer, der forårsager diarré hos kalve i 0-14 dage efter fødslen. Efter en afvejning af hensynet til både adfærd og sundhed anbefaler arbejdsgruppen, at ko og kalv bør gå sammen i enkeltkælvningsboks i mindst 12 timer efter kælvning.

Arbejdsgruppen finder dog, at der savnes undersøgelser, der belyser, om ulemperne ved at adskille ko og kalv efter en længere periode end 12 timer opvejes af fordelene ved kontakt med koen.

Under alle omstændigheder udgør valget af fravæningstidspunkt et dilemma, idet ko/kalv kontakten har adfærdsmæssige fordele samtidig med, at adskillelsen opleves værre af kalven og koen, hvis den først sker efter længere tid.

Arbejdsgruppen anser det for svært at stille krav om en lang minimumsperiode, når området ikke er tilstrækkeligt undersøgt.

Arbejdsgruppen vil på den baggrund alene kunne anbefale en minimums-tidsgrænse for adskillelsen. Der bør af samme grund efter arbejdsgruppens opfattelse heller ikke fastsættes nogen maksimumgrænse for tidspunktet for adskillelsen mellem ko og kalv.

Samtidig finder arbejdsgruppen, at der bør formuleres undtagelser fra minimumsgrænsen for adskillelsen mellem ko og kalv, hvis der er veterinærfaglige begrundelser herfor, eller hvis koens eller kalvens helbred eller adfærd kræver det. En sådan undtagelse kan f.eks. være i forbindelse med saneringsprogrammer for f.eks. paratuberkulose og salmonella i besætningen.

Arbejdsgruppen finder, at koen efter mindst 12 timer sammen med kalven i enkeltkælvningsboksen bør flyttes til et produktionsafsnit, hvor koen har mulighed for at tilpasse sig under hensyntagen til hendes aktuelle fysiologiske og adfærdsmæssige behov.

Det er således samlet set arbejdsgruppens opfattelse, at der bør stilles krav om, at kalven skal gå sammen med koen i mindst 12 timer efter fødslen i en kælvningsboks, medmindre en dyrlæge har attesteret, at koens og kalvens helbred eller adfærd kræver, at de holdes adskilt for at blive behandlet, eller der f.eks. foreligger en saneringsplan for besætningen.

Der henvises til § 28 i udkastet til lov om hold af malkekvæg, jf. rapportens kapitel 14.

10.5.3. Råmælkstildeling

Arbejdsgruppen finder, at kalve skal have råmælk hurtigst muligt og senest 6 timer efter fødslen. Dette er allerede et krav ifølge kalvebekendtgørelsens § 15, stk. 2.

Arbejdsgruppen har noteret sig, at det følger af *dyreværnslovens* § 5, at tvangsfodring af dyr er forbudt, medmindre det er påkrævet for at behandle dyret mod sygdom.

Arbejdsgruppen skal anbefale, at sondefodring alene må anvendes, hvis det er påkrævet for at behandle kalve mod sygdom. Den foreslåede bestemmelse præciserer den ovennævnte bestemmelse i dyreværnsloven.

Der henvises til § 1, nr. 6, i udkastet til bekendtgørelse om ændring af bekendtgørelse om beskyttelse af kalve, jf. rapportens kapitel 14.

10.5.4. Mælkefodringsmetode og pattebehov

Arbejdsgruppen har noteret sig, at det fremgår af kalvebekendtgørelsens § 18, stk. 2, at pattespande eller mælkeautomater i videst muligt omfang bør anvendes.

Arbejdsgruppen finder, at det gennem lovgivning skal sikres, at kalvenes suttebehov dækkes. Opfyldelsen af suttebehovet kan foregå på forskellig vis, jf. pkt. 10.3.3 ovenfor.

Ved parvis eller gruppeopstaldning finder arbejdsgruppen, at mælken bedst tildeles via en sut, dvs. ved brug af pattespand, pattebar eller mælkeautomat. Da narresut og flydesut ikke altid anvendes af kalvene, er der ved anvendelse af disse en større risiko for unormal sutteadfærd, der specielt ved gruppeopstaldning kan give problemer med f.eks. navlebetændelse og hårløshed. Praktiske erfaringer viser imidlertid, at sutter til pattespande og pattebarer er vanskeligere at rengøre end flydesutter og narresutter. Derfor foreslår arbejdsgruppen, at narresutter og flydesutter kan anvendes – også i grupper af kalve. Forskning og innovation med henblik på udvikling af manuelle mælkefodringsystemer, der sikrer opfyldelse af kalvens suttebehov, minimerer konkurrencen om mælk ved gruppeopstaldning og samtidig er lette at renholde, vil kunne medføre, at der eventuelt kan opstilles nærmere regler om mælkefodring mv.

Arbejdsgruppen anbefaler – at der på nuværende tidspunkt – stilles krav om, at kalves suttebehov søges tilfredsstillet enten ved at tildele mælken via en sut, dvs. ved anvendelse af f.eks. pattespand, pattebar eller mælkeautomat, ved at sikre adgang til narresut placeret i umiddelbar nærhed af mælk tildelt i skål, spand eller kar, eller ved at sikre adgang til løstliggende sut, der flyder på mælkeoverfladen, i skål, spand eller kar. I alle tilfælde skal der efter arbejdsgruppens opfattelse være mindst én sut pr. kalv, og sutten skal være tilgængelig i mindst 20 minutter efter mælketildeling.

Det er desuden arbejdsgruppens opfattelse, at alle kalve ved manuel fodring af kalve opstaldet flokvis skal have adgang til mælk på samme tid som andre kalve i gruppen. Dette er allerede et krav ifølge kalvebekendtgørelsens § 16, 2. pkt.

Der henvises i øvrigt til § 1, nr. 6, i udkastet til bekendtgørelse om ændring af bekendtgørelse om beskyttelse af kalve, jf. rapportens kapitel 14.

10.5.5. Gruppeopstaldning og gruppestørrelse

Arbejdsgruppen har noteret sig, at opstaldning i lukkede enkeltbokse eller opstaldning i enkelthytter uden løbegård, hvor kalvene hverken kan se eller røre hinanden, udgør en belastning for kalvene. Dette forhold ligger til grund for, at enkeltbokse til kalve som udgangspunkt skal være udformet således, at kalvene har mulighed for at se og røre andre kalve, jf. kalvebekendtgørelsens § 4, stk. 2.

Der foreligger ikke tilstrækkelig viden på området til at afveje behovet for at kunne både se og røre jævnaldrende kalve gennem de første 4 leveuger mod risikoen for smitte ved fysisk kontakt. Det er endvidere uafklaret, om tidlig social kontakt med jævnaldrende kalve kan kompensere for manglende maternal kontakt ved en tidlig adskillelse af ko og kalv. Dansk Kvæg har oplyst, at der bl.a. er iværksat to forskningsprojekter, som skal forsøge at afdække denne problemstilling.

Der er mange fordele ved opstaldning af kalve parvist eller i små grupper, mens opstaldning i store grupper kan give problemer på grund af konkurrence om ressourcer og en øget smittefare. Som tidligere nævnt under pkt. 10.3.1 ovenfor, vil parvis opstaldning fra ca. 2-ugersalderen have en adfærdsmæssigt positiv virkning, men arbejdsgruppen finder, at det af hensyn til kalvenes sundhed er hensigtsmæssigt at opstalde kalve i enkeltbokse indtil 4-ugersalderen. På baggrund af disse modsatrettede hensyn, finder arbejdsgruppen ikke, at der på nuværende tidspunkt kan fastsættes nærmere krav vedrørende opstaldning af kalve i enkeltbokse.

Fra 4-5-ugersalderen kan opstaldning i små grupper anbefales. Arbejdsgruppen finder dog ikke, at der på nuværende tidspunkt bør stilles krav om gruppeopstaldning fra 4-5-ugersalderen. Kalvebekendtgørelsens § 2 a fastslår, at kalve over otte uger ikke må holdes i enkeltbokse, hvilket svarer til det tidspunkt kalve i konventionel mælkeproduktion fravænnenes mælk. Begrundelsen for ikke at skærpe kravet i forhold til de gældende regler er, at der savnes forskning og innovation med henblik på udvikling af manuelle mælkefodringsystemer, der minimerer konkurrencen om mælk ved gruppeopstaldning.

Under hensyntagen til de sundhedsmæssige forhold bør størrelsen på grupperne, hvis kalve gruppeopstaldes, begrænses til 12 kalve, indtil de er 8 uger gamle. Arbejdsgruppen anbefaler, at der fastsættes krav herom.

Der henvises til § 33, jf. § 19, stk. 2, og § 31, nr. 1, i udkastet til lov om hold af malkekvæg og § 43 i udkastet til bekendtgørelse om hold af malkekvæg, jf. rapportens kapitel 14.

11. Kalve og ungdyr

11.1. Indledning

Kalve og ungdyr omfatter opdræt af kvier og opfødning af tyrekalve, herunder produktionen af slagtekalve og ungtyre. Kalve defineres – på tilsvarende vis som i kalvebekendtgørelsens § 2 – som kreaturer på indtil 6 måneder. Ungdyr inddeles i kvier på 6 måneder eller derover, som endnu ikke har kælvnet, og tyre på 6 måneder eller derover i perioden, hvor dyret opfedes med henblik på slagting eller avl. Ungtyre, der ikke indgår i mælkeproduktionen, slagtes typisk ved 12 måneders alderen.

Arbejdsgruppens overvejelser tager udgangspunkt i den faglige udredning om velfærd hos ungvæg fra Det Jordbrugsvidenskabelige Fakultet (DJF), Aarhus Universitet, og der henvises kun til individuelle undersøgelser, hvis disse ikke er nævnt denne rapport.

Med hensyn til kalvenes sundhed følger det af DJF-rapporten om ungdyr, at slagtefund og behandlingsdata indikerer, at diarré, lungebetændelse og leverbylde udgør de største sundhedsproblemer blandt kalve og ungdyr. Lungebetændelse og leverbylde er mest udbredt hos slagtekalve og ungtyre. Omkring 10-15 pct. af kalvene i malkekvægsbesætninger behandles for diarré og lungebetændelse i løbet af de første 3 levemåneder, og tallet formodes at være højere for kalve i den specialiserede produktion af slagtekalve.

I forhold til mælkeproduktion kan tyrekalve ikke på samme måde som kviekalvene indgå i primærproduktionen. Det betyder, at der i mange tilfælde ikke bruges tilstrækkelige ressourcer på opdræt af slagtekalve med det resultat, at det er et område præget af høj dødelighed og høj forekomst af sygdom. Der er dog stor variation mellem besætninger. 25 pct. fraktilen for kalvedødeligheden mellem 1 og 180 dage var i 2007 2,4 pct. – dvs. de 25 pct. besætninger med laveste dødelighed havde en dødelighed under 2,4 pct. – og 90 pct. fraktilen viste 14,7 pct. dødelighed – dvs. de 10 pct. besætninger med højeste dødelighed havde en dødelighed på mere end 14,7 pct. Som tidligere beskrevet går udviklingen imod stadig større kvægsbesætninger, hvilket betyder, at det i den enkelte besætning kan være vanskeligt at bevare overblikket over både malkekøer og opdræt. Sundhedsproblemerne i gruppen af kalve og ungdyr skyldes i højere grad ofte mangelfuld management frem for behov for nye staldsystemer og teknologi.

For så vidt angår spørgsmålet om klovpleje for ungdyr henvises til kapitel 9 ovenfor. Der henvises endvidere til kapitel 10, hvor en række forhold vedrørende nyfødte og mælkefodrede kalve behandles.

11.2. Opdræt af kviekalve og kvier

11.2.1. Kviers livsforløb

Opdræt af kvier har det formål at sikre et sundt og robust dyr, der er klar til kælvning i en alder af 24-27 måneder. Dette kræver et kontinuerligt og harmonisk vækstforløb, således at kvien vokser jævnt over hele vækstperioden. Derudover kræver det tidlige vækstforløb, insemineringsperioden og forberedelsen til kælvning særlig opmærksomhed.

I kalvens første 6 levemåneder er den typisk intensivt overvåget og styret for at sikre dens vækst. Herefter overgår kvien til et mere ekstensivt, men styret fodringsforløb eventuelt i form af græsning. Denne periode løber frem til tidspunktet for begyndende brunstobservation, når kalven er 12-15 måneder gammel.

I perioden omkring brunstobservation, inseminering og sikring af drægtighed er kvierne ofte under intensiv overvågning i mindst 60 dage for at sikre drægtighed. I perioden op til kælvning skal kvien vænne sig til tilskudsfoder samtidig med, at den skal opbygge immunitet i råmælk og forberedes til kælvning.

Selv i et ekstensivt produktionsforløb, hvor afgræsning benyttes, skal det sikres, at kvien har en passende tilvækst med fysiologisk balance og optimeret sundhed samt en yderligere tilvækst i form af fosterudviklingen. I perioden op til forventet kælvning vælger mange at holde kvierne på stald under intensiv overvågning og under indslusning til den fremtidige fodring som malkeko. Efter kælvning skal kvien have en kortvarig restitution i indslusningsafsnittet for nykælvede og højtydende køer, før den som 1. kalvs ko indgår i produktionsafsnittet.

11.2.2. Opstaldning

Opdræt af kviekalve og kvier sker typisk i malkekvægsbesætningen, men udviklingen viser, at stadig flere mælkeproducenter vælger at udlicitere kvieopdrættet til specialiserede bedrifter – de såkaldte kviehoteller, hvor kviekalve flyttes til en anden landmand, som betales for opstaldning, fodring og pasning. Der findes ingen opgørelser over antallet af såkaldte kviehoteller, men det skønnes, at 6.000-8.000 kvier opdrættes på kviehotel i dag, og at antallet fremover vil stige. Dette skal ses i forhold til de seneste opgørelser, der viser, at der i 2006 var ca. 289.000 kviekalve under et år og ca. 345.000 kvier over 1 år.

Kviekalvene flyttes til kviehotellet, fra de er 2 uger til 3 måneder gamle, og flyttes hjem igen ca. 2 måneder før forventet kælvning. I nogle tilfælde flyttes kvien først hjem efter kælvning. Fodring og pasning af kviekalve og kvier i primærbesætningen eller på kviehotel adskiller sig ikke væsentligt fra hinanden, men fodring, tilvækst og reproduktion overvåges typisk mere nøje på et kviehotel, da disse parametre ofte indgår som en del af afregningen og kontrakten mellem kvieejere og kviepassere.

I primærbesætningen opstaldes kvier typisk i fællesbokse med dybstrøelse, i fællesbokse med en kombination af dybstrøelse og spaltegulv eller i sengebåse. Sidstnævnte opstaldningsform forventes fremover at blive det mest udbredte staldsystem til kvier. I dag bygges stort set alle nye ungdyrstalde med sengebåse til de større kvier, og her flyttes kvierne til sengebåseafsnittene ved ca. 6 måneders alderen. De sengebåsestalde til kvier, der bygges i dag, vil typisk være indrettet med senge i 3-4 størrelser, så kvierne kan flyttes, efterhånden som de bliver større. Indtil ca. 2 måneder før kælvning flyttes kvierne til kostalden, for at de kan vænne sig til køernes produktionsfoder og staldforhold. Der er dog en variation i tidspunktet for flytningen, idet besætninger med AMS-malkning typisk først vil indsætte kvien efter, at den har kælvet.

En mindre del af kvierne fra især ældre staldanlæg opstaldes i bindestalde, og der er også fortsat en mindre del af kvierne, som går i fællesbokse med fuldspaltegulv, dvs. gulve med spalter på både hvile- og ædearealet. Undersøgelser viser, at både kvier og ungtyre på fuldspaltegulv har problemer med at rejse og lægge sig. Det kommer til udtryk ved unormal "lægge-sig/rejse-sig adfærd", fysiologiske ændringer og flere skader, som samlet set er udtryk for, at dyrene har svært ved at lægge sig ned og oplever ubehag eller smerte, når de holdes på fuldspaltegulv. Der er desuden højere forekomst af klov- og lemmelidelser hos ungdyr, der holdes i bokse med fuldspaltegulv. Gummibelægning afhjælper på grund af bedre skridsikkerhed nogle af de problemer, ungdyrene har med at rejse og lægge sig på et betonspaltegulv, men det afhjælper ikke problemerne i samme grad som et fast og halmstrøet underlag i hvilearealet.

11.2.3. Flytning og omgruppering

Kvierne flyttes flere gange i løbet af den 2-årige opdrætsperiode, hvilket kan medføre omgrupperinger op til 6 gange i løbet af opdrætstiden. Kvierne flyttes typisk i mindre grupper for at undgå, at de ikke enkeltvis skal indgå i en ny gruppe. Gruppestørrelsen hos kvier i en besætning med 100-200 malkekøer er typisk på 6-12 dyr indtil 6 måneders alderen. Ved 6 måneders alderen vil grupper af kvier typisk blive slået sammen, således at gruppen bliver større i den resterende del af opdrætsperioden.

11.2.4. Fodring

Fodersammensætningen til kvier ændres i løbet af opdrætsperioden i takt med kviens udvikling, og dertil kommer et eventuelt skift fra afgræsning til staldfodring eller omvendt.

Efter fravæning fra mælk fortsætter kviekalvene almindeligvis på tilskudsfoder suppleret med grovfoder i en måneds tid – begge dele tildelt efter ædelyst. Herefter overgår kviekalvene typisk til fodring med en større grovfoderandel. Kvierne fodres således efter dette tidspunkt

- 1) med et fuldfoder, som tildeles efter ædelyst under hensyntagen til, at kviernes tilvækst ikke bliver for høj,
- 2) med grundfoder, der suppleres med tilskudsfodertilskud til de mindste kvier, eller

3) ved separat tildeling af grovfoder og tilskudsfoeder.

I sidstnævnte tilfælde vil tilskudsfoederet blive tildelt restriktivt, mens mindst ét grovfodermiddel tildeles efter ædelyst. Det grovfoder, der tildeles efter ædelyst kan være ensilage eller halm.

To til seks uger før forventet kælvning tilvænnenes kvierne til det foder, som de skal have efter kælvning.

11.2.5. Afgræsning

De seneste opgørelser fra 2004 viser, at 88 pct. af bedrifterne har kvier på græs om sommeren, men det vurderes, at andelen af kvier på græs er lavere i dag, og at der generelt kommer færre og færre kvier på græs i sommerperioden.

11.2.5.1. Forskningsresultater

Som for køerne er der en række fordele ved at have kvier på græs i sommerhalvåret. De gode pladsforhold giver kvierne mulighed for at undvige aggressive flokfæller, de kan uhindret rejse og lægge sig, og de får en stor grad af bevægelsesfrihed. Det må således formodes, at det også for kvier gælder, at velfærden generelt vil være god ved afgræsning, hvis udearealet giver kvierne den nødvendige læ og skygge.

Det, at kvier kommer på græs, har en positiv indflydelse på kvierens bevægeevne. Således har kvier på græs i sommerperioden generelt en bedre bevægeevne end kvier, der ikke havde været på græs, hvilket betyder, at kvierne vil røre sig mere, og at de er bedre til at rejse og lægge sig normalt. Ydermere er den forbedrede bevægeevne en længerevarende effekt, idet det er fundet, at 1. laktationskøer, der som kvier har været på græs, har lettere ved at lægge sig ned i båsen.

For kvier på græs er der dog risiko for infektion med græsmarksparasitter som lungeorm eller løbetarmorm, samt risiko for, at angreb af plantagefluer kan give infektion i mælkekirtlerne. Problemerne kan dog mindskes ved forbyggende foranstaltninger som f.eks. foldskifte og brug af insektmidler.

11.2.5.2. Praktiske erfaringer

Kvier på græs går som regel ude døgnet rundt i sommerperioden, og de afgræsser ofte arealer et stykke væk fra bedriften. Da kvier ikke skal malkes, skal der således ikke etableres egentlige drivegange til kvier på græs, ligesom græsarealernes arrondering (dvs. beliggenhed i forhold til staldbygningen) har mindre betydning. Der vil dog være behov for at holde kvier på stald i kortere perioder i forbindelse med inseminering, undersøgelse for drægtighed og forberedelse til kælvning.

11.3. Opdræt af slagtekalve og ungtyre

I de senere år har den specialiserede slagtekalve- og ungtyreproduktion vundet indpas. Der findes omkring 300 besætninger i Danmark, der indkøber og opdrætter tyrekalve til slagting, og de har i gennemsnit ca. 500 slagtekalve og ungtyre på stald. Besætningsstørrelserne varierer fra ca. 100 til over 3.000 kalve og ungtyre. I produktionen fokuseres der naturligt nok på hurtig vækst, og det er næsten udelukkende tyrekalve af de store malkeracer, der anvendes til kødproduktion i specialiserede slagtekalve- og ungtyrebesætninger. Nogle producenter opfeder dog fortsat deres egne tyrekalve.

Handyrpræmien fra EU, jf. forordning nr. 1782/2003/EF af 29. september 2003 om fastlæggelse af fælles regler for den fælles landbrugspolitik's ordninger for direkte støtte og om fastlæggelse af visse støtteordninger for landbrugere mv., udgør en væsentlig del af økonomien i produktionen af slagtekalve og ungtyre, og slagtekroppen skal veje mindst 185 kg for at udløse præmien. Endvidere forekommer der koncepter for specialproduktion (f.eks. Dansk Kalv), som indebærer, at der afregnes til en endnu højere pris pr. kilo. Da specialproduktionen samtidig opererer med en øvre grænse for, hvor gamle kalvene må være ved slagting, skal kalvene således opnå den ønskede slagtevægt inden en bestemt alder, således at der både udløses handyrpræmie og merafregning under specialkonceptet. Dette medfører et øget pres på kalvenes vækst.

Jersey tyrekalve anvendes i meget begrænset omfang i den specialiserede slagtekalveproduktion på grund af høje slagteomkostninger som følge af en forholdsvis lille slagtekrop. Enkelte Jersey tyrekalve opkøbes dog med henblik på græskalve- og studeproduktion. Ved græskalve forstås kalve som dier ved "amme-tanter" (dvs. kalven dier hos en anden ko end sin egen mor). Andre Jersey tyrekalve aflives dog umiddelbart efter kælvning, da handyrpræmien opererer med en mindste vægtgrænse, som Jerseykalvene har svært ved at opnå, hvilket gør det økonomisk urentabelt at opfede dem.

11.3.1. Opstaldning

Slagtekalve over 8 uger holdes typisk i grupper på 6-30 kalve pr. gruppe i fællesbokse med dybstrøelse. De kan dog også være opstaldet i fællesbokse med fuldspaltegulv, eller der kan være tale om en sengebåsestald med gummimåtter eller madrasser i sengebåsene. I hver boks er der typisk et antal tilskudsfoederautomater, og ud over halm til strøelse tildeles almindeligvis halm i høhæk eller lignende. I slutfedningsfasen øges gruppestørrelsen ofte op til 40-50 kalve pr. boks, som typisk er indrettet med låger og drivgange til og fra en vægt, da kalvene ofte vejes flere gange hen mod forventet afgang.

Omgruppering af kalve foretages efter forskellige principper i de forskellige besætninger. I nogle besætninger omgrupperes kalve ofte, f.eks. ved flytning mellem staldsektioner. I andre besætninger forsøger man at anvende holddrift, men det er sjældent muligt at udføre dette fuldt ud. Slagtekalve

kan også omgrupperes, hvis de kommer bagud rent vækstmæssigt. De kan flyttes enten til en mindre gruppe af kalve eller til en gruppe af kalve af samme vægt.

11.3.2. Fodring

I produktionen af slagtekalve og ungtyre fokuseres der som tidligere nævnt på hurtig vækst, og efter fravæning nedtrappes den specielle kalvestarterblanding og erstattes typisk af en 17 eller 19 pct. tilskudsfoderblanding i form af piller, som er velegnet til udfodring via tilskudsfoderautomater. Ud over protein fra f.eks. sojaskrå og rapskager indeholder blandingerne en del korn i form af f.eks. byg, hvede og majs. I langt de fleste tilfælde vil tilskudsfoderet bidrage med op til 95 pct. af den samlede foderrations energi og protein med det formål at optimere slagtekalvenes daglige tilvækst. Der er dog efter kalvebekendtgørelsens § 15, stk. 3, krav om, at kalve over 2 uger dagligt skal have mindst 200 g fordøjelige fibre, og andelen af fibre skal gradvist øges til 500 gram om dagen for kalve, der er mellem 2 og 26 uger gamle. Dette er dobbelt så højt som fiberkravet efter pkt. 11 i bilaget til Rådets direktiv 91/629/EØF om fastsættelse af mindstekrav med hensyn til beskyttelse af kalve. Grovfoderet består typisk udelukkende af halm, men kan også bestå af noget frøgræshalm, hø, grønhø, wrapphø eller lignende. Enkelte producenter anvender fuldfoderrationer til slagtekalve og ungtyre bestående af tilskudsfoder og ensilage, f.eks. majsensilage.

11.3.3. Leverbylder

Tal fra kødkontrollen på slagterierne viser, at der er en høj forekomst af leverbylder hos tyrekalve og tyre, og i den specialiserede produktion af slagtekalve er forekomsten af leverbylder oppe på 14 pct. I DJF-rapporten om ungdyr konkluderes det, at fodring af slagtekalve og ungtyre med tilskudsfoder efter ædelyst og halm som eneste grovfoder medfører større risiko for sur vom og leverbylder. Udviklingen af leverbylder kan reduceres ved

- 1) at fodre med en højere andel af fordøjelige cellevægge i tilskudsfoderet (frem for stivelse) kombineret med en mere grov struktur af tilskudsfoderet,
- 2) at give fri adgang til hø ved tildeling af tilskudsfoder eller
- 3) ved at tildele fuldfoderblanding efter ædelyst med en ikke for høj stivelsesandel, en grov struktur af tilskudsfoderdelen eller en tilstrækkelig høj grovfoderandel.

11.3.4. Andre sygdomme

Ved gruppering af mange kalve med forskellig immunstatus, der også er udsat for en vis stressbelastning i forbindelse med transport, flytning og foderskift, bliver de lettere modtagelige for sygdomme såsom diarré og lungebetændelse. I den første tid fokuseres der på at undgå diarré og at gribe hurtigt ind, hvis diarré skulle opstå. Der fokuseres endvidere på, at kalvene kommer godt i gang med at optage det nye foder, at sikre mælketildelingen og at undgå lungebetændelse.

11.3.5. Studeproduktion

Studeproduktion er ret begrænset i Danmark, men foregår som regel på eng- og markarealer, der er egnet til afgræsning. Især inden for Jersey-produktion arbejdes der i dag på at udvikle et produkti-

onskoncept med stude. Tyrekalvene kan være født i besætningen eller være indkøbte. Kalvene afhornes og kastreres typisk, når de er 1-2 måneder gamle, og som minimum før første sommergræsning påbegyndes. Nogle stude slagtes direkte fra græs og andre færdigfedes på stald. Det er alderen og til dels vægt og kropsform, der afgør slagtetidspunktet.

11.3.6. Andre forhold

Kalve og ungdyr afhornes ikke systematisk, og der foretages typisk ikke systematisk klovbeskæring for denne dyregruppe. Da mange slagtekalve og ungtyre går i dybstrøelse kan det medføre problemer med forvoksede klove, da der kun er et begrænset klovslid på dybstrøelse. Kalve og ungtyre kommer typisk ikke på græs i sommerhalvåret.

11.4. Gældende ret

De danske regler om kalve findes navnlig i *kalvebekendtgørelsen*, som gennemfører Rådets direktiv 91/629/EF om fastsættelse af mindstekrav med hensyn til beskyttelse af kalve, som ændret ved Rådets direktiv 97/2/EF og Europa-Kommissionens beslutning 97/182/EF.

Kalvebekendtgørelsen finder anvendelse på bedrifter med kalve, der holdes indelukket med henblik på avl og opfodning. Ved kalve forstås et kreatur på indtil 6 måneder, jf. bekendtgørelsens § 2.

Bekendtgørelsen indeholder bl.a. krav til boksenes areal, forbud mod opbinding, krav til staldindretning, gulv og foder.

Kalve *over* otte uger må ikke holdes i enkeltbokse, medmindre en dyrlæge har attesteret, at deres helbred eller adfærd kræver, at de holdes isoleret for at blive behandlet, jf. § 2 a.

Ifølge bekendtgørelsens § 3 skal der være tilstrækkelig plads til, at kalve, der opstaldes flokvis, kan vende sig og lægge sig uden hindring. Der skal være et frit gulvareal på mindst:

- 1,5 m² pr. kalv på under 150 kg levende vægt
- 1,7 m² pr. kalv på mellem 150–200 kg levende vægt
- 1,9 m² pr. kalv på over 200 kg levende vægt

Når en kalv *under* otte uger anbringes i en enkeltboks, skal boksen være mindst 100 cm bred og 120 cm lang for kalve op til 60 kg og mindst 100 cm bred og 140 cm lang for kalve over 60 kg. Når en kalv over otte uger i tilfælde af sygdom eller lignende anbringes i en enkeltboks, skal boksen være mindst lige så bred som den stående kalvs højde over skulderkammen og mindst ligeså lang som kalvens kropslængde målt fra mulens forkant til den bageste del af tuber ischii (sædebenskuden) multipliceret med 1,1, jf. bekendtgørelsens § 4, stk. 1.

Enkeltbokse til kalve må ikke være forsynet med massive vægge, men skal være forsynet med skillevægge med åbninger, der giver kalvene mulighed for at se og røre andre kalve. Dette gælder dog ikke enkeltbokse, der benyttes til isolering af syge eller tilskadekomne dyr, jf. bekendtgørelsens § 4, stk. 2.

Staldene skal være indrettet således, at hver kalv kan lægge sig, hvile, rejse sig og foretage hudpleje uden besvær, jf. § 11.

Bekendtgørelsen indeholder endvidere et forbud mod, at kalve bindes, jf. § 5, stk. 1. Flokvis opstaldede kalve kan dog bindes i perioder på højst en time på det tidspunkt, hvor de fodres med mælk eller mælkeerstatning. Hvis der benyttes bindsler, må disse ikke skade kalvene, og de skal kontrolleres regelmæssigt og om fornødent tilpasses for at sikre, at de sidder bekvemt. Bindslet skal være udformet således, at enhver risiko for, at kalven kan blive kvalt eller komme til skade, undgås, og således, at kalven kan lægge sig, hvile, rejse sig og foretage hudpleje uden besvær, jf. § 5, stk. 2.

De materialer, der anvendes i stalde, og som kalve kan komme i kontakt med, må ikke være skadelige for kalvene, og materialerne skal kunne rengøres og desinficeres effektivt, jf. § 6.

Alt automatisk eller mekanisk udstyr, der kan indvirke på kalvenes sundhed og velfærd, skal kontrolleres mindst én gang dagligt. Hvis der opdages defekter, skal disse straks udbedres, og hvis det ikke lader sig gøre, skal der træffes passende foranstaltninger med henblik på at sikre kalvenes sundhed og velfærd, indtil defekten er udbedret, jf. § 8, stk. 1.

Kalvene må ikke holdes i mørke. For at imødekomme kalvenes adfærdsmæssige og fysiologiske behov skal der være naturlig eller kunstig belysning. Den kunstige belysning skal svare til varigheden af den naturlige belysning mellem kl. 9 og kl. 17. Der skal derudover være en passende (fast eller mobil) lyskilde således, at kalvene til enhver tid kan tilses, jf. § 9.

Det følger af bekendtgørelsens § 10, at opstaldede kalve skal tilses mindst to gange dagligt af den ansvarlige for dyreholdet, og kalve, der holdes udendørs, skal tilses mindst én gang dagligt. Syge eller tilskadekomne kalve skal omgående behandles, og de skal om nødvendigt kunne isoleres i egnede rum med tør og bekvem strøelse. En dyrlæge skal konsulteres hurtigst muligt, hvis kalvene ikke viser tegn på bedring.

Gulve må hverken være glatte eller ujævne, så der er risiko for, at kalvene kommer til skade, og gulvene skal være konstrueret således, at kalve, der står eller ligger på dem, ikke kommer til skade eller udsættes for lidelse. Gulvene skal endvidere være tilpasset kalvenes størrelse og vægt og danne en hård, jævn og stabil overflade. Lejearealet skal være bekvemt, rent og passende drænet. Der skal

i passende omfang udlægges strøelse til alle kalve på under to uger. Der bør herudover i passende omfang udlægges strøelse til alle kalve, jf. § 14.

Bekendtgørelsen fastsætter endvidere krav om, at alle kalve skal have adgang til foder, der passer til deres alder, vægt samt adfærdsmæssige og fysiologiske behov af hensyn til deres velfærd og sundhed, jf. § 15, stk. 1. Kalve skal have råmælk snarest muligt efter fødslen og i hvert fald inden for de første seks levetimer, jf. § 15, stk. 2. Bekendtgørelsen fastsætter endelig krav til vitaminindholdet i samt mængden af foder og vand, jf. § 15, stk. 3, og §§ 16 og 17. Pattespand eller patteautomat bør i videst muligt omfang anvendes, jf. § 18, stk. 2.

Der er ikke fastsat specifikke regler for ungdyr. Ungdyr er dog omfattet af dyreværnslovens generelle regler, som er nærmere beskrevet i kapitel 2, pkt. 2.1.

11.5. Arbejdsgruppens overvejelser og anbefalinger

Arbejdsgruppen har besluttet ikke at tage den gældende kalvebekendtgørelse som udgangspunktet for sine overvejelser om, hvilke minimumsregler der bør gælde for kalve og ungdyr. Arbejdsgruppen vil derimod tage sit udgangspunkt i den tilgængelige videnskabelige forskning og på den baggrund anbefale regler for ungdyr og kalve. For så vidt angår den nærmere udformning af nye regler, der bør gælde for kalve, bevirker dette, at disse regler vil blive foreslået placeret dels i kalvebekendtgørelsen, i det omfang der er en naturlig sammenhæng med de krav, der allerede gælder efter kalvebekendtgørelsen, og kravene kan udstedes med hjemmel i dyreværnslovens § 4, stk.1, dels i lov om hold af malkekvæg og bekendtgørelse om hold af malkekvæg.

Arbejdsgruppens overvejelser og anbefalinger for kalve og ungdyr omhandler primært de fysiske rammer i stalden, sygebokse og muligheden for afgræsning, idet arbejdsgruppen mener, at der er behov for at sikre dyrene et vist minimumsniveau på disse områder.

11.5.1. Opstaldning

Der er i arbejdsgruppen enighed om, at alle kalve og ungdyr skal have et tørt og blødt liggeareal. Der skal være et særskilt leje eller hvileområde med et tørt og blødt underlag, f.eks. sengebås med madras eller et halmstrøet areal, hvor der er plads til, at alle dyr uhindret kan ligge ned på samme tid i normal liggeposition. Dette gør sig gældende for både kalve og ungdyr i fællesbokse og for kalve og ungdyr i sengebåsestalde.

For så vidt angår stalde med dybstrøelse er det arbejdsgruppens opfattelse, at der ikke kan stilles nærmere krav til halmmængde, da der ikke foreligger undersøgelser, der belyser, hvad der udgør en hensigtsmæssig mængde.

Der kan for kalve og ungdyr på dybstrøelse opstå klovproblemer som følge af manglende slid på klovene. Arbejdsgruppen finder derfor, at der generelt skal være arealer, som sikrer et naturligt slid på klovene, og hvis klovene ikke udsættes for et tilstrækkeligt klovslid, skal der stilles krav om regelmæssig klovpleje for at imødegå problemer med forvoksede klove, jf. nærmere herom kapitel 9.

Da fuldspaltegulv har vist sig at have en negativ effekt på både adfærds- og sundhedstilstanden i besætningerne, kan det ikke anses for at være et hensigtsmæssigt underlag for kalve og ungdyr. Arbejdsgruppen anbefaler derfor, at det ikke længere bør være tilladt at holde kalve eller ungdyr i stalde med fuldspaltegulve, og at de eksisterende fuldspaltegulve til kalve og ungdyr skal udfases. Arbejdsgruppen anbefaler, at der i udfasningsperioden stilles krav om afgræsning for kviekalve og kvier, jf. herom kapitel 13.

En eftergivende gummibelægning i gangarealet vil medføre, at ungdyrene – ligesom køerne – bevæger sig mere, og at bevægelserne er mere naturlige. Der mangler imidlertid viden om holdbarheden af gummibelægning, og det er uklart, om en slidt gummibelægning fortsat er skridsikker. Der mangler generelt viden om gummibelægning er en hensigtsmæssig forbedring i forhold til et fast gulvareal og et gangareal med spalter. På den baggrund kan det ikke på nuværende tidspunkt anbefales, at der stilles krav om anvendelse af et bestemt materiale til gulvbelægning, jf. kapitel 4, pkt. 4.4.2. for så vidt angår tilsvarende overvejelser vedrørende køer.

Arbejdsgruppen anbefaler endvidere, at der for ungdyr bør indføres et krav om skridsikkert underlag i bokse og sengebåse. For at sikre skridsikkerhed skal spaltegulve og faste betongulve være rillet. Faste betongulve skal endvidere være drænet, og de skal skrubes regelmæssigt for at undgå opbygning af gødning. For så vidt angår kalve stilles der allerede krav om, at gødning skal fjernes, jf. kalvebekendtgørelsens § 13, stk. 2, og om, at gulve ikke må være glatte eller ujævne, så der er risiko for, at kalvene kommer til skade, jf. bekendtgørelsens § 14, stk. 1. Der henvises i øvrigt til kapitel 4, pkt. 4.4.2. for så vidt angår tilsvarende overvejelser vedrørende køer.

For så vidt angår størrelser på sengebåse, arealer i fællesbokse, gangarealer og tværgange er det arbejdsgruppens opfattelse, at arealet skal svare til behovene hos de pågældende aldersgrupper.

For så vidt angår arealkrav for kalve skal arbejdsgruppen henvise til § 3 i kalvebekendtgørelsen, der indeholder specifikke pladskrav for kalve under 150 kg, kalve mellem 150-200 kg, og kalve over 200 kg. Arbejdsgruppen finder, at der – for så vidt angår forhold, der ikke er reguleret i kalvebekendtgørelsen – bør fastsættes arealkrav til kalve og ungdyr, som svarer til kravene ifølge Danske anbefalinger 2005. Arbejdsgruppen anbefaler således følgende minimumsdimensioner for fællesbokse til ungdyr:

Mindstekrav til totalareal og liggeareal til ungdyr i fællesbokse med ustrøet ædeareal og totalareal i bokse med dybstrøelse

Vægtklasser	< 300 kg	300- 400 kg	400-500 kg	> 500 kg
Totalareal, m ² /dyr	3,4	4,2	4,8	5,4
Liggeareal, m ² /dyr	2,7	3,3	3,8	4,3
Totalareal i bokse med dybstrøelse, m ² /dyr	3,2	3,8	4,4	5,0

Der skelnes mellem fællesbokse med ustrøet ædeplads og fællesbokse med strøelse i hele boksen (dybstrøelse).

Ved opstaldning i sengebåse skal der efter arbejdsgruppens opfattelse være et tilstrækkeligt antal sengebåse til, at alle kalve og ungdyr kan lægge ned samtidig på et blødt og tørt leje, og den enkelte sengebås skal være tilpasset dyrets størrelse.

Arbejdsgruppen anbefaler følgende minimumsdimensioner på sengebåse til kalve og ungdyr, som svarer til Danske anbefalinger:

Mindstemål på sengebåse til kalve og ungdyr (tabel 8.9. i Danske anbefalinger).

Vægt	< 150 kg	150 - 200 kg	200 - 300 kg	300 - 400 kg	400 - 500 kg	500-600 kg	> 600 kg
Bredde i meter	0,55	0,60	0,70	0,85	0,95	1,10	1,20
Længde i meter	1,50	1,60	1,70	1,95	2,15	2,40	2,60

Arbejdsgruppen finder, at der så vidt muligt gennem lovgivning skal sikres fri og uhindret passage for kalve og ungdyr på stald. Gange skal være tilstrækkeligt brede til, at ungdyr frit kan passere hinanden. Arbejdsgruppen skal anbefale, at størrelsen på gangarealer fastsættes i overensstemmelse med anbefalingerne i Danske anbefalinger 2005, dog således at gangarealet umiddelbart bag foderbordet – i alle tilfælde – svarer til Danske anbefalingers minimumskrav ved tre rækker sengebåse, jf. nedenstående tabel.

Mål på bredden af gangarealer og tværgange

Vægt	< 150kg	150 - 200 kg	200 - 300 kg	300 -400 kg	400 -500 kg	500 -600 kg	> 600kg
Gangareal bag foderbordet (meter)	2,25	2,50	2,95	3,30	3,65	3,80	4,00
Gangareal mellem sengerækker (meter)	1,20	1,30	1,45	1,65	2,10	2,40	2,60
Tværgange	1,10	1,20	1,40	1,70	1,90	2,20	2,40
Tværgange med vandkar eller børste (meter)	1,65	1,80	2,10	2,55	2,85	3,30	3,60
Tværgange med både vandkar og børste (meter)	2,20	2,40	2,80	3,40	3,80	4,40	4,80

For så vidt angår antallet af tværgange finder arbejdsgruppen, at der – ligesom for malkekøerne, jf. kapitel 4, pkt. 4.4.3 – skal være mindst én tværgang pr. 15 sengebåse i stalde med mere end 3 rækker sengebåse. I stalde med 2-3 rækker sengebåse skal der være mindst en tværgang pr. tyve sengebåse. For rækker, der støder op mod en væg, skal der være mindst en tværgang efter 7 sengebåse for at minimere muligheden for, at ungdyrene ender i ”blindgyder”.

I forlængelse af arbejdsgruppens overvejelser vedrørende bindstalde til malkekøer, jf. kapitel 4, pkt. 4.5, anbefaler arbejdsgruppen, at det ikke længere skal være tilladt at opstalde ungdyr i bindestalde. Det er allerede efter kalvebekendtgørelsen forbudt at binde kalve, jf. bekendtgørelsens § 5. Arbejdsgruppen skal anbefale, at betingelser for hold af køer i bindestalde i overgangsperioden finder tilsvarende anvendelse på ungdyr, jf. herom kapitel 4, pkt. 4.5, og kapitel 13.

Der henvises til § 29, jf. § 18-22, § 30, § 31, nr. 1, og § 33, jf. 19, stk. 2, §§ 20-22 og § 31, i udkastet til lov om hold af malkekvæg, §§ 30-36 og § 42, jf. § 33, stk. 1, nr. 1-3, § 33, stk. 2, nr. 1-3, § 34, nr. 1-3, § 35, nr. 1-3, § 36, stk. 1, nr. 1-3, § 36, stk. 2, nr. 1-3 og § 36, stk. 3, nr. 1-3, i udkastet til bekendtgørelse om hold af malkekvæg og § 1, nr. 4, i udkastet til bekendtgørelse om ændring af bekendtgørelse om beskyttelse af kalve, jf. rapportens kapitel 14.

11.5.2. Fodring

Som for de voksne dyr skal der efter arbejdsgruppens opfattelse være én ædeplads pr. dyr til kalve og ungdyr, når der praktiseres restriktiv fodring ved foderbord med et eller flere fodermidler. For så vidt angår kalve følger dette krav allerede af kalvebekendtgørelsens § 16, 2. pkt.

Der er således behov for at fastsætte, hvor meget plads ved foderbordet der skal være pr. kalv eller ungdyr, således at alle dyr kan gå til foderbordet samtidig. Generelt viser undersøgelserne, at reduktion af foderbordspladsen medfører kortere ædetid og flere bortjagninger fra foderbordet. Ved restriktiv fodring af kvier medfører reduktion af foderbordspladsen en øget variation i tilvækst i gruppen på grund af øget konkurrence. Ved fodring efter ædelyst med tilskudsfoder til slagtekalve og ungtyre medfører reduktion af foderpladsen et fald i ædetiden. Arbejdsgruppen finder imidlertid, at der mangler viden vedrørende belægningsgrad ved tilskudsfoderautomater, og kan på den baggrund ikke anbefale, at der fastsættes krav om et bestemt antal automater.

For så vidt angår bredden af ædepladsen, anbefaler arbejdsgruppen følgende mindstemål, som svarer til Danske anbefalinger 2005:

Vægt	<100 kg	100-150 kg	150-200 kg	200-300 kg	300-400 kg	400-500 kg	>500 kg
Bredde i meter pr. ædeplads	0,30	0,35	0,40	0,50	0,55	0,60	0,65

Der er i arbejdsgruppen desuden enighed om, at arealet ved foderbordet skal være plant for at sikre den mest naturlige indendørs ædestilling, og at kalve og ungdyr altid skal have adgang til frisk drikkevand.

Traditionel fodring af slagtekalve og ungtyre med tildeling af tilskudsfoder efter ædelyst og fri adgang til halm som eneste grovfoder medfører risiko for sur vom og leverbylder. Arbejdsgruppen finder, at forekomsten af leverbylder hos slagtekalve kan reduceres gennem fodringen som anført under pkt. 11.2.4 ovenfor.

Kalvebekendtgørelsen fastsætter i § 15, stk. 3, 2. pkt., krav om, at kalve på over 2 uger hver dag skal have et minimum af tørfoder med fordøjelige fibre, idet minimumsmængden gradvist øges fra 200 g til 500 g om dagen for kalve, der er fra 2 til 26 uger gamle. Arbejdsgruppen bemærker, at der ikke foreligger forskning, der viser, om dette fiberniveau er tilstrækkeligt til at forebygge udviklingen af leverbylder hos slagtekalve.

Med hensyn til fodring generelt til kalve og ungdyr finder arbejdsgruppen ikke, at det er hensigtsmæssigt at stille krav til foderets eksakte sammensætning. I stedet foreslår arbejdsgruppen, at der stilles krav om, at foderet skal være afbalanceret efter dyrets behov, og frisk foder skal tildeles

mindst én gang i døgnet. Nærmere bestemt skal kalve og ungdyr have adgang til grovfoder med tilstrækkeligt fiberindhold til at sikre en normal drøvtygning, og det skal være tilgængeligt i mindst 20 timer i døgnet. Strøelse anses ikke for at være grovfoder.

For så vidt angår kalve stilles der allerede krav om, at foder skal være tilpasset kalvenes alder, vægt, adfærdsmæssige og fysiologiske behov af hensyn til deres velfærd og sundhed, jf. kalvebekendtgørelsens § 15, stk. 1. Desuden stiller der efter kalvebekendtgørelsens § 16, stk. 1, 1. pkt., krav om, at kalve skal fodres mindst to gange dagligt.

Arbejdsgruppen anbefaler, at der – ligesom for kalve, jf. kalvebekendtgørelsens § 17 – stilles krav om, at ungdyr altid skal have adgang til frisk drikkevand.

Der henvises til § 29, jf. § 26, og § 33, jf. § 26, i udkastet til lov om hold af malkekvæg og § 29, jf. § 19, stk. 1, §§ 37-39 og § 42, jf. § 19, stk. 1, § 38 og § 39, stk. 1, nr. 1-4, i udkastet til bekendtgørelse om hold af malkekvæg, jf. rapportens kapitel 14.

11.5.3. Afgræsning for kvier

At have kvier på græs er ikke forbundet med de samme praktiske begrænsninger som for malkekøer i forhold til drivveje og arrondering, jf. kapitel 8 ovenfor, da det ikke er nødvendigt regelmæssigt at tage kvierne hjem på stald. Kvier kan i lange perioder afgræsse arealer, der ligger længere væk fra ejendommen.

Forskningsresultater viser, at afgræsning kan have en positiv effekt på kviernes adfærd, sundhed og fysiologi. Arbejdsgruppen er dog opmærksom på, at disse resultater som hovedregel bygger på sammenligninger mellem afgræsning og ikke afgræsning hos opbundne kvier eller kvier i fuldspaltebokse.

Arbejdsgruppen er samtidig opmærksom på, at afgræsning også kan have negative effekter på kviernes sundhed og fysiologi.

Anvendelsen af afgræsning har derfor hidtil været et valg ud fra en afvejning for den ansvarlige for bedriften af værdierne for adfærd, sundhed og fysiologi i forhold til øvrige driftsforhold, produktionsforhold, klima mv.

Det er efter arbejdsgruppens opfattelse i praksis muligt at have kvier på græs i perioden fra kvien er omkring 6 måneder, og til den kommer i brunst. Herefter kommer kvien ofte først på græs fra den er konstateret drægtig til et tidspunkt varierende mellem 4-12 uger, typisk 8-12 uger, før kælvning. Kvier har således mulighed for sammenlagt at være på græs i højst 10-12 måneder afhængig af kviens alder ved kælvning. Dette skal efter arbejdsgruppens opfattelse selvfølgelig kun ske, hvis perioderne falder

inden for græsningssæsonen, og dyrene i øvrigt er egnet til transport, jf. transportforordningens artikel 3, litra b, hvis græsarealets beliggenhed nødvendiggør dette.

Et eventuelt krav om, at kvier skal på græs, bør efter arbejdsgruppens opfattelse fastsættes, således at perioden på græs kan planlægges mest hensigtsmæssigt under hensyntagen til kvienes alder, tidspunkt for inseminering, drægtighedsstadiet og kælvningsforberedelse.

Arbejdsgruppen har overvejet følgende tre modeller for afgræsning for kvier:

1. En fritvalgsmodel
2. En undtagelsesmodel
3. En summeringsmodel

Den første model indeholder ikke et krav om afgræsning, men en mulighed for at den ansvarlige for bedriften frit kan vælge, om kvierne skal på græs (fritvalgsmodellen).

Den anden model indeholder et krav om, at alle kvier som udgangspunkt skal på græs, dog ikke i en række nærmere angivne situationer (undtagelsesmodellen). Modellen medfører, at der i situationer, hvor det ikke vil være hensigtsmæssigt, at kvier er på græs, indføres undtagelser fra kravet om, at kvier skal på græs i sommerhalvåret. Dette vil i praksis medføre, at der kan være kvier, som ikke kommer på græs. Den ansvarlige for bedriften skal efter denne model registrere, hvornår kvien er på græs, og hvornår kvien er på stald. Hvis kvien er på stald skal den ansvarlige for bedriften endvidere registrere årsagen hertil.

Den tredje model indeholder krav om, at alle besætningens kvier samlet set skal være et bestemt antal dage på græs (summeringsmodellen). Modellen indeholder mulighed for, at en del af kvierne er på græs, mens en anden del kan blive på stald. For at kunne beregne det samlede antal græsningsdage for alle kvier i besætningen vil en registrering af, hvornår den enkelte kvie er henholdsvis på græs og på stald, være nødvendig.

Ved den sidstnævnte model kan den ansvarlige for bedriften vælge, hvilke kvier der skal på græs. Den ansvarlige for bedriften kan dermed tage hensyn til de kvier, hvis vækstforløb er i konflikt med de naturlige græsningsperioder. Det kan f.eks. være tilfældet, *hvis* kvien er for ung, *hvis* kvien skal insemineres eller *hvis* kvien skal påbegynde kælvningsforberedelse. Kvierne kan dermed glide ind i den naturlige kælvningsrækkefølge, hvorved en ensartet kælvningsalder og fornuftig kapacitetsudnyttelse af staldanlægget sikres. I praksis vil denne model – på tilsvarende vis som undtagelsesmodellen – indebære, at der kan være kvier, som ikke kommer på græs.

Arbejdsgruppen har ikke kunnet nå til enighed om, hvorvidt der bør indføres et krav om afgræsning for kvier.

Et flertal i arbejdsgruppen (formanden, medlemmerne udpeget efter indstilling fra Dyreværnsrådet, Det Dyreetiske Råd, Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri (Det Jordbrugsvidenskabelige Fakultet), Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri (Fødevarestyrelsen) og Justitsministeriet) anbefaler, at der indføres krav om afgræsning for kvier ud fra en model, hvorefter besætningens kvier samlet set skal være et nærmere angivet antal dage på græs (summeringsmodellen). Modellen sikrer, at den ansvarlige for bedriften har en større grad af fleksibilitet ved planlægningen af afgræsning, insemination mv.

Formanden og medlemmerne udpeget efter indstilling fra Dyreværnsrådet, Det Dyreetiske Råd og Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri (Det Jordbrugsvidenskabelige Fakultet) er principielt af den opfattelse, at dyrevelfærd bør gælde for det enkelte dyr og ikke på besætningsniveau. Baggrunden for, at medlemmerne støtter summeringsmodellen er en erkendelse af, at modellen sikrer en større grad af fleksibilitet for den ansvarlige for bedriften i forbindelse med planlægning af afgræsning, insemination mv. end undtagelsesmodellen, uden at modellen medfører ringere velfærd.

Nærmere bestemt anbefaler flertallet, at en besætnings kvier i perioden fra den 15. april til den 1. november (200 dage) skal have adgang til græsarealer i mindst 6 timer i mindst 120 dage pr. kvie.

Et mindretal i arbejdsgruppen (medlemmerne udpeget efter indstilling fra Landbrugsrådet, Dansk Kvæg og Den Danske Dyrlægeforening) kan ikke støtte et krav om afgræsning. Medlemmerne finder, at de overvejelser, som gør sig gældende for så vidt angår afgræsning for køer, i vidt omfang også gør sig gældende for så vidt angår afgræsning for kvier, jf. kapitel 8, pkt. 8.6.1. Hertil kommer, at afgræsning kan gøre det vanskeligt at holde en stabil tilvækst hos kvierne. Det kan skyldes for bratte foderskift ved ud- og indbinding eller en for ustabil næringsstofforsyning gennem afgræsningsperioden, fordi græsvæksten er afhængig af de vejrmæssige forhold.

Ligesom det gælder for køer, mangler der undersøgelser, som sammenstiller viden om afgræsningens betydning for kviernes adfærd, sundhed og fysiologi. Ligeledes mangler der undersøgelser, som på besætningsniveau kan klarlægge fordele og ulemper ved afgræsning, herunder vekselvirkningen med andre forhold på bedriften.

Mindretallet anerkender, at afgræsning kan være medvirkende til at forbedre dyrenes velfærd – specielt fordi det giver dyrene et godt underlag at gå, stå og ligge på, og fordi det giver dyrene mulighed for motion og reducerer de negative konsekvenser af dyrenes aggression over for hinanden. Mindretallet er imidlertid samtidig af den opfattelse, at græsning kan have negative effekter på velfærden, herunder navnlig for så vidt angår sygdom forårsaget af insekt- og parasitangreb og fysiologisk ubalance fremkaldt af ikke-optimal næringsstofforsyning og bratte foderskift.

De anbefalinger, som fremsættes i denne rapport, vil efter mindretallets opfattelse sikre et løft af dyrevelfærden for kvierne, hvad enten dyrene går ude eller inde. Mindretallet er samtidig af den opfattelse, at det er velfærdsmæssigt forsvarligt at opstalde kvier hele året i stalde, som lever op til de nye krav. Mindretallet finder på den baggrund ikke grundlag for at anbefale et generelt krav om, at kvier skal på græs, men anbefaler, at landmanden frit skal kunne vælge, om han vil sætte sine kvier på græs. Mindretallet anbefaler dog landmanden at sætte kvierne på græs, der hvor landmanden har gode forudsætninger og muligheder for at gøre det.

Medlemmet udpeget efter indstilling af Dyrenes Beskyttelse anbefaler, at der indføres et krav om afgræsning, som svarer til medlemmets anbefaling for køer (undtagelsesmodellen), jf. kapitel 8, pkt. 8.6.2.

Produktionen af slagtekalve og ungtyre til slagtning tillader ikke umiddelbart, at disse kommer på græs. Der vil være behov for færdigfodning på stald, og da ungtyrene typisk slagtes, når de er mellem 10 og 12 måneder, vil det efter den samlede arbejdsgruppes opfattelse under alle omstændigheder ikke være muligt at få alle kalve på græs.

Der henvises til § 13 i udkastet til lov om hold af malkekvæg og § 29, jf. § 24, § 42, jf. § 24, og § 41 i udkastet til bekendtgørelse om hold af malkekvæg, jf. rapportens kapitel 14.

11.5.4. Klima

Arbejdsgruppen finder, at der som udgangspunkt skal gælde samme krav til klimaet i stalde til kalve og ungdyr som i stalde med malkekøer, jf. kapitel 4, pkt. 4.4.5, dog finder arbejdsgruppen ikke, at der – for så vidt angår kalve og ungdyr – bør fastsættes krav til rumfang. Kalvebekendtgørelsens §§ 7 og 9 indeholder allerede visse krav vedrørende klimaet i stalde med kalve.

Der henvises til §§ 9 og 12 i udkastet til lov om hold af malkekvæg og §§ 3 og 4 i udkastet til bekendtgørelse om hold af malkekvæg, jf. rapportens kapitel 14.

11.5.5. Sygeplads og modtagerafsnit

Den specialiserede produktion af slagtekalve indebærer, at kalve fra mange forskellige besætninger samles, og ved denne flytning er kalvene udsat for stressbelastning, smittefare og foderskift, hvilket gør kalvene disponerede for sygdomme. Sektionering, holddrift og små grupper vil mindske belastningen og smittefaren, og på den baggrund finder arbejdsgruppen, at der bør stilles krav om foranstaltninger, der minimerer smittefaren i produktionen af slagtekalve, herunder krav om etablering af et modtagerafsnit for nyankomne kalve, således at det sikres, at de er sunde og raske, før de indsættes i besætningen.

Med hensyn til syge kalve og ungdyr i besætningen finder arbejdsgruppen, at syge kalve og ungdyr skal kunne adskilles fra de øvrige i flokken og om nødvendigt kunne enkeltopstaldes.

Dette kan bl.a. sikres ved, at der stilles krav om, at der i stalde til kalve og ungdyr altid skal være én ledig plads i en sygeboks. Når sygepladserne er fyldt op, skal den ansvarlige for bedriften således straks gøre mindst én yderligere sygeplads klar til brug. Sygeboksene skal dimensioneres, således at dyrene kan håndteres og fikseres i forbindelse med behandling og pleje. Endelig er det arbejdsgruppens anbefaling, at sygebokse skal være indrettet med et tørt og blødt underlag, der tilgodeser dyrenes liggekomfort, og giver dem mulighed for uhindret at rejse og lægge sig. Der skal være mulighed for i nødvendige tilfælde at etablere opstaldning i enkeltboks – adskilt fra øvrige dyr i besætningen – med adgang til blødt leje, foder og vand.

Kalvebekendtgørelsens § 10 indeholder allerede visse regler om syge og tilskadekomne kalve.

Der henvises til §§ 33 og 37 i udkastet til lov om hold af malkekvæg, § 44 i udkastet til bekendtgørelse om hold af malkekvæg og § 1, nr. 2, i udkastet til bekendtgørelse om ændring af bekendtgørelse om beskyttelse af kalve, jf. rapportens kapitel 14.

11.5.6. Komfortadfærd

Arbejdsgruppen finder, at der bør fastsættes regler om, at kalve og ungdyr, der opstaldes flokvis, skal have mulighed for at udføre hudpleje. Arbejdsgruppen finder det ikke nødvendigt, at der fastsættes detaljerede regler om, hvorledes dyrene sikres adgang til hudpleje, men finder, at det vil være tilstrækkeligt, at der for så vidt angår kalve og ungdyr fastsættes et generelt krav om, at kalve og ungdyr, der opstaldes flokvis, skal have adgang til at udføre hudpleje. Kravet vil kunne opfyldes ved, at der opsættes en fast eller roterende kobørste.

Der henvises til § 31, nr. 2, og § 33, jf. § 31, nr. 2, i udkastet til lov om hold af malkekvæg og § 40 og § 42, jf. § 40, i udkastet til bekendtgørelse om hold af malkekvæg, jf. rapportens kapitel 14.

12. Velfærdsindikatorer

12.1. Indledning

De forslag til mindstekrav, som præsenteres i denne rapport, vedrører navnlig de fysiske rammer for hold af malkekvæg. Gode fysiske rammer vil bidrage til at løfte dyrevelfærden, men selv de bedste rammer er ikke tilstrækkelige til at garantere en høj velfærd i alle besætninger.

Videnskabelige undersøgelser og praktiske erfaringer peger således på, at der er en stor spredning i niveauet af dyrevelfærd blandt besætninger, hvor rammerne er relativt ens. F.eks. har de 10 pct. bedste malkekvægsbesætninger i Danmark en dødelighed blandt køerne på under 1,5 pct., mens de 10 pct. dårligste af besætningerne har en dødelighed på 15 pct. eller derover. Denne spredning hænger bl.a. sammen med forskellen i færdigheder og omhu hos de landmænd og medarbejdere, der har ansvaret for pasningen af dyrene.

For at sikre et acceptabelt niveau af dyrevelfærd i alle besætninger, hvor der holdes malkekvæg, kan det derfor være hensigtsmæssigt at supplere regler vedrørende de fysiske rammer for hold af kvæg med regler, som sikrer, at der bliver holdt øje med dyrenes velfærd, og at der bliver grebet ind, hvis indikatorer vedrørende den enkelte besætning viser et uacceptabelt niveau af problemer, herunder f.eks. i forekomsten af lidelsesvoldende sygdomme.

Der sker i disse år store fremskridt i udviklingen af systemer til vurdering af dyrevelfærd i form af dyrebaserede indikatorer på den enkelte besætning, men der er indtil nu ikke så mange af disse systemer, som anvendes i praksis. Disse systemer vil dog uden tvivl vinde frem i takt med den videre udvikling i informationsteknologien i landbruget. Der bliver allerede foretaget en del registreringer med relation til dyrene i de enkelte besætninger. Disse registreringer kan danne grundlag for, at der sker en overvågning, og at myndighederne har mulighed for at gribe ind over for velfærdsproblemer i den enkelte besætning.

12.2. Forskningsresultater

Der har de seneste årtier været gennemført en del forskningsaktiviteter rettet mod at udvikle redskaber til at vurdere dyrevelfærden på besætningsniveau.

Siden 1999 har der hvert tredje år været afholdt de såkaldte WAFL-konferencer (internationale videnskabelige konferencer inden for området "Welfare Assessment of Animal Welfare at Farm and Group Level"). Konferencerne har haft et stærkt stigende antal deltagere, hvilket må ses som et udtryk for den store internationale fokus, der er på området. Der er trykt 111 videnskabelige artikler i forlængelse af de afholdte WAFL-konferencer. Et andet eksempel på den forskningsmæssige priori-

tering af området er den aktuelle gennemførelse af det store EU-forskningsprogram i det 6. ramme-program "Welfare Quality". I projektet, der bl.a. omhandler udvikling af et indeksbaseret velfærdsvurderingssystem til brug i kommercielle kvægbesætninger, deltager 43 institutioner og universiteter i 14 europæiske lande.

Forskningen retter sig navnlig mod udvikling af valide og robuste velfærdsindikatorer til brug i eksperimentelle sammenhænge, i kommercielle besætninger og helhedsorienterede velfærdsvurderinger.

I denne sammenhæng kan der henvises til et udredningsarbejde vedrørende status over eksisterende velfærdsvurderingssystemer.¹⁵ Her anfører forfatterne, at eksisterende dyrevelfærdsvurderingssystemer har forskellige formål og bl.a. derfor også er forskellige rent metodemæssige. Fælles for de eksisterende dyrevelfærdsvurderingssystemer er, at de er baseret på dyrevelfærdsindikatorer, der inkluderer ressourceinformationer (indhusning og management), dyrebaserede informationer (velfærdsrelateret dyreadfærd, sygdom og fysiologi) eller en kombination af begge.

Nogle af systemerne til vurdering af dyrevelfærd baseres på en forudbestemt liste af forhold, som enten skal være til stede eller være fraværende. I andre systemer, heriblandt en række danske indsatser, er dyrevelfærdsvurderingssystemerne baseret på velfærdindikatorer. Velfærdindikatorerne udvælges på grundlag af deres betydning for dyrenes velfærd. Der udvælges velfærdindikatorer, som på bedste vis supplerer hinanden, således at så mange dimensioner af velfærd som muligt bliver inddraget. Endelig er velfærdindikatorernes praktiske anvendelighed på besætningsniveau også et udvælgelseskriterium. Registreringerne skal være robuste og må ikke være for omkostningstunge at indhente.

Studier, hvor man har anvendt systemer til vurdering af velfærd på besætningsniveau og efterfølgende har sammenlignet dyrevelfærden på tværs af besætninger, bekræfter, at dyrevelfærden kan være endog meget forskellig mellem besætninger, der ellers umiddelbart er sammenlignelige med hensyn til produktionssystem og produktionsniveau. Derfor er det ikke nok at se på rammerne for produktionen, når man vil vurdere dyrevelfærden. Det er nødvendigt at supplere med dyrebaserede velfærdsmål.

Målet med nogle af de helhedsorienterede velfærdsvurderingssystemer er, at de skal kunne indgå som rådgivningsredskaber, hvor velfærdsmålinger gennemføres gentagne gange i den enkelte besætning, og hvor resultater af registreringer sammen med information om management og indhusning "føres" tilbage til den ansvarlige for bedriften i et system rettet mod at hjælpe den ansvarlige for bedriften til over tid at øge dyrevelfærden i sin egen besætning.

¹⁵ Johnsen, P.F., Johannesson, T. og Sandøe, P. (2001). Assessment of farm animal welfare at herd level: Many goals, many methods. Acta. Agric. Scand., Sect. A, Animal Sci., suppl. 30: 26-33.

Målet med andre af de helhedsorienterede dyrevelfærdsvurderingssystemer er at give mål, hvor udvalgte aspekter af dyrevelfærd gives talværdier og opsummeres til et besætningsindeks, der kan sammenlignes på tværs af besætninger. Ethiske overvejelser vedrørende grænseflader for det acceptable og uacceptable samt mulighed for kompensering – dvs. at et problematisk forhold i besætningen kan opvejes af et andet positivt forhold – har givet anledning til faglige og etiske diskussioner om vurderingssystemernes anvendelse.

Der er – også i dansk sammenhæng – blevet publiceret en del forskningsresultater vedrørende mulighederne for at gennemføre en helhedsorienteret velfærdsvurdering på besætningsniveau i kvægbesætninger. Ingen af disse er dog blevet omsat til redskaber, der anvendes i praksis i forbindelse med rådgivning og kontrol af dyrevelfærden inden for kvægbruget.

12.3. Praktiske erfaringer

Dansk Kvæg og Svensk Mjök har udarbejdet et konkret oplæg til velfærdsvurdering på besætningsniveau. Oplægget er et værktøj, der inkluderer en række registreringsvejledninger til måling af dyrevelfærd med fokus på dyrebaserede indikatorer for køer, kalve og ungdyr. Disse velfærdsindikatorer kan sammen med informationer om aktuelle opstaldningsforhold og management bruges som nøgletal, der kan beskrive den velfærdsmæssige tilstand i forhold til den ansvarlige for bedriftens egne mål, kollegernes ”resultater” og udviklingen over tid. Endelig er det formålet, at værktøjet skal kunne danne basis for en dialog med det omgivende samfund.

Projektet har ifølge Dansk Kvæg bekræftet, at dyrevelfærden kan være meget forskellig mellem besætninger, som ellers er sammenlignelige i forhold til staldsystem og produktionsform. Dette understreger i høj grad betydningen af management for dyrevelfærden. Det viser også, at der gennem management er potentiale for at fastholde og forbedre dyrevelfærden.

Der har desuden været gennemført aktionsplaner og kampagner på flere områder i regi af Dansk Kvæg. Kvæggkampagnen – et rådgivningstilbud til samtlige kvægbrugere – tog afsæt i besættningens aktuelle data vedrørende dødelighed, reproduktion, mælke- og kødkvalitet samt foderkvalitet. I 2007 iværksatte erhvervet aktionsplanen ”Levende kalve – levende køer”, hvor samtlige kvægbrugere blev kontaktet vedrørende den aktuelle status i besætningen med hensyn til det procentvise antal døde kalve og det procentvise antal døde køer med opfordring til at sætte fokus på området. Opfølgning og rådgivning er vigtige midler til at øge gennemslagskraften og effekten af sådanne tiltag.

Økologisk Landsforening og Danmarks JordbrugsForskning (nu Det Jordbrugsvidenskabelige Fakultet) har endvidere i samarbejde udarbejdet to manualer til vurdering af koens og kvies velfærd i økologiske besætninger. Manualerne hedder ”Koliv 100” (2006) og ”Kvieliv 100” (2007).

12.4. Gældende ret

Bekendtgørelse om mærkning, registrering og flytning af kvæg, svin, får og geder indeholder bestemmelser om, at ejeren eller brugeren af en kvægbesætning eller anden samling af dyr med kvæg skal indberette tilstedeværende kvæg samt fødsler, dødsfald, slagtninger og flytninger af dette til registrering i CHR (Centrale Husdyrregister), jf. §§ 12-13. Reglerne om registrering i CHR findes i *bekendtgørelse om registrering af husdyrbrug i CHR*.

Bekendtgørelse om Ny sundhedsrådgivning i kvægbesætninger vedrører aftaler om sundhedsrådgivning. Bekendtgørelsen indeholder bestemmelser om indgåelse af aftale om sundrådgivning, jf. § 3, og giver besætningsejeren mulighed for at indlede og gennemføre behandling af kreaturer i egen besætning, jf. § 9. Besætningsejeren indberetter anvendelse af lægemidler i besætningen, jf. § 11 og § 12, stk. 2 og 3.

Ved ændringen af dyreværnsloven ved lov nr. 530 af 6. juni 2007 blev der indført hjemmel i loven, jf. lovens § 4 b, til at fastsætte nærmere regler om besætningsejeres pligt til at udføre egenkontrol med dyrevelfærd i deres besætninger. Der er tale om en lovgivningsmæssig udmøntning af finanslovsaftalen mellem regeringen og Dansk Folkeparti for 2006, hvor der blev opnået enighed om at indføre krav om egenkontrol med dyrevelfærd i besætninger med det formål at sikre en bedre overholdelse af lovgivningen på dyrevelfærdsområdet.

Det fremgår af forarbejderne til bestemmelsen, at den nærmere udmøntning af egenkontrollen, herunder fastlæggelsen af de specifikke krav, der skal stilles til egenkontrolprogrammerne, vil blive foretaget af Fødevarestyrelsen og Justitsministeriet i samarbejde med relevante organisationer på området i forbindelse med udfærdigelsen af de nærmere regler på området. Det er i forarbejderne til bestemmelsen endvidere forudsat, at en del af egenkontrollen skal baseres på branchekoder, og at eventuelle omkostninger, som måtte være forbundet med at udføre egenkontrollen, skal afholdes af besætningsejeren.

12.5. Veterinærforliget og ”gul-kort”-ordning

I august 2008 blev der indgået et forlig mellem regeringen, Dansk Folkeparti og Radikale Venstre om veterinærområdet.

Ét af punkterne i forliget er indførelse af obligatoriske sundhedsrådgivningsaftaler, dvs. aftaler mellem dyrlæger og besætningsejere om regelmæssig tilsyn mv. af sundhed og dyrevelfærd, jf. pkt. 12.4 ovenfor om de gældende regler om sundhedsrådgivningsaftaler. Sundhedsrådgivningsaftalerne skal være obligatoriske for større svine- og kvægbesætninger.

Det er hensigten, at de obligatoriske sundhedsrådgivningsaftaler skal indgå som led i overvågningen og kontrollen af, om dyreværnslovgivningen overholdes, herunder navnlig de regler, som Justitsministeriet vil udstede om egenkontrol med dyrevelfærd.

Anbefalingerne om indførelse af en ”gul-kort”-ordning fremsat af Justitsministeriets arbejdsgruppe vedrørende skuldarsår hos søer, jf. arbejdsgrupperapport om skuldarsår hos søer (2008) side 43f indgår endvidere i forliget. Det vil i den forbindelse også skulle overvejes, om ”gul kort”-ordningen skal indføres for andre velfærdsproblemer.

”Gul-kort”-ordningen vil indebære, at besætningsejere ved overskridelse af fastlagte grænseværdier for skuldarsår vil blive tildelt et ”gult kort” med den følge, dels at besætningen vil indgå i en forhøjet risikogruppe til udpegning af velfærdskontrol, dels at besætningsejeren vil blive pålagt at gennemføre en handlingsplan inden for 9 måneder, og at en fortsat overskrivelse af grænseværdierne herefter vil medføre gebyrbelagte opfølgende besøg hver 3. måned, indtil problemet er løst.

12.6. Arbejdsgruppens overvejelser og anbefalinger

12.6.1. Arbejdsgruppens overvejelser

Velfærden for dyrene i malkekvægsproduktionen og i andre former for husdyrhold bliver ikke alene bestemt af de fysiske rammer, som dyrene tilbydes. Velfærden bliver i høj grad også bestemt af den enkelte landmands og medhjælperes evne til at passe og holde øje med dyrene i besætningen. Der ses således en stor spredning i niveauet af velfærdsproblemer blandt besætninger, selv om rammerne for produktionen er meget ens.

Det er derfor arbejdsgruppens opfattelse, at sikring af dyrevelfærden i kvægbruget ikke alene bør ske gennem fastsættelse af mindstekrav til indretning af stalde mv. Mindstekrav bør kombineres med et *dyrebaseret indikatorsystem*. Ved et dyrebaseret indikatorsystem registreres der direkte på de berørte dyr, om der er tegn på nedsat velfærd. F.eks. kan forekomsten af forskellige produktionsbetingede sygdomme tjene som indikatorer på nedsat velfærd.

Samtidig erkender arbejdsgruppen, at udviklingen af systemer til vurdering af dyrevelfærd på besætningsniveau både forskningsmæssigt og som redskab for myndighedernes velfærdskontrol ikke er færdigudviklet.

Arbejdsgruppen vil i første omgang pege på nogle muligheder for at bruge de registreringer, der foretages i dag, og som anvendes som led i myndighedernes udvælgelse af besætninger til velfærdskontrol. Det er herefter arbejdsgruppens opfattelse, at der på sigt vil kunne udvikles et system til at vurdere dyrevelfærd på besætningsniveau baseret på et dyrebaseret indikatorsystem, som vil kunne give grundlag for at afdække de besætninger, hvor velfærden ikke er god.

Når fastsatte grænser for indikatorer overskrides, bør der efter arbejdsgruppens opfattelse sættes ind med overvågning fra myndighederne i samarbejde med kvægbrugerens egne rådgivere, og i forlængelse heraf bør den ansvarlige for bedriften typisk blive påbudt at udarbejde en handlingsplan. Af handlingsplanen bør det fremgå, hvilke problemer der er, hvilke årsager der ligger til grund for problemerne og et forslag til en løsning på problemerne.

Den præcise udformning af systemet bør efter arbejdsgruppens opfattelse ske i sammenhæng med udviklingen af tilsvarende systemer for andre velfærdsproblemer for landbrugsdyr (f.eks. skuldarsår hos svin).

Arbejdsgruppen har i sine overvejelser drøftet følgende indikatorer til overvågning og styring af velfærden i mælkekvægsbesætningerne. Det skal dog bemærkes, at arbejdsgruppen ikke har foretaget en afvejning af de forskellige indikatorer.

12.6.1.1. Dødelighed

Hvad enten et dyr er selvdødt eller aflivet, er forhistorien ofte et traume eller en sygdom, som har forvoldt dyret lidelse, f.eks. er halthed den hyppigste årsag til aflivning. En undtagelse herfra er der, hvor tyrekalve i Jerseybesætninger aflives umiddelbart efter fødslen.

Varigheden og størrelsen af den forudgående lidelse og selve aflivningen er afgørende for velfærden. Generelt kan det herom anføres, at selvdød – ud over enkeltstående tilfælde – er forbundet med langvarig lidelse, hvorimod lidelser forud for aflivninger i høj grad afhænger af, hvornår beslutningen om aflivning træffes. Ideelt set bør aflivning foregå så tidligt i et sygdomsforløb, at dyret ikke kommer til at opleve en væsentlig nedsat velfærd.

Dødsfald i besætningen er udtryk for et konkret økonomisk tab i form af mistet kød- eller mælkeproduktionsværdi, betaling for eventuelle forudgående behandlinger og omkostninger i forbindelse med destruktion af døde kreaturer. Disse forhold kan tænkes at påvirke den ansvarlige for bedriftens tolerancetærskel for aflivning.

Selv om det må pointeres, at dødelighed typisk er forbundet med et velfærdsmæssigt problem, kan en øget frekvens af aflivninger alt andet lige være en velfærdsforbedrende foranstaltning på den

enkelte besætning. Selve aflivningen udgør, hvis den i øvrigt foretages korrekt, ikke noget velfærdsmæssigt problem.

Hvorvidt en stigende dødelighed i den enkelte besætning er udtryk for en forringelse af kreaturerens velfærd, kræver derfor en nærmere analyse, herunder af hvilke dyregrupper der har bidraget til nøgletallet, hvornår i produktionsforløbet dyrene dør, traume- og sygdomsbeskrivelse, om dyrene er aflivede eller selvdøde, og om aflivninger er foretaget korrekt.

Anmeldelse af kreaturers død er lovpligtig for den ansvarlige for bedriften. Der gennemføres dobbeltregistrering, idet destruktionsanstalterne også registrerer alle indkomne døde kreaturer. Datasikkerheden skønnes derfor at være meget høj.

Der er mulighed for i Kvægdatabasen at angive afgangsårsag, men det er i øjeblikket ikke muligt at indberette, hvornår en ko er død af sig selv, og hvornår den er blevet aflivet. Disse oplysninger fremgår heller ikke af andre eksisterende datakilder.

Arbejdsgruppen er af den opfattelse, at dødelighed – på trods af visse tolkningsmæssige vanskeligheder – kan være en nyttig indikator. Det gælder navnlig, hvis indikatoren kobles sammen med information om dødsårsag.

Tal fra Kvægdatabasen vedrørende malkekvægracer viser, at der er en stor variation inden for dødelighed, hvad angår både kalvedødelighed og kodødelighed. For at vise niveauet og variationen med hensyn til dødelighed angives i det følgende tal fra 2007 for kalve- og kodødelighed:

Kalve:

Dødfødte

- 10 pct. fraktil: 0,0 pct.
- 25 pct. fraktil: 4,2 pct.
- 50 pct. fraktil (median): 6,8 pct.
- 75 pct. fraktil: 8,9 pct.
- 90 pct. fraktil: 12,0 pct.

Døde kalve (1-180 dage)

- 10 pct. fraktil: 0,0 pct.
- 25 pct. fraktil: 2,9 pct.
- 50 pct. fraktil (median): 8,0 pct.
- 75 pct. fraktil: 10,7 pct.
- 90 pct. fraktil: 14,7 pct.

Fraktilerne skal forstås således, at der f.eks. blandt de 10 pct. bedste besætninger er 0 pct. dødfødte, og blandt de 25 pct. bedste er der under 4,2 pct. dødfødte osv.

Vedrørende kalvedødelighed kunne det efter arbejdsgruppens opfattelse være relevant at opdele registreringen af dødeligheden i kalve, der dør inden for 1 til 30 dage efter fødslen, og kalve, der dør inden for 31 til 180 dage efter fødslen. Risikoen for, at en kalv dør, er størst inden for den første levemåned, jf. kapitel 11, pkt. 11.1. Dertil kommer, at både tyrekalve og til dels også kviekalve ofte flyttes i alderen 14 – 30 dage til henholdsvis slagtekalvsbesætninger og kviehoteller. En opdeling ville således tage hensyn til forskellige produktionsformer.

Køer:

- 10 pct. fraktil: 1,4 pct.
- 25 pct. fraktil: 2,8 pct.
- 50 pct. fraktil (median): 5,6 pct.
- 75 pct. fraktil: 7,6 pct.
- 90 pct. fraktil: 10,7 pct.

Fraktilerne skal forstås således, at der f.eks. blandt de 10 pct. bedste besætninger er under 1,4 pct. døde, og blandt de 25 pct. bedste er der under 2,8 pct. døde osv.

Dødelighed bruges allerede af Fødevarestyrelsen som risikoparameter for udpegning af besætninger til velfærdskontrol.

12.6.1.2. Tidlig udsætning

Køer har typisk en høj mælkeproduktion i starten af laktationen, og mælkeproducenter sætter derfor meget sjældent køer ud – dvs. tager køerne ud af mælkeproduktionen og slagter dem – i tidlig laktation, uden at der er meget væsentlige problemer med koen. Forhistorien til en tidligt udsat ko er ofte et traume eller en sygdom, der har forvoldt dyret lidelser.

De lidelser, der er forbundet med tidlig udsætning, er typisk store, men de kan variere en del. I hvor høj grad en stigende udsætning i den enkelte besætning kan tages som udtryk for dårlig velfærd, kræver derfor en nærmere analyse. Den videre analyse kan gennemføres, hvis der er gode sygdomsbehandlingsdata fra besætningen.

Afgang af dyr til slagtning er typisk meget korrekt registreret med hensyn til tidspunkt og identifikation, idet der foretages dobbeltregistreringer. Dels registrerer den ansvarlige for bedriften afgang fra besætning til slagteri, dels foretager slagteriet registrering, jf. pkt. 12.4 ovenfor om gældende ret. Enkelte tidligt udsatte køer kan dog være nødslagtet eller hjemmeslagt, hvilket kan give registre-

ringsproblemer, selv om det er lovpligtigt for den ansvarlige for bedriften at indberette sådanne slagtninger.

Frekvensen af tidligt udsatte køer kan være en potentiel velfærdsindikator. Den skal dog tolkes med stor varsomhed, da der generelt er stor udskiftning i besætningerne.

12.6.1.3. Medicinforbrug – generelt

Hovedparten af den medicin, der anvendes i et mælkeproduktionssystem, er antibiotika til bekæmpelse af infektioner. Der er typisk tale om yverbetændelse hos køer og lungebetændelse hos kalve. Et stigende medicinforbrug kan indikere stigende sygdomsproblemer i besætningen. Stigende medicinforbrug kan dog også skyldes, at den ansvarlige for bedriften i samarbejde med dyrlægen er blevet bedre til at finde og behandle syge dyr. Medmindre der er tale om et meget stort medicinforbrug, bør man derfor være varsom med at fortolke et øget medicinforbrug som udtryk for en øget sygelighed.

Registrering af medicinforbrug – specificeret ved præparat, tidspunkt og dyreidentitet – er lovpligtig, jf. pkt. 12.4 ovenfor om gældende ret. Datagrundlaget er således stort, men validiteten er varierende.

Hvis medicinforbrug skal bruges i en velfærdsvurdering, bør der tages højde for besætningsvariationen. Det skal endvidere gentages, at nøgletallet i enkelte besætninger kan være direkte misvisende. For eksempel i besætninger med store sygdomsproblemer, som af forskellige grunde undlader at behandle dyrene, kan nøgletallet (lavt medicinforbrug) således være direkte misvisende for dyrevelfærden.

Fødevarestyrelsen anvender allerede i dag medicinforbrug som et kriterium for udpegning af besætninger til velfærdskontrol.

12.6.1.4. Behandlingsdata - smertefulde lidelser

Sygdom er i mange tilfælde forbundet med smerte, ubehag og stress for dyrene. De sygdomsforekomster, der har størst betydning for velfærden, vurderes at være akutte smertefulde sygdomme og langvarige sygdomme forbundet med kronisk lidelse.

Væsentlige smertefulde og ofte langvarige sygdomme hos køer er traumatisk reticuloperitonitis (skader forvoldt af 'fremmedlegemer'), alvorlig (brandig) mastitis og haltheder. Endvidere er metritis, akut mastitis, løbedrejning og klinisk ketose eksempler på sygdomme, der kan være særdeles smertefulde.

For en dybere analyse af betydningen for dyrevelfærden er der grund til at sammenholde behandlingsoplysningerne med nøgletal for henholdsvis døde og udsatte køer samt – for mastitis – også information om forhøjet celletal. Selvom der er indberetningspligt, jf. pkt. 12.4 ovenfor om gældende ret, er der generelt problemer med at indhente valide sygdomsdata. Det skyldes, at ikke alle køer med lidelser bliver behandlet, og at det ikke er alle behandlinger, der bliver indberettet.

Trods disse problemer med dokumentation kan registreringerne i Kvægdatabasen – selvom de ikke er gode nok til at bestemme omfanget af problemet – i mange tilfælde bruges til at identificere problemområder. For besætninger helt uden indberetninger må det imidlertid formodes, at der er et dokumentationsproblem, idet behandlinger i moderne mælkeproduktion formentlig ikke helt kan undgås.

12.6.1.5. Slagtefund

På slagtegangen foretages levende syn af slagtedyret, og slagtefund bliver registreret ved undersøgelse af slagtekroppen (registrering via slagtekoder). Disse lovpligtige registreringer indberettes til Kvægdatabasen, og de kan udtrækkes herfra, jf. nærmere bilag 1, afsnit II, kapitel 1, pkt. 1 og 3, i Europa-Parlamentets og Rådets forordning nr. 854/2004/EF af 29. april 2004 om særlige bestemmelser for tilrettelæggelsen af den offentlige kontrol af animalske produkter til konsum.

Med henblik på at nedbringe niveauet af sygdomme, reducere medicinforbruget og sikre dyrevelfærden er der i regi af Fødevarestyrelsen tidligere gennemført en analyse af, hvilke sygdomsbemærkninger der skal registreres på slagteriet for at kunne overvåge den generelle sundhedstilstand og dyrevelfærd i en primærbesætning. Målet var at benytte udvalgte registreringer af slagtefund som risikoparametre i udpegningen af besætninger til velfærdskontrol ud fra den betragtning, at der er højere risiko for velfærdsproblemer i en besætning, som f.eks. leverer mange afmagrede dyr eller dyr med skader til slagtning.

På den baggrund har Fødevarestyrelsen i samarbejde med Dansk Kvæg identificeret 15 slagtefund, som giver information om både velfærden på enkeltdyrniveau og i besætningen som helhed, jf. tabel 1 nedenfor. Det drejer sig bl.a. om afmagrede dyr, dyr med knoglebrud, dyr med kroniske betændelsestilstande og dyr med fedtlever.

Table 1. *Overview of the 15 disease codes, as shown in the slaughterhouse register, and the total number of occurrences in the period from 1. January 2007 to 31. December 2007 based on 490,000 slaughters.*

Sygdom (kode)	Antal registreringer i perioden 01.01.07-31.12.07	Procent
Brud		
Helet knoglebrud (502)	1.142	0,2
Helet halebrud (505)	22	-
Helet ribbensbrud (507)	1.667	0,3
Hofteskred/ledskred (542)	42	-
Betændelse		
Kronisk hjertesæksbetændelse (224)	961	0,2
Kronisk lungebetændelse (271)	9.867	2,0
Kronisk bughindebetændelse (352)	8.569	1,8
Traumatisk peritonitis (354)	175	-
Kroniske leverabscesser (375)	35.255	7,2
Kronisk pleuritis (289)	7.470	1,5
Kronisk hjerteklapbetændelse (231)	19	-
Kronisk børbetændelse (432)	133	-
Parasitter		
Leverikter (377)	12.344	2,5
Stofskifte (andre)		
Afmagret (131)	510	0,1
Fedtlever, diffus fedtinfiltration (374)	2.604	0,5

Slagtefundene er i tabellen inddelt i fire grupper: Brud (slagtekoderne 502, 505, 507 og 542), betændelse (slagtekoderne 224, 271, 352, 354, 375, 289, 231 og 432), parasitter (slagtekode 377) og stofskifte (andre) (slagtekoderne 131 og 374).

Der er i dag fortsat en vis usikkerhed med hensyn til kvaliteten af registreringerne. Et vigtigt indsatsområde for myndighederne må derfor være at sikre ensartet høj kvalitet af embedsdyrlægenes registreringer.

Fødevarestyrelsen planlægger at inddrage oplysninger om slagtefund som en risikoparameter i forbindelse med udpegning af besætninger til velfærdskontrol.

12.6.1.6. Yversundhed – mastitis nyinfektioner

Akut klinisk mastitis er en smertefuld sygdom. Under malkning udviser kørerne eksempelvis ubehag, og afhængig af typen kan sygdommen også nedsætte dyrenes almenbefindende. Mastitis udgør

ofte et besætningsproblem. Sygdommen kan spredes hurtigt i besætningen, særligt hvis der er tale om stafylokokbakterien.

I forbindelse med en dyrevelfærdsvurdering bør andelen af nyinficerede køer sammenholdes med andelen af kronisk inficerede dyr og andelen af køer, som er blevet behandlet på grund af klinisk mastitis. Ud fra en dyrevelfærdsmæssig vinkel er det således celletalsopgørelserne på individniveau – frem for på besætningsniveau – der er mest relevant.

Celletallet analyseret via den ydelseskontrollerede mælk synes bedst at kunne anvendes som velfærdsindikator, da det måles på individniveau, og da ca. 92 pct. af de danske malkekøer er med i ydelseskontrollen. Tankcelletal kan give et misvisende billede af celletalsniveauet i besætningen, da mælk fra køer med et højt celletal kan tilbageholdes frem for at blive leveret til mejeriet.

12.6.1.7. Fedtprocent

Ændringer i mælkens sammensætning er tæt relateret til ændringer i koens fysiologiske og sundhedsmæssige status.

Der kan ske ændringer i f.eks. fedtprocent, proteinprocent, betahydroxybuturat, laktatdehydrogenase, ketonstoffer og urea. Sådanne ændringer vil primært være relateret til foderskift og foderkvalitet.

En stigning i fedtprocenten kan være udtryk for en øget mobilisering af energi og dermed risiko for udvikling af ketose. Omvendt kan et drastisk fald i fedtprocenten være udtryk for en fysiologisk ubalance i form af en stigende surhedsgrad i vommen med risiko for en egentlig vomacidose, diarrétilstand og eventuel senere udvikling af laminitis.

Et markant fald i fedtprocenten skyldes almindeligvis en ændring i foderforsyningen i retning af større mængder letfordøjelige kulhydrater og strukturfattige foderrationer, hvilket kan skyldes fodring med større tilskudsfodermængder, frisk græs og strukturfattigt grovfoder.

Et fald i fedtprocenten er udtryk for en fysiologisk ubalance og kan være koens reaktion for at undgå, at den fysiologiske ubalance resulterer i egentlig sygdom.

Problemet ved at anvende forandringer i mælkens sammensætning som indikator er, at kun få besætninger har flere af informationerne, idet måling i mælk umiddelbart i forbindelse med malkningen, dvs. måling af forskellige indholdsstoffer i mælken, kun er ganske lidt udbredt.

Alle mælkeleverende besætninger får målt en fedtprocent, men fedtprocenten er for usikker som selvstændig indikator. Den kan eventuelt senere blive relevant, hvis ”on-farm in-line” målinger i mælk bliver almindelig udbredt.

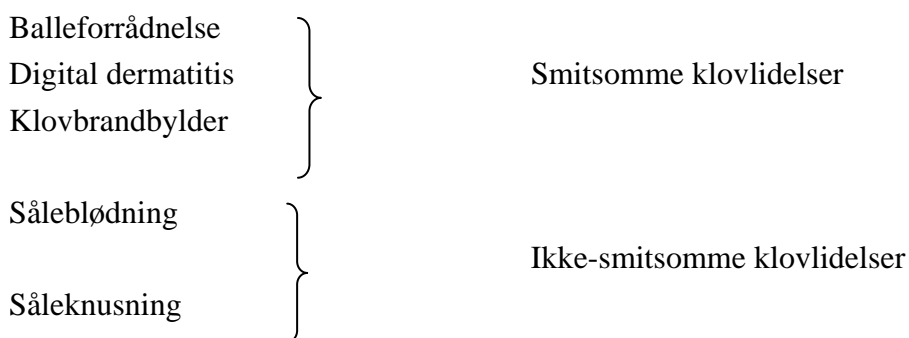
Der mangler forskning om forandring i mælkens egenskaber som indikatorer for fysiologiske og sundhedsmæssige problemer.

12.6.1.8. Klovlidelser

En opgørelse fra 2002-2003 af ca. 7000 SDM-køer i 63 besætninger viste, at balleforrådnelse og såleblødning var de hyppigste klovlidelser med en frekvens på ca. 50 pct. for begge lidelser.

Registrering af klovlidelser kan eventuelt foretages af personer, der foretager kloveftersyn, jf. kapitel 9 om kloveftersyn. Der vil ofte være en vis sæsonvariation i forekomsten af klovlidelser, hvorfor det bedste billede fås, hvis klovlidelser registreres ved hvert kloveftersyn.

Klovsygdomme kan opdeles i to hovedgrupper: ”Smitsomme klovlidelser” og ”ikke-smitsomme klovlidelser”.

12.6.1.9. Bevægelsesbesvær og halthed

En objektiv registrering af bevægelsesbesvær og halthed vil kunne give et indtryk af velfærden i besætningen, navnlig for så vidt angår udformningen af gulve og gangarealer.

En objektiv registrering kræver uddannelse, kalibrering af personer til løsning af opgaven og regelmæssige besøg. Den vil derfor være meget ressourcekrævende. Metoder til automatisk identifikation af halte køer baseret på registrering af liggetid og aktivitet er dog under udvikling.

12.6.1.10. ”Rejse-sig og lægge-sig adfærd”

Kvæg prioriterer deres liggetid meget højt. Kalve ligger ned 16-18 timer i døgnet fordelt på 30-40 perioder. Med alderen bliver liggetiden mindre. En malkeko ligger således kun ned i 10-14 timer fordelt på 15-20 perioder, hvis den har mulighed for det. En liggeperiode varierer typisk fra en ½ time til 3 timer. I de længere liggeperioder rejser dyret sig flere gange, for umiddelbart herefter atter at lægge sig – ofte på den anden side. Køer ligger således ned mere end halvdelen af deres liv, og i løbet af ét år lægger og rejser en malkeko sig 5000-7000 gange.

Når en ko under ”frie forhold” rejser sig, hæver den sig først lige fremover og op på forknæene. Herefter svinges bagkroppen op med forknæene som vippepunkt. Til sidst løfter koen forkroppen fri af underlaget ved at løfte sig op på først det ene forben og herefter det andet. Under frie forhold foregår bevægelsen fremadrettet og i en uafbrudt bevægelse, der tager 5-6 sekunder. Under staldforhold kan dyrets bevægelser være hæmmet af eksempelvis en for kort sengebås eller et hårdt og glat underlag.

En vurdering af kvaliteten af køers ”rejse-sig og lægge-sig adfærd” kan tilvejebringes gennem adfærdsobservationer i dyrenes hjemmemiljø, f.eks. via en metode, hvor liggende køer provokeres til at rejse sig. Kvaliteten af køernes ”rejse-sig og lægge-sig adfærd” kan ”scores” ud fra veldefinerede kriterier.¹⁶ Metoden er vurderet til at være meget valid, dvs. den har en god overensstemmelse med uprovokeret ”rejse-sig og lægge-sig adfærd”, og den er nem og hurtig at gennemføre (ca. 10 sekunder pr. dyr).

Testen er forholdsvis nem at udføre – også af observatører, der kun har fået en kort introduktion til testen – og testen burde således kunne foretages af f.eks. besætningsdyrlægen.

En høj troværdighed i registreringer af ”rejse-sig og lægge-sig adfærd” vil kunne opnås ved at lade besætningsdyrlægen foretage registreringerne.

12.6.1.11. Frygtsomhed over for mennesker

Et belastet forhold mellem menneske og dyr kan betyde, at køerne oplever frygt i håndteringssituationer som f.eks. malkning og flytninger. Frygtsomhed over for mennesker påvirkes af uhensigtsmæssige håndteringsrutiner og sjælden kontakt til mennesker. Frygtsomhed kan være selvforstærkende, idet frygtsomme køer ofte reagerer uhensigtsmæssigt i håndteringssituationer og derfor kan blive udsat for mere hårdhændet håndtering.

Vurdering af frygtsomhed kan tilvejebringes gennem adfærdsobservationer i dyrenes hjemmemiljø. Der er udviklet metoder til vurdering af, i hvilken grad køer og kalve undviger menneskers tilnærmelser – og for køernes vedkommende til vurdering af, om køer frivilligt nærmer sig en stationær testperson.

Med hensyn til frygttestning af køer er en metode, hvor dyrenes undvigeadfærd måles, vurderet at være meget pålidelig. Der har således vist sig stor sammenhæng mellem observationer foretaget af trænede observatører og observationer foretaget af landmænd, der kun havde modtaget en kort introduktion til testene.

¹⁶F.eks. Chaplin, S , Munksgaard, L. (2001). Evaluation of a simple method for assessment of rising behaviour in tethered dairy cows. *Animal Science*, 72: 191-199.

Erfaringer fra praksis viser i øvrigt, at der for køer skal bruges ca. 30-45 minutter på testning af ca. 25-30 køer (repræsentativ stikprøve for besætning på ca. 100 køer). En høj troværdighed i registreringerne af frygtsomhed vil kunne opnås ved at lade besætningsdyrlægen foretage dem.

12.6.2. Arbejdsgruppens anbefalinger

Arbejdsgruppen anbefaler, at alle dyr tilses mindst én gang dagligt. Syge og tilskadekomne dyr skal tilses med den hyppighed, der sikrer fornøden overvågning af sygdommens udvikling, dog mindst 2 gange dagligt. I tilfælde af sygdom eller tilskadekomst skal den ansvarlige for bedriften sikre, at kreaturet om fornødent isoleres, og at pleje iværksættes. Ved alvorlig lidelse, eller hvis kreaturet ikke hurtigt bedres, skal en dyrlæge straks tilkaldes.

Der henvises til § 7, § 23 og § 29, jf. § 23, i udkast til lov om hold af malkekvæg og § 1, nr. 3, i udkast til bekendtgørelse om ændring af bekendtgørelse om beskyttelse af kalve (ændring af § 10, stk. 3, i kalvebekendtgørelsen).

Arbejdsgruppen finder endvidere, at dyrevelfærden i mælkeproduktionen bør sikres gennem et sæt af minimumskrav til produktionssystemet, som på sigt kombineres med en indikatorbaseret overvågning og styring af problemområder samt en intensiveret rådgivning og introduktion af handlingsplaner, hvis indikatorerne overskrider nærmere fastsatte grænser.

Arbejdsgruppen finder, at antallet af indikatorer bør minimeres, og at der bør tages udgangspunkt i lovregulerede registreringer, der indberettes løbende.

På den baggrund kan arbejdsgruppen anbefale, at der foreløbigt arbejdes med at udvikle følgende indikatorer som velfærdsindikatorer:

- Dødelighed
- Slagtefund
- Klovlidelser

For så vidt angår slagtefund er alle forholdene, der nævnes under pkt. 12.6.1.5 ovenfor, næppe umiddelbart egnede som velfærdsindikatorer. Der bør således gennemføres yderligere overvejelser og analyser heraf.

Arbejdsgruppen finder, at gennemførelsen af et dyrebaseret indikatorprogram bør ske i forbindelse med det igangværende arbejde vedrørende egenkontrol, jf. pkt. 12.4 og 12.5 ovenfor.

Arbejdsgruppen finder endvidere, at der i forbindelse med overskridelse af grænseværdier bør tilknyttes et reaktionssystem, der kan sikre, at der sker en effektiv nedbringelse af velfærdsproblemerne i en besætning. Arbejdsgruppen mener i den forbindelse, at ”gul-kort”-ordningen, der anbefales i

Justitsministeriets arbejdsgrupperapport om skuldere hos søer (2008), kan anvendes som grundlag, jf. herom pkt. 12.5 ovenfor. Det bør nøje overvejes, hvilke indikatorer der er velegnede i forbindelse med en eventuel ”gul-kort”-ordning.

På længere sigt bør der efter arbejdsgruppens opfattelse arbejdes for at styrke udviklingen og brugen af indikatorerne dels til at følge med i, om der i de enkelte besætninger optræder velfærdsproblemer, som kræver indgreb, dels til at hjælpe landmænd til selv at holde øje med dyrenes velfærd. Der er her udviklingsopgaver såvel for erhvervet som for myndighederne. Erhvervet bør arbejde med at udvikle og bruge velfærdsindikatorer som led i rådgivning og egenkontrol. En særlig udfordring er at sikre, at indikatorerne ikke blot bruges af de dygtige producenter til at dokumentere en høj velfærdsmæssig kvalitet, men at de også anvendes på bedrifter, hvor der er dyrevelfærdsmæssige problemer. For myndighederne er det en vigtig opgave hele tiden at forbedre grundlaget for udpegning af besætninger, hvor der er risiko for forekomst af velfærdsproblemer på et uacceptabelt højt niveau.

13. Overgangsregler

13.1. Økonomiske konsekvenser

Fødevarøkonomisk Institut, Københavns Universitet, har på arbejdsgruppens foranledning udarbejdet en rapport, hvori instituttet har foretaget en række beregninger på baggrund af et foreløbigt udkast til lov om hold af malkekvæg med tilhørende bekendtgørelse.

Instituttets rapport er baseret på analyser af 10 konkrete kvægbedrifter med løsdriftsstalde, hvor instituttet for hver kvægbedrift har vurderet omkostningerne ved tilpasning af staldene til arbejdsgruppens forslag samt ved et generelt krav om afgræsning for alle malkekøer. Der er endvidere foretaget beregninger for omfanget af investeringer og meromkostninger, hvis samtlige af arbejdsgruppens forslag skal gennemføres uden en overgangsperiode og med en overgangsperiode på henholdsvis 5, 10 og 15 år.

Det fremgår af instituttets rapport, at arbejdsgruppens anbefalinger – under forudsætning af, at der ikke indføres krav om afgræsning – vil medføre en indtægtsreduktion på 42 pct., hvis de gennemføres uden en overgangsperiode, og på 17 pct. regnet fra det første år, hvis samtlige anbefalinger indføres med en overgangsordning på 15 år. Investeringerne og de årlige meromkostningerne for samtlige besætninger vil ifølge instituttets rapport blive henholdsvis 13.963 mio. kr. og 931 mio. kr., hvis de gennemføres uden en overgangsperiode, og henholdsvis 10.024 mio. kr. og 372 mio. kr., hvis samtlige anbefalinger indføres med en overgangsordning på 15 år.

Indtægtsreduktionen er beregnet på baggrund af driftsresultaterne for 2007. Landbrugsraadet og Dansk Kvæg har oplyst, at driftsresultaterne for 2007 var de bedste siden 1989. Indtægtsreduktionen kan derfor vise sig at være større i forhold til det forventede resultat for 2008 og 2009 som følge af den økonomiske krise.

Årsagen til behovet for investeringer og deraf afledte meromkostninger er ifølge instituttets rapport navnlig, at det i mange stalde vil være nødvendigt at reducere antallet af sengebåse for at opfylde de nye krav til de fysiske rammer, herunder særligt kravene vedrørende længden af sengebåse. Institutet anslår, at ca. 75 pct. af investeringerne og meromkostningerne skyldes behovet for at udbygge staldene med henblik på at kunne bevare den eksisterende bestand af kreaturer.

Instituttets rapport er optrykt som bilag 1.

13.2. Arbejdsgruppens overvejelser og anbefalinger

Med henblik på at sikre allerede etablerede bedrifter rimelig tid til at indrette sig på kravene efter lov om hold af malkekvæg bør der efter arbejdsgruppens opfattelse fastsættes rimelige overgangsregler. Arbejdsgruppen finder i øvrigt, at overgangsreglerne bør differentieres, således at nogle krav

kan træde i kraft – også for allerede etablerede bedrifter – umiddelbart ved lovens ikrafttræden, mens andre krav først skal finde anvendelse for allerede etablerede bedrifter efter en overgangsperiode. Arbejdsgruppen foreslår overgangsperioder på henholdsvis 2, 10, 15 og 20 år afhængig af karakteren af det enkelte krav.

De anbefalinger, der kan finde anvendelse umiddelbart fra eller kort tid efter reglernes ikrafttræden er anbefalinger, som har stor betydning for dyrevelfærden, og som samtidig ikke er forbundet med et stort investeringsbehov. Når arbejdsgruppen alligevel for visse bestemmelser anbefaler en kortere overgangsperiode på to år, skyldes det, at indførelsen af visse regler vil kunne forårsage en øget efterspørgsel og dermed en længere leveringstid på bestemte produkter mv. (f.eks. roterende kobørster).

Anbefalinger, som har en positiv virkning for dyrevelfærden, men som samtidig vurderes at vil nødvendiggøre store investeringer for erhvervet, bør efter arbejdsgruppens opfattelse for allerede etablerede bedrifter først finde anvendelse efter en længere overgangsperiode. Arbejdsgruppen foreslår i den forbindelse overgangsperioder på henholdsvis 10, 15 og 20 år.

For så vidt angår de mest indgribende krav foreslår arbejdsgruppen, at disse krav først skal finde anvendelse 20 år efter reglernes ikrafttræden for byggeri, der tages i brug efter dette tidspunkt. Den 20-årige overgangsordning vil alene finde anvendelse på bygninger, der er taget i brug før reglernes ikrafttræden. De nye regler vil derfor gælde umiddelbart for bygninger, der etableres og tages i brug efter denne ikrafttræden. Ved udvidelser af allerede eksisterende bygninger vil kravene alene finde anvendelse på udvidelsen. De nye krav vil desuden finde anvendelse, hvis bygninger tages i brug til et nyt formål, f.eks. hvis en stald, der hidtil er blevet anvendt til malkekøer, fremover skal anvendes til kvier.

For visse krav foreslås endvidere, at kravene først træder i kraft ca. to år senere end de øvrige anbefalede krav. Baggrunden herfor er, at etablering, udvidelse eller ændring af husdyrbrug for mere end 15 dyreenheder skal miljøgodkendes af kommunalbestyrelsen, jf. lov nr. 1572 af 20. december 2006 om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug med senere ændringer. Det vil efter arbejdsgruppens opfattelse være u hensigtsmæssigt, hvis personer, der forud for en eventuel vedtagelse af en ny lov om hold af malkekvæg har indgivet ansøgning om miljøgodkendelse i tillid til de dagældende krav, skal trække deres ansøgninger tilbage med henblik på at udarbejde nye ansøgninger. Dette skal ses i lyset af, at udarbejdelsen og behandlingen af ansøgninger om miljøgodkendelse er forbundet med betydelige omkostninger for landmanden. Personer, der indgiver ansøgninger efter lovforslagets vedtagelse, vil derimod ikke kunne have en berettiget forventning om, at bygningerne ikke skal overholde de nye krav. Det vurderes, at en udskudt ikrafttræden på to år – idet det forudsættes, at de øvrige krav træder i kraft for nybyggeri forholdsvis kort tid efter vedtagelsen af reglerne – vil være tilstrækkelig til, at ansøgninger, der er indgivet før vedtagelsen af de nye regler, vil kunne færdig-

behandles, og *at* de relevante bygninger vil kunne opføres og ibrugtages. Disse bygninger vil herefter blive omfattet af en 10- eller 20-årig overgangsordning.

For så vidt angår kravet om, at kalve skal opholde sig sammen med koen i en enkeltkælvningsboks i mindst 12 timer efter fødslen, foreslås en overgangsperiode på 10 år for allerede etablerede bedrifter. Det foreslås dog, at kravet finder anvendelse, hvis der er en enkeltkælvningsboks på bedriften.

For udfasning af bindestalde og anvendelse af fuldspaltegulve til kalve og ungdyr foreslås udfasningsperioder på henholdsvis 15 og 10 år. Samtidig foreslås, at der stilles krav om afgræsning fra to år efter lovens ikrafttræden til udfasningsperiodens udløb. Endvidere foreslås, at det i bindestalde i udfasningsperioden skal være tilladt at anvende elektriske aggregater til at styre kreaturerne gødningsafsætning.

For så vidt angår krav til længde af sengebåse – som er det krav, der vil udløse flest omkostninger for besætningsejeren til ombygning, men som samtidig er et af de krav, der giver en stor velfærdsmæssig gevinst – foreslår arbejdsgruppen en særlig ordning. Således foreslår arbejdsgruppen, at kravene finder anvendelse allerede fra 15 år efter reglernes ikrafttræden, hvis kravene til sengebåselængde i Danske anbefalinger fra 2001 ikke er opfyldt.

Samtidig foreslås, at de nye krav til sengebåselængde først finder anvendelse 20 år efter ikrafttrædelsestidspunktet for byggeri opført efter lovens ikrafttræden, hvis kravene i Danske anbefalinger fra 2001 er opfyldt, og tilbygningen opføres i forlængelse af en bygning, der anvendes til at holde dyr omfattet af reglerne. Den sidstnævnte regel skal ses lyset af, at staldbyggerier ofte fra starten planlægges således, at stalden vil kunne forlænges ved tilbygninger, og at de nye regler om sengebåselængde vil forhindre, at man kan udnytte denne mulighed uden en kraftig reduktion af antallet af kreaturer i stalden.

Bedrifter, der anvender automatiske malkningssystemer, er i dag typisk indrettet således, at kravet om, at nykælvere (dvs. indtil 12 dage efter kælving eller indtil koens fysiologiske balance er re-etableret) skal have én ædeplads pr. ko ved foderbordet, vil medføre betydelige meromkostninger. Arbejdsgruppen foreslår derfor en overgangsperiode på 15 år for allerede etablerede bygninger.

Der henvises til §§ 38-41 i udkast til lov om hold af malkekvæg, §§ 45-49 i udkast til bekendtgørelse om hold af malkekvæg og § 2 i udkast til bekendtgørelse om ændring af bekendtgørelse om beskyttelse af kalve, jf. kapitel 14.

14. Udkast til regler

14.1. Udkast til lov om hold af malkekvæg

U D K A S T

til

Forslag til lov om hold af malkekvæg

Kapitel 1

Anvendelsesområde, definitioner m.v.

§ 1. Loven finder anvendelse på bedrifter med malkekvæg, der holdes med henblik på mælkeproduktion. Loven finder endvidere anvendelse på bedrifter med kalve og ungdyr, der er afkom af malkekvæg, der holdes med henblik på mælkeproduktion.

Stk. 2. Loven finder ikke anvendelse på kreaturer, som anvendes i forbindelse med tekniske og videnskabelige undersøgelser, der udføres under tilsyn af Dyreforsøgstilsynet.

Stk. 3. Justitsministeren kan i særlige tilfælde helt eller delvis undtage bedrifter eller kreaturer fra loven.

§ 2. I denne lov forstås ved:

- 1) Malkeko: Hundyr, der har kælvet mindst én gang.
- 2) Kalv: Et kreatur på indtil 6 måneder.
- 3) Ungdyr:
 - a) Kvie på 6 måneder eller derover, som endnu ikke har kælvet.
 - b) Tyr på 6 måneder eller derover i perioden, hvor dyret opfedes med henblik på slagtning eller avl.
- 4) Små racer: Racer og krydsninger, der som fuldt udvokset har en gennemsnitsvægt på mindre end 550 kg.
- 5) Store racer: Racer og krydsninger, der som fuldt udvokset har en gennemsnitsvægt på 550 kg eller derover.
- 6) Løsdriftsstald: Stald, hvor kreaturerne kan bevæge sig frit.
- 7) Sengebåsestald: Løsdriftsstald, hvor hvilearealet er opdelt i sengebåse.
- 8) Sengebåse: Individuelle hvilepladser adskilt af skillebøjler.
- 9) Malkeområde: Område, hvor koen opholder sig i forbindelse med malkning.

§ 3. Reglerne i dyreværnsloven og regler fastsat i medfør af dyreværnsloven finder desuden anvendelse på ethvert hold af malkekvæg.

§ 4. Reglerne i denne lov er minimumskrav, der altid skal opfyldes, medmindre strengere krav er fastsat i anden lovgivning.

§ 5. Justitsministeren kan fastsætte regler med henblik på opfyldelse af Det Europæiske Fællesskabs direktiver og beslutninger om forsvarlig behandling af malkekvæg og om beskyttelse af disse dyrs velfærd. Justitsministeren kan fastsætte regler, som er nødvendige for anvendelsen af Det Europæiske Fællesskabs forordninger om forhold, som er omfattet af denne lov. Justitsministeren kan fastsætte regler om fravigelse af reglerne i ovennævnte retsakter, i det omfang disse indeholder adgang hertil.

Kapitel 2

Fælles bestemmelser

§ 6. Anvendelse af elektriske aggregater til at styre kreaturers adfærd er ikke tilladt.

§ 7. Den ansvarlige for bedriften skal sørge for, at kreaturerne tilses mindst én gang om dagen.

Stk. 2. Syge eller tilskadedkomne kreaturer skal tilses med en hyppighed, der sikrer fornøden overvågning af sygdommens udvikling, dog mindst to gange om dagen.

§ 8. Stalde, herunder båse, bokse, inventar og redskaber til kreaturer, skal regelmæssigt rengøres og desinficeres for at forebygge ophobning af sygdomsfremkaldende organismer.

§ 9. Luftcirkulation, støvindhold, temperatur, luftfugtighed, koncentrationer af luftarter og støjforhold skal holdes på et niveau, som ikke er skadeligt for kreaturerne.

Stk. 2. Justitsministeren kan fastsætte nærmere regler om forhold omfattet af stk. 1.

§ 10. Kloveftersyn på kreaturer over 12 måneder skal ske efter behov, dog mindst 2 gange årligt. Ungdyr, der har adgang til ustrøede arealer, skal dog kun efterses efter behov. Klovbehandling og -beskæring skal ske efter behov.

Stk. 2. Justitsministeren kan fastsætte regler om, hvem der må foretage kloveftersyn, og ministeren kan herunder fastsætte krav om uddannelse til personer, der foretager kloveftersyn, -behandling og -beskæring.

§ 11. Der skal på bedriften være en behandlingsfacilitet, som gør det muligt at løfte bagben på køer ved hjælp af mekaniske hjælpemidler.

§ 12. Justitsministeren kan fastsætte regler om belysning i stalde og om staldes rumfang.

§ 13. Justitsministeren kan fastsætte regler om afgræsning.

Kapitel 3

Særlige regler for malkekøer

§ 14. §§ 15-26 gælder alene for malkekøer.

§ 15. Køer må ikke bindes. Køer må dog bindes

- 1) i perioder på højst én time på det tidspunkt, hvor køerne fodres, eller
- 2) hvis det er nødvendigt kortvarigt at binde koen i forbindelse med undersøgelser, behandling af sygdom, forebyggende behandling m.v.

§ 16. Totalarealet for det område, hvor køerne opholder sig mellem malkningerne, skal pr. malkeko være mindst 6,6 m² for små racer og 8,0 m² for store racer.

§ 17. Køerne skal altid have adgang til mindst én roterende kobørste. Hvis besætningen er på mere end 50 køer, skal der være mindst én roterende kobørste pr. 50 køer. Ved beregning af kravet til antallet af roterende kobørster afrundes til nærmeste hele antal.

§ 18. Gulve i gangarealerne skal være skridsikre og være konstrueret, udformet og vedligeholdt således, at køerne kan gå naturligt og ikke kommer til skade.

Stk. 2. Gødning skal fjernes så ofte som nødvendigt for at sikre skridsikre gulve og god klovsundhed.

§ 19. Underlaget i hvilearealet skal bestå af et tørt og blødt materiale.

Stk. 2. Justitsministeren kan fastsætte regler om størrelsen og indretningen af hvilearealet, herunder størrelsen og indretningen af sengebåse.

§ 20. Gangarealer, herunder gangarealet mellem sengebåserækker, skal være indrettet således, at der er tilstrækkelig mulighed for, at køerne uhindret kan vende sig og frit passere hinanden. Det gælder dog ikke i malkeområdet.

Stk. 2. Justitsministeren kan fastsætte regler om bredden af gangarealet.

§ 21. Der skal være mindst én tværgang for hver femtende sengebås i stalde med flere end 3 rækker sengebåse. Der skal være mindst én tværgang for hver tyvende sengebås i stalde med 2 eller 3 rækker sengebåse. Hvis en række af sengebåse støder op imod en væg, skal der være en tværgang efter højst 7 sengebåse.

Stk. 2. Justitsministeren kan fastsætte regler om bredden af tværgange.

§ 22. I sengebåsestalde skal der være mindst én sengebås pr. ko.

Stk. 2. Sengebåse skal være indrettet således, at koen kan lægge sig, hvile sig og rejse sig uden besvær.

§ 23. Syge og tilskadekomne køer skal kunne holdes adskilt fra de øvrige køer. Den ansvarlige for bedriften skal sikre, at pleje iværksættes. Ved alvorlig lidelse, eller hvis kreaturet ikke hurtigt bedres, skal en dyrlæge straks tilkaldes.

Stk. 2. Der skal være mindst én sygeplads på bedriften. Hvis besætningen er på mere end 100 køer, skal der være mindst én sygeplads pr. 100 køer. Ved beregning af kravet til antallet af sygepladser afrundes til nærmeste hele antal.

§ 24. Syge og tilskadekomne malkekøer skal opstaldes i enkeltsygebokse, hvis det er nødvendigt. Der skal i enkeltsygebokse være adgang til foder og vand.

Stk. 2. Sygebokse må ikke bruges som kælvningsboks.

Stk. 3. Underlaget i sygebokse skal bestå af et tørt og blødt materiale.

Stk. 4. Justitsministeren kan fastsætte nærmere regler om størrelsen og indretningen af sygebokse.

§ 25. I malkestalde skal der i malkeområdet være en særskilt opsamlingsplads, hvor køerne kan opholde sig umiddelbart inden malkning. Opsamlingspladsen skal udgøre et areal på mindst 1,5 m² pr. ko for store racer og 1,35 m² for små racer. Gulvet på opsamlingspladsen skal være eftergiveligt.

Stk. 2. Justitsministeren kan fastsætte nærmere regler om malkning.

§ 26. Justitsministeren kan fastsætte regler om adgang til foder og vand, herunder om antallet af ædepladser, indretning af foderbord og sammensætningen af foder.

Kapitel 4

Kælvning m.v.

§ 27. Kælvning skal ske i en enkeltkælvningsboks, medmindre der foreligger ganske særlige omstændigheder.

Stk. 2. Der skal være mindst én enkeltkælvningsboks på bedriften. Hvis besætningen er på mere end 100 kreaturer, skal der i kælvningsfaciliteten være mindst fire pladser pr. 100 kreaturer, hvoraf mindst halvdelen skal være enkeltkælvningsbokse. Ved beregning af kravet til antallet af pladser i kælvningsfaciliteten afrundes til nærmeste hele antal.

Stk. 3. Kælvningsbokse og fællesforberedelsesbokse til højdrægtige køer og kvier må ikke bruges som sygebokse, medmindre koen eller kvien bliver syg i forbindelse med kælvning.

Stk. 4. Underlaget i enkeltkælvningsbokse og fællesforberedelsesbokse til højdrægtige køer og kvier, herunder i eventuelle sengebåse, skal være tørt og blødt. Bestemmelsen i § 18 finder tilsvarende anvendelse.

Stk. 5. Justitsministeren kan fastsætte nærmere regler om størrelsen og indretningen af kælvningsbokse og fællesforberedelsesbokse til højdrægtige dyr.

§ 28. Kalve skal opholde sig sammen med koen i en enkeltkælvningsboks i mindst 12 timer efter fødslen, jf. dog stk. 2.

Stk. 2. Kalven og koen kan adskilles tidligere end anført i stk. 1, hvis en dyrlæge har vurderet, at koens eller kalvens helbred eller adfærd kræver, at de holdes isoleret for at blive behandlet.

Stk. 3. Når koen adskilles fra kalven, skal koen flyttes til et produktionsafsnit, hvor den har mulighed for at få tilgodeset sine fysiologiske og adfærdsmæssige behov.

Kapitel 5

Særlige regler for ungdyr

§ 29. Bestemmelserne i § 15, §§ 18-22, § 23, stk. 1, § 24, stk. 1 og 3, og § 26 finder tilsvarende anvendelse på ungdyr.

§ 30. Fuldspaltegulv må ikke anvendes i stalde med ungdyr.

§ 31. Justitsministeren kan fastsætte regler om:

- 1) størrelsen og indretningen af bokse til ungdyr og
- 2) ungdyrs adgang til at udføre hudpleje.

§ 32. Der skal i stalde med ungdyr altid være mindst én ledig plads i en sygeboks.

Kapitel 6

Særlige regler for kalve

§ 33. Bestemmelserne i § 19, stk. 2, §§ 20-22, 26, 30 og 31 finder tilsvarende anvendelse på kalve.

§ 34. Justitsministeren kan fastsætte regler om modtagerafsnit for kalve, der indsættes i en ny besætning.

Kapitel 7

Påbud og straf

§ 35. Hvis en fødevareregion eller politiet konstaterer overtrædelse af reglerne i denne lov eller regler, der fastsættes i medfør af denne lov, kan fødevareregionen eller politiet påbyde den ansvarlige for bedriften inden for en nærmere fastsat frist at rette op på de forhold, som ikke er i overensstemmelse med disse regler.

§ 36. Fødevareregionens og politiets afgørelse efter § 35 kan påklages til Fødevarestyrelsen. Klage har ikke opsættende virkning, medmindre Fødevarestyrelsen træffer anden afgørelse.

Stk. 2. Fristen for at klage efter stk. 1 er 4 uger fra den dag, afgørelsen er meddelt.

Stk. 3. Fødevarestyrelsens afgørelse i en klagesag kan ikke påklages til anden administrativ myndighed.

§ 37. Med bøde eller fængsel indtil 4 måneder straffes den, der undlader at efterkomme et påbud efter § 35.

Stk. 2. Der kan pålægges selskaber m.v. (juridiske personer) strafansvar efter reglerne i straffelovens 5. kapitel.

Kapitel 8

Ikrafttræden og overgangsbestemmelser

§ 38. Loven træder i kraft den [...], jf. dog stk. 2.

Stk. 2. Bestemmelserne i § 16, § 21, stk. 1, § 24, stk. 1, § 25, stk. 1, 1. og 2. pkt., § 27, stk. 1 og 2, § 28 og § 30 træder dog først i kraft den [2 år senere end tidspunktet efter stk. 1.]

§ 39. For bedrifter, der er etableret før lovens ikrafttræden, finder § 10, § 11, § 17, § 18, § 20, stk. 1, § 23, stk. 2, § 24, stk. 3, § 27, stk. 4 og § 32 først anvendelse fra [2 år efter ikrafttrædelsestidspunktet efter § 38, stk. 1].

Stk. 2. For bedrifter, der er etableret før lovens ikrafttræden, finder § 25, stk. 1, 3. pkt., først anvendelse fra [10 år efter ikrafttrædelsestidspunktet efter § 38, stk. 1].

Stk. 3. For bedrifter, der er etableret før lovens ikrafttræden, finder § 24, stk. 1, § 27, stk. 1 og 2, samt §§ 28 og 30 først anvendelse fra [10 år efter ikrafttrædelsestidspunktet efter § 38, stk. 2]. § 28 finder dog anvendelse på bedrifter, der er etableret før lovens ikrafttræden, hvis der er indrettet en enkeltkælvningsboks på bedriften.

Stk. 4. Bestemmelserne i § 16, § 21, stk. 1, og § 25, stk. 1, 1. og 2. pkt., finder i perioden fra den [ikrafttrædelsestidspunktet efter § 38, stk. 2] til den [20 år efter ikrafttrædelsestidspunktet efter § 38, stk. 2] alene anvendelse for bygninger, der tages i brug efter [ikrafttrædelsestidspunktet efter § 38, stk. 2], herunder bygninger, der tages i brug til andet formål.

§ 40. Loven finder indtil den [15 år efter ikrafttrædelsestidspunktet efter § 38, stk. 1] ikke anvendelse på bygninger, hvor kreaturer står opbundet, (bindestalde) som er taget i brug før lovens ikrafttræden.

Stk. 2. Kreaturer i bindestalde skal i perioden fra den [2 år efter ikrafttrædelsestidspunktet efter § 38, stk. 1] til den [15 år efter ikrafttrædelsestidspunktet efter § 38, stk. 1] have adgang til græsarealer i mindst 150 dage i perioden fra 15. april til 1. november. Det skal for hver enkelt dyr regi-

streres, fra og til hvilke datoer kreaturerne har haft adgang til græsarealer. Kreaturer, der bliver syge eller kommer til skade, kan holdes på stald som led i en behandling. Datoerne for påbegyndelse og afslutning af opstaldning som følge af sygdom skal løbende registreres for det enkelte dyr.

Stk. 3. Det er indtil [15 år efter ikrafttrædelsestidspunktet i § 38, stk. 2] til trods for § 6 tilladt at anvende elektriske aggregater til at styre kreaturerne gødningsafsætning i bindestalde.

Stk. 4. Justitsministeriet kan fastsætte nærmere regler om anvendelse af elektriske aggregater i bindestalde, jf. stk. 3.

§ 41. Kviekalve og kvier, der holdes på fuldspaltegulv, skal i perioden fra den [2 år efter ikrafttrædelsestidspunktet efter § 38, stk. 1] til den [10 år efter ikrafttrædelsestidspunktet efter § 38, stk. 1] have adgang til græsarealer i mindst 150 dage i perioden fra 15. april til 1. november. Det skal for hver enkelt dyr registreres, fra og til hvilke datoer kreaturerne har haft adgang til græsarealer. Kreaturer, der bliver syge eller kommer til skade, kan holdes på stald som led i en behandling. Datoerne for påbegyndelse og afslutning af opstaldning som følge af sygdom skal løbende registreres for det enkelte dyr.

§ 42. Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland.

14.2. Bemærkninger til udkast til lov om hold af malkekvæg

Til § 1

Bestemmelsen fastlægger lovens anvendelsesområde. Det fremgår således, at lovens finder anvendelse på bedrifter med malkekvæg, der holdes med henblik på mælkeproduktion, jf. *stk. 1*. Loven finder endvidere anvendelse på bedrifter med kalve og ungdyr, som er afkom af malkekvæg, der holdes med henblik på mælkeproduktion (herunder kalve og ungdyr, der indgår i kødproduktion).

Loven finder ikke anvendelse på kreaturer, som anvendes i forbindelse med tekniske og videnskabelige undersøgelser, der udføres under tilsyn af Dyreforsøgstilsynet, jf. *stk. 2*. Disse dyr omfattes i stedet af lovbekendtgørelse nr. 1306 af 23. november 2007 om dyreforsøg.

Justitsministeren kan i særlige tilfælde helt eller delvis undtage bedrifter eller kreaturer fra loven, jf. *stk. 3*. Bestemmelsen kan alene finde anvendelse i helt særlige tilfælde, hvor der i øvrigt alene er tale om mindre afvigelser fra loven.

Til § 2

Bestemmelsen indeholder definitioner af en række begreber, som anvendes i loven.

Til § 3

Bestemmelsen præciserer, at dyreværnsloven fortsat finder anvendelse på malkekvæg, der er omfattet af loven. Det samme gælder for regler udstedt med hjemmel i dyreværnsloven. Lov om hold af malkekvæg vil således ikke indeholde en udtømmende regulering af de dyreværnsmæssige forhold vedrørende malkekvæg.

Til § 4

Det fremgår af bestemmelsen, at reglerne i loven er mindstekrav, som altid skal opfyldes på en bedrift med malkekvæg. Endvidere fastslår bestemmelsen, at der i anden lovgivning kan fastsættes strengere krav om hold af malkekvæg, og i givet fald skal disse strengere krav opfyldes.

Til § 5

Bestemmelsen gør det muligt administrativt at gennemføre direktiver og beslutninger fra Det Europæiske Fællesskab om forsvarlig behandling af malkekvæg og om beskyttelse af disse dyrs velfærd. Justitsministeren kan endvidere administrativt fastsætte regler for anvendelsen af forordninger om forhold, der er omfattet af loven. Justitsministeren kan endelig fravige reglerne i disse retsakter, i det omfang der er adgang hertil efter EU-retsakterne.

Til § 6

Bestemmelsen indeholder et forbud mod at anvende elektriske aggregater til at styre kreaturers adfærd. Bestemmelsen omfatter ethvert aggregat, der påfører dyret elektrisk stød eller anden væsentlig ulempe, når det aktiveres, herunder fjernbetjent eller automatisk virkende aggregater. Bestemmelsen omfatter bl.a. elektriske drivstave og kotrænere. Der henvises dog til § 40, stk. 3 og 4, som i en udfasningsperiode i et vist omfang tillader brug af elektriske aggregater i bindestalde.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 4, pkt. 4.4.6.

Til § 7

Bestemmelsen indeholder et krav om, at den ansvarlige for bedriften skal sørge for, at kreaturer tilses mindst én gang om dagen, jf. *stk. 1*. Det følger således, at alle kreaturer skal tilses en gang om dagen. Ved tilsynet skal den ansvarlige sikre sig, at kreaturet behandles omsorgsfuldt, herunder at kreaturet huses, fodres, vandes og passes under hensyntagen til dets behov. Bestemmelsen vil indebære en skærpelse af tilsynspligten i forhold til dyreværnslovens § 3, stk. 3, da bestemmelsen også omfatter malkekvæg på græs.

Det fremgår af *stk. 2*, at syge eller tilskadekomne kreaturer skal tilses med en hyppighed, der sikrer fornøden overvågning af sygdommens udvikling, dog mindst to gange om dagen.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 12, pkt. 12.6.2.

Til § 8

Bestemmelsen opstiller det grundlæggende krav, at stalden i sin helhed, herunder båse, bokse, inventar og redskaber til kreaturerne, skal rengøres og desinficeret for at forebygge ophobning af sygdomsfremkaldende organismer.

En tilsvarende bestemmelse findes i § 13, stk. 1, i kalvebekendtgørelsen.

Til § 9

Bestemmelsen indeholder krav om, at luftcirkulation, støvindhold, temperatur, luftfugtighed og koncentrationer af luftarter skal holdes på et niveau, som ikke er skadeligt for kreaturerne, jf. *stk. 1*. Dette kan bl.a. sikres ved et tilstrækkeligt luftskifte, f.eks. ved tilstrækkelige dimensioner af staldbygningens benhøjde og kipåbning samt åbninger i siden af bygningen.

Justitsministeren kan fastsætte nærmere regler om luftcirkulation, støvindhold, temperatur, luftfugtighed og koncentrationer af luftarter, jf. *stk. 2*. Arbejdsgruppen anbefaler, at der i bekendtgørelse om hold af malkekvæg fastsættes krav til kuldioxid, ammoniak og svovlbrinte.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 4, pkt. 4.4.5.

Til § 10

Bestemmelsen fastsætter, at klovene på kreaturer over 12 måneder skal efterses efter behov, dog mindst 2 gange årligt, jf. *stk. 1*. Ungdyr, der ikke er opstaldet i dybstrøelse uden ustrøede arealer, hvilket vil omfatte ungdyr, der er opstaldet i dybstrøelse med ustrøede arealer eller i sengebåse, skal dog kun efterses efter behov. Ved et kloveftersyn skal der foretages en vurdering af kreaturets bevægelighed og dets klovsundhed ved at tage alle klovene i øjesyn og om nødvendigt skrabe disse rene. Klovbehandling og -beskæring skal ske efter behov.

Ungdyr, der er opstaldet i dybstrøelse uden ustrøede arealer, skal have foretaget 2 årlige kloveftersyn, da opstaldningen medfører et mindre slid på klovene end hos ungdyr, der har adgang til ustrøede arealer. Klovene på den sidstnævnte kategori af ungdyr skal alene efterses efter behov.

Justitsministeren kan fastsætte regler om hvem, der må foretage kloveftersyn, jf. *stk. 2*. Arbejdsgruppen anbefaler, at kloveftersyn foretages af en dyrlæge eller en person, der har gennemført en uddannelse i kloveftersyn. Den ansvarlige for bedriften eller én af dennes medarbejdere kan endvidere foretage kloveftersyn, hvis den pågældende har gennemført en uddannelse i kloveftersyn af egne dyr. Mindst ét årligt kloveftersyn skal foretages af en klovbeskærer eller en dyrlæge, der ikke selv er ansvarlig for eller arbejder på bedriften. Besætningsdyrlægen kan foretage samtlige kloveftersyn. Der henvises til § 5 i udkast til bekendtgørelse om hold af malkekvæg, jf. pkt. 14.3 nedenfor.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 9, pkt. 9.3.

Til § 11

Bestemmelsen fastsætter et krav om, at der på bedriften skal være en behandlingsfacilitet, som gør det muligt at løfte bagben på køer ved hjælp af mekaniske hjælpemidler. Bestemmelsen skal sikre, at kreaturer med klovlidelser kan undersøges og vurderes fagligt forsvarligt og under hensyntagen til arbejdssikkerheden. Det skal i den forbindelse som minimum være muligt at løfte bagben på køer ved hjælp af mekaniske hjælpemidler. Behandlingsfaciliteten skal være tilgængelig, f.eks. ved at være placeret i tilknytning til staldens separationsafsnit eller ved eksisterende sygebokse.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 4, pkt. 4.4.4.

Til § 12

Bestemmelsen giver justitsministeren bemyndigelse til at fastsætte regler om belysning i stalde og om staldes rumfang. Arbejdsgruppen anbefaler, at der stilles krav om, at der er tilstrækkelig lys til at kreaturerne til enhver tid kan tilses, om natbelysning og om belysning af gangarealer. Herudover anbefaler arbejdsgruppen, at der for køer stilles krav til rumfanget i stalde. Der henvises til §§ 4 og 7 i udkast til bekendtgørelse om hold af malkekvæg, jf. pkt. 14.3 nedenfor.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 4, pkt. 4.4.5.

Til § 13

Bestemmelsen giver justitsministeren bemyndigelse til at fastsætte regler om afgræsning.

Seks medlemmer (formanden og medlemmerne udpeget efter indstilling fra Dyreværnsrådet, Det Dyreetiske Råd, Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri (Det Jordbrugsvidenskabelige Fakultet, Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri (Fødevarestyrelsen) og Justitsministeriet) anbefaler, at der stilles krav om, at besætningens *kvier* samlet set skal på græs i 120 dage pr. kvie i perioden fra den 15. april til den 1. november. Som eksempel vil en besætning med 100 kvier samlet skulle være 12.000 dage på græs i den anførte periode. Hvis én kvie på grund af insemination og kælvning f.eks. kun har været på græs i 90 dage, vil andre af besætningens kvier skulle være samlet 30 dage mere på græs, f.eks. ved at én kvie er 150 dage på græs eller 3 kvier er 130 dage på græs. Der stilles endvidere krav om, at det for hver enkelt kvie skal registreres, fra og til hvilke datoer kvien har haft adgang til græsarealer. Der henvises til § 41 i udkast til bekendtgørelse om hold af malkekvæg, jf. pkt. 14.3 nedenfor.

Tre medlemmer af arbejdsgruppen (medlemmerne udpeget efter indstilling fra Landbrugsrådet, Dansk Kvæg og Den Danske Dyrlegeforening) støtter ikke et krav om afgræsning. Medlemmerne

finder, at arbejdsgruppens øvrige anbefalinger vil sikre et løft af dyrevelfærden for kvierne, uanset om kvierne går ude eller er på stald.

Medlemmet udpeget efter indstilling fra Dyrenes Beskyttelse anbefaler, at der fastsættes krav om, at både *køer* og *kvier* som udgangspunkt skal have adgang til græs i mindst 6 timer dagligt i mindst 150 dage i perioden fra den 15. april til den 1. november. Der henvises til § 25 i udkast til bekendtgørelse om hold af malkekvæg, jf. pkt. 14.3 nedenfor.

Alle medlemmerne af arbejdsgruppen anbefaler, at der bør stilles nærmere krav til forholdene, når afgræsning anvendes. Arbejdsgruppen anbefaler således, at det bestemmes, at kreaturerne først må komme på græs, når vejrforhold, mark, græs og drivveje er egnede hertil. Drivveje skal bestå af et farbart underlag, hvorved forstås, at de skal bestå af en bund af f.eks. sten, grus, sand eller træflis eventuelt med belægning af beton eller anden form for netoverlag, gummibånd eller lignende, der kan flyttes for at undgå klov- og lemmelidelser. Arbejdsgruppen anbefaler endvidere, at kreaturerne skal holdes på stald i ekstreme vejr-situationer. I varme perioder anbefaler arbejdsgruppen, at kreaturerne skal have mulighed for at gå i skygge samtidig. Med skygge forstås f.eks. at kreaturerne har mulighed for at gå tilbage på stald, eller at de kan søge skygge under et levende hegn på marken. Uanset hvilken form for skygge der anvendes, skal alle kreaturerne have mulighed for at opholde sig i skyggen samtidigt. En særlig varm periode i forbindelse med afgræsning er f.eks. solrige dage, hvor temperaturen er over 24-25 grader, og der er vindstille eller svag vind. Der henvises til § 24 i udkast til bekendtgørelse om hold af malkekvæg, jf. pkt. 14.3 nedenfor.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 8 og kapitel 11, pkt. 11.5.3.

Til § 14

Bestemmelsen fastlægger, at kapitel 3 som udgangspunkt alene gælder for malkekøer, dvs. kun dyr, der har kælvet mindst én gang, jf. § 2, nr. 1.

Til § 15

Bestemmelsen indeholder et forbud mod at binde kreaturer. Bestemmelsen indebærer et forbud mod bindestalde, brug af bindsler og anden fiksering.

Det fremgår af bestemmelsen, at kreaturer dog må bindes i perioder på højst én time på det tidspunkt, hvor kreaturet fodres, jf. *nr. 1*, eller hvis det er nødvendigt kortvarigt at binde kreaturet i forbindelse med undersøgelser, behandling af sygdom, forebyggende behandling m.v., jf. *nr. 2*.

Der henvises til § 40, der indeholder overgangsregler for bindestalde, og som tillader fortsat brug af bindestalde i en udfasningsperiode.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 4, pkt. 4.5.

Til § 16

Bestemmelsen fastsætter krav om, at totalarealet pr. ko skal være mindst 6,6 m² for små racer og 8,0 m² for store racer. Med totalareal forstås det område, hvor køerne opholder sig mellem malkningerne, dvs. for sengebåsestalde omfatter totalarealet sengebåsen, gangarealet, tværgangen og området ved foderbordet. I dybstrøelsesstalde omfatter totalarealet hvilearealet og området ved foderbordet.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 4, pkt. 4.4.1.

Til § 17

Bestemmelsen fastsætter krav om, at der altid skal være mindst én roterende kobørste på bedriften. Hvis besætningen er på mere end 50 køer, skal der være mindst én roterende kobørste pr. 50 køer. Der skal ved beregning af, hvor mange roterende kobørster der skal være i en stald afrundes til nærmeste hele antal. Dette medfører, at der på besætninger med f.eks. 130 køer, skal være mindst 3 roterende kobørster ($130/50 = 2,6$). Bestemmelsen skal sikre, at køerne har mulighed for at udøve komfortadfærd.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 4, pkt. 4.4.6.

Til § 18

Det fremgår af bestemmelsen, at gulvene i gangarealerne skal være skridsikre og være konstrueret, udformet og vedligeholdt således, at køerne kan gå naturligt og ikke kommer til skade, jf. *stk. 1*. Gangarealerne omfatter ustrøede arealer i dybstrøelsesstalde, herunder ustrøede arealer bag foderbordet. Ved betongulve sikres skridsikkerhed ved, at gulvene enten er kostet eller rillet (profileret). Ved gummibelagte gulve sikres skridsikkerhed ved, at gulvet er profileret.

Danske anbefalinger 2005 indeholder anbefalinger for bredden af spalteåbninger og bjælker. Når disse anbefalinger følges, vil bredden af spalteåbningen og bjælker ikke udgøre et problem i forhold til overholdelse af § 18.

For at sikre skridsikre gulve og god klovsundhed forslås det endvidere, at der fastsættes krav om, at gødning fjernes så ofte som nødvendigt, jf. *stk. 2*. Ved brug af faste betongulve skal gulvet være drænet for at opfylde bestemmelsen.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 4, pkt. 4.4.2.

Til § 19

Bestemmelsen fastsætter krav om, at underlaget i hvilearealet skal bestå af et tørt og blødt materiale, jf. *stk. 1*. Med blødt materiale forstås f.eks. madrasser, gummi, sand, halm eller savsmuld.

Justitsministeren kan fastsætte regler om størrelsen og indretningen af hvilearealet, herunder om størrelsen og indretningen af sengebåse, jf. *stk. 2*. Arbejdsgruppen anbefaler, at der fastsættes krav til hvilearealet i dybstrøelsesstalde og til længden og bredden af sengebåse, jf. § 8, § 12, § 33 og § 42 i udkast til bekendtgørelse om hold af malkekvæg.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 4, pkt. 4.4.1 og 4.4.3.

Til § 20

Bestemmelsen fastsætter krav om, at gangarealer, herunder gangarealet mellem sengebåserækker skal være indrettet således, at der er tilstrækkelig mulighed for, at køerne uhindret kan vende sig og frit passere hinanden, jf. *stk. 1*. Kravet gælder ikke i malkeområdet, hvor det kan være hensigtsmæssigt, at køer ikke kan passere hinanden. Køerne er i malkeområdet beskyttet ved udkastets § 25, stk. 1, jf. nedenfor.

Justitsministeren kan fastsætte regler om bredden af gangarealet, jf. *stk. 2*. Arbejdsgruppen anbefaler, at der fastsættes krav til bredden af gangarealet mellem sengebåserækker samt til gangarealet lige bag foderbordet, jf. § 9, §§ 34-35 og § 42 i udkast til bekendtgørelse om hold af malkekvæg.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 4, pkt. 4.4.1 og 4.4.3.

Til § 21

Stk. 1 fastsætter krav om antallet af tværgange i stalde med flere rækker af sengebåse. Herudover fastsætter bestemmelsen krav til antallet af tværgange, hvis sengebåserækken støder op imod en væg.

Det bestemmes endvidere, at justitsministeren kan fastsætte regler om bredden af tværgange, jf. stk. 2. Arbejdsgruppen anbefaler, at der stilles krav om bredden af tværgange afhængig af, om der i tværgangen er placeret drikkekar eller kobørster eller begge dele. I stalde, hvor køerne skal passere flere rækker sengebåse for at få adgang til foderbordet, anbefaler arbejdsgruppen, at den første tværgang fra foderbordet er bredere end efterfølgende tværgange. Der henvises til §§ 10-11 og § 36 i udkast til bekendtgørelse om hold af malkekvæg.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 4, pkt. 4.4.1.

Til § 22

Bestemmelsen fastsætter krav om, at der skal være mindst én sengebås pr. ko, jf. *stk. 1*, og at sengebåse skal være indrettet således, at koen kan lægge sig, hvile sig og rejse sig uden besvær, jf. *stk. 2*.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 4, pkt. 4.4.3

Til § 23

Den foreslåede bestemmelse opstiller krav for, hvordan den ansvarlige for bedriften skal handle i tilfælde af en kos sygdom eller tilskadekomst. Efter *stk. 1* skal den ansvarlige for bedriften sørge for, at syge og tilskadekomne køer holdes adskilt fra de øvrige køer samt sikre, at pleje iværksættes. Ved alvorlig lidelse, eller hvis kreaturet ikke hurtigt bedres, skal en dyrlæge straks tilkaldes. Bestemmelsen finder både anvendelse på køer, der opholder sig på stald og køer, der opholder sig på græs.

Der skal altid være mindst én sygeplads på bedriften, jf. *stk. 2*. Hvis besætningen er på mere end 100 køer, skal der være mindst én sygeplads pr. 100 køer. Der skal ved beregning af, hvor mange sygepladser der skal være i en stald afrundes til nærmeste hele antal. Dette medfører, at der på besætninger med f.eks. 230 køer skal være mindst to sygepladser ($230/100 = 2,3$).

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 4, pkt. 4.4.4.

Til § 24

Bestemmelsen fastsætter regler om sygebokse. *Stk. 1* indeholder krav om, at den ansvarlige for bedriften skal sikre, at syge og tilskadekomne køer skal opstaldes i enkeltsygebokse, hvis det er nødvendigt. Der skal i enkeltsygeboksen være adgang til vand og foder.

Sygebokse, dvs. enkelt- eller fællessygebokse må ikke anvendes som kælvningsboks, jf. *stk. 2*.

Det fremgår endvidere af bestemmelsen, at underlaget i sygeboksen skal bestå af et tørt og blødt materiale, jf. *stk. 3*. Blødt materiale skal forstås som i § 19, jf. ovenfor. Det følger af § 27, *stk. 3*, at en kælvningsboks heller ikke må anvendes som sygeboks, medmindre koen bliver syg under kælvningen.

Justitsministeren kan fastsætte nærmere regler om størrelsen og indretningen af sygebokse, jf. *stk. 4*. Arbejdsgruppen anbefaler, at der fastsættes mindstekrav til arealet af en sygeboks, jf. § 13 i udkast til bekendtgørelse om hold af malkekvæg.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 4, pkt. 4.4.4.

Til § 25

Bestemmelsen stiller krav om, at malkestalde skal have en opsamlingsplads, hvor køerne kan opholde sig umiddelbart inden malkningen, jf. *stk. 1*. Kravet om en opsamlingsplads skal sikre, at der er en jævn og glidende tilgang af nye køer til selve pladsen, hvor malkningen foretages, i takt med, at malkede køer forlader malkepladsen.

Arbejdsgruppen anbefaler, at der fastsættes mindstekrav til areal pr. ko på opsamlingspladsen. Arealkravet beregnes ud fra det antal køer, som samtidig befinder sig på opsamlingspladsen, inden de skal malkes. Det fremgår endvidere, at gulvet på opsamlingspladsen skal være eftergiveligt. Kravet om eftergiveligt gulv kan opfyldes med gummi eller andet eftergiveligt materiale, således at koens klove og ben belastes mindst muligt.

Endvidere giver *stk. 2* mulighed for, at justitsministeren kan fastsætte nærmere regler om malkning. Arbejdsgruppen anbefaler, at der skal kunne maskinmalkes i syge- og kælvningsbokse, at der skal udarbejdes en beredskabsplan for strømsvigt ved maskinmalkningsanlæg, og at automatiske malkningssystemer skal være forsynet med et alarmsystem, der sikrer, at det opdages, hvis systemet ikke fungerer, jf. §§ 14-17 i udkast til bekendtgørelse om hold af malkekvæg.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 7, pkt. 7.6.2.

Til § 26

Bestemmelsen giver mulighed for, at justitsministeren kan fastsætte regler om adgang til foder og vand, herunder om antallet af ædepladser, indretning af foderbord og fodersammensætning. Ar-

bejdsgruppen anbefaler bl.a., at der fastsættes krav om, hvor ofte kreaturerne skal have frisk foder, størrelsen af ædepladsen ved foderbordet, hvor mange kreaturer, der må være pr. ædeplads, og om adgang til vand, herunder om antallet af drikkekopper. Der henvises til §§ 20-25, §§ 37-39 og § 42 i udkast til bekendtgørelse om hold af malkekvæg.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 6, pkt. 6.6.

Til § 27

Ifølge *stk. 1* skal kælvning foregå i en enkeltkælvningsboks, medmindre der foreligger ganske særlige omstændigheder. Der vil foreligge ganske særlige omstændigheder, hvis en ko eller kvie uventet begynder at kælte på græs. Det vil i sådanne tilfælde kunne være u hensigtsmæssigt at flytte den under kælvningen.

Der skal altid være mindst én enkeltkælvningsboks på bedriften, jf. *stk. 2*. Hvis besætningen er på mere end 100 kreaturer, skal der være mindst 4 pladser i kælvningsfaciliteten pr. 100 kreaturer, hvoraf mindst halvdelen skal være enkeltkælvningsbokse. Det svarer til mindst én koplads i en enkeltkælvningsboks pr. 50 kreaturer. Der skal ved beregning af, hvor mange kælvningspladser der skal være i en stald afrundes til nærmeste hele antal. Dette medfører, at der på besætninger med f.eks. 102 ($102/25 = 4,08$) kreaturer, skal være mindst 4 kopladser, hvoraf mindst halvdelen, dvs. to, skal være enkeltkælvningsbokse. Hvis besætningen består af 128 kreaturer, skal der være mindst 5 kopladser ($128/25 = 5,12$), hvoraf mindst 3 skal være enkeltkælvningsbokse ($5/2 = 2,5$).

Ligesom en sygeboks ikke må anvendes som kælvningsboks, må en kælvningsboks eller fællesforberedelsesboks ikke anvendes som sygeboks, medmindre koen eller kvien blive syg i forbindelse med kælvning, jf. *stk. 3*.

Underlaget i kælvningsbokse og fællesforberedelsesbokse til højdrægtige dyr skal være tørt og blødt, jf. *stk. 4*. Blødt underlag skal forstås som i § 19. I bestemmelsen finder § 18 om skridsikre gulve mv. tilsvarende anvendelse.

Arbejdsgruppen anbefaler, at justitsministeren bemyndiges til at fastsætte nærmere regler om størrelsen og indretningen af kælvningsbokse og fællesforberedelsesbokse til højdrægtige dyr, jf. *stk. 5*. Arbejdsgruppen anbefaler, at der fastsættes mindstekrav til arealet i enkeltkælvningsboks samt krav om, at koen eller kvien skal kunne vende sig rundt, jf. § 26 i udkast til bekendtgørelse om hold af malkekvæg. Herudover anbefaler arbejdsgruppen, at der fastsættes et mindstekrav til arealet pr. kreatur i fællesforberedelsesbokse til højdrægtige dyr samt krav til hvilearealet og bredden af sengebåsen i fællesforberedelsesbokse, jf. § 26 i udkast til bekendtgørelse om hold af malkekvæg.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 10, pkt. 10.5.1.

Til § 28

Med den foreslåede bestemmelse stilles der krav om, at kalv og ko skal opholde sig sammen i en enkeltkælvningsboks i mindst 12 timer efter fødslen, jf. *stk. 1*. Hvis en dyrlæge vurderer, at koens eller kalvens helbred eller adfærd kræver, at de holdes isoleret for at blive behandlet, kan de adskilles tidligere end 12 timer efter fødslen, jf. *stk. 2*. En sådan undtagelse kan f.eks. anvendes i forbindelse med saneringsprogrammer for besætningen.

Det fremgår endvidere af bestemmelsen, at koen skal flyttes til et produktionsafsnit, hvor den har mulighed for at få tilgodeset sine fysiologiske og adfærdsmæssige behov, når koen og kalven adskilles, jf. *stk. 3*.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 10, pkt. 10.5.2.

Til § 29

Bestemmelsen fastlægger, at bestemmelserne i § 15, §§ 18-22, § 23, stk. 1, § 24, stk. 1 og 3, og § 26 finder tilsvarende anvendelse på ungdyr.

Til § 30

Med den foreslåede bestemmelse indføres et forbud mod anvendelse af fuldspaltegulv i stalde med ungdyr. Med fuldspaltegulv forstås gulve med spalter på både hvile- og ædearealet.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 11, pkt. 11.5.1.

Til § 31

Med den foreslåede bestemmelse bemyndiges justitsministeren til at kunne fastsætte regler om størrelsen og indretningen af bokse til ungdyr, jf. *nr. 1*, og om ungdyrs adgang til at udføre hudpleje, jf. *nr. 2*.

Arbejdsgruppen anbefaler, at der fastsættes regler om totalarealet i fællesbokse med strøelse i hele boksen og for fællesbokse med ustrøet ædeareal. For fællesbokse med ustrøet ædeareal anbefaler arbejdsgruppen, at der endvidere fastsættes mindstekrav til liggearealet. Der henvises til §§ 30-32 i udkast til bekendtgørelse om hold af malkekvæg.

Arbejdsgruppen anbefaler endvidere, at ungdyr, der opstaldes i grupper, skal have adgang til at udføre hudpleje, jf. § 40 og § 42 i udkast til bekendtgørelse om hold af malkekvæg. Ved adgang til at udføre hudpleje forstås, at ungdyrene skal have mulighed for at gnubbe sig imod en roterende kobørste eller en stationær børste, placeret f.eks. på en væg.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 11, pkt. 11.5.1 og 11.5.6.

Til § 32

Med den foreslåede bestemmelse stilles der krav om, at der i stalde med ungdyr altid skal være mindst én ledig plads i en sygeboks. Med mindst en ledig plads i en sygeboks forstås, at den ansvarlige for bedriften straks skal gøre mindst én yderligere sygeplads klar til brug, når øvrige sygepladser anvendes.

Bestemmelsen svarer til § 11 a, stk. 1, i bekendtgørelse nr. 323 af 6. maj 2003 om beskyttelse af svin med senere ændringer.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 11, pkt. 11.5.5.

Til § 33

Bestemmelsen fastlægger, at bestemmelserne i § 19, stk. 2, §§ 20-22, § 26, § 30 og § 31 finder tilsvarende anvendelse på kalve.

Til § 34

Med den foreslåede bestemmelse bemyndiges justitsministeriet til at fastsætte regler om modtagerafsnit. Arbejdsgruppen anbefaler, at der ved produktion af slagtekalve skal være et modtagerafsnit for nyankomne kalve, hvor det sikres, at kalvene er sunde og raske, før de indsættes i besætningen, jf. § 44 i udkast til bekendtgørelse om hold af malkekvæg.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 11, pkt. 11.5.5.

Til § 35

Der foreslås ved bestemmelsen indført en påbudsordning, hvorefter fødevareregionerne og politiet i tilfælde af overtrædelse af reglerne i loven, eller af regler fastsat i medfør af loven, kan give den

ansvarlige for bedriften et påbud om at rette op på de forhold, som ikke er i overensstemmelse med reglerne, inden for en nærmere fastsat frist.

Denne ordning indebærer, at den ansvarlige for bedriften kan straffes for overtrædelse af lovens krav i tilfælde, hvor vedkommende ikke efterkommer et påbud inden for den frist, som myndigheden fastsætter. Vedkommende får således en chance for at rette op på de ulovlige forhold, før der kan blive tale om at gennemføre en straffesag for overtrædelsen, ligesom vedkommende - i kraft af rekursadgangen for det meddelte påbud - får adgang til at fremsætte indsigelser over for myndighedernes vurdering af forholdene.

Det følger af § 3, at reglerne i dyreværnsloven og regler, der udfærdiges med hjemmel i dyreværnsloven, desuden finder anvendelse på ethvert hold af malkekvæg. Dette indebærer, at der i grove tilfælde, f.eks. hvor der er tale om vanrøgt af kreaturerne, vil være adgang til at straffe efter dyreværnslovens regler.

Påbudsordningen vil - for politiets vedkommende - supplere den adgang, som politiet efter dyreværnslovens § 21 allerede har til at give pålæg om et dyrs behandling i tilfælde, hvor et dyr behandles uforsvarligt.

Påbudsordningen vil indebære, at en fødevareregion, som under et kontrolbesøg konstaterer forhold, som ikke er i overensstemmelse med lovens krav, vil kunne meddele et påbud om at rette op på forholdene.

Den foreslåede ordning svarer til ordningen efter § 33 i lov nr. 528 af 6. juni 2007 om heste.

Til § 36

Den foreslåede bestemmelse indeholder i *stk. 1* en adgang til at påklage fødevareregionernes og politiets påbud efter § 35 til Fødevarestyrelsen. Af hensyn til hurtigst muligt at kunne sikre kreaturernes velfærd, foreslås det, at en klage ikke har opsættende virkning, medmindre Fødevarestyrelsen træffer anden afgørelse.

Fristen for at klage efter *stk. 1* er fastsat til 4 uger fra den dag, afgørelsen er meddelt, jf. *stk. 2*. Hvis fristen udløber på en lørdag, søndag, helligdag eller grundlovsdag forlænges fristen til førstkommande hverdag.

Det foreslås, at Fødevarestyrelsens afgørelse i en klagesag ikke kan indbringes for anden administrativ myndighed, jf. *stk. 3*.

Bestemmelsen svarer bl.a. til § 34 i lov nr. 528 af 6. juni 2007 om heste.

Til § 37

Stk. 1 giver mulighed for at pålægge straf for unkladelse af at efterkomme et påbud efter § 35, inden for den af myndighederne fastsatte frist. Det foreslås, at en sådan unkladelse kan straffes med bøde eller fængsel indtil 4 måneder.

Den, som kan ifalde strafansvar efter lovforslagets bestemmelser, vil være den ansvarlige for bedriften, medmindre andet fremgår af den relevante bestemmelse. Den ansvarlige for bedriften kan dels være ejeren af bedriften, hvis kreaturerne er opstaldet hos ejeren, eller det kan være den ansvarlige på det sted, hvor kreaturerne mere varigt er opstaldet, f.eks. på et kviehotel.

Efter *stk. 2* kan der pålægges selskaber mv. (juridiske personer) strafansvar efter reglerne i straffelovens 5. kapitel.

Til § 38

Det foreslås, at loven træder i kraft den [...], jf. dog *stk. 2* og overgangsordningerne i lovforslagets §§ 39-41.

Bestemmelserne § 16, § 21, *stk. 1*, § 24, *stk. 1*, § 25, *stk. 1*, 1. og 2. pkt., § 27, *stk. 1* og 2, § 28 og § 30 træder i kraft den [2 år senere end ikrafttrædelsestidspunktet efter *stk. 1*].

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 13, pkt. 13.2.

Til § 39

Ifølge *stk. 1* finder udkastets § 10, § 11, § 17, § 18, § 20, *stk. 1*, § 23, *stk. 2*, § 24, *stk. 3*, § 27, *stk. 4* og § 32 først anvendelse fra [2 år efter ikrafttrædelsestidspunktet efter § 38, *stk. 1*] for bedrifter, der er etableret før lovens ikrafttræden.

For bedrifter, der er etableret før lovens ikrafttræden, finder § 25, *stk. 1*, 3. pkt., først anvendelse fra [10 år efter ikrafttrædelsestidspunktet efter § 38, *stk. 1*], jf. *stk. 2*.

For bedrifter, der er etableret før lovens ikrafttræden, finder § 24, *stk. 1*, § 27, *stk. 1* og 2, og §§ 28 og 30 først anvendelse fra [10 år efter ikrafttrædelsestidspunktet efter § 38, *stk. 2*]. § 28 finder dog anvendelse på bedrifter, der er etableret før lovens ikrafttræden, hvis der er en enkeltkælvningsboks på bedriften, jf. *stk. 3*.

Bestemmelserne i § 16, § 21, stk. 1, og § 25, stk. 1, 1. og 2. pkt., finder i perioden fra den [ikrafttrædelsestidspunktet efter § 38, stk. 2] til den [20 år efter ikrafttrædelsestidspunktet efter § 38, stk. 2] alene anvendelse for bygninger, der tages i brug efter [ikrafttrædelsestidspunktet efter § 38, stk. 2], herunder bygninger, der tages i brug til andet formål, jf. *stk. 4*. Bygninger, der tages i brug til andet formål, kan f.eks. være en stald, der hidtil er blevet anvendt til malkekøer, men som fremover skal anvendes til kvier.

I det omfang der i §§ 29 og 33 henvises til bestemmelser, som først finder anvendelse fra et senere tidspunkt end ikrafttrædelsestidspunktet efter § 38, stk. 1, gælder denne udskudte anvendelse også for ungdyr og kalve.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 13, pkt. 13.2.

Til § 40

Den foreslåede bestemmelse fastsætter en overgangsordning på 15 år for bygninger, hvor kreaturer står opbundet (bindestalde). Ifølge *stk. 1* finder loven indtil den [15 år efter ikrafttrædelsestidspunktet efter § 38, stk. 1] ikke anvendelse på bygninger, hvor kreaturer står opbundet, (bindestalde) som er taget i brug før lovens ikrafttræden.

Stk. 2 fastsætter krav om, at kreaturer i bindestalde fra to år efter lovens ikrafttræden og til overgangsperiodens udløb skal have adgang til græsarealer i mindst 150 dage i perioden fra den 15. april til den 1. november. Den ansvarlige for bedriften skal registrere, hvilke datoer kreaturerne har haft adgang til græsarealer.

Ved *stk. 3* tillades det i udfasningsperioden til trods for forbudet i § 6, at anvende elektriske aggregater til at styre kreaturerne gødningsafsætning i bindestalde.

Ved *stk. 4* bemyndiges justitsministeren til at fastsætte regler om anvendelse af elektriske aggregater i bindestalde, jf. *stk. 3*. Arbejdsgruppen anbefaler, at det i bindestalde bør være tilladt at anvende elektriske aggregater til at styre kreaturerne gødningsafsætning. Spændingen må højst være 3.000 volt, jf. § 48 i udkast til bekendtgørelse om hold af malkekvæg.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 4, pkt. 4.5, og kapitel 13, pkt. 13.2.

Til § 41

Den foreslåede bestemmelse opstiller et krav om afgræsning i udfasningsperioden for kviekalve og kvier, der opstaldes i stalde med fuldspaltegulv. Afgræsningskravet svarer til kravet i tilknytning til udfasning af bindestalde, jf. udkastets § 40, stk. 2.

Der henvises i øvrigt til rapportens kapitel 11, pkt. 11.5.1, og kapitel 13, pkt. 13.2.

Til § 42

Bestemmelsen fastlægger lovens territoriale anvendelsesområde og indebærer, at loven ikke gælder for Færøerne og Grønland. Det skyldes, at dyrevelfærd er et hjemmestyreanliggende for begge disse dele af riget.

14.3. Udkast til bekendtgørelse om hold af malkekvæg

U D K A S T

til

Bekendtgørelse om hold af malkekvæg

I medfør af § [...] i lov om hold af malkekvæg fastsættes:

Kapitel 1

Anvendelsesområde

§ 1. Reglerne i denne bekendtgørelse finder anvendelse på bedrifter med malkekvæg, der holdes med henblik på mælkeproduktion. Bekendtgørelsen finder endvidere anvendelse på kalve og ungdyr af malkekvægsrace og krydsninger heraf.

Stk. 2. Bekendtgørelsen finder ikke anvendelse på kreaturer, som anvendes i forbindelse med tekniske og videnskabelige undersøgelser, der udføres under tilsyn af Dyreforsøgstilsynet.

§ 2. I denne bekendtgørelse forstås ved:

- 1) Malkeko: Hundyr, der har kælvet mindst én gang.
- 2) Ungdyr:
 - a) Kvie på 6 måneder eller derover, som endnu ikke har kælvet.
 - b) Tyr på 6 måneder eller derover i perioden, hvor dyret opfedes med henblik på slagting eller avl.
- 3) Små racer: Racer og krydsninger, der som fuldt udvokset har en gennemsnitsvægt på mindre end 550 kg.
- 4) Store racer: Racer og krydsninger, der ikke er omfattet af nr. 3.
- 5) Løsdriftsstald: Stald, hvor kreaturerne kan bevæge sig frit.
- 6) Sengebåsestald: Løsdriftsstald, hvor hvilearealet er opdelt i sengebåse.
- 7) Dybstrøelsesstald: Løsdriftsstald, hvor hvilearealet er et strøet fællesareal.
- 8) Sengebåse: Individuelle hvilepladser adskilt af skillebøjler.
- 9) Malkeområde: Område, hvor koen opholder sig i forbindelse med malkning.
- 10) Foderbord: Krybben eller pladsen, hvor foderet bliver tildelt.
- 11) Ædeplads: En plads ved foderbordet.

Kapitel 2

Fælles bestemmelser

§ 3. Indåndingsluften i stalden må højst indeholde følgende koncentrationer af gasser:

- 1) Kuldioxid (CO₂): 3.000 ppm.
- 2) Ammoniak (NH₃): 20 ppm.
- 3) Svovlbrinte (H₂S): 0,5 ppm.

§ 4. Der skal være en lyskilde af tilstrækkelig styrke til, at kreaturerne til enhver tid kan tilses.

Stk. 2. Kunstig belysning i stalde skal i perioden fra den 1. november til den 1. marts dæmpes til højst 5 lux i sammenlagt 8 timer i tidsrummet mellem kl. 18 og kl. 6. I stalde med reduceret ædeplads eller automatiske malkesystemer skal der dog være mindst 25 lux på gangarealer.

§ 5. Kloveftersyn, -behandling og -beskæring kan foretages af en person, der har gennemført en uddannelse i kloveftersyn, eller en dyrlæge.

Stk. 2. Kloveftersyn, -behandling og -beskæring kan endvidere foretages af den ansvarlige for bedriften eller en af dennes medarbejdere, hvis den pågældende har gennemført en uddannelse i kloveftersyn af egne dyr.

Stk. 3. Mindst ét årligt kloveftersyn skal foretages af en dyrlæge eller klovbeskærer, der ikke er ansvarlig for eller arbejder på bedriften.

Kapitel 3

Særlige regler for malkekøer

§ 6. §§ 7-27 gælder alene for malkekøer.

§ 7. Stalden skal have et rumfang på mindst 20 m³ luft pr. ko for små racer og 25 m³ luft pr. ko for store racer.

§ 8. Længden af sengebåse, hvor sengebåserækken står mod en væg, skal være mindst 2,8 m for små racer og 3,0 m for store racer.

Stk. 2. Længden af sengebåse, hvor sengebåserækken står mod en anden række, skal være mindst 2,65 m for små racer og 2,85 m for store racer.

Stk. 3. Bredden af sengebåse skal være mindst 1,10 m for små racer og 1,25 m for store racer.

§ 9. I sengebåsestalde skal bredden af gangen mellem sengebåserækkerne være mindst 2,2 m for små racer og 2,6 m for store racer.

Stk. 2. I sengebåsestalde med en eller to rækker sengebåse bag foderbordet skal bredden af gangen lige bag foderbordet være mindst 2,9 m for små racer og 3,4 m for store racer.

Stk. 3. I sengebåsestalde med tre eller flere rækker sengebåse bag foderbordet skal bredden af gangen lige bag foderbordet være mindst 3,4 m for små racer og 4,0 m for store racer.

§ 10. Bredden af tværgange i stalde med indtil 3 rækker sengebåse skal være mindst 2,1 m for små racer og 2,5 m for store racer, jf. dog stk. 2 og 3.

Stk. 2. Hvis der i en tværgang er placeret drikkekar eller kobørste, skal bredden af tværgangen være mindst 3,4 m for små racer og 4,0 m for store racer.

Stk. 3. Hvis der i en tværgang er placeret både drikkekar og kobørster, skal bredden af tværgangen være mindst 4,3 m for små racer og 5,0 m for store racer.

§ 11. I stalde med flere end 3 rækker sengebåse skal bredden af den første tværgang fra foderbordet være mindst 4,3 m for små racer og 5,0 m for store racer, hvis malkekøerne skal passere flere rækker sengebåse for at få adgang til foderbordet, jf. dog stk. 3 og 4.

Stk. 2. Bredden af øvrige tværgange skal være mindst 3,4 m for små racer og 4,0 m for store racer, jf. dog stk. 5 og 6.

Stk. 3. Hvis der i en tværgang er placeret drikkekar eller kobørste, skal bredden af den første tværgang være mindst 4,7 m for små racer og 5,5 m for store racer.

Stk. 4. Hvis der i en tværgang er placeret både drikkekar og kobørste, skal bredden af den første tværgang være mindst 5,1 m for små racer og 6,0 m for store racer.

Stk. 5. Hvis der i en tværgang er placeret drikkekar eller kobørste, skal bredden af øvrige tværgange være mindst 3,8 m for små racer og 4,5 m for store racer.

Stk. 6. Hvis der i en tværgang er placeret både drikkekar og kobørste, skal bredden af øvrige tværgange være mindst 4,3 m for små racer og 5,0 m for store racer.

§ 12. Hvilearealet i dybstrøelsesstalde skal pr. ko være mindst 5,0 m² for små racer og 6,5 m² for store racer.

§ 13. Enkeltsygeboks skal have et areal på mindst 10 m² for små racer og 12 m² for store racer.

Stk. 2. Fællessygeboks skal have et areal pr. ko på mindst 6,8 m² for små racer og 8,0 m² for store racer.

§ 14. Der skal kunne maskinmalkes i sygebokse og kælvningsbokse.

§ 15. Ved anvendelse af maskinmalkningsanlæg skal der foreligge en beredskabsplan i tilfælde af strømsvigt.

§ 16. Automatiske malkningssystemer skal være forsynet med et alarmsystem, der sikrer, at det opdages, hvis systemet ikke fungerer.

§ 17. Køer med en dagsydelse af mælk på over 25 kg skal malkes mindst to gange i døgnet.

Stk. 2. Kravet i stk. 1 finder ikke anvendelse fra 10 uger før forventet kælvning.

§ 18. Køer skal have adgang til fuldfoder, grundfoder eller grovfoder i mindst 20 timer af døgnet.

Stk. 2. Foder, der tildeles restriktivt, skal udfodres mindst to gange i døgnet. Foder, der tildeles efter ædelyst, skal udfodres mindst én gang i døgnet.

Stk. 3. Fodring kun med halm og vand må ikke ske ved goldning.

§ 19. Gulvet bag foderbordet skal være plant.

Stk. 2. En ædeplads skal pr. ko være mindst 65 cm bred for små racer og 70 cm bred for store racer.

§ 20. Ved fodring efter ædelyst ved foderbordet må der højst være 2 køer pr. ædeplads, jf. dog stk. 3.

Stk. 2. Køer, der har kælvet, skal indtil 12 dage efter kælvning, eller indtil koens fysiologiske balance er reetableret, have adgang til én ædeplads ved foderbordet pr. ko.

Stk. 3. For køer i stalde med køer omfattet af stk. 2, må der for køer, der ikke er omfattet af stk. 2, højst være 2,5 køer pr. ædeplads.

Stk. 4. Fælles forberedelsesboks til højdrægtige dyr skal indeholde mindst én ædeplads ved foderbordet pr. ko.

§ 21. Ved restriktiv fodring ved foderbordet skal der være én ædeplads pr. ko.

§ 22. Tilskudsfoederautomater skal være placeret i umiddelbar tilknytning til ædepladsen og således, at kødannelse og konkurrence minimeres.

Stk. 2. Tilskudsfoederautomater må ikke hindre køernes adgang til hvileareal.

§ 23. Der skal være fri adgang til vand fra vandspejl.

Stk. 2. Ved brug af drikkekopper må der højst være 6 køer pr. kop.

Stk. 3. Ved brug af drikkekar må der højst være 10 køer pr. meter drikkekar.

§ 24. Når afgræsning anvendes, må køerne først komme på græs, når vejrforhold, mark, græs og drivveje er egnede hertil. Drivveje skal bestå af et farbart underlag.

Stk. 2. Ved ekstreme vejr situationer skal køerne holdes på stald.

Stk. 3. Køerne skal i varme perioder have mulighed for at få skygge samtidig.

Stk. 4. Køerne skal have adgang til vand i umiddelbar forbindelse med afgræsningsarealet.

Af 1 medlem (medlemmet udpeget efter indstilling fra Dyrenes Beskyttelse):

§ 25. Køer skal have adgang til græsarealer i mindst 6 timer dagligt og i mindst 150 dage i perioden fra den 15. april til den 1. november. Det skal for hver kreatur registreres, fra og til hvilke datoer koen har haft adgang til græsarealer.

Stk. 2. Køerne kan holdes på stald

- 1) hvis det er nødvendigt for at beskytte dyrene mod unormale vejrforhold,
- 2) hvis det er nødvendigt for at beskytte marken mod skader ved unormale vejrforhold,
- 3) hvis det er nødvendigt for at beskytte dyrene mod alvorlige insekt- eller parasitangreb,
- 4) hvis koen skal insemineres, dog højst i 30 døgn, eller
- 5) hvis dyrene skal undersøges eller behandles af veterinære årsager på en måde, der nødvendiggør, at dyrene ikke opholder sig udendørs.

Stk. 3. Datoerne for påbegyndelse og afslutning af opstaldning som følge af grundene nævnt i stk. 2 skal noteres for det enkelte dyr.

Kapitel 4

Kælvning

§ 26. Enkeltkælvningsbokse skal have et areal på mindst 10 m² for små racer og 12 m² for store racer.

Stk. 2. Boksen skal være indrettet således, at kreaturet kan vende sig rundt.

§ 27. Fællesforberedelsesbokse til højdrægtige dyr skal have et areal pr. kreatur på mindst 6,8 m² for små racer og 8,0 m² for store racer.

Stk. 2. Ved særskilt hvileareal i fællesforberedelsesbokse skal hvilearealet pr. kreatur være mindst 3,4 m² for små racer og 4,0 m² for store racer.

Stk. 3. Bredden af sengebåsen i fællesforberedelsesbokse skal være mindst 1,15 m for små racer og 1,30 m for store racer.

Kapitel 5

Særlige regler for ungdyr

§ 28. §§ 29-41 gælder alene for ungdyr.

§ 29. Bestemmelserne i § 19, stk. 1, § 20, stk. 4, og § 24 finder tilsvarende anvendelse for ungdyr.

§ 30. Totalarealet i fællesbokse med strøelse i hele boksen skal pr. ungdyr være mindst:

- 1) 3,2 m² for kreaturer under 300 kg.

- 2) 3,8 m² for kreaturer mellem 300-400 kg.
- 3) 4,4 m² for kreaturer mellem 400-500 kg.
- 4) 5,0 m² for kreaturer over 500 kg.

§ 31. Totalarealet i fællesboks med ustrøet ædeareal skal pr. ungdyr være mindst:

- 1) 3,4 m² for kreaturer under 300 kg.
- 2) 4,2 m² for kreaturer mellem 300-400 kg.
- 3) 4,8 m² for kreaturer mellem 400-500 kg.
- 4) 5,4 m² for kreaturer over 500 kg.

§ 32. Liggearealet i fællesboks med ustrøet ædeareal skal pr. ungdyr være mindst:

- 1) 2,7 m² for kreaturer under 300 kg.
- 2) 3,3 m² for kreaturer mellem 300-400 kg.
- 3) 3,8 m² for kreaturer mellem 400-500 kg.
- 4) 4,3 m² for kreaturer over 500 kg.

§ 33. Længden af sengebåse skal være mindst:

- 1) 1,50 m for kreaturer under 150 kg.
- 2) 1,60 m for kreaturer mellem 150-200 kg.
- 3) 1,70 m for kreaturer mellem 200-300 kg.
- 4) 1,95 m for kreaturer mellem 300-400 kg.
- 5) 2,15 m for kreaturer mellem 400-500 kg.
- 6) 2,40 m for kreaturer mellem 500-600 kg.
- 7) 2,60 m for kreaturer over 600 kg.

Stk. 2. Bredden på sengebåse skal være mindst:

- 1) 0,55 m for kreaturer under 150 kg.
- 2) 0,60 m for kreaturer mellem 150-200 kg.
- 3) 0,70 m for kreaturer mellem 200-300 kg.
- 4) 0,85 m for kreaturer mellem 300-400 kg.
- 5) 0,95 m for kreaturer mellem 400-500 kg.
- 6) 1,10 m for kreaturer mellem 500-600 kg.
- 7) 1,20 m for kreaturer over 600 kg.

§ 34. Bredden af gangarealet bag foderbordet i sengebåserækker skal være mindst:

- 1) 2,25 m for kreaturer under 150 kg.
- 2) 2,50 m for kreaturer mellem 150-200 kg.
- 3) 2,95 m for kreaturer mellem 200-300 kg.
- 4) 3,30 m for kreaturer mellem 300-400 kg.
- 5) 3,65 m for kreaturer mellem 400-500 kg.

- 6) 3,80 m for kreaturer mellem 500-600 kg.
- 7) 4,00 m for kreaturer over 600 kg.

§ 35. Bredden af gangarealet mellem sengebåserækker skal være mindst:

- 1) 1,20 m for kreaturer under 150 kg.
- 2) 1,30 m for kreaturer mellem 150-200 kg.
- 3) 1,45 m for kreaturer mellem 200-300 kg.
- 4) 1,65 m for kreaturer mellem 300-400 kg.
- 5) 2,10 m for kreaturer mellem 400-500 kg.
- 6) 2,40 m for kreaturer mellem 500-600 kg.
- 7) 2,60 m for kreaturer over 600 kg.

§ 36. Bredden af tværgange i sengebåserækker skal være mindst:

- 1) 1,10 m for kreaturer under 150 kg.
- 2) 1,20 m for kreaturer mellem 150-200 kg.
- 3) 1,40 m for kreaturer mellem 200-300 kg.
- 4) 1,70 m for kreaturer mellem 300-400 kg.
- 5) 1,90 m for kreaturer mellem 400-500 kg.
- 6) 2,20 m for kreaturer mellem 500-600 kg.
- 7) 2,40 m for kreaturer over 600 kg.

Stk. 2. Hvis der i tværgangen er placeret vandkar eller børste, skal bredden være mindst:

- 1) 1,65 m for kreaturer under 150 kg.
- 2) 1,80 m for kreaturer mellem 150-200 kg.
- 3) 2,10 m for kreaturer mellem 200-300 kg.
- 4) 2,55 m for kreaturer mellem 300-400 kg.
- 5) 2,85 m for kreaturer mellem 400-500 kg.
- 6) 3,30 m for kreaturer mellem 500-600 kg.
- 7) 3,60 m for kreaturer over 600 kg.

Stk. 3. Hvis der i tværgangen både er placeret vandkar og børste, skal bredden være mindst:

- 1) 2,20 m for kreaturer under 150 kg.
- 2) 2,40 m for kreaturer mellem 150-200 kg.
- 3) 2,80 m for kreaturer mellem 200-300 kg.
- 4) 3,40 m for kreaturer mellem 300-400 kg.
- 5) 3,80 m for kreaturer mellem 400-500 kg.
- 6) 4,40 m for kreaturer mellem 500-600 kg.
- 7) 4,80 m for kreaturer over 600 kg.

§ 37. Ungdyr skal altid have adgang til frisk drikkevand.

§ 38. Ungdyr skal i mindst 20 timer af døgnet have adgang til grovfoder med tilstrækkelig fiberindhold til at sikre en normal drøvtygning.

Stk. 2. Ungdyr skal gives frisk foder mindst én gang dagligt.

§ 39. En ædeplads ved foderbordet skal være mindst:

- 1) 0,30 m for kreaturer under 100 kg.
- 2) 0,35 m for kreaturer mellem 100-150 kg.
- 3) 0,40 m for kreaturer mellem 150-200 kg.
- 4) 0,50 m for kreaturer mellem 200-300 kg.
- 5) 0,55 m for kreaturer mellem 300-400 kg.
- 6) 0,60 m for kreaturer mellem 400-500 kg.
- 7) 0,65 m for kreaturer mellem 500-550 kg.
- 8) 0,70 m for kreaturer over 550 kg.

Stk. 2. Ved restriktiv fodring ved foderbordet skal der være én ædeplads pr. ungdyr.

§ 40. Ungdyr, der opstaldes i grupper, skal have adgang til at udføre hudpleje.

6 medlemmer af arbejdsgruppen (formanden og medlemmerne udpeget efter indstilling fra Det Dyreetiske Råd, Dyreværnsrådet, Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri (Det Jordbrugsvidenskabelige Fakultet), Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri (Fødevarestyrelsen) og Justitsministeriet):

§ 41. Besætningens kvier skal i perioden fra den 15. april til den 1. november samlet set have adgang til græsarealer i mindst 6 timer i mindst 120 dage pr. kvie. Det skal for hver enkelt kvie registreres, hvilke datoer kvien har haft adgang til græsarealer.

Stk. 2. Bestemmelsen i § 24 finder tilsvarende anvendelse.

3 medlemmer af arbejdsgruppen (medlemmerne udpeget efter indstilling fra Landbrugsrådet, Dansk Kvæg og Den Danske Dyrlegeforening) anbefaler ikke, at der stilles krav om afgræsning for kvier.

1 medlem af arbejdsgruppen (medlemmet udpeget efter indstilling fra Dyrenes Beskyttelse):

§ 41. Bestemmelserne i §§ 24 og 25 finder tilsvarende anvendelse for kvier.

Kapitel 6

Særlige regler for kalve

§ 42. Bestemmelserne i § 19, stk. 1, § 24, § 33, stk. 1, nr. 1-3, § 33, stk. 2, nr. 1-3, § 34, nr. 1-3, § 35, nr. 1-3, § 36, stk. 1, nr. 1-3, § 36, stk. 2, nr. 1-3, § 36, stk. 3, nr. 1-3, § 38, § 39, stk. 1, nr. 1-4, og § 40 finder tilsvarende anvendelse for kalve.

§ 43. Når kalve på indtil 8 uger opstaldes flokvis, må flokken højst bestå af 12 kalve.

§ 44. Ved produktion af slagtekalve skal der være et modtagerafsnit for nyankomne kalve, hvor det sikres, at kalvene er sunde og raske, før de indsættes i besætningen.

Kapitel 7

Ikrafttræden og overgangsbestemmelser

§ 45. Bekendtgørelsen træder i kraft den [...], jf. dog stk. 2.

Stk. 2. Bestemmelserne i §§ 7-13, § 19, stk. 1, § 20, stk. 1 og 3, §§ 26-27, §§ 30-36, § 39 og §§ 43-44 træder dog først i kraft den [2 år senere end tidspunktet efter stk. 1.]

§ 46. For bedrifter, der er etableret før lovens ikrafttræden, finder §§ 3-5, § 14, § 15, § 19, stk. 2, § 20, stk. 2, § 21, § 23, stk. 2, og § 40 først anvendelse fra [2 år efter ikrafttrædelsestidspunktet efter § 45, stk. 1].

Stk. 2. For bedrifter, der er etableret før lovens ikrafttræden, finder § 18, stk. 2, § 20, stk. 4, § 23, stk. 3, § 24, stk. 1, 2. pkt. og stk. 3, § 38, stk. 2, samt § 41 først anvendelse fra [10 år efter ikrafttrædelsestidspunktet efter § 45, stk. 1].

Stk. 3. For bedrifter, der er etableret før lovens ikrafttræden, finder § 13, § 19, stk. 1, § 20, stk. 1 og 3, §§ 26-27, §§ 30-32, § 39, samt §§ 43-44 først anvendelse fra [10 år efter ikrafttrædelsestidspunktet efter § 45, stk. 2].

Stk. 4. Bestemmelserne i §§ 7-12, § 25 og §§ 33-36 finder i perioden fra den [ikrafttrædelsestidspunktet efter § 45, stk. 2] til den [20 år efter ikrafttrædelsestidspunktet efter § 45, stk. 2] alene anvendelse for bygninger, der tages i brug efter [ikrafttrædelsestidspunktet efter § 45, stk. 2], herunder bygninger, der tages i brug til andet formål, jf. dog stk. 5 og § 47.

Stk. 5. Bestemmelserne i § 8, stk. 1 og 2, og § 33, stk. 1, finder i øvrigt først anvendelse på bygninger, der tages i brug efter [ikrafttrædelsestidspunktet efter § 45, stk. 2], fra den [20 år efter ikrafttrædelsestidspunktet efter § 45, stk. 2], hvis

- 1) sengebåsene opfylder kravene i § 47, stk. 1 og 2, og
- 2) bygningen er opført i forlængelse af en bygning, der anvendes til at holde dyr omfattet af bekendtgørelsen.

§ 47. Bestemmelsen i § 8, stk. 1 og 2, finder dog anvendelse på bygninger, der er taget i brug før [ikrafttrædelsestidspunktet efter § 45, stk. 2], fra den [15 år efter ikrafttrædelsestidspunktet efter § 45, stk. 2], hvis længden af sengebåsene ikke er mindst:

- 1) 2,40 m for små racer, hvor sengebåserækken står mod en væg.
- 2) 2,60 m for store racer, hvor sengebåserækken står mod en væg.
- 3) 2,25 m for små racer, hvor sengebåserækken står mod en anden række.
- 4) 2,45 m for store racer, hvor sengebåserækken står mod en anden række.

Stk. 2. Bestemmelsen i § 33, stk. 1, finder anvendelse på bygninger, der er taget i brug før [ikrafttrædelsestidspunktet efter § 45, stk. 2], fra den [15 år efter ikrafttrædelsestidspunktet efter § 45, stk. 2], hvis længden af sengebåsene ikke er mindst:

- 1) 1,50 m for kreaturer under 150 kg, hvor sengebåserækken står mod en væg.
- 2) 1,60 m for kreaturer mellem 150-200 kg, hvor sengebåserækken står mod en væg.
- 3) 1,70 m for kreaturer mellem 200-300 kg, hvor sengebåserækken står mod en væg.
- 4) 1,95 m for kreaturer mellem 300-400 kg, hvor sengebåserækken står mod en væg.
- 5) 2,15 m for kreaturer mellem 400-500 kg, hvor sengebåserækken står mod en væg.
- 6) 2,40 m for kreaturer over 500 kg, hvor sengebåserækken står mod en væg.
- 7) 1,40 m for kreaturer under 150 kg, hvor sengebåserækken står mod en anden række.
- 8) 1,50 m for kreaturer mellem 150-200 kg, hvor sengebåserækken står mod en anden række.
- 9) 1,60 m for kreaturer mellem 200-300 kg, hvor sengebåserækken står mod en anden række.
- 10) 1,80 m for kreaturer mellem 300-400 kg, hvor sengebåserækken står mod en anden række.
- 11) 2,00 m for kreaturer mellem 400-500 kg, hvor sengebåserækken står mod en anden række.
- 12) 2,25 m for kreaturer over 500 kg, hvor sengebåserækken står mod en anden række.

§ 48. Spændingen i elektriske aggregater, der anvendes til at styre kreaturernes gødningsafsætning i bindestalde, jf. § 40, stk. 3, i lov om hold af malkekvæg, må ikke overstige 3.000 volt.

§ 49. Hvis der på en bedrift anvendes automatisk malkningssystem, finder § 20, stk. 2, først anvendelse på bygninger, der er taget i brug før [ikrafttrædelsestidspunktet efter § 45, stk. 1], fra den [15 år efter ikrafttrædelsestidspunktet efter § 45, stk. 1].

14.4. Udkast til bekendtgørelse om ændring af bekendtgørelse om beskyttelse af kalve

Bekendtgørelse om ændring af bekendtgørelse om beskyttelse af kalve

§ 1

I bekendtgørelse nr. 999 af 14. december 1993 om beskyttelse af kalve, som ændret ved bekendtgørelse nr. 1075 af 22. december 1997, foretages følgende ændringer:

1. I § 10, stk. 2, indsættes efter ”§ 2 a”: ”, stk. 2,”.

2. I § 10 indsættes efter stk. 2 som nyt stykke:

”Stk. 3. Der skal i stalde med kalve altid være mindst en ledig plads i en sygeboks.”

Stk. 3 bliver herefter stk. 4.

3. § 10, stk. 3, der bliver stk. 4, affattes således:

”Stk. 4. Ved alvorlig lidelse, eller hvis kalven ikke hurtigt bedres ved plejen nævnt i stk. 2, skal en dyrlæge straks tilkaldes.”

4. I § 14, stk. 2, 1. pkt., ændres ”og passende drænet” til: ”, tørt og blødt”.

5. § 18, stk. 2, ophæves.

6. Efter § 18 indsættes:

”§ 18 a. Kalves suttebehov skal dækkes i forbindelse med mælkeoptagelse. Det kan foregå ved brug af:

1) pattespand, pattebar eller mælkeautomat,

2) narresut placeret i umiddelbar nærhed af mælk tildelt i skål, spand eller kar, eller

3) løstliggende flydende sut i skål, spand eller kar.

Stk. 3. Der skal være mindst én sut pr. kalv, og sutten skal være tilgængelig i mindst 20 minutter efter mælketildelingen.

§ 18 b. Kalve må ikke sondefodres, medmindre det er påkrævet for at behandle kalven mod sygdom.

§ 2

Stk. 1. Bekendtgørelsen træder i kraft den [...], jf. dog stk. 2.

Stk. 2. For bedrifter, der er etableret før lovens ikrafttræden, finder § 1, nr. 5 og 6, først anvendelse fra [2 år efter ikrafttrædelsestidspunktet efter stk. 1].